

PETRI MATTHÆI,
HISTORIARVM
FRANCIÆ,

ET

RERVM MEMORABILIVM IN EX-
teris prouinciis, pace septem annis continuis
durante,

SVB HENRICO IIII. FRANCIÆ ET
Nauarræ Rege, gestarum,

TOMVS SECVNDVS.

FRANCOFVRTI,

Ex Officina Typographica MATTHIÆ BECKERI,
Sumptibus IOANNIS THEOBALDI SCHÖN-
WETTERI.

M. DC. X.

LIBER QVARTVS.

Summarium primæ Narrationis.

- 1 Actio de pace Camerini proposita, Lugduni tractata.
- 2 Deputati Regis & Ducis, formaq; procedendi.
- 3 Demolitio propugnaculi S. Catharinæ pacem turbat atq; violat.
- 4 Legati Ducis rem de die in diem differunt.
- 5 Rex consilio suo deliberandum proponit, vtrum restitutio aut permutatio sit vtilior & magis necessaria.
- 6 Ronius renouat fœdus.
- 7 Dux Legatis suis signationem & subscriptionem interdicit.
- 8 Pax recepta & signata per Deputatos.
- 9 Viginti quatuor articuli fœderis.
- 10 Dux Sabaudia & Comes Fuenti de pace loquentes audire recusant.
- 11 Legatus Ducem adit, vt quid de ea statuatur, percipere possit.
- 12 Diuersa de pace iudicia.
- 13 Obitus Ludouicæ Lotharingæ Franciæ Dotaria.
- 14 Obitus Magni Malthe Magistri.

Summarium secundæ Narrationis.

- 1 Reditus Regis, & Regine introitus Lutetiæ.
- 2 Historia tragica vitæ & obitus Comitissæ d' Essex Angli.
- 3 Rex & Regina Aureliam ad Iubiæum proficiscuntur.
- 4 Conatus quidam contra Marsiliam & Metim detecti.
- 5 Supplicium Nobilis Veneti ob conspirationem cum Hispanis habitam.
- 6 Apparatus exercitus naualis Hispanorum.
- 7 Obsidio Canisi.
- 8 Obitus D. Ioannis Francisci Aldobrandini nepotis Papæ.
- 9 Cruces sanguineæ in Aquitania visæ.
- 10 Campana miraculosa in Aragonia.
- 11 Rex grauiter offensus in persona Legati sui in Hispania.
- 12 Legatio Venetorum ad Regem.
- 13 Obsidium Ostendæ.
- 14 Obitus Comitissæ Castillonæ.
- 15 Imperator Turcarum Medicum suum ad Regem mittit.
- 16 Nouus Ordo S. Francisci in Gallia.
- 17 Sancta & laudabilis Capucinatorum societas.

Summarium tertiæ Narrationis.

- 1 Regem limites inuisentem Legati Vicinorum interuisunt.

- 2 Legatio Ducis Bironij in Angliam.
- 3 Discursus Reginae Angliae de obitu Comitis d' Essex.
- 4 Natalis Franciae Delphini.
- 5 Inutilis expeditio exercitus naualis Hispanorum.
- 6 Ianissariorum tumultus & seditio Constantinopoli.
- 7 Copiae Transylvani dispersae & prostratae.
- 8 Impia Principis Valachiae voluntas detecta.
- 9 Alba Regalis capta.
- 10 Reditus Bironij à Legatione Angliae.
- 11 Ingressus Franciae Delphini Lutetiae.
- 12 Disputatio Ratisbonensis.
- 13 Status obsidionis Ostendae.
- 14 Nauigatio Holandorum in terras nouas.

Summarium quartae Narrationis.

- 1 Inutilis officiariorum aerarij numerus.
- 2 Disquisitio male administrationis quaestorum aerarij in Camera Regia.
- 3 Interdictum de auro atq; argento extra Regni fines non transportando.
- 4 Edictum contra vsum vestium segmentatarum auro & argento intertextarum.
- 5 Diffamatio monetarum exterarum.
- 6 Vsurae in Francia frequentes.
- 7 Diuersae Legationes Regis.
- 8 Legatio Ducis Sabaudiae de pace iurisiurandi causa suscepta.
- 9 Constitutio Praefecturae Getsi.
- 10 Discursus tragicus de quodam qui se Regem Portugalliae Sebastianum dicebat.

LIBER QVINTVS.

Summarium primae Narrationis.

- 1 Renouatio socialis foederis cum Heluetiis per D. D. Sillerium & Viuium facta.
- 2 Hispanorum in diuersis locis suspensiones.
- 3 Classis in Africa.
- 4 Chorea Reginae Lutetiae solennes.
- 5 Obitus Ducis Mercuri.
- 6 Controuersia statuum Delphinatus de vectigalibus.
- 7 Aërisfodinae inuenta atq; eius praecepta in leges redacta.

Summarium secundae Narrationis.

- 1 Princeps non in vno loco semper commorari debet.

- 2 Varij de bellis rumores.
- 3 Conspiratio Ducis Bironij detecta.
- 4 Gradus honorum Bironij.
- 5 Cum Duce Sabaudia & Comite Fuenti mutuo conspirat.
- 6 Bironius veniam. à Rege petit, nec tamen à proposito desistit.
- 7 Sarcinam epistolarum manu scriptarum Regi Finius dat.
- 8 Iter Regis Blesas & illinc in agrum Pictonicum.
- 9 Seditiones pacatæ per præsentiam Regis.
- 10 Turbæ in Palatio concitatae propter Audientiae cessationem.
- 11 Arrestum contra Aduocatos.
- 12 Demonstratio & replicatio Aduocatorum.
- 13 Edictum Regis ad declarandum Arrestum.
- 14 In quo pretio Iurisprudentia æstimanda sit.
- 15 Edictum contra duellum.

Summarium tertiæ Narrationis.

- 1 Reditus itineris Regis in agrum Pictauiensem.
- 2 Dux Bironius accersitus vt in Aulam rediret.
- 3 Redit, sed à nemine se verbis obiurgari posse putat.
- 4 Periculosum videre Principem, quem offendisti.
- 5 Ducis Bironij aduentus Fontis bellaquei & sermo eius ad Regem.
- 6 Rex Comitem Sueßionensem cum eo colloqui iubet.
- 7 Nihil de conspiratione sua dicere vult, non esse detectam existimans.
- 8 Formula iudiciorum in crimine læsæ Maiestatis contracta.
- 9 Bironius ludum, quem Galli la Prime vocant, ludit.
- 10 Captiuus detinetur.
- 11 Cause manifestæ fiunt, quare in carcerem fuerit coniectus.
- 12 Rex Marefcalcum Lauardinnum in Burgundiam mittit.
- 13 Omnis Burgundia Regi obsequium præstat.
- 14 Bironius in carcerem Castelli dicti la Bastille conijcitur.
- 15 Transitus Hispanorum per pontem Gressini.
- 16 Bironij Status in carcere.

Summarium quartæ Narrationis.

- 1 Commissarij deputati ad ordinandam questionem capitalem.
- 2 Pares Franciæ ad iudicium publicum exequendum vocati.
- 3 Questiones capitales propositæ in Curia Parlamenti præf. de Cancellario.
- 4 Ducem accersitum audiunt.
- 5 Ad interrogata Cancellarij respondet.
- 6 Primas responsiones denegat & suo gladio suam defensionem conficit.
- 7 Oratio ad Curiam habita vt commiseratione eos tangeret.

- 8 Arrestum mortis contra ipsum & rationes Arresti.
- 9 Cancellarius, Primus praeses, & Silerius in castellum ad Arrestum pronuntiandum abeunt.
- 10 Arrestum lectum.
- 11 Condemnati ad mortem dispositio.
- 12 Postremum inter Cancellarium & Bironium Colloquium.
- 13 Ad supplicium non vinctus it.
- 14 Sententiae executio & sepultura.

Summarium quintae Narrationis.

- 1 Permagnum interest omnibus Principibus coniurationes detegi.
- 2 Legati Angliae, Scotiae & Sabaudiae Moncellum veniunt.
- 3 Rex eos ad venandum lupum secum ducit.
- 4 Rumor de bello & copiis contractis in Sabaudia.
- 5 Diversi casus post obitum Ducis Bironij.
- 6 Homagium trium Statuum Delphinatus Delphino Francia praestitum.
- 7 Gubernatio Burgundiae Bellegardio, durante aetate minore Delphini commissa.
- 8 Reuocatio Pancartae.
- 9 Valor monetae crescit.
- 10 Memorabilia in Francia, Flandria & Hungaria accidentia.

Summarium sextae Narrationis.

- 1 Fundamentum & rationes foederis socialis Helvetiorum cum Francis.
- 2 Quadraginta Legati tredecim Pagorum cum foederatis suis Lutetiam, ut pacem iurent, veniunt.
- 3 Oratio trium Statuum civitatis Parisiensis ad Legatos.
- 4 In Luparam ad salutandum Regem & Reginam eunt.
- 5 Postea in vico S. Germani Delphinum Francia accedunt.
- 6 Cum Cancellario, Ronio, Villeregio, Sillerio & Vicio agunt.
- 7 Oratio Cancellarij.
- 8 Iusiurandum in templo D. Mariae factum.
- 9 In palatio Episcopi & in Curia municipali conuiuium.
- 10 Catena aurea cum Regis effigie singulis legatis data.

Summarium septimae Narrationis.

- 1 Sabaudiae Ducis contra Geneuam propositum.
- 2 Se Ducem supremum Geneuae esse ait.
- 3 Defensiones & exceptiones Geneuensium.
- 4 Status Geneuae inter duos potentes vicinos & hostem maximum.
- 5 Susceptio Ducis contra Geneuam.

- 6 Executio bene quidem coepta, sed male ad finem perducta.
- 7 Descriptio scalarum.
- 8 Propositum eorum qui urbem inuadebant fit manifestum.
- 9 Retrò in fugam conuersi.
- 10 Tredecim capti supplicio afficiuntur.
- 11 Vicinos de hoc proposito certiores reddunt.
- 12 Exercitus Ducis proximè Geneuam.
- 13 Rex auxilium promittit.
- 14 Heluetios ad faciendam pacem inducit.
- 15 Pax facta & perfecta.

LIBER SEXTVS.

Summarium primæ Narrationis.

- 1 Comœdia coram Rege dicta.
- 2 Reges sunt iudices.
- 3 Priuilegium ciuitati Lugdunensi datum.
- 4 Per Regem declaratum.
- 5 Prima inuentio serici.
- 6 Artificium quod de sericis agit in Franciam introductum.
- 7 Magna seditio Constantinopoli.
- 8 Mahometh III. iubet filium suum laqueo occidi & uxorem suam in vndis suffocari.
- 9 Parricidia & fratricidia in domo Ottomanica.
- 10 Interceptio Castellorum Lepanthi.
- 11 Reconciliatio Escruiani rebellis in Asia.
- 12 Iter Regis Metim & discordia inter ciuitatem & Citadellam.
- 13 Regi Iesuitarum libelli supplices oblati.

Summarium secundæ Narrationis.

- 1 Insignes casus celari nequeunt.
- 2 Discursus de vita, imperio, moribus, aduersa valetudine & obitu Reginae Angliæ.
- 3 Declaratio Angliæ Statuum de successione.
- 4 Scotia Regis in Angliam aduentus.
- 5 Parentatio Reginae Elisabethæ.
- 6 Libelli supplices Catholicorum Angliæ.
- 7 Status Religionis in Angliæ.
- 8 Litterarum cognitio perquam necessaria Principibus.
- 9 Don Royal liber Regis Angliæ.

Summarium tertię Narrationis.

- 1 Regis in Prouinciā eundi propositum.

- 2 Exercitus Hispanus in Africa nihil efficit.
- 3 Principes Sabaudia & Pedemontij in Hispaniam eunt.
- 4 Rex agrotat.
- 5 Legatio Marchionis Ronij in Angliam.
- 6 Diuersæ rationes de propositionibus pacis inter Hispanos & Anglos.
- 7 Libera inter hæc duo regna commercia.

Summarium quartæ Narrationis.

- 1 Exercitia Regis & Aula sua tempore pacis tranquillo.
- 2 Regis adificiorum renouatio.
- 3 Pulchra aqueductus inuentio.
- 4 Politia necessaria ad edificandum.
- 5 Regis Dania in Regem affectio.
- 6 Fædus sociale Venetorum cum Rhetis.
- 7 Status rerum Imperij tempore belli in Hungaria.
- 8 Christianorum victoria.
- 9 Litteræ Mahomethis III. ad Regem missæ.
- 10 Aduersa valetudo, obitus & natura eius.

Summarium quintæ Narrationis.

- 1 Priuata discordia Regis prudentiâ sublata.
- 2 Synodus Caluinistarum Gapi habita.
- 3 Boscumduces obsidione soluti.
- 4 Continuatio obsidionis Ostendæ.
- 5 Legati Hispania in Angliam veniunt.
- 6 Deputatorum Regis Angliæ cum Legato Hispania discursus.
- 7 Supplicium mortis Angliæ coniuratorum.
- 8 Executio ficta & primum Regis Angliæ clementiæ exemplum.
- 9 Supplicium de duobus incestis & adulteris sumptum.
- 10 Transitus Connestabuli Castiliæ.
- 11 Factum Delphini memorabile.

LIBER SEPTIMVS.

Summarium primæ Narrationis.

- 1 Bona & firma Regis anno ætatis sue quinquagesimo valetudo, in quo primum podagra laborauit.
- 2 Ritus, cum Alexander filius Regis naturalis in ordinem Equitum Malthæ reciperetur.
- 3 Initium Imperij Acmeti Imperatoris Turcarum, spes de adolescentia eius concepta, & quomodo rebus suis præfuerit.

- 4 Bellum Regis Persia contra Turcam.
- 5 Electio Archiepiscopi Moguntini & forma veteris Electionis cum noua col-
latio.
- 6 Aduersa valetudo & obitus Ducissæ Barrensis.
- 7 Prodigious morbus per veneficia.
- 8 Regis atq; Aula super obitum Ducissæ Barrensis luctus.
- 9 Nuncius Papæ quomodo sese in luctu gesserit.
- 10 Ordo & Status Angliæ rerum felix.
- 11 Edictum quod Ecclesiasticos Angliæ regno excedere iubet.
- 12 Regis Angliæ Londini ingressus.
- 13 Propositio de mutatione nominis Angliæ in magnam Britanniam.
- 14 Octo naues in portu Algairi conflagnarunt.
- 15 Duo loca edificata atq; eo colonia diuersis modis ducta.
- 16 Ducis Florentiæ in Nigrepontio susceptio.
- 17 Trium Regum exercitia.
- 18 Commertium in Flandria & Hispania interdictum.
- 19 Proditio per Legatum Regis in Hispania detecta.
- 20 Noua quædam conspiratio fit manifesta.

Summarium secundæ Narrationis.

- 1 Origo & prima Cardinalium institutio.
- 2 Petitio Cardinalatus.
- 3 Obitus Cardinalis Bonuifii & Cardinalis Offati, & quanto in honore
fuerint.
- 4 Octodecim Cardinalium creatio.
- 5 Anselmus Marzat primarius Capucinus Cardinalis factus.
- 6 Discordia inter Rhetos & Comitem Fuenti.
- 7 Epitome principalium causarum Rhetis per Legatum Francia exhibitæ.
- 8 Semina discordiæ in Italia.
- 9 Irresolutio Statibus popularibus ordinaria.
- 10 Series obsidionis Ostendæ.
- 11 Exercitus naualis prouinciarum fœderatarum sub Principis Mauricij con-
ductu.
- 12 Propugnacula non procul ab vrbe Clusa capta.
- 13 Marchio Spino!a subsidium Clusæ intercipit.
- 14 Exercitus eius à Mauricio Comite casus.
- 15 Pactiones in restitutione Clusæ.
- 16 Fœdus inter Regem Hispania & Regem Angliæ.
- 17 Articuli & conditiones fœderis.
- 18 Connestabuli Castiliæ Caletæ aduentus.

Summarium tertiæ Narrationis.

- 1 Facta memorabilia Ostenda durante obsidione.
- 2 Constans Archiducis in hoc suo suscepto resolutio.
- 3 Maxima interuenerunt impedimenta.
- 4 Proditio intra & extra vrbs pomæria.
- 5 Seditiosi impuniti non dimittantur.
- 6 Ciuitas maximos quidem impetus passa sed validè quoque se defendit.
- 7 Varij doli ad intercludendum portum.
- 8 Ficta propositio articulosè paciscendi.
- 9 Marchio Spinola obsessos vrget.
- 10 Exercitus Archiducis in quatuor nationes distributus.
- 11 Numerus populi morte maximè diminutus.
- 12 Obsessi ictus cannarum muralium parum curant.
- 13 Gubernatorum & præsidij mutatio.
- 14 Princeps Mauricius obsessos articulosè pacisci iubet.
- 15 Quis fructus conquisiti?
- 16 Consideratio belli Flandriæ.

Summarium quartæ Narrationis.

- 1 Decimus tertius annus Pontificatus Clementis VIII. contra Astrologorum opinionem & numerus Cardinalium Francicorum qui assidue Romæ sunt.
- 2 Questiones curiosè disputatæ & motæ Romæ.
- 3 Consectatio Clericatus & Ciuitatis Mediolanensis qua Canonicationem seu apothecosin Cardinalis Borromæi petunt.
- 4 Seditio Romæ.
- 5 Imperator à Papa subsidium petit.
- 6 Pestis grassans.
- 7 Legatio Regis Persiæ ad Imperatorem.
- 8 Frumenti annona in plurimis locis.
- 9 Rigor vsurarum in Hispania.
- 10 Interdicta commercij abolita.
- 11 Connestabulus Castiliæ in Aula.
- 12 Iter Marchionis in agrum Pictauiensem.
- 13 Status Franciæ.
- 14 Delphinus Fontisbellaqueum abit.
- 15 Dux Sabaudia Ducem Mantuanum interuifit.

Summarium quintæ Narrationis.

- 1 Rex Comitem Aruernum ad se accersit.

- 2 Abolitionem criminis scriptam & subsignatam petit, quæ sub conditione, ut veniret, promissa fuerat.
- 3 Rex eum prehendere iubet, quia venire recusarat.
- 4 Ea propter exercitum Ducis Vindocinensis sustrare precipit.
- 5 Ab Eurrio Praefecto huius exercitus capitur.
- 6 Passio & summus dolor illustris fœminæ quæ illum amore prosequabatur.
- 7 In Castelli Bastille dicti carcerem coniicitur.
- 8 Signum felicitatis Imperij Regis propter detectas coniurationes.
- 9 Considerationes de ista prehensione diuersæ.
- 10 Antragesius captiuus, & Marchionissa Verneuilli domi suæ asseruatur.
- 11 Dux Bullionus limitibus Franciæ excedit.
- 12 Trimouilla Ducis obitus.

FINIS SVMMARIORVM NARRATIONVM.

PETRI MATTHÆI,
 HISTORIARVM
 FRANCIAE,
 LIBER QVARTVS.

Summarium primæ Narrationis.

- 1 Actio de pace Camerini proposita, Lugduni tractata.
- 2 Deputati Regis & Ducis, formaq; procedendi.
- 3 Demolitio propugnaculi S. Catharinae pacem turbat atq; violat.
- 4 Legati Ducis rem de die in diem differunt.
- 5 Rex consilio suo deliberandum proponit, vtrum restitutio aut permutatio sit vtilior & magis necessaria.
- 6 Ronius renouat fœdus.
- 7 Dux Legatis suis signationem & subscriptionem interdicit.
- 8 Pax recepta & subsignata per Deputatos.
- 9 Viginti quatuor articuli fœderis.
- 10 Dux Sabaudia & Comes Fuenti de pace loquentes audire recusant.
- 11 Legatus Ducem adit, vt quid de ea statuatur, percipere possit.
- 12 Diuersa de pace iudicia.
- 13 Obitus Loysæ Lotharingia Francia Dotaria.
- 14 Obitus Magni Malthæ Magistri.

PRIMA NARRATIO.

SUB finem † anni proximè elapsi de pace in-
eunda deliberatum atque acriter disceptatum fue-
rat, quâ resolutâ initio huius præsentis anni, propa-
lam indicta fuit. Acta illius concisè & particulatim
proposita in vnum contrahi, & coniunctim ea, quæ binâ duo-
rum annorum vice in duobus diuersis locis gesta sunt, recensere vi-
sum est. Statum cuiuslibet rei in vnum contractum intellectu faci-
lius consequimur, quam in plurimas diuisum species, habito respec-
tu diuersitatis temporum. Pace propositâ Camberini, Legatus
Regem ad illam ineundam exhortabatur, quam Patriarcha suppli-
cibus verbis vrgebat, vtrunque tamen commune Christianorum
bonum magis mouebat, quam vllum evidens emolumentum,
quod Rex inde sperare posset, constitutâ in puppi fortunâ & vi-
ctoriâ à latere. Multis fœdus displicebat, indignum regio animo
æstimantes, præsertim cum omnia fœliciores exitum sortiri vide-
bantur, moti his rationibus: Quod Alpes versus Orientem val-
lum & propugnaculum Gallis essent, quemadmodum montes Py-
renæi versus Occidentem: Quod hostes fortiores & magis metu-
endi per dilatationem finium Montmeillani & totius Sabaudia
trans montes inclusi essent: Quod propugnacula illius eo melius
& securius conseruarentur, quo ad totam Galliam tuendam suffi-
cere possent, neque aditum iis præberent, qui impetuose in perni-
ciem illius aliquid machinarentur: Quod metus à latere monti-
um Pyrenæorum non esset tantus, neque periculum adeo evidens
vt vnâ tantummodo nationem magni & magno æstimaremus,
quæ tamen nihil in Gallia ceperit, quin quam primum prædam di-
miserit & victa succubuerit: Quod per illam acquisitionem & pro-
pagationem Lugdunum, ciuitas fortissima inter fortiores Europe,
& maxime, quo ad reliquarum huius regni securitatem, fructuosa
& utilis, cum ad limites dissita iaceat, in quantum victoria Regis se
extendit, à portis suis vsque Geneuam, nulli amplius metui subie-
cta esse posset, quem immensa vis potentis vicini, & copia extero-
rum illic habitantium incuteret: Quod illa melius conseruari ne-
queat, quam per propagationem & dilatationem limitum regni,
quo hostes longius illinc recederent, qui illam tanti faciunt, vt pax,
quæcunque etiam sit, digna maiore cultu habeatur, & illius gratia
omnis fiducia fidei publicæ interturbetur & fere discindatur:

Pax Cam-
berini pro-
posita, &
Lugduni
resoluta.

Alpes & Py-
renæi mō-
tes Gallorū
propugna-
cula.

Acquisitio
Sabaudia
est instar
valli ciuita-
ti Lugdunē
si, quæ val-
lū est Gal-
lorum quā
Germaniā
& Italiā
spectat.

1601.

Facilius cuiusq; rei in vnum contracta species, quam diuisa temporibus oculis animiq; inhaeret.

VELL.

PATER.

Hist. lib. 1.

Rationes

dissuaden-

di pacem

copiosius

in collo-

quio de pri-

ma Sabau-

dica dicta

Sauoyssienne

relate, quod

D. Arnoldo

adscribitur.

D. Popeli-

nierus ele-

ganter in-

quit, quod

doctrina &

eloquentia

colloquii

huius me-

lius discoo-

perit auto-

rem suum,

quàm sup-

pressio no-

minis ceta-

re non pos-

sit.

Hispani ni-

hil in Gal-

lia ceperūt

quin quam

primū re-

cesserint.

Lugdunū
vix capi po-
test quam
p seipsum.
Pax damno-
sa non est
emenda.

Nihil homi-
ni suavius
quā ut ho-
stes sibi den-
terga. Nl

CET. Fa-
ctum istud
Alexandri
admodum
ingenio: è
relatum in
prima Sa-
baudica di-
cta la Savo-
sienne. verū
alioqui Q.

Curt. & Ar-
ri. nihil de
eo scribunt
Ille ibidem
dicit, quid
Alexander
de rebus
oblatis re-
sponderit:

Darium sibi
aliena pro-
mittere,
quod totum
amiserat

velle partiri

Hic Rex
Darius Ale-
xandro of-
ferebat de-
cem mille
talēta, par-
tem regni
sui, & filiā
suā in ma-
trimoniū:
cui Alexan-
der respon-
dit: Vnam

Quod nullius ciuitatis in Gallia occupatio Regi damnosior esset, neque inceptum illam recipiendi periculosius foret, neque custo- dia expugnantibus certior & magis secuta, quam Lugduni, quæ ci- uitas hinc multis ab annis odio fuit apud multos, eo quod rebus abundaret maxime ad oppugnandum & sese defendendum neces- sariis, quinimo inexpugnabilis redderetur neque ad priorem redi- ret dominum: Quod hostibus religiosum non esset pacem trans- gredi, quo potestas imprudentem opprimendi fieret, quia, ut Car- magnolum occuparent, nullum non mouebant lapidem, etiam in- dicta pace: Quod si non quotidie armatum esse conduceret, etiam non æquum esset pacem magis damnosam & perniciosam quā bellum emere: Quod Gallia multarum rerum iacturam fecerit in suis de pace actionibus, & paci acquieuerit, quam duabus vicibus cum Rege Hispaniæ fecerat, licet Neapolis, Mediolanum & Flan- dria restituta non fuerint. Dux Sabaudie contentus animo tran- quillo consistat, quod pace constituta reliquum sui status saluum remanserit, qui copiis Gallicis oblectari seu resistere nequit, nisi singulare aliquod accidens vel infortunium statum hunc præsen- tem rerum prosperarū labefaceret aut prorsus euertat: Quod Ale- xander noster Gallicus idem faciat Duci Sabaudie q̃ Alexander M. Dario fecisse dicitur, qui putabat requiem non posse magno pretio comparari & nullos sumptus esse vtiliores, quam qui ad auream ta- bulam traiectionē in hostiū transitū faciendā impenduntur, quo il- los à finib. suis arceret, legatos ad Alexandrū misit, ut supplices fa- cti offerrent quamcunque regni sui partem capeſſendam, quo po- stea in pace viuere posset, satius esse ipsos à tergo quam à fronte vi- deri. Alexander itaque existimans ignominiosius esse Duci cum quæstu pedem referre & recedere, quam cum damno proficere, ipsis ita respondet: Amici, vbi sim offendendus, diligentius ani- maduertite, omnia à domino vestro mihi oblata prætertuli aut de fœdere aliquo paciscendum, aut pugnandum de eo, quod ipsi ad huc residuum est: quippe omne, quod mihi à tergo est, non pote- rit in compromissum cadere. Et licet maior pars dicat & credat bellum Sabaudicum pacem inter Gallos & Hispanos violare, aliqui tamen erant, qui ut vanum deponendi metum ansam præberent, illud absouū fidei esse dicebant, quod qui vsq; adeo pacem cū Gal- lis exoptarint, & parum profecerint, dum illis bellum inferunt, no- uam disputationem de odiosa adeoque infami causa suscipere non dubitarint, vbi tamen nimio plus detrimenti euidentis erat metu- endum, & præsertim quod nunquam animus ad bella inferenda

Carmagno-
lum à Duce
Sabaudie
etiam indu-
ctis factis
captum.

Aurei cum
hostibus
transactus
faciendi.
PLVT.

appli-

partē p to-
to accipere
nolo: O-
mne argē-
tum & o-
mnis terra
mea sunt:
Et si mihi
complacu-
erit, filiam
eius ducam
in matri-
monium.
Q. CVRT.
lib. 2. AR-
RIANVS
lib. 4. de Ex-
ped. Alex.

Quo magis
populus est
bellicosus
& ad pu-
gnandum
procliuus,
eò minus
bello est
immoran-
dū. Roma-
ni diutur-
num cum
Volsis bel-
lū gerebant
& nihil ef-
ficiebant
nisi quod
eos sibi ini-
micos adeò
in rebus
bellicis ex-
ercitados
reddiderint
quam vltos
alios. TIT.
LIV. lib. 4.
Pyrrhus
rebus suis
conquisitis
non benè
vttitur.

applicandus, nisi maius emolumentum sperandum, quam metus nobis detrimentum ostendat: Quod Gallia tota iam libera cœptis feliciter fauentibus de residuo acquisitionis suæ benè speret, cū ad vnū omnes ab oppugnatione fortissimorum locorū hostium suorū salui & incolumes euaserint, nec vlla victoria gloriosior, quā q̄ sanguini suorum parcendo & honorem aut causæ suæ iustitiamq̄; conseruando comparatur: Quod minæ illorum, vsque adeo formidolosæ licet visæ, Gallis vanos terrores incutere non deberent, vt res iustè acquisitas etiam per vim compulsi redderent: Quod bellum exterum sit suscipiendum non propter comminationes verum propter occasionem prosperæ fortunæ, velut theatrum maxime nobilium & fortissimorum ducum, iisdem, qui multis abhinc annis belli molem in Gallia sustinuerunt, commodum ostendere exoptant & desiderant, quid in armis ciuilibus bellicosi populi arideat & complaceat. Tales erant rationes eorum, qui acquisitionem Sabaudia & Bressæ iustissimam, vtilissimam atque gloriosissimam Statui esse aestimabant, & vltiores progressus faciendi absque cessione & restitutione cuiuscunque rei tanto desiderio flagrabant, existimantes satius esse mori passum terræ occupando, quam viuere, vbi tantum retrocedendo perdideris, adeo desiderabant & in animum inducebant perficere, vt Pedemontium, ceu quondam, inuentutis Gallicæ Academia foret, & rursum aspicere atque occupare amenas planities, in quibus peditatus Gallicus veteres illas Caroli V. Imperatoris copias fudit & deleuit, quæ tãtas mundi partes victricibus armis ferè diuicerant. Votum & desiderium certè erat eorum, qui magis magisq̄; acquirere, quam acquisita prudenter conseruare & tueri cupiunt. Augustus Cæsar legens historias de rebus Alexandri M. in Oriente conquisitis, obstupuit, quod de illarum custodia & cura nunquam sollicitus fuerit. Pyrrhus Rex Epirotarum lusorum ingenium referebat, qui nunquam lucrū magni aestimant, quam quod spe plura habendi teneantur. Maior laus quæ sita tueri, quam acquirere, quoniam ignauia Ducis occasionem præbet aliud facit, & non nisi sola virtus atque prudentia aliud perficere.

Rex suo contentus nullum alium conquisitorum suorum fructum percipere desiderabat, quam vt Marchiam suam recipere posset, melius esse existimans cedere potitis, quam consilio Papæ parere & arma propter publicum Christianorum bonum remouere; Quare omnes actiones in Legatum Papæ transfert, qui temonem

tanta

Bellum omnino non suscipiendum nisi cū maior emolumentis spes quā damni metus ostenditur. D.

AVGVST. SVET.

Ingens victoria de cetera domestica sanguine bellati. Tacit. in Agric.

Eā vir sanctus & sapiens sciet veram esse victoriam, quæ salua fide & integra dignitate parabitur.

FLOR. I. c. 12.

Vtilitas & emolumentum belli peregrini & externi. Sic Gonsaluius inquit GVICC. lib. 6.

Pugna Cerisolis.

Tueri quæ sita difficilis est, quam acquirere, quoniam in acquirendo

ignavia pos-
sidentis sa-
pè plus con-
fert quam
propria vir-
tus. Tueri
autem que
sita sine pro-
pria virtute
nemo potest.
D. TOTI-
LAPZO-
RAS.

Cum Rex
Antiochus
perdidisset
pugnam
contra Ro-
manos, of-
ferebat eis
qualescun-
que condi-
tiones reci-
piendas.
Scipio re-
spondet:
vt infério-
res existe-
rent nihil
audaciæ ip-
sis deesse,
neq; mo-
destiæ, vt
superiores
euaderent,
nec se ali-
quid vel
post vel an-
te victoriã
exposcere
præcipuè.
Feruidum
ingenium
rerum ge-
rendarum
incapax.
Tull^o Ho-
stilius Rex
Romano-
rum dice-
bat quod

tanta prudentia regebat, vt difficilimos etiam scopulos facilè supe-
rarit. quamuis Regem persuadere summa ope nitebantur, quod ille
tanquam Sabaudia protector Principis animum explere affectus
sit, nec non & Statuum, qui sub patrocinio eius in curia Romana
erant. Commissarii ¶ Regis, qui cum illo rem agere deputati fue-
runt, Prulartus vix à legatione Romã rediens & Ianinus Præses
Parlamenti in Burgundia, Legato animum & propositiones Regis
adaperiunt, quas statim ille Deputatis Ducis Arconæ & Aymesio
diligenter perpendendas proposuit.

Propositio prima fuit Ducem Sabaudia pacem expetere, quam
Papa consulebat. Rex respondit se malle bellum, neque tamen illis,
qui pacem expeterent, contradicere. Deputati Ducis Marchiam
Salussiarum offerunt ea conditione, vt nouiter parta & quæsitæ re-
cipere possent. Rex perinde atque Romani per commoditatum
suarum & armorum incrementum postulata sua non exaggerat,
conditionem eorum latam acceptat, ita vt cuncta pro Marchia re-
stituant, modo omnes belli sumptus Regi exsoluantur summam
octingentorum mille coronatorum excedentes. Deputati Regii
dictæ conditioni firmè adhærebant, nec præpropere pergebant,
quia impetus in eiusmodi actionibus non laudatur, licet animalia
etiam perfectissima eiusmodi sint, quod plus caloris quam humi-
ditatis habeant: propterea tamen homines calidioris constitutio-
nis ad capeßenda difficiliora non sunt idonei, vbi prædominans
phlegma præstat cholera. In hoc ingressu Legatus omnem quasi
conuentus opinionem remittit: Cogit illum de euentu
huius actionis cogitare non solum inæqualitas duorum Princi-
pum, magna Regis commoda, & continuatio belli absque induciis
& mora, verum etiam animus Ducis adhuc in suspensio & dubius,
qui nunc illectus dulcedine pacis, nunc viribus & virtute bellica
detrimentum rei amissæ sarcire & recuperare volebat. Præterea
metus quoque non minorem effectum habebat, quod ista dubia
animi suspensio nullum alium euentum præponderet, præsertim
cum in puncto actiones de pace concludendi immoramur: sic
quoque rumor idem effecit, qui quasi surdè sparsus erat, quod cum
quibusdam commercium & societatem haberet aliquid in Gallia
moliendi. Illud ipsum ei ansam præbuit, vt regi libere diceret,
quod pax bona & iusta tesseriis duabus nunquam fieret, neque plus
aut minus, nisi vtilitas peræquè fuerit coniuncta. Quod Dux Mar-
chiam restituere & summam illam pecuniæ exoluere nequeat, ve-
rum ad summum per mutationis quasi formam, totam Bressam

II.

Cardinalis
Aldobran-
dinus Pro-
tectior Sa-
baudie quo
ad spiritua-
lia.

Dux Sa-
baudie of-
fert dedi-
tiones.

In actioni-
bus pacis
utilitas sit
adæquata.

tradat,

mutua cō-
municatio
commodi-
tatum sit
vera copula
& nexus
pacis. DI-
ON. HA-
LIC. lib. 3.

Commo-
dū de pace
actiones
instituendi
particula-
tim & non
festine.

III.

Efficacissi-
ma vires
perfidia,
mentiri ac
fellere.
VAL.
MAX.

tradat, & quia hæc conditio aliquanto leuior, quam illa Lutetia-
facta, insuper Bieuqueium, Verromeium, ad Rhodanum vsq; ad-
iungantur. Deputati Regis in primo isto aditu additamentum arri-
puere, sese mutatione ista supersedere dicentes. Legatus his con-
cessis omnia esse peracta existimabat, ita vt nihil amplius, quam ac-
tio pertexenda, restaret, verum Regis Deputati inde ab initio pro-
positum illorum confundere noluerant, ideoque iisdem restitutio-
nem castellorum Centali, Montii, & Roquesparuiæ obiecerunt.
Dictum illis, omnia sub mutatione facta comprehendere: at frigide
regerunt, non nisi de Marchia, iunctis iis quæ in Pedemontio sunt,
colloquium fuisse. Quod hæc quatuor ciuitates Prouinciæ & Del-
phinatus ditionis essent, & propterea seorsim rationes inirent. A-
liter itaque paciscendum, ita vt pars quædam dioceseos Gezii tra-
datur. Hoc singulare emolumentum est pactiones particulatim
facere, nam si quis illud fecerit, certus rationum suarum erit, par-
tim per necessitatem, partim vero per decorum & habilitatem. His
tribus prouinciis censis & centum mille coronatis promissis, Rex
Marchiam linquebat, & Sabaudiam cum duobus propugnaculis
Mont-meillani & S. Catharinæ eo, quo antea erant, statu resti-
tuebat.

His super † nuncius aderat, propugnaculum illud esse destru-
ctum affirmans: Cardinalis insignem esse imposturam existimans
fidem datam, fulmen Vaticanum & clauas S. Petri sæpius reclami-
tat, dicens se à Deputatis Regiis deceptum esse pari profecto de-
decore & ignominia, ac si idem S. sedi accidisset, Regemque in ista
demolitione securitatem ciuitatis immorigeræ Ecclesiæ quam pre-
ces Papæ pluris fecisse. Et tandem concludebat se omnia verba ceu
infecta reuocare, omnemque fidem & fidelitatem in eiusmodi ac-
tionibus datam, irritam pronunciare, cum neque fides suis verbis
adhibita fuerit. Brulartus ostendit Regem pacis rationem nullam
aut parum habere, eo quod Papæ persuasum facta fuerit, sanctum cer-
tè consilium, à quo nunquam recedere vellet, quod cum illis quie-
te & pacate viuere possit, qui amicitiam suam expeterent: Sed se eo
pœnitentiæ illos adducere velle serio affirmabat, qui se bello iniu-
sto & irrationabili contra se & contra honorem Coronæ suæ immi-
scuerint. Hæc verba, quamuis iusta, iram Legati non placant, verū
terribiles & diras imprecationes super dissimulationes & impostu-
ras euomebat, ceu super principalem perfidiæ neruum, quinetiam
Deum Patruī sui iurabat se montes transiturum absque vllius rei
commodiore actione. Legatus Hispaniæ, Regem offendit, signifi-

Geneuen-
ses demo-
litionem
illam adeo
industriæ
fecerunt
vt vix for-
mam aut
primum
propugna-
culi vesti-
gium reco-
gnosceret
potuerint.
LADO-
PELINI-
ERVS.
Rex edo-
ctus bellū
gerere & in
terre, nec
tamen pa-
cem recu-
sat.

1601.

Regis Fran-
ciæ ad Le-
gatum Re-
gis Hispa-
niæ verba.

cans ei nomine Regis sui, quod ob conseruationem statuum Ne-
potis sui huic bello se immiscere compelleretur, nisi pace finiretur.
Rex respondet se nihil speciose perfecisse, quod si vos tali, inquit,
vtimini sermone, paruo temporis spatio in Status Regis vestri irru-
ptiones faciam, ita vt sese defendendi qualiacunque impedimenta
reiiciet, ne in posterum rebus alienis se immisceat. Quod explora-
tum habeat, Ducem, præstantem licet animi, viribus non adeo va-
lere, vt bellum absque Hispaniæ Regis subsidio suscipere possit:
Quod Lugduni debellare velit eos, qui vulpina astutia præditi qua-
liacunque machinarentur, & cedere eos, qui minas solum sparge-
rent. Legato Hispaniæ concursationes, Rodomontades dictas, ex
parte vna exercente, Legatus Flandriæ specimen amicitiae & con-
cordiæ nomine Archiducis & Infantis exhibebat, quorum animus
erat neutri parti Gallorum & Hispanorum adhærere. Regina An-
gliæ, Regi significare fecit, ne de pace ista sit sollicitus, nec aliquid
magno suo incommodo faciat: nam & sese modum & viam remit-
tendi Cadisium inuenire posse.

Regina An-
gliæ & Sta-
tus Belgii
omnem la-
pidem, ad
dissuaden-
dum Regi
pacē, mo-
uebant.

Multis dif-
ficultates
pacis arri-
debant.

Actio de pace interrupta quasi & dissoluta videbatur. Pro-
pterea omnes illi infracti animi penè innumerabiles quidem, ast in-
digni existimatione aut honore, triumphabant, vt ut iniquo animo
patiebantur, nec mutationem approbare poterant, cum nullum è
bello commodum percipere, aut à Regis munificentia quicquam
extorquere potuerint. Magis de pace sermo communis erat, plus
illi de bello sermocinabantur: Sic nobilium Gallorum debita offi-
cia requirunt de nulla alia re inter se cōferre quam de bonis armis,
quomodo equis generosis generose vehantur, validos ictus valide
retundant, & mortē gloriosam transuersim per mille mortes quæ-
rant, Regi quæ omnem conductum omnemq; pacis & belli electio-
nem relinquunt, sicut Otho ad suos milites dixisse fertur. Bellum
inter colloquendum, & triumphum inter vota & suspiria fiebant, tan-
tum mentes distractæ erant ab omni conuentione, quæ Regi non
restituerebat quod diuisum à regno esse nequit. Marchio de Rhosny
se Regi intra sex septimanas decies centum millia coronatorum &
quingenta bombardas bellicas, cannas murales dictas, ad traii-
ciendum montes conquirere velle dicebat. Mareſchallus Bironi-
us citadellam Bourg, aliàs Forum Segusianorum, in potestatem
Regis se paruo temporis interuallo redacturum affirmabat. Lesdi-
guierus, vt signum daretur, expectabat, quo cum exercitu in Pede-
montium iret, tanto apparatu bellico instructus erat.

Principi
de pace cō-
siderare cō-
uenit.

Vobis arma
& animus
sit: mihi
consilium
& virtutis
vestra regi-
men relin-
quite. D.
OTHON.

IV.

Deputati Ducis in ea † opinione erant, quod victoria Regis

non-

Legatorū
Ducis de
die in diem
prolonga-
tio.

Omnis ru-
mor quo
obsessi red-
duntur at-
toniti, lau-
dandus est,
etiam si ad
tempus tā-
tum cre-
datur.

Litteræ Bu-
uensi ad
Legatos
Ducis.

nondum omnibus numeris absoluta neque perfecta sit, usque eo dum Forum Segusianorum in statu adhuc integro substabat, cuticulam curabant, & tempori seruiabant, parum solliciti de urgen- da pacis conclusione, quamvis eo extrema necessitate loci adigan- tur, & interim Dux sibi occasionem optumam sumat moliri aliquid in suo, aut in his quæ ad Regem spectant. Et reuerà si Forum Segu- sianorum suppetias habuisset, siue is cui Dux Sabaudia ciuitatem illam restituere voluisset, aut affectatio, quæ in comitatu Franche Contè dicto, erat introrupisset, actū de pace fuisset. Et licet benigni quidam milites illos intro obsidione cinctos quotidie pane & la- genis aliquot vino impletis subleuarint, tamen extrema obsidionis diutius ferre & perferre mentis constantis & immotæ non erant, æ- grè ferentes, quod Deputati Ducis tandem actiones suas de pace non absoluerent, quo miseriæ illorum eo citius finirentur. Artifi- cium insuper commenti sunt, quod singulare impatientiæ incre- mentum dedit, atque eos ferè desperabundos reddidit, factum per- suasu quorundam, qui tacite quasi subornati fuerant, quod Legati Ducis rem differrent freti Citadellam vno adhuc mense posse su- stentari, & quod fœdus perficere, aut necessitates obsidione cin- ctorum subleuare non solliciti essent, cum hæc prolongatio tem- poris aut commodo aut incommodo accommoda, Duci res suas opportunè administrandi occasionem det. Illud adeo fixè obseſſo- rum animis inhærebat, vt ob prolongationem actionum indigna- bundi & molesti importuniq̃ languoribus ab obsidione proue- nientibus, amplius illa sufferre animū suum induxerint, quia com- missarii deputati parum considerent ea, quæ perferre & perpeti co- gantur, sed quousq; & quamdiu perferendi potestas detur dudum rationes subducant. Hæ opiniones insititiæ aliquando stratagemat- is loco sunt, & maiores recreationis vires animis infirmis & attonitis quàm potentia & violentia addere possunt; quin etiam totius ferè exercitus ordinem turbarunt.

Cum itaque eiusmodi variæ minæ & terrores subinde percre- buissent, litteras huius formæ & tenoris ad Deputatos miserunt. *Domini, nos vestra prolongationes & dilationes enecant, distractio & procrastina- tio actionū pacis operatur aliquid mali contra honorē domini & salutem ser- uorum suorum, qui inibi sunt, festinandum igitur vobis & pax ista pertexenda & quasi insibulanda est: nam non amplius illa perferre, neq; molem & incom- moda obsidionis quam per duos modò dies sustinere possumus, hic nostris conati- bus terminus præfixus esto. Fidem quæso nuncij nostri verbis adhibete, quicquid nobis extrema necessitas minetur, significabit. Nullas litteras imposterum expe-*

1601.

Quod si Ba-
ro de Lux
ex vna par-
te excubias
agi parum
curasset, af-
fectatio se-
curè intro-
iisset.

Artificium
Baronis de
Lux.

Litteræ Bu-
uensi Gu-
bernatoris
Citadellæ
Fori Segu-
sianorum
eius manu,
vt & Coto-
nelli Iusti
aliorumq;

1501.

Athenien-
ses extreme
famis tem-
pore in tē-
pla Apolli-
nis & Bonę
Spei, Eri-
sone dicto,
exquisiti-
simos quos
habere po-
tis erat, ap-
pendebant.

Et habitis. Valete serui vestri dedititij sumus. Non erant in tanto discrimi-
ne, vt conquerebantur. Sed cuncta illis in ipsa etiam obsidione de-
sunt, quibus patientia deest. Qui potestatem aut præcipiendum in
loco aliquo habet, nunquam inconsideratè verba effutiat, quæ stu-
porem & horrorem incutere possent, cuius vultus tantum valet fo-
rinsecus, vt omne malum intimum sopiat, quemadmodum Athe-
nienſes maxuma fame durante optimi saporis cibos libabant, quos
habere poterant, vel vt illi, qui cum vi siue fame obsessi fuissent &
non plus quam tres panes superessent, duos de super de muro pro-
iiciebant, vt extremum discrimen eo melius dissimularent, quod i-
psis impendebat. Illud ipsum paulo post liberos ab obsidione red-
debat. Sic & hæ litteræ, quæ tristem & terribilem mentionem ter-
roris & consternationis fecerant, imo crudelitatis, cuius causa erat
extrema fames citadellæ Fori Segusianorum excutiebat legatis
soporem, in quo demolitio propugnaculi S. Catharinæ sepultos
derinuerat.

capitaneo-
rū cōsigna-
tæ & Lega-
tis Ducis
missæ.

His litteris
ad absoluē-
dam pacē
expergesa-
ti.

Dē fœdere
reconueni-
endi opini-
ones suas
signant.

V.

Rex consi-
lio suo ele-
ctionem
pacis aut
belli con-
cedit.

Ob noua ista Cardinalem accedunt, ipsumque submissè ro-
gant, ne ruina loci alicuius, cuius tamen fundus immediatè ad Du-
cem pertineret, obstet, quo minus pax progressum sortiatur pro-
superiorem, cuius tamen vtilitas summè necessaria permaneret. Car-
dinalis non nescius quod Dux grauiter ob istam destructionē fue-
rit offensus, quod exercitus Comitis Fuenti accreuerit, atque ani-
mi illorum magis ad bellum quam ad pacem accensi & propensi, &
quod propterea absq; laude restincti immensi huius ignis montes
non voluerit remetiri, ad legatos ait, se actionibus pacis non posse
rursus consentire, nisi litteras propria manu subsignatas confici-
ant, quid de his consultè visum fuerit, facta exhortatione, vt Duci
vtile, necessarium vero Statibus eius foret. Legati admodum atto-
niti, certiores facti de extrema defectione citadellæ Fori Segusia-
norum, metuebant, ne ante pacis conclusionem pessum iret, & res
deterior fieret, promissa ista ingenuè prætermiserunt.

Fœdus ru-
ptum re-
nouatur:
verum Le-
gatus litte-
ras vt lega-
ti dent, ro-
gat quo
certior esse
queat.

Hoc iudi-
ciū de Re-
ge auctori
non adscri-

Regis animus ad pacem † propensior erat, etiam si rerum e-
uentus prosperior nulli non apparebat. Verum ad alterutrius opti-
onem & delectum nullam aliam præterquam consilii sui electio-
nem habebat, & profecto inter plurimas notas prosperæ fortunæ,
vna est, quæ licet inter primas non recensita fuerit, tamen princi-
bendum est, ante annos decem vir magnæ existimationis talibus verbis illud
expressit: Hic princeps mundi est, qui fidit & diffidit illis quorum ministerio
vritur. Nihil est in quo gloriam consequatur, quod solum sibi fidat, quam in
principalibus belli rebus, cum equo suo infidet.

palem

1601.

Connesta-
bulus col-
lectis & p-
pensis vo-
tis, ait se
Regi suum
daturum.

*Instante cō-
muni peri-
culo conci-
liari solent
dissidentium
animi. DI-
O N. HA-
LY. lib. 8.*

*Leges à vi-
ctoribus di-
cuntur, ac-
cipiuntur à
victis. Q.
C V R T.
lib 4.*

Alexander
nullū præ-
ter honorē
victoriarū
suarū com-
modum
esse cupit.

palem adhuc meretur locum. In rebus bellicis & vbi deditio faci-
enda est, Ducum & Capitaneorum suorum, qui præsto sunt, con-
silio adhæret, verum suo contentus optimè sese semper habuit. In
rebus Status, deliberanda Consilio suo cuncta proponit. Aegrè tu-
lisset, quod si aliquid certo de actionibus pacis statutum fuisset, nisi
primū Principes adnatos, & consanguineos Officiarios coronæ, &
intimos cōsiliū sui de eo certiores fecisset, quo scire posset, si mutatio
magis utilis foret, quam restitutio. Actiones istas pacis reiterare no-
luit, nisi eo ipso auspicio. Princeps, qui se & sua ita gubernat, foelicif-
simus est & res eius ex sententia & voto succedunt. Hoc Lugduni
in ædibus Connestabuli deliberatum fuit. Villeroy propositum
Regis proponebat. In resolutionibus & deliberationibus eo de-
uentum, vt ut potis erat. Qui Marchiam Salussiarum occupasset,
nunquam in mutationem consensisset, verum vt quis ea potiretur,
montes transire, alexæ diuturni belli se exponere, & in inimicitias
cum Principibus Italiæ deuenire oportuit: cum communis utilitas
& zelotypia magnanimitatis Coronæ regiæ amicos suos, diu con-
seruare nequiverit. At Legatus grauitè adhuc commotus quod
facta demolitione propugnaculi S. Catharinæ Romam rediret, nec
Papæ faustum adferret nuncium, quod de legatione ista sperauerat.
Rex quoque exoptabat, vt Papa non plus quam quod à sincerita-
te actionum suarum fuisset profectum, postularet: Verum si ipsi
supplex fieret existimabat honore suo aliquid decedere, neque na-
tura patiebatur, & æquè sibi persuadebat maculam aut labem au-
thoritatis suæ se contrahere posse, si rem minimā detegeret: nam-
que victores victis leges sanciant. Hic Princeps nullius rei prodi-
gus est: sed minus liberalis honoris sui est, quam nullius alterius rei,
etiam eo summo studio enitendum, vt cumulum cumulemus &
augmentemus: & profecto hic est fructus ille dulcissimus, quem ex
laboribus belli percipimus. Alexander non aliter tantos belli labo-
res perfererat, quam vt ab Atheniensibus laudaretur, neque alte-
rius prædæ partæ victoriæ suæ cupidus erat, quam vt gloriam repor-
taret. Hinc est quod Rex laude dignum non æstimabat authorem
& suasorem pacis illi esse, qui ea plurimū indigeat, quam ipse opus
habuisset. Animum ad bellum applicabat. cumq; Legatum de prio-
ribus conqueri videret, Marchioni de Rhosny, vt Lutetiam eat, &
apparatum bellicum instituat, mandat.

suffossum erat, clamabat: O Athenienses Potestis ne credere quantum patior vt
laudari à vobis queam. P L V T. in vita Alex. M.

Deliberatio
de mutati-
one aut re-
stitutione.

Privatum
bonum pu-
blico cohæ-
ret.

Alexander
inter duo
flumina
nec securus
nec pedem
firmū ha-
bens quia
terra lubri-
ca & litus
per conti-
nuum vn-
dæ cursum

VI.

Iamque mandatum † istud exequi, & eo ipso die quo eques

1601.

*Non debet
navi tempe-
state oppres-
sa desilire,
qui ad eam
tranquillo
mari venit.*
IOSEPH.
lib. 3. de
bello Iud.

De pace
conuentū.

VII.

Legati Sa-
baudiae
Taxium,
quid facto
opus sit,
consulunt.

ire vult, Legatum adit, vt valediceret, cumque multa de multis fa-
cerent, causam itineris sui recenset, fixum & destinatum in animo
Regis esse bellum inferre, cum paci adhærere operæ pretium non
sit. Et quod ægre ferat, talem insignem Principem virum montes
transiisse, & ante fores templi Pacis constitisse, neq; introiisse: Le-
gatus inquit, pœnitet me, quod legatio & opera mea male colloca-
ta & inutilis neque fructuosa sit, facile perspectum cognitumq; ha-
beo, Regem specie quidem externa pacem exoptasse, verum magis
de bello sollicitum fuisse. Rhosny respondet, quod si pax ante do-
molationem propugnaculi bona fuerit, etiam post illam æque bo-
nam fore, & quod accidens istud neque plus neque minus aliquid
efficiat, cum fundus Duci permaneat, vt cum eo faciat pro lubitu
suo, & quod quinquaginta mille coronatis aliud propugnaculum
illic ædificare possit. Legati Ducis easdem rationes proposuerant,
ipsum sollicitantes, ne nauem in his calamitatibus desereret, cum
temone tempore tranquillo potitus fuisset. Legatus non ignorans,
quod in rebus magni momenti sæpius conuiuerint, iniquum esse
putabat, si loci illius demolitio pacis actiones interrumperet aut in-
terturbaret, & facta infecta redderet. Vt in hoc discursu cum
Rhosny habito progreditur, illumq; interrogat, an Regi acce-
ptum foret, certam argenti summam ob factam demolitionem re-
pendere. Rhosny respondet se illud ignorare quidem, verum æqui-
tati consentaneum, Regemq; ceu Principem æquitati deditum
esse, ideoq; si quid R.M. nomine promitteret, quod stet promif-
sis, certo sibi persuasum habere. Legatus, vt de eo cum Rege collo-
quatur, rogat, aitq; se sane per dolere, quod non citius de rebus
sollicitus fuerit. Rhosny eius mentionem apud Regem faciebat,
postea opinionem M. eius Legato exponebat, & demum facta ex-
positione tabulam pacis conficiebat.

Articulos, de quibus † conuentum inter illos fuerat, Legatis
Sabauidiae miserunt, sed è vestigio aderant, submissa voce Legato
indicant, Ducem eis subsignationem interdiceret vsque eo dum
Comitem Fuenti alloquutus fuisset. Legatus sollicitus ne verba
Regi facta absq; vllō effectu essent, neq; Deputatos Regis remitte-
re, neq; cōuentū in aliud differre tempus volebat, ppter ea illos ro-
gabat, ne speciem saltem mandati præberent aut simularent, sed si-
gnarent. Illi respondent, quod manus & linguas ligatas habeant.
Legatus rem vrget. Ipsi de permissione adeundi Taxium Legatum
Hispaniae urgent, vt cum eo de his conferant, ita tamen vt quicquid
facerent, cōsilio eius sustineretur, ceu ex mādato Legati authoritas

Rhosny re-
nouat acti-
onem de
pace.

Legatus
propositio-
nem quæ
de recom-
pensatione
demolitio-
nis tractat,
acceptat.

Legati Du-
cis Legatū
offendunt,
cum sæpius
accerfiri
fuissent, i-
psiq; literas
Ducis vn-
decimo da-
tas inter-
dictum de
non signā
da pace cō-
prehendē-
tes ostendit.

inter-

*Humanarū
actionū felici-
tatis infeli-
citasq; non
ē singulari-
bus earum
particulis,
qua multa
sunt ac va-
ria sed ex e-
uentu iudi-
cantur D.
SERVILII
ex Dion.
Halic. lib. 9*

*Irresolutio
magnorum
incommo-
dorū ma-
ter.*

*Princeps in
quem ma-
gis insult-
us factus
fuerit, ad
pacem re-
currat.*

interposita fuisset. Oraculum adeunt, de vtraque epistola consul-
tant, prima octauo Ianuarii scripta pacem subsignare mandat, alte-
ra vndecimo eiusdem mensis data illud interdicebat. Taxis consi-
lii Hispanici ingenium cernens, pacem esse expetendam non igno-
rabat, quia Marchia trans montes permaneret & quod illac transi-
tus in Flandriam esset, conditiones etiam pacis examinabat non
per difficultates quarundam rationum, verum per prosperiorem
euentum successionem, neque per partes sed per totum, idque
Domino suo acceptū fore: ipsis respondet; Cum C. eius vobis pacē
signare praeceperit, quatuor dies iam effluxerunt, quibus nihil sin-
gulare vidi interuenisse, quo mandatum illud reuocari posse, neq;
verba eius aliqualem effectum habere video: Verum quidem est vt
& ego existimo vos per postremas illas litteras obligatos esse expe-
ctare diem, quo cum Comite Fuenti colloqui voluit.

Hac controuersia non dum definita Patriarcha Constanti-
nopolitanus venit vir in persuasiva oratione disertus, in rationibus
solidus, in consiliis prudens, & in inuentionibus ingeniosus. Huius
recessionis consequentiam, lātionem Regis & verba Legati quasi
oppignerata ostendit. Quod Dux postremam epistolam scribens
non considerarit primam effectum suum habuisse, neque status rei
contrarium aliquod mandatum paterentur, etiamsi quod heri vo-
luntariū fuerit, hodiē adamantinis clauis necessitati ineuitabili sit
illigatum & annexum: quod alæ illæ spei Ducis cera opinionum
suarum sint conglutinatae: quod irresolutio * magnorum incom-
modorum ruinæ eius initium fecerit, illamq; absolutura sit: Quod
Deus † contemptu conditionum pacis æquarum offendatur, atq;
de illo quocunque tempore vindictam sumpturus sit: Magnam
quoque esse imprudentiam perpetuis infortuniis belli huius sese
subiicere & quasi oppignerare sub fundamentis neque perpetuis
neque certis, atque ignem diuturni belli contra potentem hostem
accendere & suppetiis fidere, quæ certæ esse nequeunt, cum
ab alterius voluntate dependeant. Quod * Princeps in quem
fortior & potentior insultus fuerit, non absurdus in rebus suis of-
fendere, neque maiorem culpam commereri possit, quam si pacem
respuat, quæ non nisi laude digna victoris triumphum & victori-
am remoretur & ferē opprimat.

** Non possono i prencipi che sono assaltati fare il maggiore errore (quando l' assal-
tato & fatto da huomini più potenti di loro) che ricusare ogni accordo. N. M. A. C.
lib. dei discorsi sopra T. LIVIO.*

Legatus Hi-
spaniæ in
ea opinio-
ne est vt pa-
cē signent.

** La irre-
solution ma-
dre de gran-
des incon-
uenientes,
y puerta à
grandes at-
reuenientes*
A N T. PE-
R E Z.

† De illis
qui iustas
cōditiones
pacis con-
temptui
habent, vi-
deatur
P H I L.
COMMUN.
in 2. par.
44. 47. 93.

Legati

1601.

Legati ꝛ Ducis solliciti ne delinquerent, magis per inobedientiam quam per obstinationem, non à mandato Ducis recedebant, neque ab illo recedere quandantenus permissum erat. Ordo à Principe Legato suo præscriptus mutari nequit, nam cum Princeps plurima iuxta prudentiæ normam dirigat ac dispositio expressa de illis facta fuerit, immutari non possunt neque debent, nec aliud, nisi vt mandatis satisfiat, requirunt.

Legatus præscriptum sibi ordinem non excedat.

IX.

Articuli
paci.

I

Patriarcha certum ipsis promittit, quod Legatus, qui auctoritatem istam imperandi & præcipiendi à Duce haberet, ipsiq; obligati essent in omnibus, quæ rebus eius utilia & salutaria forent, obedientiam præstare, epistolam manu sua scriptam daret, quæ ab omni indignatione & ira sartam ac rectam eorum auctoritatem conseruaret: quod & ad C. eius Taurinum ire velit, vt demonstret nihil factum esse, quod non ipse quoque præsens facturus esset: & quod patruum suum in subsidium vocare possit, cui in cælo & in terra his laboribus exantlandi potestas esset. Legati simulabant se velle quod serio expetebant, tanta ferè impatentia vt sibi horæ pariles annis viderentur, acquiescentes litteris istis securitatis signatis manu legati, & spatio vnus mensis, quo Dux id quod subsignatum fuerat, ratum faciat. Sic pax ꝛ quoad condiciones & terminos istos sequentes Lugduni tandem conclusa, atque aresto publicata fuit.

Promissio de liberatione à periculis Legatis facta.

Legati Ducis pacem signant sub præcautione ne calamitatem accipiant.

Pax conclusa & publicata 17. Ianuarii. A. D. 1601.

Territoriū Brixie, Biegei & Verromei Regi restitutum.

Transitus
super Rhodanum inter Clusam & pontem Arlæ reseruatus & exceptus.

Primo quod Dux Sabaudia cedat ꝛ transferat in Regem & in successores eius Reges Francia omne territorium & dominium Bressæ, Biegei & Verromei, & generaliter omne illud, quod ad illum pertinere potest vsq; ad Rhodanum fluuium, ita vt Rhodanus à ditione vsque Geneuensium ad regnum Gallia pertineat & ad Regem atq; successores suos: quinetiam dicta regio ita translata sit, vt supra dictum cum omnibus proprietatibus, iuribus & immunitatibus, dominiis, feudis & vasallis, subditis, rationibus & actionibus quibuscunque, & cum omnibus, quæ ad Ducem pertinere possent, in dicto territorio aut illius nomine, absque vllius rei retentione & reseruacione nisi quod Dux propter commodum transitum faciendum Pontem Gressini super Rhodanum inter Clusam, dictam l' Escluse & pontem Arlæ, quæ ad Regem spectant habito huius præsentis actionis respectu, & Dux trans Rhodanum dioceses Ellæ, Luyuenti & Cizerrei retineat cum omnibus vicis & territoriis, quæ inde dependent inter Varennam fluuium & montem dictum le grand credo vsque ad vicum dictum la riuere, quem dictus fluuius Varenna præterlabitur: Locum quoq; Maigre-com-

bat vs-

Vestigialia
in fluuio
pōtis Gref-
fīni inter-
dicta.

Transitus
copiarum
per pontē
Gressini
absq; da-
mnis sub-
ditis faci-
endis.

2

3

4

5

bat vsq; ad introitum proximum, qui aditum in Burgundiam præbet, retineat, verum ea conditione, ne Dux vllum vectigal aut tributū mercibus in fluuio Pontis Gressini & in aliis locis supra commemoratis imponat. Et in illo, quod pro transitu reseruatum est, atque vbiuis ad flumen Rhodani, Dux propugnaculum retinere neque de nouo ædificare poterit, transitusque per pontem Gressini liber erit, & in cunctis, quæ tam pro subditis Regis quam pro omnibus abeuntibus & redeuntibus in Galliā reseruantur, adeoque ne vllum impedimentum eis detur: nihilominus tamen si exercitus Ducis aut aliorum Principum transeunt, quibus à Gubernatoribus & Præfectis Prouinciarum potestas transeundi facta fuerit, subditi M. eius non damnosi sint, aut vllum malum inferant.

Præterea, vt † illa de quibus supra mentionem fecimus, maiorem effectum haberent, Dux citadellam Fori Segusianorum Regi, aut illi, cui nomine eius demandatū est, integrè in eo statu, in quo nunc est, restituat, absq; vllius rei destructione & damno cum omnibus æneis tormentis & munitionibus bellicis, quæ in ipso loco erunt quam primum restituta fuerit. Insuper quoq; † conuentum est quod Dux cedat & transferat in Regem loca & pagos trans Rhodanum, nempe Aus, Choufy, Vulley, Pontem d' Arly, Cessel, Chancey & Pierre Chastel cum omnibus proprietatibus, iuribus & Dominiis, quæ in dictis locis & in eiusdem incolas & subditos habet absq; vllius mandati executione in dictis locis & territoriis.

Dux quoque † Regi Baroniam & præfecturam Getsi cum omnibus proprietatibus tradat, quibus Dux & maiores sui antehac compotes fuere, neque ibi aliquid retineat nisi illud quod trans Rhodanum est exceptis vicis & locis d' Aus, Choufy & Vulley supra dictis: omnia conditionaliter ita vt res traditæ & translatae coronæ Galliæ incorporatae atque eiusdem dominio & patrimonio adhæreant, nec separatae esse possint quacunque interueniente occasione, sed parem naturam obtineant ceu res illæ permutatae, quarum mentionem infra faciemus.

Pactum quoque † fuit, vt Dux locum, vicum & castellum Castello-Delphini cum turri Pontis bona fide & effectualiter Regi aut ei eisue quibus delegatū est, daret & redderet, iunctis iis omnibus, quæ per Ducē aut suos in Delphinatu capta & occupata sunt, in eo videlicet statu, in quo nunc est, absque vllius rei destructione, deuastatione & damno qualicunque modo aut ratione, omnemque apparatus bellicum, tormenta, puluerem & globos, quæ iam in dictis locis inueniuntur & supersunt. Nihilominus milites &

Citadella
Fori Segusianorum
Regi restituta.

Loca quædam trans
Rhodanū.

Baronia &
præfectura
Getsi.

Restitutio
Castello-
delphini &
arcis Pon-
tis.

1601.

alii, qui illinc secedunt, omnia mobilia & propria bona efferre possunt, neque licitum erit ab incolis eiusdem loci aliquid exigere neque rem aliquam iisdem propriam auferre.

6

Conuenit etiam inter eos, quod Dux propugnaculum Beche-Delphini diruat & funditus euertat, quod durante bello edificatum est, & propter transitum supra exceptum summam centum mille coronatorum vno valorem trium Francicorum non excedente, soluat quibuscunque onus illud à R. M. demandatum fuerit, nempe quinquaginta mille coronatos tunc temporis numeratos, & vbi propugnaculum Charbonnieræ redditum fuerit: reliquos vero quinquaginta mille, sex mensibus post.

Demolitio
propugna-
culi Beche-
delphini.

7

Atque hisce et mediis cessionis & translationis interuenientibus omnia tormenta bellica, puluis & munitiones M. R. permancbunt. Quinetiam iuxta ea quæ superius dicta sunt Rex contentus ob commune pacis commodum omnia iura, nomina & actiones, & generaliter omne illud quod per Reges Delphinos Franciæ nomine Marchiæ Salussiarum prætendi potest cum proprietatib. reddit, & simul cedit locis Cental, Mons, & Roquesparuiet nulli rei facta retentione: præterea Rex omnia ænea tormenta & apparatus, qui in dictis locis Marchiæ Salussiarum Cental, Mons, Roquesparuiet anno 1598. supererat, Duci tradidit & remisit.

Cessio &
remissio
Marchiæ
Salussiarum
cū omni-
bus pro-
prietatib.

8

Restitutio
omnium
quæ ad Du-
cem spectat
ab anno vs-
que 1588.

Rex quoque Duci et aut illis, qui vices eius gerunt, effectualiter & bona fide promittit restituere omnem regionem & loca capta & occupata ab anno vsque 1588. quæ nunc in Regis & suorum possessione sunt, cuncta in eo, quo sunt, statu, quibuscunque demolitionibus & damno cessantibus.

9

Exceptio
bombarda-
rum, pulue-
ris & appa-
ratus bel-
lici.

Rege restituentem et dicta loca, omnia tormenta bellica, puluerem, globos, & alios apparatus bellicos, qui ibi inueniuntur transferre poterit, omnia mobilia & propria bona, qui illinc secedunt, efferre possunt, neque licitum est ab incolis eiusdem loci aliquid exigere, vel rem aliquam iisdem propriam auferre.

10

Ordo & for-
ma in resti-
tutione lo-
corum ob-
seruanda
ab vtraque
parte.

Et ab vtraque et parte restitutio fiet, ita vt sequitur: videlicet quam primum ratificationes præsentis huius actionis suppeditatæ fuerint, Dux citadellam Fori Segusianorum faciet redire in potestatem Regis, aut illorum quibus commissum à R. M. est onus illud expedire, atque bombardas, puluerem, globos & alios apparatus bellicos in dictis locis relinquet: facta restitutione Rex quoque vicos & castella Camerini & Montmeillani Duci restitui præcipiet, qui è vestigio Castello delphinum restituet, omneque quod illi cohæret, vt supra dictum fuit, & propugnaculum Beche-delphini diruet atque euer-

tet,

ter, quæ cum effectu ad exitū per Dominū Valettæ Vicariatus Bar-
cellonette perducta sunt, omniaq; alia castella & loca in his actioni-
bus pmissa intra mensem post integrè restituētur, & ipse æqua secu-
ritate data fruetur: omnes litteræ, tituli & notæ, quæ ad adæquan-
da iura & res supra permutatas inservire possent bona fide tam ab
vna quam ab altera parte restituentur.

1601.

Conserua-
tio donati-
onum, af-
signationū
hypothe-
carū & re-
compensa-
tionum.

11 Rex obligabitur † ad conseruationē donationū, recompen-
sationū & assignationū per Ducē aut maiores suos donatarū & Re-
gi relictarū, hypothecas, quas super illas habet cedere & liberas red-
dere, & quoad venditiones & alienationes titulo oneroso factas per
formam ordinariā & cum verificatione requisita ante postremum
illud bellū, M. eius obligabitur, ceu Dux obligatus fuerat, nec plus
vltra. Simile obseruabitur in donationibus, recompensationibus
& alienationibus factis in rebus à Rege cessis & relictis.

12 Pax in con-
sequentiā
fœderis
Veunensis.
In cuius consequentiā † & omniū actorū & pactorū in fœde-
re facto Veruini die & dato præsentis huius actionis pax erit, firma
amicitia, & bona vicinitas inter dictū Ducem & liberos eorū natos
& nascituros, successores, incolas & subditos, absq; vllō incepto
quod alterutri parti loci & incolarū damnosam foret, propter quā-
cunq; causam & qualemcunq; prætextū. Et libera commercia in-
ter dictos subditos vtriusq; partis soluēdo tributū & vectigal, quod
etiam per proprios regionis eiusdem subditos solui debet.

13 Absentes
aut bonis
suis priuati.
Subditi † & serui vtriusq; partis, siue Ecclesiastici sint siue sæ-
culares, licet parti contrariæ serui erint, plenè & pacificè in possessio-
nem omniū & singulorum bonorū, officiorum, beneficiorū rede-
ant, obseruando illud quod in septimo articulo fœderis est com-
prehensum, quod tamen de Gubernatoribus dictum non sit.

14 Captiui &
remiges.
Omnes † reliqui captiui subditi Regis siue Ducis, item Mar-
chiæ Salussiarum & aliorum locorum restitutorum, qui in trire-
mibus dictorum Principum ad bella possent reseruari, liberi & so-
luti erunt, nullo eis imposito lytro.

Belli capti-
ui.

15 Omnes captiui † belli, & reliqui qui causa belli in custodiis
detenti, ab vtraq; parte pristinæ libertati restituantur facta sumptu-
um solutione, illiusq; quod alibi iuste debent, absq; vllius lytri im-
positione, nisi de eo expresse conuentum fuerit, & si qua querela de
illius excessu fuerit, Princeps eius loci controuersiam diiudicabit,
in quo captiui detinentur.

16 Omnes † sententiæ, acta, & arresta ab an. vsq; 1588. facta, cum
subditis Marchiæ de Salussiarum & aliorum locorum per Regem
concessorum à postremis vsque bellis per iudices & consiliarios

Iudicia &
sententiæ
aut per ere-
midium
aut volun-
tariè data.

1601.

in regione Sabaudia, Bressa, & aliis locis per M. eius partis instituta, plenum & integrum effectum habebunt saluo modo & via iuris partibus cōtra iudices concessis, eo in casu, si comparuerint & libere confessæ fuerint. Sed si iudicium datum fuerit absque comparitione & voluntaria contestatione partis, pro nullo, aut non facto habebitur, aut nullius effectus & valoris erit. Et quo ad instantias decisas & non iudicatas earum cognitio officariis dictarum Pro- uinciarum, ad quas deberent pertinere, relinquenda est.

17
Liber uni-
cuique ad
bona sua
recursus.

Incolæ & subditi † locorum permutatorum molestari ne- queunt quocunq; modo, quod parti cōtrariæ adhæserint, aut pro- pter quamcunque præteriti belli occasionem: sed plene & tran- quillè in possessionem omnium & singulorum bonorum, quæ- cunque & vbicunq; sint, redeant: & licitum illis sit illic remanere, aut alio se cōferre, pro lubitu, & de illis, prout voluerint, disponere.

18
Incolæ
Marchiæ
Salussiarū
bonis resti-
tuti.

Et quo ad incolas † Marchiæ Salussiarum & aliorum loco- rum per Regem restitutione donatorum, quibus non concessum fuerat bonis suis perfrui: fructus immobilium bonorum & redi- tum à publicatione vsque fœderis Veruini, vsq; ad postremi belli initium restituentur. Et quoad officarios Salussiarum & alios qui in ministerio Regis Galliæ in Pedemontio fuerunt, immunitatibus & exemptionibus gaudebūt, quæ ipsis in aliis actionib. de pace ha- bitis cōcessæ sunt per dictos Reges Carolū IX. & Henricum III. cum defuncto Duce Sabaudia & postea cōfirmatæ per Ducem, qui ad- huc in viuis est. Dux quoque pollicetur, quod omnes officarii & reliqui incolæ dicti loci Marchiæ Salussiarum & aliorum locorum per Regem restitutorum non molestabuntur directè aut indirectè quocunque modo propter bella & controuersias inter Regem & Ducem habitas, verum libertatem pristinam retinebunt, quo qui- etè & pacatè bonis suis uti frui possint: & quantum tributa & one- ra territorii attinet, non erunt supra vires grauati, verum subleuati fauorem consequentur propter M. R. commendationem, in cuius fidem Dux litteras publicas forma & tenore plurimi faciēdas dabit.

Officarii
Marchiæ
Salussiarū.

19

Collatores † ordinarii Regi subiecti, qui beneficiis fruuntur in territorio Ducis, beneficia illa conferre possunt, quandocunque casus & vsus venerit, & illi quibus iustè & canonicè prouisum est, redditibus beneficiorum suorum absque vllō incommodo, d. mmo aut impedimento fruuntur: Simile obseruabitur in usufructu be- neficiorum, quæ in Gallia sunt, etiam si titulus collatoris in territo- rio Ducis extiterit.

Collatio-
nes & pro-
uisiones
beneficio-
rum.

20

Et omnia † iura Regi reseruata sunt, quæ contra Ducem præ- tendit,

Reservatio
prætentio-
nū Regis.

1601.

tendit, iuxta illud quod in foedere illo facto in castello Cambresii annis 1559. & Thurini 1574. continetur.

21
Appanna-
gium Du-
cis Nemur-
si.

Præterea, quia † Dux Nemursi omne territorium & iura, quæ ab appannagio suo dependent sub territorio Ducis habere & possidere solet, quæ propter hoc foedus sub utroque Principe erunt, M. eius & Dux respectiue promiserunt ipsum ceu parentem fauorabili animo accipere, neque iuribus, quæ ad appannagium pertineant, aliquid derogare velle, facta ipsi pleniore potestate pacatè suo appannagio fruendi, quemadmodum illud huic foederi conforme est.

22
Exercitus
vtrique
dimissus.

Conuenit etiam † inter eos de instantiis & petitionibus nomine Papæ factis, vt omnibus copiis & turmis propter bellum postremum collectis copia abeundi fieret tam in Gallia quam in Italia, intra mensem post publicationem huius foederis, quo vnusquisque requie & pace generali frui possit, de quibus stipulata manu in actione pacis Veruini conuenerunt, quæ quoad omnes articulos confirmata est, excepto eo quod expressè in hoc foedere mutatum & derogatum est.

23

Et quoad † maiorem fidem & securitatem dicti foederis, omniumque articulorum in eo comprehensorum, ipsum foedus ratum fiet, publicabitur, & in litteras publicas referetur in Curia parlamenti Parisiensis, & in omnibus aliis Galliarum parlamenti, in Camera rationum Lutetiæ, perinde ac si in simili esset ratum factum in senatu Camerini & Thurini, atque in aliis locis consuetis: ab vtraque item parte expeditiones & confectiones tribus mensibus post publicationem præsentis huius actionis fient.

Foedus ra-
tum factum.

24

De his articulis † supra positis, & quicquid in iis sigillatim comprehenditur interdictos commissarios & deputatos Regis atque Ducis conuentum est, qui pro virtute & viribus promiserunt & promittunt, &c.

Promissio
ratum faci-
endi.

Rex & Re-
gina Lug-
duno Lu-
tetiam di-
scedunt.
Articuli
foederis per
Secretarium
Legati, Sa-
baud & Du-
ci & Comi-
ti Fuenti ex-
hibiti, cum

Pace signata † per Legatum & Deputatos gratias Deo agunt. Italus, qui Legatum comitabatur, de eo Panegyricum Lugduni in maiore ecclesia S. Ioannis habuit. Hisce peractis Rex non opus esse existimabat, vt moram Lugduni neceretur, cursoriis equis Lutetias proficiscitur. Legatus Rhodano Auenionem abit. Rex Lugduni Connestabulum & Villeroy cum Commissariis commorari iubet, vt foedus siue de pace actiones feliciter tandem concludant. Eo-
pso tempore Herminio abit, vt de eo Papam certiore reddat, & prætereundo acta & gesta Duci Sabaudiarum & Comiti Fuenti recen-
Somed ad Padum essent 21. Ianuarii 1600 Senatus decernebat eos ad hostes mittere qui pacem ignominiosam fecerant. APP. lib. de bellis Hisp. VEL. PAT. lib. 2.

1601.

set. Ambos Somæ ad Padum offendit, vbi de rationibus & modis, quos Dux Bironius ipsis pposuerat, impensius cogitabant, vt citius bellum quam pacem suscipiendam esse concluderent. Dux hæc noua de pace ceu periculosissimum totius fortunæ suæ effectum increpat, iurans sæpius, se capitis supplicium de legatis sumere velle, qui subsignauissent, ea ratione confusus, quæ etiā illos hostibus tradere iubet, qui dominos suos iniquis conuentionibus obligatos reddiderunt.

Comes Fuenti pacem reiicit fretus iustis & æquis occasionibus & rationibus inferendi bellum, præsertim quod quadraginta mille homines & quadraginta cannas murales absq; effectu dimittere nollet. Ambo valdè dolebāt, verum incommoditas & molestia quoad vnum erat, quod Rex noster siue Rex Hispaniæ omnem pacis fructum reportaret, quo ad alterum, velle, quod bellum Domino suo se necessarium reddat, & Pedemontium refrænet.

Dux conqueritur, quod Curiales Hispaniæ ignem accenderint, à quo consumeretur, atque tormentis subiecerint, vt fructus naufragii sui quàm vberrimos haberent, ementiti cum maiore præiudicio mutationem detestandam atq; abominabilem; non sibi ex vsu futurum, quod Galli Italia excesserint, alibi tamen vicini sint, neq; Mediolanum in operto sit, neq; Italia Alpes habeat, quæ illam contra easdem inundationes, quibus sub armis Francisci I. obruta fuit, tueri possit, cum vallum ad status eius debilitandos factum sit. Comes Fuenti, quo querelæ suæ attingere deberent, animum aduertebat, Duci significans, Regem Hispaniæ dominum suum multas causas habere conquerendi de magnis sumptibus inutiliter factis, præsertim vero nihil molestius ferre, quam bella diu absq; vilo effectu gesta fuisse, & magnas istas copias non aliter esse conscriptas & sustentatas, quàm vt illarum vi res perditæ restituerentur, & sibi culpam exercitus otiosi imponi: huc accedunt seditiones & querelæ Hispanorū qui de fructu victoriæ sibi denegato conquerantur, & nulla in re minus limitarent quam Lugduno capto. In hac contentione & controuersia absque mandato Regis Hispaniæ signationem non valere, & exercitum in procinctu instructum esse debere deliberatur, quo maior securitas eis esse possit.

Deputati Regis certiores facti Ducem parum curare neq; approbare ea, de quibus deliberatum fuerat, Regi significant, & curforem ad Legatum mittunt, qui Auennioni erat, vt quid de eo sentiendum, scribat. Rex respondet, quod Ducis sententiam deuoto animo expectent, sed absq; impatientia; se parum curare, quam eli-

Comes Fuenti pacem repudiat.

Πάντων χαλεπώτερον στρατιάν δόγην τρέφειν.

De Duce conqueritur.

Omniū difficilimū exercitum otiosum alere. XE-NOPH. lib. 1. Cyropæd.

Exercitum non esse disiungen-

geret

dum neq;
separandū
ait Cyrus
in initio
sextilibri
Xenophō-
tis.

Legatus
Auenioni
certior fa-
ctus Ducē
non signa-
re pacem.

geret partem: veruntamen stolidi esse animi, aliam conditionem quam pacis acceptare, cum longo tempore per bellum nequeat recuperare, quod per pacem vltro offerretur, cum res eius ad eum statum redactæ sint, vt cogitare debuisset, se illud, quod superstes adhuc erat, acquisiuisse. Non solum Lugduni & Lutetiis de ratificatione fœderis dubitabatur. Hæc tam subito Auennioni percrebuerunt vt Legatus admonitus è vestigio cursorio equo ipsum accedere deliberarit, & Comitem Octauium Tazzonem ad Regem ablegarit ipsumque de itinere suo certiozem fecerit, submisit rogans, ne fœderi diffidat, cum sibi tantum intersit, quin hunc ruorem & incertitudinem ad maiorem patientiam protrahat, de prolongatione induciarum conueniat, & armis quatuordecim diebus abstineat vltra tempus ratificationi definitum. Quia acta & negotiationem inter Ducem Sabaudia, Comitem Fuenti & Mareschallum Bironium ignorabant, sibi persuadere non poterant, quod Duci Sabaudia pacem signare difficilimum sit, & firmiter credebant, nihil aliud accidere posse, quam velle vt difficultatem redderet meliorem & faciliorem.

Nam illi quibus æqua cum illo in fœdere conditio, non ad bellum animum applicare volebant: verum quidem est, quod si Dux Bironius citadellam Fori Segusianorum capere voluisset, ceu Dux ei reddere voluerat, Rex Lugdunum tam cito rediisset quam discessisset.

XI.

Interea Legatus † cursoriis equis iter tempore propter gelu horridum & frigus immensum incommodo & graui expedit, & Genuam venit, Duci & Comiti Fuenti, se cum eis colloqui velle, significat. Quamprimum Dux, de eius aduentu Alexandriam, certior factus, Niciā abit & Thurinum venit. Vterque se excusat. Comes hanc recusationē faciebat, ne Dux conqueri posset, quod derelictus fuisset & quod status suos recipere potuisset, si suppetias ipsi tulissent. Dux inæqualitatem mutationis per Regem Hispaniæ reperiendi volebat, priusquam signaret. Sic Legatus in vno querelas & lamentationes, in altero respectum, & in vtroque verba, quibus acerbius hoc fœdus prosequuntur, arguit. Cum Comite Fuenti Tortulli conferebat, & illinc Mediolanum abit, vbi Carnauallum transit, Comes Fuenti ipsum variarum rerum voluptate delinibat, qua tristitiam, quam ob moram resolutionis Ducis Sabaudia conceperat, discuteret, qui se propter liberorum suorum valetudinem excusabat, & Mediolanum abire promittebat. Eo non veniente Legatus & Comes Fuenti Paviā abierunt, Ducem eo venturum

Rex parū
curat, Dux
an pacem
accipiat aut
recuset.

Rex Cursor
rem able-
gat vt Cō-
nestabulū
Lugduni
accedat, &
prolonga-
tionem pu-
blicet, si vti-
le & Stati-
bus eius
necessariū
fuerit, in
mensem
integrum
protrahat.
Dux Bironius in ci-
tadella Fo-
ri Segusia-
norum
commora-
ri non cu-
pit, cum o-
mni desti-
tuatur vi-
ctu.

Legatus A-
uenione
Genuam
discedit.
Dux inæ-
qualitatis
recompen-
sationē de-
siderat.

Cardinalis
noctu Me-
diolanum
ingreditur.
Paviā
abit.

existi-

Colloquiū
Legati,
Ducis Sab-
audia &
Comitis
Fuenti fie-
ri debuit
Tortuli 22
Febr. 1601.

1601.

Indigna-
bundus
quod Dux
non vene-
rat.

Comitis
Fuenti ex-
cusatio.

Comes Fu-
enti procli-
uis ad irā,
quod tamē
naturæ Hi-
spanorum
contrariū
est cū laudi
sibi ducant,
cuncta abs-
que animi
concitatio-
ne agere.
Iuuenem
Principem
belli exer-
citiis addi-
ctum & de-
ditum vi-
cini refor-
midant vt
Philippus
Macedon
fecit. P O-
LYB.

existimantes. Cardinalis Comitem Tazzonem ad eum mittit, qui rediens excusationes ob valetudinem filii & querelam de iniquis conditionibus, quibus obstrictum reddiderint, indicat. Legatus Tazzonem ad Comitem Fuenti remittit, dicens, quod sibi cognitum habeat legationem suam non nisi pro Rege Hispaniæ, Duce Sezzæ legato eius multum rogante susceptam fuisse, & quod non propter Ducem Sabaudia huc accesserit, qui ludibrio tantum haberet, parum curans, quod eius causa plus temporis & laboris, quā parentes vnquam fecissent, insumserit, neque se ratificationem eius magnificare, multo minus illam videre velle, neque laboribus eius gratiam qualem qualem habere, se illum excusare quidem ob affectionem in filium ægrotum, verum quod si vellet, vt expectaret, quo vsque sanus fieret, se offendi. Comes Fuenti respondet effectum huius actionis non in subsignatione sua situm esse, neque se posse efficere, vt effectum habeat. Legatus, vt finem his prolongationibus & procrastinationibus, & sciret, vtrum è duobus eligeret, quod ad pacem subsignandum inseruiret, de subtilitate quadam verè Romana, verè Cardinalitia cogitabat. Comitem Tazzonem iubet significare Comiti Fuenti, quod à Duce intellexerit omnes difficultates in negotio isto, quæcunque etiam illæ sint, per Comitem Fuenti esse factas, eundemque Duci in subsignatione & executione huius fœderis impedimento esse. Vix hæc dixerat cum Comes Fuenti indignabundus ob culpam sibi imputatam iter suscipit, Legatumque accedit, ipsique omnia secreta inter Ducem & ipsum detegit. Inter has concursationes multi dies abiere. Tandem Rex Hispaniæ regnum suum per bellum exorditurus erat, cum nihil sit, quod iuuenem Principem magis formidabilem reddat, quā si ad arma maturè concurrat: pacem recusabat, verum Ducis Lermæ persuasionibus victus, illam vtiliorē esse putans, quin sibi persuasum habebat, se Dominum suum dulcedine & lenitate pacis liberius gubernaturum, quam continuis belli incommoditatibus, Comitique Fuenti mandat, quod cum regio Duci Sabaudia restitatur, atque Marchia Salussiarum sub eius custodia sit, exercitum alio ducat, & fœdus Lugdunense approbet. Dux hanc viam sequi cogebatur. Neque bellum neque exercitus ei supererat. Vnum adhuc restat. Dux Legatum inuisere volebat, & labor, quem propterea susceperat hoc aspectu & gratiarum actione dignus erat. Legatus legationis suæ coronidi nihil aliud, quam abitus sui instantiam, adiicere voluit, quo se in magno illo Mundi theatro conspiciendum redderet, in aspectu gloriæ & benedictionis Patru sui. Dux

Legatus
prudenter
omnibus
hisce diffi-
cultatibus
prospexit,
priusquam
Legationē
susceperat
expiscandi
verba offi-
ciariorum
Regis Hi-
spaniæ vt
approbarēt
id quod a-
cturus es-
set.

Subtilitas
Cardinalis.

Rex Hispaniæ
ratum
habet.

Ducem Pa-
uiam veni-
re oportuit
aut Legatū
reuerti:
Hoc erat

Pado

Legatus
Ducem of-
fendit.

In rebus ar-
duis & af-
flictis non
tam speciosa
dicta quam
usu necessa-
ria & uti-
lia sequi de-
bemus. Q.
CVRT.
lib. 3.

Beliū Can-
cellarium
suum Dux
Romam
ablegat.

Contra-si-
gnum Bu-
uensio da-
tum.

Pado ascendit nauem, vt illum offenderet, misitque cursores, qui tempus abitus significaret. Alia certè offensio qua totum euerti arbitrabamur. Hic cursor Duci renunciat, legatum in via & Comitum Fuenti curriculo sibi obuiam factos, sed quod quam primum reuersi fuerint certiores de Ducis aduentu facti. Dux hisce nouis obstupefactus, vt reuertantur rogat. Legatus subito scapham conscendit, abit post & assequitur illum directè vbi Tesis in Padum se exonerat. Dux animaduertens, faciem obuertit & propius accedit. Alter in alterius nauem alternis & mutuis honoribus factis introire cupit. Dux in Legati nauem veniens ei assidet. Promiscuè inter se colloquuntur, & tam superfluo ritu verborum vtuntur, cum de fœdere colloqui vellent, vt in primo accessu factum fuerat. Legatus affirmat se in toto hoc negotio nihil aliud quam æquitatem & bonum Statuum & rerum C. eius considerasse, sed tantas difficultates occurrisse, vt res vtilis & magis necessarias speciosis antepone- re coactus fuerit. Dux ei ob labores, quos subiuerat, gratias agebat, sed adeo frigide, vt Legatus eo ipso se parum obligatum animadu- uerteret. Alter Thurinum, alter Pauiam abit, illinc Romam. Dux subsignauerat, verum certo non statuerat pacem seruare. Metus, ne Forum Segusianorum ante conclusionem pacis periret, Lega- tos rem altius perpendere, & de ea deliberare iussit, securitas, quam Beuensis Duci in præsens tempus dat, vt firmus stet, & per pati- entia illud quod intus est impugnet, atq; per vim quod foris retine- at, & tam executione quam ratificatione pacis illud difficile reddat. Ingenia sunt, quibus fabula de Luna accommodari potest, quæ nun- quam sartorē habere potest, qui vestem satis æquā & iustam ei ac- commodare poterit. Hodie alia atq; alia nituntur sententia, cras alia, volunt & nolunt. Mutant & remutant opiniones. Nullus consilia- rius comòdè consulit. Dux maximas irresolutiones de perfectione huiusfœderis ostendit. Belium Cancellarium suum Romā mittit, vt culpa non subsignatæ pacis liberetur. Actiones sunt, in quibus qualitas illius, qui se rebus immiscet, considerata est. Papa ægre ferebat, quod Cancellarius homo paci deditus roget, vt factum à Legato nepote suo infectum & irritum reddat. Nec inde absque responso discedebat. Neque ob id Dux cessauit modum inuenire pacem adhuc in cunis suffocandi, & propterea postremam spem in Beuensium posuit, signum mittens absq; quo obligatus erat pe- dem non efferre. Hoc contra-signum Ducis erat fictum. Dostelius aliam personam agebat, neque illud aliter dicebat, quam vt per- missionem haberet ingrediendi in Citadellam & contra-signum

neutrius
propositū.
Dux vero
inciuile es-
se putabat
nepotem
Papæ disce-
dere nec
se conferre
cum eo, i-
deoq; Pa-
uiam Pado
iter suscipit.

Dux Lega-
to gratias
agit.

Irresolutio
Ducis.

Vn castillo
è fortaleza
de importā-
cia, ne se ha

de entregar
per mill ce-
dulas ny fir-
mas del Prin-
cipe, que pa-
ra illo se pre-
sentasse mi-
entras nor-
mieft ran, ni
ent regan el
contreseño
que conser-
de ordina-
rio on medio
quij arroñ
una media
monada ex-
cede à la fir-
ma y letre
real. ANT.
PEREZ.

XII.

Iudicia de
pace diuer-
sa.

Non oportet
aliena cap-
tari prius-
quam domi
sit securitas
APP. A-
LEX lib. I.
de bell. Pū.

Beuuenfio daret, atque in eo ipsum constabiliret, quod si possibile sit per mensem adhuc vnum sustinere, subsignationem ratificationis retractet, & inobedientiam fingat: verum suppetias non ei de futuras. Dostel ad citadellam abiens videt, quod miseræ non permittant se iactare de magna potestate resistendi, ceu aliàs, nec res in eo statu sint, quemadmodum Beuuenfio dixerat, quod cunctatio & prolongatio faciem mutarit, & quod necessitas adeo extrema, ut nulla via nullusque modus sit perferre diutius, cum foris oppressi sint exercitu Regis, & intus duobus hostib. inexpugnabilib., quemadmodum Cyrus dixisse fertur, frigore & fame, omnesque in ea opinione erant, quod satius esset, per fœdus quam per famem loco excedere. Illud Ducem omni difficultate eo loco cedendi & cessionem faciendi eximebat, quem amplius detinere non poterat, facta ratificatione initio mensis Martis, eodem tempore citadella in potestatem Regis redacta fuit.

Satius est ultrò soluere exercitum quam inuitos à difficultate rerum necessariarum expelli. XENOPH. de Pædia Cyri.

Iudicia de hac pace diuersa fuerunt: Rex acquiescebat, quod utilitas euidens & Statibus rebusque suis secunda fuerit, atque loco vnius Marchiæ plures Comites & Marchiones habuerit, quam Nobiles in Marchia Salussiarum sint, limitibus suis triginta miliaribus distentis, & cis montes Statu & rebus Ducis ita imminutis, ut duobus trientibus cesserit & octo centum nobiles cum propugnaculo amiserit, de quo ipse ad Beuuenfium scribens id pluris quam totam Marchiam & prouincias maximè fructiferas totius Galliæ faciebat & quæ inter alia commoda equaria æque utilia atque bona ac illa Italiæ, æquè fœcunda ac illa Mediæ constituere poterant. Pax ista continentes & parcos exercitus sui reddidit, sumptus, qui illic fiunt, Principi, quicumque ille sit, graues & importuni. Verum est quod honor custodiuisse illud, quod causa belli erat, Duci deferatur. Et pax ista non ei inutilis est futura, etsi hoc solo tantum considerato, quod per pacem cum Hispanis & Comite Fuenti, qui aliquoties more Hispanorum insidiatus fuerat, contente & pacate viuere possit. Hortum suum obserauit & spinam Pedemontii pedibus infixam extraxit, quæ contra vicinos aliquid moliri non permittebat, nulli locum inueniens, priusquam domi sit securitas, & res eo periculiosior, quod Gallia in Pedemontio talem receptum possideat. Citadella Thurini Gallorum cornua resonantia non amplius au-

Media erat ubi equaria ordinaria Regum quinquaginta mille equis cōstituta erant. Commoditates, quas Dux è pace consequitur.

Fames &
frigus ho-
stes infen-
sissimi.

Multi dixe-
rant Regē
pacem Du-
cis & Ducē
pacem Re-
gis fecisse.
verum ad
axioma
Philippi
Cominæi
recurrendū
est.

*Qui belli
commodū,
ille & ho-
norem re-
portat.*

*Veteres de
equariis sol-
liciti fue-
runt.*

*Maximum
pratū Hip-
poborum
dictum in*

dit.

dit. Hostilitatis indictiones & iustæ apprehensiones, improuisi incursus & insultus cessant. Dux è portis Thurini nunquam exibat, quam sex agminibus equitum armatorum præsidio stipatus, quin & militum præsidium alebat, cuius sumptus in illud facti permutati territorii redditus excedebant, iam securè ire & redire potest. Si reddituum inæqualitas tributis Pedemontio & Marchiæ iisdem impositis recompensari potest, quæ incolæ territorii permutati antehac persoluerunt. Principes semper prouentuum suorum rationem supputant, nullam iacturam faciunt. Inuentiones argentum conquirendi non desunt. Non de eo cogitant quod populo facile perferre & perpeti, sed quod necessarium ad Status & rerum suarum sustentationem. Non est qui Darii præclarum factum sequatur, is à subditis indictionum & tributorum mediam partem tollebat, priusquam conquererentur, existimans se eiusmodi indictionibus in excessu peccare.

Darius primates cuiusque provincie accersit & quærit an tributa facilia supportatu essent? respondent mediocriter, iubet itaque dimidium soluere.
PLVT.

XIII.
Obitus
Reginæ
Loyse.

Quemadmodum † terra Reginâ decorata est, ita anima eius cœlo, quæ ibi fuit, ornatum addit. Loyse Lotharingica, vxor Henrici III. Regis Franciæ & Poloniæ, Franciæ Dotaria, hoc mense moritur. Deus illam de terra sustulit, vt ceu sidus inter sidera locaret. Talis luminis iacturam per mortem eius factam, quam per dolores hæredum & per honores sepulturæ debitos viderunt & senserunt. Nam Dux Mercurius, quem bonorum suorum hæredem & voluntatis suæ executorem reliquit, tunc temporis in Hungaria erat. Ducis Mercurii vxor in agone mortis propter illam adstitit, & in conuentu S. Claræ defunctum corpus ponere iussit, paululum dilata eius sepultura pomposa. In Regis sepulchrum reponi volebat, cuius corpus expectat, quod pietas viuentium condiciones mortuorum sibi in memoriam reuocet, & attonita commoueatur, quod terra cui nunquam quoad vitam Principum aliquid defuit, nunc eorum sepulturæ defutura sit.

Defuncti
voluntate
nihil poten-
tius apud
nos, nihil a
nimo nostro
sacratius ef-
se debet.
QVINT.
declam,
311.

Votum & voluntas huius Heroinæ nec in hoc executâ fuit, nec in fundatione conuentus Capucinorum Biturici. Nam cum iam nihil potentius aut religiosius sit executione morientium, illis tamen adhuc in votis erat idipsum efficere, nisi Capucinos in Gallia facere difficile fuisset. Huius Heroinæ melior pars vitæ cursus & stadium afflictionum fuit, fertilior spinis quam rosis. Verum hæc semita cœli est beatis trita, neque nouam postremis venientibus, licet potentes sint, constituere conuenit.

Cœnobiū
Capucino-
rum fun-
dauit.

Dolor & afflictiones æquè capita coronis redimita, quam nuda diuexat, tristitiæ & fastidium æquè honori & dignitati se im-

Primus ille
aspectus a-
nimum e-
ius ad du-
cendum il-
lam in ma-
trimoniū
non indu-
cebat, quia
Rex aliter
affectuse-
rat.

miscant, quod ipsa prudenter dissimulabat, nō permittendo, quod oculus de passionibus cordis cognosceret. Rex Henricus III. in Poloniam abiens vidit illam esse adeo formosam, vt rediens Heroinæ Condeæ non ita pridem defunctæ oblitus fuerit: cuius tamen, dum aliquando recordatus fuisset, authoritatem & existimationem Regiam aliquoties labefactasse dicitur: postea memoriam pristinæ formæ visæ retinens, Heroinæ Lotharingicæ sororis eius consilio, quæ fœminam nullam quoad naturam & constitutionem sibi magis accommodam & parem esse, quam hanc Heroinam affirmabat, in matrimonium ducit.

Gaslius illuc abiens è peregrinatione S. Nicolai redeuntē, quam pedes fecerat, offendit. Regina Nauarræ hoc coniugium vehementer dissuadebat, &, vt filiam Comitis Vodemontii ducat vxorem, iubet. Hæc illa causa erat, quare Rex ægrè ferebat, quod ipsa quodam die iret post illam, quæ postridie proximè post ipsum ire honori sibi ducebat: Nullum spatium neque interuallum inter aduentum suum, sponsalia & nuptias erat. Sex septimanis post matrimoniū de vtero eius ingrauescente aduertebatur, sed paulo post infelici partu filium enixa est. Illud eam regio morbo per dies aliquot & quotidiana valetudine ferè confecit, quod Regi & regno ipsam ceu matrem videndi spem omnem ademit.

Deus cauterium non in parte ægra, sed in sana & viua carne adhibet, quo maior dolor sit.

Rex Henri-
cus III. Ca-
stellonoui-
am impen-
sius ama-
bat.
Promissum
dederat
scriptum.
Verum fi-
des super
ara plumea
data, cassa
est. Annu-
los & gem-
mas ei cu-
stodiendas
tradit cum
in Poloniā
iret.

Hæc sterilitas neci Reginam dedit, sterilis omni desiderio & voto. Verum est primos tres aut quatuor annos in deliciis abiisse. Rex absque illa nullum iter suscipiebat, nullum conuiuium absque illa, totus in illius, non in alterius amore, voluptates vtriusque coniunctæ. Ante initum coniugium amore Heroinæ Castellonouiæ formosissimæ in gynæceo Reginæ matris ardebat, cuius ignis adeo ardens erat, vt cineres diu calidi post extinctū ignem remanserint, & nisi prudentia Reginæ vento dissecti fuissent, aliud incendium oboriri vidisses. Tantum illa præstante & eximia forma reliquas anteibat, quantum sol reliqua sidera. Ob hanc causam Regina Zelotypia laborabat. Verum Regina mater se longe maiora perpessam esse dicebat; dolor tamen paululum se extenuabat, tametsi nō planè discesserat. Dissimulabat cernens illam vestibus non vsque adeo diuersi coloris indutam per æmulationem: causa certè sufficiens ad idem faciendum quod vxor Philippi Archiducis Austriæ fecisse dicitur: verum Regina non adeo prona & procliuis in iram ad Reginam Matrem inquit: se eiusmodi insolentiam nolle nec pos-

Rex Hen-
ricus Prin-
cipisā Vo-
demontiā
Lotharin-
giam tran-
seundo vi-
det.

Pulchra
matrimo-
nii harmo-
nia.

Zelus Re-
ginæ.

Caroli V.
Imperato-
ris mater
Zelotypia
desipit, se
tondere iu-

se diu.

se diutius perferre & perpeti. Hæc Reginam impensius amans, exoptabat, ut centum oculos Heroïnam videndi & tot corda eis indulgendi pro lubitu, haberet, hanc stellam adeo obscuram reddidit, ut non amplius apparuerit, Regis animo perinde & aula excernerit, & demum præiracundia pro lubitu suo nubserit.

Regina bene instituta in aulicis perfectionibus.

Regina non nisi in aula patris sui enutrita, omnium prudentissima in aulæ disciplinis facta. Rex illam instituerebat in omnibus perfectis actionibus, quas orbis admirari solet. Nunquam Regina fuit, quæ melius intellexerit Reginis quodcunque proprium & conueniens. Per omnes honoris gradus debitos Regum vxoribus in maximis regni actionibus transcederat. Regina coronata fuit, bis in conuentibus Statuum regni assedit: Legatos recepit, cum eis ut dignitates Principum singulorum vnde missi fuerant, ferebant, colloquebatur. Hæc distinctiones exactè callebat, & iis utebatur ita, ut artificium eius non videretur artificium esse. Quum de Principibus exteris discurrendum fuerat, tanta prudentia & sapientia loqui & tacere sciebat, quodcunque dicendum aut tacendum. Multum iudicii in prudentia & in rebus suis auspicandis. Animum Reginæ Matris totum ferè ad se conuertit: talis naturarum mutua conformitas & æqualitas inter illas erat, ut quod vni placuisset, alteri non displiceret. Quando altera erga Principem quendam malè affecta erat, ipse ab altera nullam Clementiam & beneuolentiam sperare poterat. Hæc natura iocunda prædita omni illius voluntati sese accommodabat. Illa quidem cum suis conspirabat; maximo tamen hanc honore afficiebat: nihil secreti inter vtranque, altera in alterius sinum omnes cogitationes effundebat. Magna illi cum Duce Alenfonio consuetudo intercedebat, qui illam summè honorabat, quasi ipse longè inferior esset. Quod si rex morbo auriculari, de cuius sanatione Medici desperabant, mortuus fuisset, in matrimonium (ut opinabantur) eam duxisset, de cuius tamen dispensatione apud Papam periclitati fuissent. Ita quoque, eo mortuo dicebat, se lacrimis consumi, oculosque suos nulli alii rei, quam ad deflendum ipsum inferuire debere. Fastidiosa habita fuit. Principes adnatos & consanguineos non magni æstimabat, verum suos suspiciebat.

Regina mater Regis Henrici III. natura facilis & affabilis.

Res Regis elatæ magis magisque labi videbantur. Cor eius factum est arbor prope viam plantata, cuius fructus prætereuntes decerpunt. In rebus suis profusus & luxuriosus fuit, verum qui minus facit, minus peccat. Voluptatibus sese dedit, quibus aula tunc temporis scatebat: quod illa se sumptuose ornaret, consortia inui-

1610.

bet & facit deformat: quia Imperator formam eius deprædicauerat.

Vide Camerarii meditationes Historicas.

Optimè instituta errare non poterat.

Quia Rex de omnibus aulæ actionibus cognoscebat, & nemo adeo perfectus erat qui censuram eius effugisset. Reginæ matris animum ad se conuertebat.

Morbus auricularis Regis.

Οὐ λατὸν πρᾶττον ἢ λατὸν ἐξαμαρτάνει. qui minus facit, minus peccat.

I A M B L.

cap. 4.

Rex se vitæ
solitariae
dedit.

feret, & illic videretur, ægrè ferebat. Oculus ille malus & malis humoribus plenus lumine non magis delectabatur. Bis iter absque illa Lugdunum conficiebat. Rebus nouis studebat. Illa consanguineos suos Principes in honore habebat, & propterea dolebat eos ab omni Regis fauore alienos videre, & nulli ad aulam accedere permissum esse, quam Ducibus Ioyeusæ & Espernonii. Tota ferè sub ipsis aula, animum Regis in se conuerterant, ipsis permissum erat in conclaue Reginae, quodcumque volebant, ire, & cum ea in lecto cubante, aut cum epulis accumberet, & cum seorsum pranderet aut cœnaret, colloqui: omnis aditus per eos patebat, quibus & Regis Reginaeque secreta manifesta erant.

Postmodum pietati & deuotioni, intermissæ quidem, non vero obliuioni traditæ, sese dedit, vbera deuotionis in sinu pietatis exugens. Rex monasteria reformabat, reformata frequentabat & inuisebat. Plus in ecclesiis, quam in arce Luparæ, dicta Louure, versabatur. Hanc sphaeram deuotionis continuè versabat, ita vt neq; intra neq; extra aulam, satis validâ remorari aut cursum eius retardare, aliqualem occasionē habuerit. Animus eius semper ceu archa veteris testamenti coram facie domini erat cum virga sancti & religiosi timoris, tabulis legis, & dulci contemplationis manna. Animus iste verum thuribulū, vnde fumigationes sancti voti ascendebant, vbi carbones diuini amoris semper ardētes erāt, semper deuotionis & patientiæ suspiriis excitati. Crucem in corde diebus aulae festiuis gestabat. In palatium, vbi choreæ fieri solent, veniens, cum Rege choreas ducit. Sed hic animus magnete amoris erga Deum tactus polū Crucis semper respiciebat, non animaduertendo quæ fiebant, ita vt interrogaret, cum quo & cū qua ille vel illa choreas duxerit. Nullū ē iuuentute aulica agnoscebat, quam illos qui quotidie à latere Regis erant, & quibus nihil secreti occultum, illos, inquam, facilè internoscebat. Nunquam festiuitates publicæ momentum deuotionis interrompebant: Non plus deliciarum retinebat, quā piscis falsuginem maris: quemadmodum illis videtur, qui vesperi prope riuum spatiando Lunam & Stellas sub aquis vident, tametsi supernè sint, ita hanc heroinam in medio deliciarum aulae videri putant: verum animus in cœlo, non illic, erat. Eximiam formam negligebat, quæ aduenientem amabilem atque omnibus admirandam reddiderat, & formositatis in Occidente palmam dederat, quemadmodum Zenobia in Oriente cæteras forma anteibat. Rose & lilia coloris viuidi magis per afflictionum rigorem, quam per annos marcescebāt: Et quamuis rex vincula affectionis & amoris sui

Sancta &
religiosa
Reginae
vita.

Rex nemi-
ni præter
Duci Ioy-
eusæ & Du-
ci Esperno-
nio pote-
statem in
conclaue
Reginae
eundi con-
cedebat.
Reginae
fratres in-
troibant
quidem;
verum reli-
quis con-
sanguineis
non per-
missum
erat.
Rex mona-
steria refor-
mata fre-
quentabat.
Deut. 10.
Exod. 29.
& 30.

Quemad-
modum ra-
di solis con-
tingunt qui-
dem terram,
sed ibi sunt
vnde mit-
tuntur: sic
animus ma-
gnus & a-
cer, & in hoc
demissus vt
propius

ferè

Regina totum ferè Gynæceū retro mittit, apud se tantum Arschanti- am, Antra- guesiam Schönber- giam & El- beusiam retinet. Littere Re- gis vulne- rati.

Consanguineorum amicitia non à virtute,

ferè dissoluerat, tamen vno eodemque lecto utebantur & nunquā seorsum dormibant, quam Rege quondam ægrotante sex aut septem mensibus ex consilio Medicorum, morbus enim contagiosus erat. Maxime ob mortem Ducis Guisii contristabatur, nec ex illo tempore se ab afflictionibus continere poterat. Nam subitæ emotiones & seditiones omnium Gallix ciuitatum contra exactionem publicæ pecuniæ, dictæ *les finances du Roy* obrepunt & accedunt, quæ Regem extrema pericula subire ferè coëgerant. Gynæceo regio disseparato, singulæ se domum recipiebant, exceptis quatuor cum quibus Regina sola Cenoncellum secedebat, quum Rex ad Lutetiam obsidendam Turonio discessisset. Illic de Rege, per Monachum vulnerato in vico S. Clodouei, certiorata, fauciatum inuisere deliberat, sed in arcem Cenoncelli reductæ Comes Fiesqui & Dinetus eius sacerdos mortem Regis annunciant. Hisce nouis ad hoc accidens se præparat, quam primum etenim Rex videns se vulneratum manu & voce tremula in hæc verba prorumpit, atque ei scribit: *Dilectissima, certior, vt opinor, facta es, quod miserandum in modum vulneratus sim, sed spero, nihil metuendum, vale dilectissima.* Neque eam ob causam: attamen cum intelligeret Regem è vita discessisse, in terrâ defecta animo cadebat & intermoriebatur. Quatuor ex Gynæceo redire iubet, quæ extremam permutationem rerum in arce Luparæ habita comparatione victus Cenoncelli videbant: nam maxima hic necessitas erat, vt maior pars suis impensis viuere coacta fuerit. Nulla donaria habebat, & liberalitas Regis angustis & necessitati eius cedebat. Erga Regem aliquid commerita fuerat illo adhuc regnante. Odium dissimulare non potuit, quo illum prosequebatur, cum Turonii esset vultum quasi ab amore egelidum, & toruum Rege adueniente aspectum præ se ferens. Rex grauer commotus, suo pte tamen ingenio victus dicebat, quod hoc cautior fiat, & illam facti poenitebit. Verum Rex Franciæ iam factus iniurias Regis Nauarræ vlscisci noluit, non plus quam Ludouicus XII. facti Ducis Aurelianensis reminisci voluit. Nam in angustis præter vires ei succurrebat, post mortem Reginæ Elisabethæ donarium, quod ipsa habuerat, donans, pluraque dedisset, ni Heroïna Bellefortia ei infensa, obstitisset, quia verba quædam in contemptū d. Heroïnæ effuderat. Supra modum benè affecta erga Principes consanguineos suos erat: Et licet amicitia virtute comparatæ præstentis, quæ à naturali quodam instinctu proueniunt, ceu magis voluntariæ & spontaneæ, non propterea de alterius quam de consanguineorum suorum amicitia erat sollicita. Illud ipsum suspicio-

quidem diuina nosse- mus, conuer- satur quidē nobiscū: sed haret origi- ni suæ. Illinc pendet. Illuc spectat ac nititur.

SENEC.
Ep. 41.
Seditiones Ianuarii 1589.
Necessitas & incom- moditas Reginæ.

Cum Rex ad offeren- dum in o- mnia vltiō sua seruitia defuncto Regi Turo- nium iret: Regina p- pter religi- onis scrupulū vultu satis moro- so ipsum respiciebat. Ludouicus XII. iniuri- as obliui- scitur. Ducissa Bellefortia Reginæ in- fensa.

nem

sed à natura proficiscitur, ita ut nevoluntaria quidem merito censeri possit, sed amicorū benevolentia à virtute & iudicio nascitur.

BASIL. in parænet. cap. 12. Regina iustitiâ Regis implorat, ut vindicet facinus in in Regem defunctum commissū.

Regina Lusya quomodo de diei horis dispensauerit, partem maiorem deuotioni reseruando.

Obitus magni Malte Magistri. Vignancurius

nem conspirationis contra Regem mouebat: Verum ostendebat actiones suas ab hoc proposito longissimè abesse, nulla facta reuelatione à morte Regis mariti sui, quæ tanti maioris causa fuit, ut vis dolorum animi continua quadam in pulmones defluxione & perpetua cerebri refrigeratione robur corporis labefactarit. Nunquam sibi summo remedio vlcere animæ inueteratorum succurrere poterat, quod est obliuio: semper ipsa sibi videbatur se adhuc superstitem videri impossibile esse, cum vitæ spiritus iam dudum ad mortē vsq; elanguisset. Ita ab eo vsq; tempore paulatim intermori incipiebat: reliquū vitæ in languore & perpetuo cruciatu agebat. Regem adit Mantesi, vbi diuina iustitia, quæ semper Deo assidet, implorata ad pedes Regis se prosternit, rogans ut Regis Heri sui mortem vlciscatur. Dn. Buiffonius, qui ferè primus inter consiliarios erat orationem doctam & politam de iustis huius Heroinæ doloribus habuit. Gueslius Procurator Regius aliam de eadem materia habuit adeo efficacem, ut merito animos Scytharum diffinderet & liquefaceret. Actio illa suo loco cū omni ornamento & circumstantiis suis videtur. Hoc tantum adiciam, huius Heroinæ, audito post Missæ Regis celebrationem psalmo, quem defunctus Rex cani iusserat, dolores tanto impetu recruidisse, ut eam mortuam fuisse dixisset. Rex accurrit, ut ei solatium afferret, & ad genua se prouoluit, ut illam erigeret. Omne viduitatis suæ tempus quod Moulini & Cenoncelli traduxit, magis vitam priuatæ personæ, quam Reginæ, magis vitam monialis quam viduæ assimilabat.

Partem diei meliorem precationibus impendit & residuum post horas prandii & cenæ aut negotiorum suorum ad texenda opera, quæ ornamento altaribus essent, nec in tota Gallia Ecclesia erat, cui non tale aliquod opus donarit. Et quamuis Principes, Heroes atque Heroinæ sæpe illam inuiserint, tamen ne vnus quidem deuotionis suæ momenti iacturam faciebat. Tandem vas pietatis beneuolens instar vasis balsamo præstanti aut boni odoris liquore repleti, facta, dum integrum est, appropinquantibus, disruptum vero, aliquantum remotis odorem communicat. Hoc vas virtutibus odoriferis repletum, morte comminutum, odorem suum in totum orbem dispersit. Qui huius Heroinæ vitam scelerem, sanctam & sceleratam mortem scire desiderat, legat quod Capucinus quidam de morte eius scripsit.

Paulo post mense Februario summus † Gubernator Insulæ Maltæ moritur: In locum eius Vignancurius, summus Nosocomus, natione Gallus, electus fuit. Bois-budranus Eques de his no-

Η' παράδοχος τοῦ θεοῦ μισσημένης & δίκης. Iustitia scelerum inimica Deo assidet. PHILO lib. 2. de vita Moysis.

Viduitas Reginæ.

Vas virtutum odorantium.

XIII.

ua Re-

ei succedit
initio men-
sis Februa-
rii Anno
1600.

Magni
Maltæ Ma-
gistri.

ua Regi adfert, qui facto prompto & operoso discessu, ceu animus eius supra modum viuus & operosus est, se ad Reginam conuerte-
bat, dicens: Vide, quod ad Principem Italiae faciendum, ex subdi-
tis meis aliquem sumi oportuit. Glorix & authoritatis vestigiis Gu-
bernatorum è Gallia oriundorum insistere voluit, tria memorabi-
lia fœliciter executus est, tribus insuper locis Turcis opportunis in-
deditionem acceptis, quemadmodum suo loco dicetur: Is tam ve-
rè dixit, qui electionem eius imperio Ottomano fatalem esse au-
guratus est, quàm scitè ille scripsit in anagrammatismo, quod sit
Turcarum flagellum.

1601.

Anagram-
ma Magni
Maltæ Ma-
gistri per
louarium
Lugdunē-
sem: FV-
GO TVR-
CAS IN-
DOLE VI-
VA.

SUMMARIA SECVNDÆ

NARRATIONIS.

- I. Reditus Regis, & Regina introitus Lutetia.
- II. Historia tragica vitæ & obitus Comitis d' Essex, Angli.
- III. Rex & Regina Aureliam ad Iubileum proficiscuntur.
- IV. Conatus quidam contra Marsiliam & Metim detecti.
- V. Supplicium Nobilis Veneti ob conspirationem cum Hispanis.
- VI. Apparatus pugnae navalis Hispanorum.
- VII. Obsidium Canisi.
- VIII. Obitus D. Iohannis Francisci Aldobrandini, nepotis Papæ.
- IX. Cruces sanguineæ visæ in Aquitania.
- X. Campana miraculosa in Arragonia.
- XI. Rex grauitè offensus in persona Legati sui in Hispania.
- XII. Legatio Venetorum ad Regem.
- XIII. Obsidium Ostendæ.
- XIV. Obitus Comitis de Chastillon.
- XV. Imperator Turcarum Medicum suum ad Regem mittit.
- XVI. Nouus Ordo S. Francisci in Gallia.
- XVII. Sancta & laudabilis Capucinatorum societas.

SECVNDA NARRATIO.

NON nisi magnis magna conueniunt. Altissimi
Planetæ sphaeras maximas voluunt & reuoluunt. Rex
quadraginta diebus Sabaudiam conquirit, quadraginta
diebus post matrimonium init, pacem sancit, Reginam constituit
matrem, cursoriis equis Lugduno † discedens Lutetiam venit, quæ
indignabunda ob longam eius absentiam videbatur. Vastum illud
corpus Soli cursum Zodiaci inuidit, fixum in domo sua detineri

I.

f

cupit.

Magni res
magnas ex-
ecutioni
mandant.

Choaspes
aqua Regū
Persiæ.

Αἱ ἀνδρὲς
θελοῦσιν ὁ-
μεῖν ἀγνοῦ-
μεν. Viri
voluntates
Lex nō scri-
pta. ME-
LISS. Epist.
ad Claretā.

Natura Co-
mitis am-
bitiosa.

cupit. Parisientes diem non ita bellè alibi clarescere, quam in arce Luparæ existimabant, eiusdem cum ineptis illis Atheniensibus superstitionis, qui Lunam Atticam cunctis præstantiorem esse edicebant, quam in vlllo alio Græciæ loco: Aerem Parisiensem laudant, in eam, vt credo, superstitionem lapsi, vt nullam præter Sequanæ aquam biberent, ceu mos Regibus Persiæ nullam aquam gestandi & gustandi quam è fluuio Choaspis haustam. Reditum illum Regis intra & extra regni limites tranquillitatem & constantiam Galliæ rerum esse certo nobis persuasum habemus, hincque videmus, Regem, qui & ipse duodecimis centum milliaria conficit, suis confidere nec vicinos formidare. Regina nundinis S. Germani iam incipientibus Lutetiam venit, Primo Dni. Gondi hospitio excipiebatur, qui nobilis eius primarius est, Secundo hospitio Zame-ti, qui superintendens domus eius erat, Lupata postremum hospitium præbebat. Lutetia Parisiorum, cui nihil ferè impossibile in hoc diuitiarum Oceano esse poterat, honorem in ingressu exhibitura erat R. M. debitum, dignum Heroïna, quæ nulli priorum aut posteriorum secunda est, sed Rex ait, sumptus eos, qui rei non æternæ impenduntur ad maiora satius esse reseruari: Omnes fœminæ tam principes quam è præcipuis Galliæ familiis & maioris ex vrbe authoritatis illam adibant & oscula manibus libabant, honorem & reuerentiam Reginæ exhibentes: Quicquid Regi, illud & Reginæ acceptum & charum erat, se ad illius voluntatem conformans, quā pro lege non scripta habebat.

Rex in vico † S. Germani commorans, Reginam, vt ornamenta ædificiorum cerneret, deduxit, atq; ibi de sententia Comit-
tis d' Essex ad mortem condemnati certior factus fuit. Historia certè memorabilis propter facti qualitatem, cui Regina optimè fauebat, dans ei in signum fauoris chirothecam, quam chordæ pilei implicitam gestabat, cum Regi in Normandia seruire vellet. Primus à consiliis eius in exercitum imperium habebat, quo toti Hispaniæ & Lisibonæ terrorem incusserat, ita vt sibi à copiis dominæ suæ per totum Oceanum vndique timuerint. Nihil erat quod fidelitatem eius in seruitiis Status reddere suspectam potuerat, verum plurima erant, quæ homines sibi persuasissimos habebant, fortunam eum ob prauas actiones deserturam: namque adeo insolens & ambitiosus erat, vt superbia & ambitio intra bilances posita, inæqualis inter duo ferra remanserit. Maxima seruitia Reginæ & regno præstita, in hac præsumptione eum detinuerunt, neminem esse, qui non dicturus sit, vitam potius ei defuturam, quam

Reges Persiæ nullam præter Choaspis aquam bibebant, illamq; secum vectabant HEROD. Reginæ aduentus Lutetia.

II.
Rex Reginam S. Germanum ducit. Comes d' Essex Reginæ optimè seruierat in obsidione Lisibonæ, Cadix capto & in Ir-landia.

fortu-

Ignis quo
lucidior, eo
minus fu-
mat.

Id quod fa-
cile est, in
magnis &
singulari-
bus rebus
minime me-
randum.
PLAT. lib.
2. de rep.

Commis-
sarios Re-
ginæ capti-
uos deti-
net.

Beneuo-
lentia po-
puli fidit.

fortunam prosperam. Omnes actiones vanam ostentationem re-
dolebant. Vi & virtute venti ex hoc vase aliquid expellendum: nec
fortitudini nec animo suo auctoritatem satis conuenientem esse
existimabat, nisi iactantia quadam & fastuosa ostentatione elatus
fuiſſet, non considerans ignem, quo lucidior sit, eo minus fumare,
& in honoribus atque triumphis qui alterum præ altero in altum
tollunt, nihil magis necessarium esse, quam temperantiam & status
sui prioris recordationem. Hoc ei author tantæ inuidiæ fuit, ut in-
uidi in maximo vitæ discrimine constitutum in præceptis dederint.
Principum aures obrectationibus apertæ, laudibus occlusæ sunt,
cucurbitulis similes, sese sanguine sordido replere solitæ: Ita Re-
gina illis aures præbuit, qui ipsum ad maiora, in concessa tamen nec
statui suo conuenientia spirare dicebant, ipsumque nihil æstimare
magni & ponderosi, quod non idem difficile & periculosum sit.
Regina rebus, quæ ad itatum suum spectant, non immerito fidem
adhibens contemptui & despiciatui eum habet atque omni fauore
priuat, cuius liberalitatis fructus huc vsq; abunde perceperat. Ma-
xima illa authoritas multis laqueis obuoluta, lumen, quod super
ipsum lucebat & cæteris prælucidum reddebat, est obtenebratum;
multis fastidii umbris se inuolutum & implicatum, paulo post vero
vitæ discrimini obiectum sentiebat & videbat. Aditus ad Reginam
intercluditur, ipse beneficiis antehac affectus faciem M. eius fugit,
ceu debitores non soluendo creditores suos decipientes timent, ne
sibi obuiam fiant. Nihil est quod animos hominum plus offendit,
quam recordatio gradus per quos descenderunt. Hoc ipsi ruino-
sum: nam cum intentiones suas temporis occasione iustas reddi,
iram Reginæ emolliri, & factiones hostium dirumpi posse existi-
maret, ipse se præcipitem in persuasiones perditas dedit, certo se-
cum deliberans, aut ad altiore dignitatis gradum ascendere.

Regina ad eum domi capiendum commissarios mittit. Ho-
stes esse animaduertendo facile præsumere poterat, quid in man-
datis haberent, ceu per ministros principum opiniones eorum plerunq;
præsumi solemus. Commissarios in domo sua retinebat & ipsis bom-
bardas ad excubandum dabat. Armatus tercentum equis Londinū
discedebat, ut seditionem meliore suo commodo moueret & sibi
populum conciliaret, qui plausu & acclamationibus eum recipie-
bant, & magno per ciuitatem comitatu sequebantur laudantes he-
roicum animum & officia Regi & Reginæ facta. Sapientiores con-
sulunt, ne huic populari beneuolentiæ nimium fidat, quæ in effe-
ctu dulce venenum, & æque inconstans ac vnda, fumus atque ven-

Mos pul-
cherrimus
hominem
in postica
currus tri-
umphantis
parte pone-
re ut in me-
moriā sen-
tentiam o-
ptimam re-
uocet: Re-
spice post te:
hominem

memento te.
TERTVL.
in Apol.
ARRIA-
NVS E-
PICT. lib.
43. cap. 14.
Comes Re-
ginæ gratia
abdicatus.

E gran seg-
nal del ani-
mo de un
principe la
elección che
haze de co-
seios para la
resolution
de un nego-
cio. ANT.
PEREZ.
Vulgo: Co-
mitem ceu
comcedum
aut conde-
mnatū ad
supplicium
sequitur.

*Gravior &
validior est
decem vi-
rorum bo-
norum sen-
tentia,
quam toti-
us multitu-
dinis impe-
ritia. C I-
CERO.*

*Σταπύρη
ἀγαθῶν ἐστὶν
πρὸς μισθο-
δομίς. For-
ti militi nō
deest stipē-
diū collatio.*

*A R R. E
P I C T. lib
3. cap. vlt.*

*La hora
della mu-
danza tan-
cierta com-
me la ho-
ra de la
muerte.*

*A N T. P E-
R E Z.*

*Captiuus
ducitur &
de multis
criminibus
accusatur.*

*Sententia
mortis cō-
tra comitē
d' Essex la-
ta in ma-*

tus est. Aures consiliis occlusæ erant, & oculi cæci ad præcipitium videndum, neque iudicium ad considerandum, quod in eiusmodi casu decem homines prudentes plura præstent, quam tota ista tumultuosa & effrenis multitudo, cuius actiones sunt bulla & ventus. Admonitus regno excedere & purgare crimen in libero territorio non sub suorum iudicium & inimicorum potestate, & diligentius perpendere, quod talis è loco bannitus sit, qui in altero mandata & imperia exerceat, multos item nautas velificasse facto naufragio, quin audacia sua aliubi exercitium inuenire posse & nunquam homini forti aliquid defuisse ad sustentandam vitam. Sed præsumptio, quam de seipso habebat, animum ad diuersa inducit: omnis eius securitas in populo, res certè incerta & periculosa. Pior planca marcida transuersim super torrentē furiosum. Quamprimum innotuit quod contra personam Reginæ & Status aliquid attentauisset, illi qui condoluerant, faciles & prompti ad persuadendum, atque seditiosi ad mutandum ab eo recesserunt. Videns igitur horam mutationis fortunæ & mortis æquè certam esse, fuga sibi consuluit & secretè nauem in litore Tamisæ conscendit, ut se in domo sua saluaret, & auxilio commissariorum illic captiuorum periculum effugeret: verum eo veniens illos euasisse videt, offenditque vnum coniuratorum suorum, qui simulabat se eos è custodia misisse promittens se poenas in authorum huius conspirationis capita retorturum. Subito comprehensus & ductus est Westmonasterium. Ibi de multis criminibus eum accusant, quod consilium secretum habuerit, an consultius foret ad res pertexendas, aut turrim occupando vrbe potiri, aut Reginam adire. Quod item commissarios & consiliarios à Regina missos captiuos detinuerit & mortem minatus fuerit: Per ciuitatem cucurrerit exhortans populum ad seditionem: Inhibuerit, ne sententia contra eum lata publicaretur, incurfans Officiarios, quibus illud delegatum fuerat: Portam ciuitatis voluerit effringere, iubens eos, qui impedirent, neci dare. Hæc crimina qualitatis eiusmodi erant, ut, tametsi humaniter factum defensionem improborum suscipere, ille nihilo secius se suspectum eiusdem criminis socium reddidisset, qui vnicum etiam ad eum defendendum, misericordiæ suspirium traxisset.

De omnibus capitibus accusationum respondentem audiueret toto sedente senatu in palatio magno Westmonasterii, vbi Milordus Buckurst summus Thesaurarius & seneschallus Angliæ præfidebat nouem Comitibus comitatus, Vicecomite, quatuordecim Baronibus, qui Pares vocantur, octo Iudicibus ordinariis, sapiente

*Vulgus,
fortunæ
seruus, eū
deserit.*

*Comes d'
Essex capti-
uus V West-
monasterii
ducitur 15. Feb.
1601.*

*Habendum
est religioni
nocentem
aliquando,
& nefariū
impiumque
defendere.
Vult hoc
multitudo,
patitur cō-
suetudo,
fert etiam
humanitas.*

confi-

gno V Vest-
monasterii
palatio vbi
summus
Angliæ
Thesaura-
rius præsi-
debat in
medio se-
dens sella
paulo alti-
us sublata
sub vela-
mento &
ab utroque
latere erant
Comites &
Barones,
sex Appari-
tores.
Romæ suf-
ficiebat di-
cere Iudicē
suspectum
esse. Hunc
nolo. P L I.
Ei ero in-
quies est. A
S G O N.

Ad accusa-
tionem re-
spondet.

Qui non de-
fendit nec
obstitit si po-
test iniuria,
tam est in
vicio, quam
si parentes
aut amicos,
aut patriam
aut socios
deserat.
C I C. I. of-
fic.

consilio Reginae sex consultis Legum & statutorum regionis illius facto. Antequam responderet, ut sibi, quod & illi qui ex infima plebe est concessum, concederetur, rogabat: nempe ius suspectos iudices & inter hos inimicos & sibi infensos remouendi. Verum cum iudices in locis officii dignitati & qualitati conuenientibus sederent, in quibus Regem & Regum iudices repræsentant, non licitum est partibus eos loco suo extrudere & potestatem eorum inutilem reddere atque annihilare, atque publicam personam ad priuatum statum reducere. Præterea licet reiectiones & recusationes in materia accusationum fauorem mereantur, excepto casu de quaestione status habito, antiquitus quidem sufficebat simpliciter dixisse: iudex mihi contrarius est: attamen bene sunt ventilandæ & considerandæ, quia culpæ obnoxii odio iudices naturali prosequuntur, iustam iustitiæ seueritatem animaduertentes, etsi eiusmodi reiectiones audirentur, iudices ob metum sententiæ, quæ contra eos ferri deberet, reuicerent.

Summus Seneschallus iudicū ordinariorū de ista recusatione iudicū audire desiderat. Respondent, cū Comites & Barones habita consideratione circumstantiarū facti opiniones suas dicendo, per honorem suū iurare soliti fuerint, quod res pretiosissima & charissima est, illos recusari nefas esse. Comes d' Essex inimicos recognoscebat iudices tam partes quā accusatores suos, de iis omnibus respondet, cuius reum Procurator Generalis accusabat, nihilominus plures excusationes, quam rationes, maiora animi sui, quam innocentiae argumenta in medium proferebat, dicens hoc propositum, ut turrim præoccuparet & coram Regina se sisteret, animi sui cogitata nunquam subiisse: Quinetiam factiones & persecutiones inimicorum in domum suam ad nocendum irrumpentes sub prætextu executionis mandati Reginae iustam defensionem & tutelam corporis & vitæ suæ suscipiendi ansam sibi præbuisse: Insuper nominis sui vbiuis per urbem diffamatione audita officia sua infamia quadam & odiosa proditoris qualitate recompensari, silentio quasi proditoris suspicionem præterire, dedecus esse, inquit, eum, qui eiusmodi iniuriis non restiterit, honoris sui desertorem & indignum amore patriæ videri, Formam & habitum, quibus in eundo per ciuitatem usus fuisset, nullatenus in qualiscunque mali propositi suspicionem venire.

Verum Procurator generalis indignabundus ad Comitem d' Essex ait: Quod si conatum & propositum tuum ad finem, ut opinabar, perduxisses, & Reginae ædes occupasses, quod tamen abs-

1601.

Iudices re-
iicit.Reis iudi-
ces odiosi
sunt.Locus re-
cusationi
non est.Cogitatio-
nis poenam
nemo pati-
tur. V L P.
leg. 18 ff.
de poenis.Verba Ge-
neralis Re-
ginae pro-
curatoris.

1601.

*Cæca inui-
dia est nec
quicquam
aliud scit,
quã detre-
ctare virtu-
tes, corrumpere honores
præmia earum. D.
MANLI
LIVIVS.*

que acri & cruenta pugna factum non esset, quis scopus tui propo-
siti fuisset, ut me, respondet Comes, ad pedes Reginae prosteruens,
ei manifestassem res maximi momenti Statum & honorem eius
concernentes, præsertim vero quod Cobhan, Rallek & Cecilus,
malè seruiant, res calumniosa metamorphosi transforment, atque
singulis aditum intercludant, & bonas actiones damnent, virtu-
temque in propatulo habeant. Hi tres supradicti è iudicum nume-
ro erant, qui cum se adco iniuriatos in congressu nobili & solenni
viderent, verba in authorem retorserunt, qui parum eos curare vi-
debatur, tametsi & eorum iudicium in ferendis sententiis suspice-
rent. Cecilus eum in iudicio sapissimè proditorem vocat: Comes
d' Essex parum ob id comotus, dicit, è calamitatibus meis volupta-
tem atque lætitiā percipis, & iam dudum inuidis & falsis accusa-
tionibus atque delationibus in hunc locum me trahere voluisti.

Afflicto non est danda afflictio neque iniuria, cui in infortu-
niis & miseriis status sui oppresso nihil, quam cogitationes, liberū.
Huc accedit quod illi nobis molesti sint, qui cum rationem vitæ
suæ reddere nequeunt ab aliis exigant, & trabem in oculo habent,
festucam alterius ferre non possint.

Hæc particularis disputatio iniuriis & opprobriis plena pro-
cessus ordinem turbauerat. Verum Procurator generalis obiurga-
tiones vel potius censuram suam contra Comitem d' Essex conti-
nuabat, responsum repetendo, quod de præsentatione sui coram
Regina dederat, dicens eum cum Duce Guisio comparandum esse,
& quid si Reginae manus iniicere potuisset, eo usque illam detinuis-
set, donec firmam rerum suarum constitutionem nactus, postea
regiam, ut nobis persuasum habemus, sedem affectasset: Comes re-
spondet, actiones suas præsentēs per legem præteritarum esse dis-
cernendas, & officia Reginae & Statui præstita aliam interpretatio-
nem merere, quam affectus inimicorum suorum id interpretaren-
tur, per quos sub legis iustitiæque prætextu opprimeretur.

Comes Sonthantonus se alacri animo defendit, & cum neq;
Cicero neq; Demosthenes potentior ad commouendum animos,
& ad ciendum lacrymas quam innocentia, potens certè iniuste af-
flictorum sollicitator, ille tanta concinna verborum structura lo-
quebatur, ut mentes iudicum miseratione permoueret. Hinc sum-
mus Seneschallus eos interrogabat, an amplius aliquid dicturi es-
sent, ipsisque negantibus, Comites & Barones secedant & senten-
tiam æquam bona fide arbitrati suo ferant, iubet.

In Camera proxima conuenientes in veritate facti consenti-
unt,

*Los dos mas
fuertes solli-
citadores de
totala na-
tura leza
inferior la
innocentia
y el agrauio
que no ay
Cicerones
ny Demo-
sthenes, que*

*Cæcilus in
Comitem
d' Essex a-
ccerbius &
iracunde
inuehitur.
Neque mi-
seros conui-
cia decent.
IVST.
lib 14.
Nihil est
quod minus
ferendū sit,
quam ratio-
nem ab al-
tero vitæ re-
poscere eum
qui non pos-
sit suā red-
dere. CIC.
Orat. 4. in
Q. Cæci-
lium.*

*Comes Sō-
thantonus
se viriliter
& animose
defendit.*

*Comes d'
Essex con-
demnatus
ad mortē.*

αἰσῶν alteren
 ἡ δὲ οὐδὲν αἰ-
 σῶν commue-
 tes los ani-
 mos assy cō-
 turben los
 elementos
 como elles.
 Relat. de
 ANT. PE-
 REZ.
 Dicit Amē
 cum sentē-
 tia pronun-
 ciata fuif-
 set.

Pœna mor-
 tis in pecu-
 niariā con-
 uersa.

Ταράσσει
 τοῖς ἀνθρώ-
 ποις ὅτι
 πρῶτα πάντα,
 ἀλλὰ καὶ
 τὰς ψυχὰς
 μέγαν δόγ-
 μαν. Tur-
 bant homi-
 nes non res
 sed quas de
 rebus habēt
 opiniones.
 EPIC. en-
 chirid.

Sincera fidei
 amici praci-
 pue in ad-
 uersis reb. co-
 gnoscuntur,
 in quibus
 quicquid
 praestatur,

unt, & iudices Angliæ ordinarios conuocant, quo in iuris quæstio-
 ne instrui possint, & ferant, quid statuta territorii in eiusmodi casu
 constituent. Spatio vnius horæ collatis inter se sententiis redeun-
 tes singuli priorem occupant locum. Fecialis quemuis nomine suo
 secundum ordinem vocat, vnusquisque vocatus Seneschallo assur-
 gebat, hæc verba Anglicè dicens: Affirmo per honorem meum il-
 lum reum esse. Sententiis latis Seneschallus ad Comitem d' Essex
 ait: Vides te à Paribus tuis esse condemnatum: postea sententiam
 mortis pronunciabat, qua lata & finita Comes d' Essex verbum,
Amen, voce non intrepida profert. Et quia sententia ferebat, quod
 corpus in quatuor partes discinderetur, ait, si non discinderetur,
 Angliæ inferuire posset: ast ignominiam mortis multo magis se fa-
 stidire, quam mortem ipsam. Affirmans insuper, nunquam de ma-
 lo Regiæ neque Statui inferendo cogitasse, verum impedire vo-
 luisse, ne ab inimicis in præceptis missus fuisset. Eadem sententia lata
 fuerat contra Comitem Sonthantonum, sed Comes d' Essex iudi-
 ces admonebat, vt cautè procederent, hunc enim non morte di-
 gnum esse affirmans, & quæcunque in criminis sui purgatione ma-
 nifestabat atque de cunctis, qui secuti fuerant. Pœna mortis in pe-
 cuniariam conuersa fuit.

Cum in palatium iudicii ducerentur, apparitor securim ge-
 stans, cuius tergum contra faciem Comitis d' Essex versum erat,
 vnoque saltem præcedebat passu, & cum ad carcerem reduceretur
 acies ad faciem versa eoque propius vt pileum in signum condem-
 nationis leuiter tangeret. Is reuertens minus attonitus erat quam
 antea. Ceu nocte obscura multa è longinquo terribilia videntur,
 quæ neq; corpus neque animum siue qualemcunque formam ha-
 bent, quā quæ nobis turbulenta imaginatione apparent: ita mors,
 durante iudicii tumultu in consternatione metus considerata, hor-
 ribilis videtur, verum vbi propius accesseris, omnis horror & tre-
 mor euanescit. Comes d' Essex audita condemnationis suæ senten-
 tia, securi animi erat, sciens quantis periculis liberaretur, neque tri-
 stitia & mœrore qualemcunque pudorem præ se ferebat, quam co-
 gitando, sibi ignominiose moriendum esse.

Afflictio vera affinitas amicitiae est, & veri amici tempore
 aduersitatis probantur, quia affectus tunc impelluntur ad benefa-
 ciendum amico: Sed eiusmodi casu obuiente amicitia plerunq;
 languet. Erant tamen qui consolabantur. Respondet, nulla sibi
 consolatione opus, aliamque fortunam quærendam esse, & se de
 nulla re conqueri, animaduertendo laborem querelæ iustæ siue in-

iustæ

Οὐδὲ γὰρ α-
 τὰ δεινόν,
 ἀλλ' ἡ αἰσῶν
 τὴν τελευτὴν
 ὕστερος φε-
 ρετο. Non
 est grauis
 mors sed cō-
 tumelia in-
 teritus me-
 tuenda.
 FSCHYL.
 orat. de fal-
 sa Legat.

Imaginatio
 turbulenta.

Afflictio
 fornax per
 quam ami-
 citia pro-
 batur.

1601.

*totum à cō-
stanti bene-
uolētia pro-
ficiſcitur.*

VAL.
MAX.

*Vita eſt a-
uidus quis-
quis nō vult
mundo ſecū
pereunte
mori. SE-
NEC.
Trag.*

iuſtæ eſſe ſe abſq; ſatiſfactione conqueri. Illi ob infortunium eius & detrimentum quod regnum eo amiſſo haberet, gemitundi, ſuaſores erant, vt gratiam & clementiam Regina ſupplex rogaret. Interrogat ille an certum affirmet, ſe compotem petitionis fieri poſſe: reſpondent, magnum & incomparabilem priſtinum Regina fauorem ipſum confidere iubere: propterea non ſolicitabo, ait. Innocens gratiam aut veniam delicti non petit: generoſa mens mortem præſentem non extimeſcit. Gratia offenſionem & delictum commiſſum præſupponit, dico me innocentem, gratia & clementia in alias vitæ anguſtias maiores præcipitem darent, & mors cum hac laude portum contingere faciet, quod maximi nominis Regina me cenſuerit idoneum ſe & ſtatum ſuum culpa mea irrequietos factos, atque alacrem meum animum verita de votorum meorum dignitate atque præſtantia per meritorum qualitatem cognouerit. Cum quis æqualis mihi beneuolentia domini ſui priuatur, & ſuſpicio de actionibus eius alioqui ſinceris eſt, vitam in longum producere æuum non expetat. Verè vitæ famelicus eſt, qui mortē recuſat, niſi omnia mortua eſſe & peſſum iſſe videat. Regina ſupplex rogo ne inobedientiæ meæ imputet, quod demiſſe veniam non petierim, vitæ iam ſatur, deſiderans, ceu ſæpius pro illa vitam meam periculis expoſui, hoc ic̃tu ſacrificio illam offerre in teſtimonium fidelitatis & obedientiæ.

Pertinaciter in voluntate iam moriendi permanens, tametſi Regina veniam delicti concedere vellet, ſi crimen agnouiffet, in altiore contabulationem in medio aulae Turris Londini factam deducitur. Ascendit inductus toga ſerica figurata & veſte ſerica, pileumque geſtans caſtoreum, totus niger, tribus ſacris Miniſtris comitatus. In medio turbæ tubicinē Regis Francia videt, cui inquit, *Amice dic ad Regem Francia, te viſiſſe me in loco indigno, vt M. eius recorder, verum ea conſtantia, qua ipſi ſeruieram.* Non plus conſternationis neque in vultu neque in diſcurſu ſuo, quam ſi hoc theatrum, iucunda & feſtiuæ actionis theatrum, fuiſſet. In hoc infami theatro pro Capitaneo ſe quoque gerebat, quam Cadifi. Vbique, qui fueris ante, recordare. Dominos officiarios à Regina miſſos, vt mandata exquerentur, ſalutabat. Miniſtris ſacris voce alacri & intrepida reſpondebat, quod teſtimonium ſecuritatis animi ſui erat, Deum pro animæ ſuæ ſalute, proſperitate Regina & Statuum atq; pro inimicis ſuis ardentius inuocabat, iubens poſtea carnificem, vt nulla facta mora, quod mandatum ſit, perficiat. Togam & thoracem abiicit, indutus coccinea tunica in theatro ſe proſternit, dicens carnifi-

ci, cum

Amici Comit̃s d' Eſſex cum inuiſunt.

Comes gratiam eius exorare nolebat. Illius ſe participem fore alio modo ſibi perſuadebat. Regina condonaſſet ſi ſe humiliatſet.

Executio ſententiæ.

Comitis conſtantia.

Puritanè moriebatur, tribus Miniſtris ſacris ſemper comitatus. Teſtato edicebat ſe Atheiſtam

Tremor in
ipso mortis
agone.

Athleta
Crotonien-
sis ex icti-
bus mori-
tur, quos
pugnando
acceperat
cum coro-
nandus es-
set. *ÆL 1-
A N. lib. 9.
var. Hist.
Agamedas
& Tropho-
nius ab A-
polline, p-
pter templi
ædificium
remunera-
tionem pe-
tunt, Apol-
lo igitur in
diem octa-
uū sequen-
tem rem
differt, &
interim illi
cuticulam
curant, in-
stante me-
ta in lecto
mortui in-
veniuntur.*
*P L V T. in
cōsolatione
Apollonii.*

ci, cum caput super truncum reclinatum & brachia distensa vide-
at, cædat. Hoc signo dato carnifex non vno ictu percussit, nam tre-
mor subitus Comitem occupauerat, vt tres ictus dare coactus fue-
rit. Sic nobile illud ingenium donis eximiis præditum periit, flucti-
bus vanitatis huius mundi immerfus. Ambitio magnis honorabile
tormentum, in exitum ignominiosum eum præcipitavit. Quidam
dicebant, si æque talem mentem habuisset res nefarias committen-
di, qualem in loquendo habebat, eum foeliciorem vitæ suæ exitum
fortitum fuisse. Plures iudicium offendeat, ceu plerunque parti-
um affectus sunt. Alii illud approbabant, dicentes, si armis palati-
um Regium occupasset, & res ex sententia ei successisset, neminem
à periculis & vitæ discrimine tutum fuisse, nec ambitionem in hoc
gradu perstitisse. Insuper quinque aut sex ad mortem condemna-
torum sententia executioni mandata fuit. Regina seueritas in pau-
cos toti vulnere remedium attulit.

Melius est post gloriosum & laudabile factum mori, quam fa-
cinus committere, quod memoriæ perpetuam ignominia notam
inurit. Championi Crotoniati mortem fuisse dulcem existimo, qui
in solemnibus ludis Olympicis victor existens, rigidè mortuus ad
pedes iudicum, qui ipsum coronaturi erant, cadit, nec minus acce-
pta atq; cupita mors Pentathli, dicti Admeti, qui similiter victor
triumphaturus pileo à iudicibus iam accepto mortuus humi cade-
bat. Cor plenum lætitia & gaudio erat & ad mortem subeundam
omni sensibili motu destituebatur. Qui in medio aut in principio
bonæ cuiuscunque actionis moriuntur, absque dolore moriuntur,
ceu duo illi celebres architecti, qui templum Apollinis Delphis æ-
dificauerunt: ita quoque credendum est quod mors dulcis fuisset,
si Comes d' Essex in expugnatione Cadisi occubisset, nec postre-
mi vitæ suæ dies priorum claritati obfuisent.

Exemplum certè illustre summæ iustitiæ. Hæc Heroïna pro-
pterea à posteris laudabitur, seuera in persecutione & punitione
criminum Status & seditionis. Elephas est Principis iustitiæ dediti
Hieroglyphus, nunquam genua flectit, perpetuum bellum serpen-
tibus & animalibus venenatis infert. Nunquam affectus suos pu-
blico Status sui bono præferre voluit. Amore Comitem d' Essex
prosequebatur, & effectus amoris sui erga illum abundè testabatur,
facta ei rerum arduarum honorifica delegatione nec hîc suo offi-
cio defuit, magnus prudentiâ, nulli secundus autoritate: idcirco
à multis desideratus, & cor illorum discindebatur, virtutem eius vi-
dere nulla alia re quam morte rependi neq; memoriam alium pro-

non esse,
verbo Dei
credidisse,
neq; Papi-
stam esse,
nec in me-
ritis suis se
spem suam
ponere, ve-
rum se mo-
ri velle ait
salutē Dei
solam per
gratiam &
meritum
Iesu Christi
sperando.
Executio
Comitis d'
Essex die
Martis 25.
Feb. 1601.
ultima quæ
pronuncia-
uerat verba
erant. Iesu
animam
meā recipe.
P A V S A-
NIAS in la-
conicis.

Regina An-
glia iusti-
tiæ studio-
sissima.

Contumelia
afficiuntur
cineres &
ossa mortu-
orum debi-
litantur &
franguntur
animi vi-
uorum, cum

vident vir-
tuti quidem
pro premio
mortem esse
propositam,
memoriam
autem sui
nominis in-
terire. Æ-
SCHI-
NES in
Chthesi
phontem.
Hermes
tragico suo
fine nos
docet non
esse faciun-
dū vt Prin-
cipes abs
nobis me-
ruant. P O-
LYB. lib. 5.

III.
Iubilum
Aurelia-
nense.

Domus
Borboniæ
pietas.

In periculo
communi
mutuus
consensus.

mereri honorem præterquam infamiam. Honores, quibus abun-
dabat, officii & meritorum suorum signa erant, qui Regi & re-
gno obstrictum detinuerunt. Idem animum eius superbia & præ-
sumptione efferebat, & Regiæ metum incutiebat, suspicionem-
que mouebat. Quisquis ille, cui Princeps fauet, & virtute sua for-
tunæ qualiscunque certus est, videat, ne se obstrictum reddat. Et si
forsan eo deuenierit, non se talem esse putet, ne in diffidentia & æ-
mulationis discrimen incidat. Non bene cum iis agitur, qui à prin-
cipibus potius timeri quam amari volunt. Abraham Bascha sum-
mo honore & fauore Imperii Turcici complexus, præuidens illius
inconstantiam, & sapius suspicione Dominorum, Zelo amicorum
atque inuidia inimicorum in infortunium conuersum fuisse, sup-
plex Solymannum rogabat, vt sibi copia fieret potiundi fortunæ,
inuidiæ minus obnoxia: Confide, ait Solymannus, non in vita tua
iussu meo morieris. Promissis quidem stetit, nam ob infidelitatem
dormientem decollare iussit. Quidam è Talismanis hoc approba-
bat, dicens, illum ne verbo quidem aberrasse, cum dormiens, in vi-
ta non sit. Redeamus in Galliam.

Historiæ multis in locis diuersa exempla fortitudinis, iustitiæ
& clementiæ Regis referunt, ecce vnum pietatis & deuotionis.
Cum Papæ permissu iubilæus † sancti anni in Ecclesia Aureliæ ce-
lebraretur, primus cum Regina eo ibat, vt ad exemplū eius, quod
præcepti instar erit, tota aula sese componeret, & ad opus salutare
& sanctum impelleretur, recurrendo ad poenitentiam, ceu ad plan-
cam siue tabulam post naufragium. Cathedralis Ecclesia S. Crucis
Aureliæ, quæ in ruinis abominandam memoriam detestatur, qui
eam diruerunt magis ex impietate quam Ethnici, qui durante bel-
li furore templis parcebant & inuiolabilia æstimabant, ædificiis re-
staurata fuit. R. M. ad ædificandum sumptus contribuit, & ipse pri-
mum fundamenti lapidem posuit. Factum certè dignum Rege
Christiano & pietate domus Borboniæ, cuius monumenta memo-
rabilia in cunctis Galliæ Ecclesiis cernuntur. Interea cum de indul-
gentiis sollicitus esset, hostes eius fortissima quædam loca capiunt.
Paci confidens arma deposuit, copiarum externarum vigent & toti Italiæ
formidabiles sunt. Omnes Principes ad arma conclamant, eti-
am si pauci eorum vnanimes sint, in periculo tamen communi in-
uicem consentiunt: quemadmodum maritus & vxor conueniunt
de capra abigenda, quæ brassicam depascitur, putantq; inimicum
vni tantum minari, vt omnes cædat. Propterea non credibile est,
Papam, qui ignem in Gallia incensum restinxit, ad incendium nu-

trimen-

Periculum
est vbi ne-
cessariū te
reddideris.
Sultan So-
lymanus
Abrahamū
Baschā oc-
cidere iu-
bet, q̄ ma-
ximus Ma-
gnatum in
imperio e-
ius erat vt
cogitatio-
nes saltem
de suspicio-
ne quadam
conceptas
à se remo-
ueret.
Talisman
sacerdos
Alcorani.
Hac condi-
tio Principū
vt quicq̄
faciant præ-
cipere vide-
antur.
QVINT.
declam. 19.
Templa
semper re-
ligiose cō-
seruata cō-
tra volun-
tatem mi-
litū. exem-
plum vide
apud TIT.
LIV. decad.
1. lib. 1. &
lib. 5.
Nemo scire
potesat qd
sibi exerci-

Marchio
Aquensis
Romæ.

IV.
Susceptio
contra Mas-
siliam.
*Nihil est tam
sanctum, quod
non violari,
nihil tam mu-
nitum, quod
non expugna-
ri pecunia
possit.* CIC.
orat. 5. in
Verrem.
Detectio p
socios.

*Insidias an-
tipare,
quam insi-
diantibus
contra insi-
dari oportet.* THV.
CYD. li. 1.

trimenta in Italia dedisse. Hanc ob causam Romæ fama est illas co-
pias Geneuam tendere & Marchionem Aquensem Romam abiis-
se, ut Papæ benedictionis particeps fieret & suppetias rogaret. Ve-
rum illic maxima propugnacula inter duo sita sunt, ad eam occu-
pandam, nempe Armamentarium Mediolanense est longè remo-
tum, Sabaudia Dux ferè inops ad cannonum apparatus instru-
dum. In Flandria rumor est has copias in Germaniam duci, ut Re-
gem Hispaniæ, Romanorum Regem creent. Sed Turcæ in Vnga-
ria sunt. Non conducit fines suos facta noua inter Principes Ger-
maniæ discordia dilatare. Paulo post innotuit maximas illas copi-
as, quæ hominum & mentes diu suspensas detinuerant, ad interitum
urbis Massiliæ contractas fuisse. Nihil est tam sanctum, quod non
violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.
Comes Fuenti sub spe multo maiore quam certa remunerationis
susceperat aliquid, quod facile ad propositum sibi finem perduxif-
set, si primariarum partium & copiarum actor & ductor fuisset.
Hic conatus tepebat quasi sub foedere cum Duce Sabaudia facto,
qui Sanchum Salinæum ad Comitem Fuenti Mediolanum mittit,
cum duobus qui ductores erant, è quibus vnus Præsidentem Vairum
certiorem fecit. Is qui turrim portus ad aditum hostibus præben-
dum sponderat, Duci Guisio rem omnem detegit. Goyus nobi-
lis Prouincialis ad Regem missus erat, ut de permissione faciendi
aliquam antistropham instaret. Rex, qui victoriam non furari aut
dolo vincere non vult, dicit, se optimè contentum esse, quod sua
tueantur digitoque primus concordia publicæ turbator monstre-
tur: Etiam hoc in casu tantum periculum est, & hominum mentes
adeo mutabiles, ut necessarium sit vtilitatem securitati cedere, au-
daciam prudentiæ, & melius est, conatibus proditorum præuenire,
quam, ut pereant, proditione efficere. Conatus proditorii contra
Massiliam nunquam intereunt, tametsi qui tale quid moliantur,
intereant. Præcipuus ille Europæ portus pristinum fortitudinis suæ
statum recipiat necesse est, quo Gallia sit munita loco antehac non
adeo valido, nihilque potestate maris potentius esse cognoscant.

Eodem tempore alia proditio contra Metim urbem fit ma-
nifesta. Rex illuc Præsidentem Ianinum mittit. Accusati in custodiam
palatii Curia Parisiensis coniciebantur. Probationibus non usq;
validis & ponderosis auditis, quosdam ampliarunt, ut vocati rur-
sum apparerent, iusseruntque in reliquos inquisitionem diligen-
torem fieri, è quibus duobus Meti, Tullo, & Verduno, facta rele-
gatione interdiciunt.

tus iste, p-
posuisset.
In Francia
dictitabāt,
eum in Ita-
liam tende-
re, & Regē
Hispaniæ
ius Caroli
V. Imp. aui
sui contra
Venetos
diu sopitū
resuscitare
velle, ægre
ferre Ducē
Florentiæ
statu pro-
spero frui,
Ducem Sa-
baudiæ ut
Ducē Man-
tuanum in-
uadat cum
iam pacem
cum Gallis
habeat, in-
stigare.

*Victoriam
furari tur-
pe: manife-
ste & sine
dolo vincē-
dum.* M. A-
L. E. X.
M. A. R. R.
Massilia o-
diofa mul-
tis.

Susceptio
contra Me-
tim.

Executio
nobilis Ve-
neti.

Confilia &
secreta sunt
sacra.

Franciscus
Carmagno-
lus, cū Vice-
comiti Me-
diolanensi
optimè ser-
uisset, in-
cognitus ad
Venetos
defecit &
Generalis
exercitus
contra Phi-
lippū con-
stitutus est.
Franciscus
Foscarinus
priuatus di-
gnitate Du-
cali tam a-
cerbe tulit
vt ex eo
mortuus
fuerit. Se-
natus eum
sepultura
Ducali co-
honestauit.

Maximus ille exercitus † belli exercitio destitutus, in Italiam veniens, factis conspirationibus, pars in carcerem coniiciebatur, pars vero recte intortaangebatur. Magistratus Venetus nobilem quendam gubernationi Cremæ addictum, supplicio afficiebat, ob conspirationem cum Hispanis factam. Erat è Donatorum familia oriundus, illum iam anticipatum quam primum deseruerunt & rigori iustitiæ reliquerunt. Maior ratio suspicionis erat, quā proditoris. Namque in rebus, quæ ad Statum spectant, præsumptiones concludunt & damnant. Impossibile est hanc Rempubl. libertatem suam tanto tempore fartam tectam tueri potuisse, vt hæcenus factum est, nisi leges seuerè custodiuiisset, quibus illa salua est, & tantum præstant quantum gubernacula nauibus.

Vtilissimè & saluberrimè vult & constituit absque respectu personarum atque spe gratiæ aut clementiæ poenas sumendas esse de proditoribus, qui secreta consilia reipubl. detegendo produnt, quæ vnum corpus facta vnius animo regenda. Hæc lex de secretis non manifestandis tanto & magis admirabilis est, quod plures illic socii & participes sint absque nullius rei euulgatione, & cum sapius id quod multis credimus, non diu celari possit. Aliquoties dictum est Reges de secretorū suorum propositorū, quæ paucis crediderant, reuelatione facta conquestos fuisse. Cum Magistratus Venetus de Francisco Carmagnollo propter conspirationes cum Philippo Vicecomite Mediolanensi factas, poenas iustas sumere vellet, de eo consultarunt, ita vt nunquam se Reipubl. suspectum existimauerit, neque sibi cauere potuerit, vsque dum in carcerem ductus post triginta dies decollaretur. Similiter, vt Franciscum Foscarinum emeritum & rude donandum propter summam ætatem dignitate Ducali priuarent, pleno Senatu conclusum erat, neque quisquam ei illud dicere, neque frater eius Marcus Foscarinus procurator S. Marci eum certiorare audebat.

Cum res † alium, quam sibi proposuerat in Italia & Prouincia, finem attigisset, exercitus Regis Hispaniæ cui tota Italia diffidebat, velis expansis contra Turcas nauigabat. Maior pars in loco quodam Status Genuensium, dicto Vada, conscendebat, sed maxima pars in duo agmina, diuisa, vnum sub duce Carolo Doria, alterum sub Principe Doria eius patre. Papa, Dux Sabaudia, Magnus Florentiæ Dux, Summus Malthæ Gubernator triremes adiungunt. Veneti, ne pacem cum Turcis factam violarent, suppetias denegarunt, per quam infinita commoda hæcenus perceperant, quod bellum redintegrare, & prosperitates incertas certo periculo

& da-

V.
Nobilis
Venetus
suspectus
super con-
spirationi-
bus cū mi-
nistis Re-
gis Hispaniæ summo
mane sus-
pendio
multatur.
Tanto ciui-
tatibus uti-
lior est lex,
quā guber-
nacula na-
uibus, quo
gubernacu-
lo amisso,
nauis nō pe-
reat nisi tē-
pestate com-
prehenden-
te, ciuitas
autē salua
esse nō potest
lege abroga-
ta, etiam si
nihil acerbi
extrinsecus
accidat.
D I O.
CHRYSO.
Vnum Reip.
corpus vni-
us animo
regendum.
T A C I T.
Annal. li. 1.
VI.
Conscensio
classis Regis
Hispaniæ.
Τοῖς ὁτι-
χῆσι πολε-
μικῇ πολ-
μῆσει. Pro-
spera fortu-
na utentib.

Prudentia
& sagacitas
Senatus
Veneti.

& damno præferre, mera imprudentia & cæcitas esset. Verum cautè sibi prospiciebant terra marique, quibus opus illis erat, ut quocunque modo molestarentur, parati essent.

Diuisa inter
exercitum

Ducesque
munera mi-
litibus cu-
pidis pugna-
di conuenit:

Duces pro-
uidendo, cõ-
sultando cun-
ctatione sa-
pius quã te-
meritate

profunt. D.
M. ANTO-
NII.

Franciscus
Aldobran-
dinus Ma-
reschallus
militum.

Cunctis in vnum collectis septuaginta triremes erant. Princeps Parmensis spontaneas suppetias ferebat, neminem illic, præter exercitus ducem, habens, qui propositum eius nouerat, neque militem curiosum esse decet secreta Principis, cuius stipendia meret, peruestigare. Officia & munia sunt distributa atque diuisa, hi ad obedientiam propensi, illi ad præcipiendum & imperandum prouidi sint. Incertitudo, ubi dare debuerat, iudicia similima reddebat, & illi, qui minus intelligebant, sapientiores coniecturis suis videri volebant, dicentes, si propositum esset de subito assultu & irruptione inter scalas & petardam facienda, exercitus magnas turbas daret, si obsidione cingenda, imbecillis & debilis esset.

Archidux Ferdinandus † in obsidione Canisi, ut suppetias ferant, Papam & Principes Italiæ necessitate eo compulsus rogat, Dux Mantuæ Præfectus militum generalis sit. Papa illuc nepotem suum Iohannem Franciscum Aldobrandinum mittit, dato ei vexillo, benedictione cum ceremoniis initiato & consecrato. His Rex Hispaniæ sex mille Germanos adiungit, cum pedestri duorum mille militum exercitu Magni Toscaniæ Ducis. Opportunum illud tempus nihil efficiendo dilabebatur, in contentione de imperio & præscriptione inter Ducem Mantuanum & Aldobrandinū, qui in officio Mareschalli militum ordinem ab Archiduce ipso recipere nolebat. Magni feruenti quodam imperii & mandatorum Zelo maximas interdū occasiones elabi sinunt. Thucydides idem ut & confusionem auctoritate hinc inde datam & in multorum manus effusam, Syracusanorum inordinatarum rerum causam & culpam esse ait.

VIII.
Obitus eius
in obsidio-
ne Canisi.

Morte hæc lis † dirimebatur, nam hic febris continua tribus mensibus post moriebatur, agmen, cuius ductor fuerat, ab obsidione non recedebat. Papa de Statu & rebus eius in gratiam Dni Syluestri Aldobrandini defuncti, filii, disponebat: Romæ ei exequiæ sumptuosæ parabantur.

IX.

Verum de huius morte non tanta verba fecerunt, quanta de miraculo † in Aquitania facto: nempe sanguis in fermento, massa ac linteo eam operiente in diocesi Cudofensi prope ciuitatem Vasatum die festi inuentionis S. Crucis apparebat. Præfectus generalis Vasati de hoc miraculo orationem habebat: Episcopus illuc Archipresbyterum mittebat, ut exactam eius rei inquisitio-

ingens ve-
cordia bel-
lum gerere.
THUCYD.
lib. 2.

VII.
Obsidio
Canisi.
Papa post
Missam di-
ctam & da-
tum Sacra-
mentū coe-
næ Domini-
cæ Ioan-
ni Franci-
sco Aldo-
brandino,
vexillum a-
gminis eius
benedictio-
ne sua con-
secrat.

H' πολυα-
χία σύντα-
κτις ἀνα-
χία. Inordi-
nata res
plurium Prin-
cipatus.
THUCYD.
lib. 6.
Cruces san-
guineæ in
massa in
domo qua-
dā diocē-

1601.

lis Cudosi-
anę Episco-
patus Ba-
zasilii.

In Historia
prodigiorū
Lycosthe-
nis multa
exempla
inueniun-
tur quæ de
sanguine
super pane
inuento
mentionē
faciunt.

* *Miracula
quotidiano
usu desinūt
taliter videri.*
PHILO
IVDÆVS
lib. 1. de vi-
ta Moysis.

X.

Campana
miraculosa.

De hac cā-
pana L. E-
ONAR-
DVS VA-
RIVS lib. 2.
de fascino
& 14. scri-
bit.

XI.

Rupepoti-
us Legatus
in Hispania

nem faceret. Vicarius huius parœciæ frustū, quod sanguinis signū manifestissimum exhibebat, ipsi adferebat, primatibusque ciuitatis monstrabat, vt rectius consideraret magis Zelo & metu conscien- tiæ, quam curiosi animi ingeniosis subtilitatibus eo adductus. Quā longē errant, qui naturalem causam sibi imaginantur. Natura non ex aqua sanguinem aut ex farina frumentum facit, vtut Philosophi Chimici nugentur, panem in vase repositum certis consideratio- nibus additis in carnem conuerti posse: Et alibi dicant, cum causæ naturales operentur necessario & vniformaliter, oporteat, quan- docunque panis sit, vt in eo sanguis appareat. Eiusmodi exempla nobis passim in historiis occurrunt. Sanguis sæpē in pane apparuit: Pluuiæ & cruces sanguineæ de cœlo delapsæ, visæ. Genus huma- num, Zoroastre dicente, audax est, simile quid facere nequit, & cum sensu nostro qualitatem comprehendere non possimus, aut illa miracula sæpius * fieri videamus, neque ab admiratione neque à reuerentia desistamus. Hoc potestatis Satanæ testimonium non est, qui plura callet & miraculis naturæ vtendo magis delectatur quam homines; verum Dei Israëlis, qui potentiam Diaboli destru- it, oracula eius confudit, solus ipse miracula in cœlo & terra facit, quæ magna licet, admirabilia & incomprehensibilia sint, ludi in- star coram ipso sunt.

Aliud certē † miraculum, dignum, quod æternæ dispositio- ni omnique potentiaē adscribamus, eodem tempore factum in Ar- ragonia de Campana, quæ non minus miraculosa est, dum nullius hominis opera, neque pulsando neque mouendo sonat, quam e- quus S. Georgii, qui bis hinniū in quinquaginta annis Constan- tinopoli edidit. Hæc campana sæpius iustus quam plures sono expresso à decimotertio vsq; ad vigesimum quartum Iunii edidit. Prognosticum certē singularis alicuius accidentis: nam nunquam sonuit, nisi altē sopitos expergefecisset. Sonuit Alphonso V. Ar- ragoniæ Rege Neapolim proficiscente & Rege Sebastiano in Afri- ca iam deuictō: sonuit quoque Imperatore Carolo V. moriente & Rege Philippo ad mortem vsque ægrotante Badaiosi, eo tempore, quo vxorem suam amiserat. Elogium eius ad Papam mittebatur.

Rupepotius legatus Regis missus ad Hispaniæ Regem con- ceptam de hac campana opinionem quasi confirmat, quod nun- quam sonet, præterquam sonus eius magnum aliquod accidens prædicet. Quidam Nobiles Galli inter quos nepos eius erat bal- neantes, gladio Hispanos incursant, qui prius verbis iniurijs datis vestes eorum in aquam proiecerant. Hispani in summo discrimi-

PHILO
IVDÆVS

ait omnia
miracula
contra opi-
nionem &
spē homi-
num facta,
Deo cœlu-
dum pueri-
lem esse;

Θεὸς πάντων
1. lib. de
vita Moysis
Equus S.
Georgii an-
te aram D.
Marię Con-
stantinopo-
li bis hinni-
it circa me-
diam noctē
anno 1309
NICEPH.
GREGO-
RAS lib. 8.

ne con-

Nomen Le-
gati huius-
modi esse
debet, quod
non modo
inter sociorū
sed inter ho-
stium tela in-
columē ver-
setur. CIC.
orat. 6. in
Verrem.
Commer-
cium Gallis
in Hispania
& Portu-
galia à Re-
ge sub pœ-
na corporis
& confisca-
tionis om-
niū bono-
rū 3. Aug.
An. 1601.
interdici-
tur.

TIT. LIV.
lib. 5. 2. de
cæd.

XII.

Amici con-
doleant &
congratu-
lentur.

Congratu-
landum est
amicis cum
præclare cū
illis agitur :

Et contra
condolecen-
dum si dolo-
re afficiun-
tur. LIBA-
NVS.

Donatus &
Delphinus

ne constituti aut vulnerabantur aut interficiebantur. Consanguinei, ut iustitia fiat, ante Hispaniæ Regis genua prouoluti orant, qui eos compotes voti reddit officariosque iubet, ut illos comprehendant. Qui dicto citius foribus Legati effractis vi ad carcerem nobiles trahunt, dicat, faciat, quicquid velit ut libertatem officii sui tueatur, quod etiam inter hostes est inuiolabile. Rex hac illata iniuria adeo offendebar, ut Legatum suum redire iusserit & Regi Hispaniæ significarit, quod certo scire debeat, se par pari relaturū causa querelæ rectè considerata. Inter duo hæc regna commercium interdicebatur. Pax illa similis est Soli, qui adeo pulchre radiat, ut viator maiorem & meliorem itineris sui partem perficere existimet, verum circa meridiem nimbis obrutus adeoque iter iniocundum & breue conficit, ut eum incepti pœniteat. Plures sibi persuadebāt pace illa liberum reddi commercium, magnis susceptis negotiis, quæ tamen subito irrita fiebant & ingenia ad discordiam feruidiora nescio quid nugarū meditabantur & longè gentium expatiabantur. Iniuriæ profecto Legatis illatæ causæ satis validæ & ponderosæ ad bellum inferendum inter Principes fuerunt. ^a David iniuriam sibi ab Hamnone Rege Ammonitarum illatam dissimulare nequit, quod dimidiam partem barbæ legatis suis abrafisset & cingulotenus vestes eorum mutilasset. Alexander ^b Tyri ad iniuriam atrocem Legatis suis illatam vindicandam mille homines gladio trucidare & duo millia in littore maris crucifigere iussit. Quidam Iuvenes Romæ per insolentiam impetum in Legatos Vallonnæ facientes, qui ad Senatum missi erant, in manus eorum traditi fuerunt. Condimentis & puluere artificiali ad acrimoniam huius morsus dulcem reddendam opus fuisset, nisi Papa amarulentiam istam sustulisset, rogans ^c Regem Hispaniæ captiuos restituere, qui postea Bethunesio Legato Regis Romæ traditi fuerunt.

Legati Veneti in Gallia [†] melius accepti tractabantur. Prudens ille Senatus existimauit, se lege amicitiae obstrictum infortunia amici deplorare & de prospera eius fortuna gratulari diu in imperii afflictionibus districti, insignem Legationem instituerunt, ut de fructu victoriæ & de felici auspicio matrimonii congratularetur. Legati Procuratores S. Marci erant & primores Reipubl. quidam ex iis in postrema Ducis electione tot vota & tam graua rataque dabant, ut electio concludi non potuisset, nisi à suo proposito, qui vota dederant, rogati destitissent. Lutetiam veniunt, Rex Marchioni Ronio, ut eos Fontembellaqueum venire iubeat, præcipit, illos [¶] quoget, ut conclauis, non procul ab illo ubi Regina sit, se exci-

Rex eum
redire iu-
bet.

Commer-
cium inter-
dicitur.

^a David Io-
abū ad bel-
lū Ammo-
nitis infe-
rendū mit-
tit, iubet ini-
uriā Lega-
tis suis illa-
tam vindi-
care. 2.

SAM. 29. 1.
PARAL.
19.

^b Alexan-
der Tyro
capta ne-
mini par-
cebat præ-
terquā qui
in templū
aufugerāt.
QCVRT.
lib. 5.

^c Nepos
Rupepotii,
& cæteri
captiui Pa-
pæ restituti
Bethunesio
traduntur.

pi pa-

Roma sub
Nerone cō-
flagrat.

Belgii sta-
tus turbu-
lentus &
seditiosus.

Bellum in
tribus Eu-
ropæ parti-
bus.

XIII.

Situs O-
stendæ.

Ante bella
Ostendæ
ultra tria
millia pi-
scatorum
erant.
Dux Par-
mensis
post captā
Dunkercā
& Nouam
portam an-

pipatiantur, cum legatio æquè ad vtrumque spectet, nec propter
vterum ingrauescentem illa Lutetiam redire possit. Hæc causa o-
mnes aulæ festiuitates renouabat, in qua maxima tempestatum
tranquillitas & malacia erat, nec perturbationis vestigia vlla appa-
rebant. Nunc quoque tempus est, vt Gallia, parte voti sui meliore
animum oblectet, cuius voluptates, reliquæ nationes, cum illa in
mœrore & sordibus iaceret, perceperunt, arboremque fulmine
ictam esse existimarunt, cuius truncus tantum superstes esset, neq;
eius deflagrationem curarunt nihilomagus quam maximum Ro-
mæ incendium sub Nerone. Gallia omnis furoris & calamitatum
aliàs spectaculum erat, quæcunque è schismate aliquo oriri pos-
sunt. Populi Europæ spectatores fuere. Nunc inconstantia rerum
domina facta in Mundo & subinde alia atque alia permutatio me-
tuenda, ipsa in pace viuit, vicini vero in afflictionibus & tormentis:
In fluuio ventis & nimbis tempestatem oriri videt: verum ipsa se-
cura vicem sororis suæ iniquam dolet, imo filiam suam vix vlti-
mum spiritum trahere posse, non nescia, quod, quibus infortunia
proximorum voluptati sunt, non intelligant, fortunæ casus omni-
bus esse communes.

In tribus mundi Partib. nunc belli exercitiū est, atq; eo Christia-
ni oculos suos defixerunt: Obsidio nempe Ostendæ p Archiduce
Alberto, obsidio Canisi p Archiduce Ferdinando & exercitus na-
ualis Regis Hispaniæ. Primus & trigesimus cōsiderandus est, secun-
dus fini aī seruiet, sic vnica pars & massa fiet. Ostenda † vnicū belli
Christianorū theatrum est in Europa, vbi maximæ copiæ inuigilant,
quo rerū successum & euentū scire queāt, licet facta comparatione
regionis illius, vbi sita est, nō esse posset, quā culex ppe Elephantū.
Situs eius inter duas ciuitates, non amplius tribus miliaribus ab vr-
be Nouaporta & quatuor horis itineris Brugesio abest secundum
flumen Ypellæ, quod se in mare exonerat. Triginta iam anni sunt,
cum tantum locus erat, in quo piscatores se continebant, nullis
portis munitus neq; vallis cinctus quam ab itinere vsq; Ducis A-
lensonii facto, & nihilominus Princeps Parmæ indignam æstima-
bat, vt armis inuaderet. In ea est authoritate, quod septendecim
Prouinciæ Flandriæ leges ab ipsa accipiat, & tributarias Statibus
reddat, impedimenta Archiduci obiciens, ne aliubi bellum mo-
ueat, coactus præsidium illic relinquere ad resistendum excursio-
nibus, quæ sub fauore facti contractus fiunt. Quade causa, vt ex
no 1583. proximè Ostendam per quinque dies commorabatur.
Reliquis Flandriæ prouinciis leges dat.

Maxima
aulæ tran-
quillitas.

Francia
post conti-
nua bella
& maxi-
mas mise-
rias pace
tranquilla
est.

Quibus in-
fortunia
proximorū
voluptati
sunt, illi non
intelligunt
fortuna ca-
sus omnibus
esse commu-
nes. DE
MOC. ap.
Stob.

Nomina
castris in
obsidione
Ostendæ
imposita.

Miseris nō
inferendū
bellum.

Tenacius
eorum no-
mina poste-
ritatis me-
moriam ap-
prehendit,
qui aduer-
sos casus a-
micorum
non deseru-
erunt, quā
qui prospe-
rum vitæ
cursum co-
mitati sunt.
VAL. MAX.
Pugna non
vela ventis
permittat.
Annibal in
excidium
præceps
datus.

pede suo spinam euelleret, aliquot castella ædificauit. Quinque non procul illinc dissita sunt, quorum duo priora ab Archiduce cognomen habent. Princeps aut suum aut suæ vxoris nomen ædificiis plerunque imponit. Iustinus palatium suum ab Imperatrice vocabat, & Alexander filius Bazili in nomine vxoris suæ templum dedicabat. Trigesimus vocatur Clara, qui nominum Infantis secundus est. Omnes Flandriæ provinciæ metuentes ne charius compararent modum excutiendi iugum, quo opprimebantur: sumptus igitur qui in obsidione impendebantur, contribuebant. Hispani nihil elargiri volebant, quia ciuitas ad inopiam redacta & tantum militibus populosa spe melioris prædæ destituuntur. Stultitia est bellum egenis inferre, cum successus dubius sit, damnum semper certum, & victoria absq; commodo. Qui in præsidio castelli erant iam cōuenire de induciis volebant. Obsidionis initiū primis diebus mensis Iulii erat, & eodem tempore Generalis dictus Wer cum duodecim agminibus Anglorum, quæ à vexillis nomen obtinent, in urbem ingrediebantur. Status septem agmina militum mittebant. Regina Angliæ illis quatuor millia hominum adiungebat, promittens perpetua auxilia, cum æquum sit, quod posteritatis memoriæ tenacius inhæreant nomina eorum, qui rebus in aduersis amicos non deseruerunt, quam qui Comites prosperitatis fuere, non vereatur, quod facta Statuum recordatione nomen eius in obliuionis specu detrudi patiatur. Initio obsidionis aliquanto tardius procedebant, quia obsessi non pauciores numero erant quam obsidentes: quod aliquos persuasos tenebat post multas furiosas eruptiones obsidionem magno conflictu finiri. Opinio certè non absque rationibus. Comes Mauricius anno præcedente adeo feliciter pugnarat, vt eo ipso, quod iugum obsidionis à ceruicibus inclytæ ciuitatis deiecerit, se ad vltiora obligatum esse arbitraretur. Consilium Statuum, quod non sit decertandum, nisi euidentis emolumentum aut summa occasio data requirat, permittere nolebat. Annibal pugna Cannensi deuicta, toti Italiæ terrorem incutiebat, at per Scipionem in pugnam conuersus vno die tantarum rerum iacturam fecit, quantum octodecim annorum spatio acquisierat, videns se Hispania & Sicilia priuari.

Conclusum erat firmiter in defensione huius loci persistendum, & cuncta per summam necessitatem coactis petferenda. Insignis apparatus rei machinariæ Archiducis erat, hinc manifestum fuit, quod intra paucos dies quinquaginta mille ictus disploserit & contorserit. In Nosocomiis vulneratorum numerus non exiguus

1601.

Sophia v-
xor Iustini
Cuspinii.
Theopha-
nia Alexan-
dri vxor.
VOLATERR.
Stolidè ad-
uersus ino-
pes bellum
mouetur,
quod belli
certamen
anceps, præ-
mia victo-
ria nulla,
damna ma-
nifesta. IV-
STIN.
Auxiliares
copiæ O-
stendam
introcunt.
Obsidionis
initium.

Nunquam
collatis si-
gnis, nisi
summa ne-
cessitudo
aut summa
occafio data
sit, decer-
tandum.
SEMPRO-
NIVS ap.
Gell. li 13.
Archidux
28. Aug.
An 1601.
grauissi-

h

erat,

Duo mer-
catores su-
spendio
multati.

*Hoc natura
adfert ut
eis fauea-
mus, qui e-
adē pericu-
la, quibus
nos perfun-
cti sumus,
ingrediun-
tur.* C I C.

pro Muræ
na.

Agefilaus
Græciam
deflet cum
Lacedæ-
monii pu-
gnam Co-
rinthiacam
contra A-
thenienses
& eorum
foederatos
obtinuis-
sent. PLVT.
Iacobus
Colignius
Cambelia-
nus Regum
Caroli VIII
& Lodouici

XII. in op-
pugnatione
Rauen-
næ mortu-
Ferrarię in-
humatus
est.

erat, vndique in campo mortui conspiciebantur. Duo mercatores Brugesii obsidionem contemplantes dicebant, Archiducem hoc anno nihil effecturum. Propter hæc verba ignominiosissimè inter necioni traduntur. Malum qui prædicunt æquè ac qui faciunt pro odiosis habentur. Vota improba, verba malè præfagientia, & propositum præfestinè factum contra Principes, pœnam merentur. Archidux, in præsidio Ostendæ Gallos esse, Regi queritur, dicitque quod suffragari debeat, licet non considerentur quæ in foedere Veruini acta sint, cum iam in iisdem fluctibus maris sit, vnde ille vix emerferit. Erant iuuenes parum solliciti de interdictis de non egrediendo ex ra fines & terminos Regni: Nec Gallorum ea natura est, ut in pace viuant. Bellum ciuile insignes duces è medio sustulit, ut merito dicere possimus, Galliam cæcam esse eandem ob causam, quod Agefilaus Græciam vocauit infœlicem, quæ in pugna prope Corinthum maximas copias propriis cadere manibus viderit, ferè ad omnes Barbaros funditus delendos sufficientes. Maxime Galli, qui post infinita mala vitæ suæ curam habere debebant mortem extra patriæ fines quærunt, atque alterius affectibus plus quam propriis animum conficiunt. Comes Castilloni decem millia hominum illuc ducebat, vbi cannæ † muralis ictu occubuit, quod idem in oppugnatione Rauennæ cuidam e prædecessoribus accidit. Non maiorem hostem quam audaciam habebat. Proposuerat sibi postridiè crudelissimam omnium eruptionum antehac nunquam auditam aut susceptam facere. Quod necessarium ad militiam erat, vili quam carè emere maluit, iuuenis licet dicens: *Nemo de ducibus loqui posset, nisi viduæ & liberi indicarent occasiones & locum, quem eorum mariti & parentes sub ipsorum ductu tenuissent.* Comes Mauricius, ut Archiduci ab obsidione desistendi ansam præberet, Rheinbergam ciuitatem, propter loci commoditates celebrem, septem millibus peditum, tribus millibus equitum, & quinquaginta cannis muralibus à Statibus flumine illuc transportatis obsidet. Archidux aut vincere aut mori mauult, quam à proposito suo desistere.

Imperator Turcarum † ad Regem, Bartholomæum Cuerum Medicum suum mittit, ut quis status rerum suarum sit, ei significet, rogetque Regis cura persuasionibusque in Hungaria inducias fieri. Medicus ille de potestate Turcæ magno verborum apparatu & fastu loquebatur, quod viribus præualidus sit omnes principes Christianos neque Papa neque Imperatore exceptis sibi subditos red- per Magnum Dominum aut Magnum Visierum ablegatur.

mos sclo-
pos 50000
ferè in vr-
bem emisit
quorum
globi 44.
& 45. libras
ferri pen-
debant.
Quod mul-
torum ædi-
ficiorū ex-
cidiū fuit.
Natura
Gallorum
impatiens.

XIV.
Obitu Co-
mitis Ca-
stillonii.

Verba Co-
mitis Ca-
stillonii.

XV.
Bartholo-
mæus Cue-
rius Mas-
siliensis a-
postata in
Franciam

Dona Regi
oblata.Rebellio
Escriuiani
in Asia.*Plerumque
muliebri
consilium
deterius.*TACITVS
lib 15. an-
nal.† Agrippi-
na in Sicili-
am relega-
ta. TA-
CIT. li. 14.
Annal.** Galienus
natus abdo-
mini & vo-
luptatibus
dies ac no-
ctes vino &
stupris per-
didit orbem
terrarum.*TREBEL-
POLLIO.Renæus
Rex Siciliae.
Turbæ in
cœnobio
Balmettæ.Omnes
Christia-
norum na-
tiones non
negotia-
bantur in
Oriente
quam sub
Franciæ
vexillo.
Legatus
Regis Per-
siæ ad Pa-
pam, Im-
peratorem
& Hispaniæ
Regem mis-
sus ad soci-
dus contra
Turcæ in-
eundem: Le-
gati Romam
discedunt
mense Ma-
io an. 1601XVI.
Ordo Re-
collectorum.Renæus
Rex Siciliae
fundator
Balmettæ
prope An-
degauum.Incolæ To-
bii in ter-
ritorio Xi-
atinae super
muros ma-

dere, si Rex Galliae non se immisceret. Regi ficam & acinacem, cuius capuli tutamen & vagina aurea erant & Cristam pennarum ardeæ insitam cauli cyanis operto dabat. Rex cuncta in Sabaudia gesta ipsi ordine enarrabat, & conquerebatur, quod non solum Angli in præiudicium veterum pactiōum à vexillo Franciæ, sub cuius protectione negotiari obligati essent, defecissent, verum etiam Belgas, Hollandos & Zelandos sub vexillo Angliæ comprehendi. Huc accedit de excursionibus & impetu Piratarum Algairi & Barbariæ querela, dicens: quod, nisi eiusmodi prædationes & expilationes cessarent, satis sibi causæ sit, eius amicitia diffidere. Eodem tempore illius res in Asia propter rebellionem Escriuiani satis confusæ erant, & in superiori Hungaria quasi desperatæ. Rex Persiæ Legationem ad principes Christianos expediebat, ut contra Turcas bellum mouerent, promittens auxiliares copias, nempe centum quinquaginta millia equitum & sexaginta millia peditum liberumque Christianis religionis suæ exercitium atque in regnis suis commercium. Spaii & Ianissarii contra Regem suum & improbam Imperatricis vitam mussitabant, quæ delicatula & dissoluta habenas imperii regebat, consilia malitia & fragilitate sexus deteriora reddens. Omnibus fere diebus contra matrem & filium expostulationem aliam atque aliam habebant, de illa sermones spargebāt, quem admodum Romani de Agrippina, † maioremque poenam exilio commeruisse clamabant, magis improbam esse quam Galienum * bestiam abdomini & voluptatibus atque delitiis suis ad interitum totius mundi natam.

Hisce temporibus monachi † in Gallia primum visi sunt, qui regulæ S. Francisci veros observatores se vocabant, quin S. Franciscanos vulgo dictos & Capucinos non exacte secundum illam vivere affirmabant, dignos maiore reformatione. Rex ipsis cœnobiū Belleforti dabat, ad cuius exemplū etiam alii eos requirebant. In domo Balmettæ prope Andegauum habitare volebant, nec minorem gloriam & honorem illam reformando sibi tribuebant quā Rex Siciliae fundando acquisierat. Franciscani impatienter ferebant se possessione per Recollectos (hoc nomen illis novè venientibus inditum erat) exturbari, habitationem obsidione cingebant, subterfodiebant portas, & scalas ad muros admouebant. Obsidione cincti neque verbis neque exorcismis se defendebant, neque ad apum aluearia, quemadmodum incolæ Tombii contra Lusitanos, recurrerant, sed faxis impetum faciebant tanta animi exacerbatione & furore ut nisi populus accurrisset, absque cæde ne sic quidem

ximam al-
ueariū par-
tem pone-
bant illaq;
incende-
bant, vnde
apes impe-
tu egressæ
Portugal-
los abige-
bant adeo
que ipsi ab
incepto de-
sistere co-
acti erant.
Actiones
in Curia.
Nouitas
periculosa
est.

Arrestum
anni 1483.
stat à Fran-
ciscanis Tu-
ronensibus
contra Fra-
trem Oliui-
erum Mail-
lardum q
se Principē
obseruan-
tiæ strictæ
dicebat, &
sub huius
reformati-

abisset. Prouincialis à Recollectis non recognitus neque receptus
atque per Episcopum aditum sibi interclusum videns disciplina
ordinaria eos coërcendos esse putabat appellando de abusu funda-
tionis eorum. Recollecti Curia demonstrant, se veros S. Francisci
infantes & discipulos esse, viuentes secundum regulas & discipli-
nam eius, quam in Italia obseruent, vnde bona præcepta reforma-
tionis Regularium prouenirent: quod si fratribus Obseruantia &
Capucinis honor in Gallia exhiberetur, se quoque non deterioris
conditionis esse respondent.

Hæc causa argumentum insignis actionis in Parlamento erat,
in qua Seruius Aduocatus Regius dicebat; reformationem or-
dinum non solum Franciscanorum sed etiam cæterorum nullo ex-
cepto summè necessariam esse, verum cautè prospiciendum esse,
ne, loco reformationis per censuras, aliquid per nouitatem trans-
formaretur. Omnis nouitas periculosa & consequentia eius perni-
tiosa est, & si diceres per concilium Constantiense fratres Minores
confirmatos & approbatos fuisse, atque Ecclesiam Catholicam or-
dinem eorum tueri atque conseruare tam in Oriente quam in Oc-
cidente, non ideo nouus monachorum ordo sub pietatis & refor-
mationis prætextu fieri posset. Modo Papa hæc noua atque has cir-
cumstantias Romæ audiret, quin Curia eiusmodi nouitates nul-
lum in Francia locum obtinere debere sæpe iudicauerat, nec quo-
que nos fugiat qualem mutationem dederint. Causa quare in Re-
busp. benè constitutis, ceu Venetiis, nouæ religiones reprobaban-
tur. Nec reformationes in hoc regno quocunque tempore admit-
tebantur, hoc excepto quod multorum annorum spatium erat ap-
probatum, ne nouitas mores externos secum adferret. Propterea
cum sub regno Henrici II. Generalis Franciscanorum litteras pu-
blicas ad reformanda cœnobia ordinis sui obtinuisset, Curia illas
in hypomnemata referri ordinabat, addito munere reformandi,
quod nulli monacho delegaretur, nisi natione Gallus fuisset, aut
religionis suæ professionem fecisset, illicque per viginti annos vi-
xisset.

Propter has rationes Curia abusum inesse pronuntiabat, prio-
res monachos in pristinum & integrum statum Cœnobii Balmettæ
restituerebat, omnibusque ordinis Franciscani monachis absq; Re-
gis aut superiorum permissu extra fines & limites regni egredi in-
terdicebat.

Exoptandum esset nullum Franciscanorum ordinem ampli-
onis prætextu Franciscanos Cœnobia expellebat.

Principalis
Regula S.
Francisci in
concilio
Constanti-
ensi appro-
bata est.

Arrestum 8.
Nou. 1557.

Arrestum
pro Franci-
scanis con-
tra Recol-
lectos.

Regula S. Francisci arbor multis ramis prædita est. Papæ strinxerunt & amputarunt illos qui inutiles videbantur, ut abundantiam superfluum suppresserent. Pius V. abrogabat & suppresserat congregationem Amedei Portugalli, Clarenæ Baccæ, S. Petri in monte aureo, S. Hieronymi aut S. Bartholomæi in Insula. Imperator Carolus V. Papicolis Augustanis de Lutero conquerentibus respondere: *Weret ihr Pfaffen fleißig/ so hettet ihr Feines Luthers bedörfft.*

us vno inueniri posse, neque S. Franciscum in tot partes distractum fuisse, cum regulas non plures vna fecisset: Et utinam in pium Zelum monachi Franciscani inciderent, ut Capucinos se redderent. His postremo venientibus † quo ad disciplinæ monasticæ rigorem & integritatem primas damus, cum in hypocrisios vitium non incurrant. Hostes ordinum nihil habent, quod contra illos dicere queant, quia vita doctrinæ respondet, nec vlla res maledicta celerius confundit, quam manus & verbi verus intellectus. Nam quandoque illa inuicem concordant, impiè flagitiosi cogentur non solum testes * esse verum etiam tuæ probitatis imitatores, sicut Imperator Basilius ad Leonem filium suum, Philosophum cognomine dicebat. Cibus, optimus licet, si fumum olet, ingratus est. Doctrinam veram & sanctam ut intelligas, non ea efficacia operatur, quando prædicatur per illum, qui non facit ea, quæ dicit: Nihilominus tamen concionem tibi commendatam habebis, nec de sacerdote sis sollicitus, considera doctrinam & non Doctorem. Multa erudita verba de temperantia ex ore voluptuosi Epicuri egrediebantur. Aurum manet aurum, & substantia eius valorem retinet, tametsi ab adulteratore monetæ in aliam atque aliam formam signatam transmutetur. Nos illum detestamur, sed non aurum. Mos apud Lacedæmonios erat, quando improbus probam sententiam dixerat, illa non reiiciebatur, verum approbatam per quemdam publicè pronunciari curabant. Propterea qui maximi huius schismatis causa fuerunt vnius seculi errores maiorem remanentes ab initio nihil aliud prætendebant, quam quod ministros Ecclesiæ eo compellebant, ut essent, quod apparent & apparerent, quod sunt. De ignorantia, auaritia, voluptate & superstitione, vitia & scandala tunc temporis manifesta, conquerebantur, hinc maximus nouæ huius reformationis hostis in magno quodam Statuum Germaniæ conuentu dicebat, quod si vos Ecclesiastici benè & probè vixissetis, nos Lutero non opus habuissemus.

SUMMARIA TERTIÆ NARRATIONIS.

- 1 Regem limites inuisentem legati vicinorum interuifunt.
- 2 Legatio Ducis Bironij in Angliam.
- 3 Discursus Reginæ Angliæ de obitu Comitissæ d' Essex.
- 4 Natalis Delphini Franciæ.
- 5 Inutilis expeditio exercitus naualis Hispaniæ.

Ordo S. Francisci in plurimos ordines diuisus.

XVII:

* Si bona dicens similia facies habebis eos qui vitam tuam examinare volunt & testes & laudatores ac imitatores sine vlla simulatione tue probitatis. B A S. I M P. Ex scriptis Vairi translatum.

- 6 Ianissariorum tumultus & seditio Constantinopoli.
- 7 Copia Transyluani dispersa & prostrata.
- 8 Impia Principis Valachia voluntas detecta.
- 9 Alba regalis capta.
- 10 Reditus Ducis Bironij à Legatione Anglia.
- 11 Ingressus Delphini Francia Lutetia.
- 12 Disputatio Ratisbonensis.
- 13 Status obsidionis Ostenda.
- 14 Nauigatio Holandorum in terras nouas.

TERTIA NARRATIO.

Rex Caletū
venit.

Nullus
Princeps à
suis subditis
iuste puni-
endus arcen-
dus est, &
qui id facit
parem in
se legem sta-
tuit ne suos
& ipse sub-
ditos puniat
delinquen-
tes. THVC
lib. I.
Quicquid
fieri potest
quasi futu-
rum cogite-
mus SEN.
Epist. 24.

ANimi suspiciosi & diffidentes pacem langue-
scere edicebant, cum Regem post iniuriam sibi à Rege
Hispaniæ illatam & interdictum commercium breui ad-
modum discessisse viderent, vt Caletum iret, & quod illinc Ducem
Bironium in Angliam ablegarit. Ideo Archiduces paulo feruidius
ad arma conclamabant, Comitemque Soranum ad Regem mitte-
bant, vt, quis status obsidionis Ostendæ sit, ostenderet, demisse ro-
gantes, ne hostium verbis persuasius fidem haberet, hac vicina
belli seditione ipsos commodis augeri, eorundemque rebellio-
ni, exemplo omnibus Principibus odioso, subscribi. Rex Ducem
Esquillonium, vt illos adeat, iubet, asseueretque se nolle pacem
turbare, verum regni sui limites & propugnacula visere, iisdem-
que in futurum prospicere. Non omnes hoc sibi persuasum habe-
bant; nam quod cursoriè iter hoc expedisset, vt occasionem obsi-
dionis Ostendæ ad suos vsus conuerteret, plurimi in ea opinione
erant, comitatus omnibus feriè aulicis, tanquam ad magnum opus
accelerandum. Nolebat propter susceptiones suas animos teneri
suspensos, ideoque Gubernatoribus prouinciarum causam sui iti-
neris Caletum ostendebat, vt limites regni sui viseret, magisq; ne-
cessario manu atque oculis prospiceret susceptum esse, tutique ef-
sent nō à periculo præsentis, sed à futuro, hoc Principis onus, hic la-
bor est officiumque cum prudentia coniunctum, cogitare quasi fu-
tutum, quicquid fieri posset, fructumque pacis maximos succuf-
sus pati, priusquam ad perfectam maturitatem peruenisset. Non
aliud quoque sibi propositum esse affirmabat, quam vt pacem cum
omnibus vicinis sartam tectam conseruaret atque à Deo data frui
posset, sanctè nihilominus iurans, quod Rex Hispaniæ de dicta ista
iniuria satisfaciât, illa melius considerata, de qua sibi querela esset,
iustisque petitionibus denegatis nullam compensandi occasionem

Comes So-
ranus ad
Regem ab-
legatus.
Dux Es-
quillonius
ad Archi-
duces mis-
sus.

Rex occasi-
onem iti-
neris sui
Caletum
declarat.

Rex studio-
sus pacis est
sed non ini-
uriam per-
ferre vult.

se per-

se perdere velle. Maiora insuper peragenda habebat, non facilia expeditu quam Regis præsentia. Secreta tamen nec cuius manifesta sunt, de quibus perinde atque de mari loqui conuenit, de quo tantum quantum oculus visu comprehendit, differere possumus, & pars quæ nobis videtur maxima, minima est illius quæ non detecta est.

Milordus
Edmondus
nomine
Reginæ An-
glia, Regē
inuisit.

Non solum
præsentia
& nomen
Reginæ
magno in
honore in
Anglia ha-
betur, verū
etiam ab
sentia &
vmbra e-
ius. Nemo
capite vela-
to est in ca-
mera Regia
vbi eius ca-
thedra est.
Nemo re-
positoriū,
in quo fi-
gilla sunt,
prætergre-
ditur, nisi
debitam
reuerentiā
exhibuisset
* Tarqui-
nius Priscus
à Toscanis
mutuaba-

Regina Angliæ ex confidentissimis suis quendam ad Regem inuisendum ablegat. Rex per Ducem Bironium † idem facit. Centum quinquaginta nobilibus illuc comitatus ibat. Comes Aruerniæ incognitus intererat, sed qualitate internoscatur. Regina, quicquid ad Legatum recipiendum necessarium esse poterat, faciebat. Cum Londini esset, à tota Curia receptus in hospitium comitatus ibat, hic antequam Reginam adiit, non amplius vno aut duobus diebus commorabatur, vt sese reficeret, quæ existimationem & authoritatem suam demonstratura quanto honore longè aliter ac reliqui Principes à suis afficeretur. Princeps nullam occasionem perire patiatur, quæ magnanimitatem Status sui exteris exhibere potest, quo eorum animi admiratione suspensi teneantur, & subditi in debita reuerentia conseruentur. Rex coronam, sceptrum, palliū regale vel si quæ alia regia ornamenta aut reuerentiæ atque existimationis suæ signa non semper gerit, quæ Romani * à Toscanis mutuabantur, qui eadem ex parte cum Regibus Persiæ & Lydiæ tenebant. Non semper throno suo cum cunctis Imperii circum se ornamentis immorari debet, verum quando actiones purè regiae honorem & coronæ suæ existimationem concernentes occurrunt, quæcunque illustriorem dignitatem & maiestatem reddunt & attollunt, disquirat. Regina Angliæ fœminis benè & fœlicius imperare quàm hominibus conueniens esse abundè ostendens, commodius illud exquebatur, quam Princeps coætaneus, factumq; est quod qui Ducem Bironium in hac legatione sequebantur, idem de illa sentirent. Hunc in palatii basilica rebus pretiosissimis illustri, & à cunctis quæ pulchra & magnifica in arce videbantur, recipi curabat.

Super cathedram tres gradus altam in sublimi collocatam sedebat, ab utroq; latere duæ cathedræ depressæ cum duob. quadris fœricis erant. Ad illam Basilicam vt perueniret, per alia tria palatia transire eum oportuit, in primo fœminæ regionis illius, in secundo tur insignia Regia, coronam auream, cathedram aburneā, sceptrum cum aquila ad extremum insecta, purpuram auro intertextam & duodecim secures cum virgarum fascibus quas lictores gestabant.

II.
Dux Bironius in Angliam mittitur.

Maiestas
Principis.

Occasiones
quandoq;
occurrere
solent, in
quibus Ma-
iestas & di-
gnitas Prin-
cipis osten-
denda est.
Regina An-
glia Regiæ
ritus Maie-
stati debi-
tos obser-
uat.

Dominus
Aumon-
tius Mar-
scalcum Bi-
ronium in
Angliam
comitaba-
tur.

Eloquentia
Principibus
maximè or-
namento
est. CIC. 4.
de finibus.

Cecilius
Secretarius
Status Re-
ginæ An-
glia.

Virtutum
Regis æsti-
matio.

Gynæceum Reginae, in tertio ætate confectæ erant. Omnes nobi-
les tam Galli quam Angli primum ingrediebantur, quos Regina
Legato locum dare iubebat, namque vtrique pars in conspectu
esse volebat, nec impedimenta sibi obiici patiebatur, quo minus in
conspectum veniri possit. Cum Ducem Bironium conspiceretur,
quem ex descriptione faciei & habitus magis noscebat quam chor-
dæ cœruleâ, siquidem non pauci in cœtu illo erant, quibus eiusdem
formæ chordæ erant, clara voce illum alloquebatur. Heus Dn. Bi-
roni quî tantum laborem suscipere potuisti, vt pauperem anum in-
uiseres, in qua nihil, præter affectionem in Regem vestrum, viuum
superstes, & saluum iudicium ad seruos eius fideles agnoscendum
& ad æstimandum tuæ conditionis equites. Hisce dictis Duce Bi-
ronio reuerentiâ demisse exhibente, vt eum amplecteretur, surge-
bat, verû non amplius vno pede descendens in primo gradu com-
morabatur, velut Dux Bironius suum in primo gradu ascendendo
habebat. Illic mandata Regis, à quo missus fuerat, expediebat, in
discursus sui introitu attonitus absque alteratione tamen gratiæ &
elegantia, per quod eloquentiam accommodam esse, magnis viris
cōuenire, & maximè Principibus ornamento esse ostendebat: atq;
his blandis & pretiosis verbis pondus inerat, Reginae dolorem Re-
gis ad viuum repræsentandi, quem ex propiore accessu illam non
conspiciendo habuerat. Litteras Regis oblatas Cecilo primario
suo Secretario legendas dabat, qui serico filo oclusas dissecito cla-
ra voce legebat: Illa Regi gratias propter sui recorda'ionem agens,
dicebat, se non posse celare, quod, quemadmodum nihil animo,
ceu suo, affectionibus pleno atque feruore, iucundius sit, quam id
videre & audire, quod desideret, ita nec se maius tormentum habe-
re, quam conspectu & præsentia obiecti se priuatam videre, cuius
desiderio maximè in hoc mundo affecta sit, atque eius actiones æ-
stimet non solum immortales verum etiam diuinas, se nescire, an
fortunæ potius inuidere, quam virtutem amare & merita eius ad-
mirari debeat, ita hæc mutuo rarioribus mundi miraculis antece-
dere: Quin sibi quoque vereri dicere, quod animus metuens rui-
nam columnarum cœli, mare formidarit, neque septem aut octo
horis ad traiectum faciendum eidem se crediderit, malle se odisse
eos, qui persuaferunt fastidire æquè fluctus maris ac propositum
hostium suorum in terra. Ab hoc dulciloquio in querimoniæ suæ
amaritudinem incidebat, quam aliquantum indignabunda profe-
rebat: Se post suppetias & auxilium huic Principi suis copiis præ-
stitum, argento atq; omnibus bonis suis, & si fieri potuisset, etiam

Ducis Bi-
ronii in pa-
latium Re-
ginæ in-
troitus.

Dux Bironius Regi-
nam allo-
quitur.

Nihil ani-
mo iucundi-
us quam id
videre &
audire quod
desideret.
NICEPH.

Querelæ
Reginæ.

sanguis

*Qui amici
sunt spe
quæstus &
emolument
ti, eorum
amicitiam
utilitas cō
mutata dis
soluit, quip
pe qui se nō
inter se di
ligant sed
utilitatem
& fructum*
ARIST.
lib. 8. Eth.

*Nobiles
Galli Regi
nā Angliæ
salutant.*

*Es digni
rus in ma
gna apud
Reginam
æstimatio
ne habitu.*

*Vt quisque
maximè o
pius, prin
cipatu &
potestate
excellit, ita
amicis ma
ximè indi
get.* ARISTOT.
Ethic. 8.

*Comes Ar
uerniæ &
Marechal.*

sanguine suo, atq; tanto prosperitatis status eius desiderio, ceu eundem, flagrasse atque se magis exoptasse hostium suorum excidium videre quam eum ipsum, iam contemni, vi persuadendo, amorem, quo se deuinctam putauisset, tantum spem quæstus & emolumentum fuisse, quæ illinc haurirentur, quorum fontibus torridis existentibus, etiam affectionem exarescere: præter hæc ait; se in tormentis & afflictionibus compelli, sed malaciam & tranquillitatem obliuioni tradi: Nouas amicitias veteribus, prudentiam iustitiæ, utilitatem rationi præferri: & ad inhumanitatis numerum complendum sua sibi denegari relictæ in statu certè deplorando, quem quis sibi vix imaginari posset. Legati illam, vnde egressa fuerat, redire interloquendo non prohibebant, nec se loco mouebant, vt cathedras depressas occuparent, locum nulli nisi ipsis debitum, contra dignitatem oneris & muneris delegati. Regina id animaduertens occasionemque à summo calore, quo molestabatur, sumens, Ducem Bironium manu prehendit, ducitque ad fenestram, vbi discursum suum verbis non adeo feruidis & demissis continuabat. Illic omnes nobiles, quos Dux Bironius coram sistebat, Reginae reuerentiam & honorem exhibebant, inter quos Crequium futurum Esdiguieri generum intentius adspiciebat. Hunc à singulis iam salutata accipere curabat, ostendens in quo numero eum ponere vellet, causa illius, quem nullum similem aut secundum habere æstimaret, dicens, quod, si duo Esdiguieri in Francia essent, vnum à Rege fratre suo petere vellet. Crequius vicissim ait, quod se beatum æstimaret, si qualiscumque occasio digna suo seruitio Regis iussu sese offerret, quo confirmaret sibi idem penitus cum socero suo desiderium & votum fuisse, vt testimonium affectionis afferret, quod vbique re & effectum se gereret, vbi non esse posset, quam voluntate, deuinctus seruitio & obsequio Regi, etiam alibi esse & commorari. Illa respondet se bonum affectum & voluntatem accipere, rogans ne illius obliuiscatur: Affectiones generosioris animi semper sibi curæ fuisse, quo hinc amicos parare posset, quibus Principes, vt potestate excellunt, ita maximè indigent.

Comes Aruerniæ, qui incognitus interesse volebat, multis subito innotescit, quod, quis esset, ostendere eum oportuerit. In Reginae conclaue, dum illa vestes induit, introeundi fauorem consequutus erat. Favor certè adeo rarus, vt neque Princeps neque Dynasta Angliæ de eo se iactare possit. Crequius illum paulo post intro sequebatur, verum Regina ei significabat, quicquid potis esset, se facere, vt maximum Europæ Principem fauore prosequatur,

1601.

*Amicitia
quæ solum
modò
oculo niti
tur vice
fundamē
ti infirma
est.*

*Dux Bironius locū
existima
tione Re
gis sui in
dignum
capere non
vult.*

*Comes Ar
uerniæ.*

*Non datur
accessus ad
Reginam
cum vestes
induit.*

1601.

cus Bironi-
us sæpius
cum Regi-
na conui-
uabantur.

Regina
Ducem
inuifit.

Choreæ
species læ-
titiae erant
quib. pere-
grinos ex-
cipiebant.

III.

Capita su-
per magnā
turrim
Londini.

Discursus
grauis &
eloquens
Reginae
Angliae.

Quemad-
modū iux-
ta Platonis
legem cri-
men pecu-
latus ma-
iorē poenā
in persona
libera quā
in sclauo,
ita quoque
ingratitu-
do tanto
odiosior,
quāto be-
nefacta ma-
iora sunt.

qui se inuifit. Blanditiæ vero, quas Duci Bironio faciebat, infinitæ e-
rant, cantu & instrumentis musicalib. atq; saltationibus illius gratiā
sefe exhilarans, voluptasq; maxima erat, quā ex aduentu eius perci-
piebat. In hoc sibi placebat, ceu Entelidas & Narcissus in effigie.
Quandiu Londini erat, Regina varia exercitii genera fieri, & in si-
gnū fauoris non vfitati gestatorium suum ante palatiū, vt illum con-
spiceret, subsidere iubebat. Diem venationibus ducebāt, vbi fœmi-
næ atq; virgines à nobilib. Gallis comitatæ conspiciebantur cum o-
mni libertate in Gallia concessa, vt nobis in Amadisii Angliæ exhi-
betur. Nox choreis destinabatur, absq; quibus voluptas & gaudium
aduenæ modo recepti imperfectū censetur, non solum in Anglia &
regionib. bene moratis, verum etiā in Indiis Occidentalibus ē quib.
de chorea tercentū filiarum, ad recreandum Hispanos instituta, ad
nos relatum venit. Conuiuuiis solemnib. & comestationibus fœmi-
næ & virgines non destituebantur, q̄ hisce libertatū diebus Ducis A-
lansonii transitum in Flandriam commeantis sibi in memoriam re-
uocant; sed huius festi continuitatem diutinam exopraissent.

Regina, Duci Bironio † plurimis maiestatis & affectionis suæ
testimoniis exhibitis, terribile iustitiæ exemplum ei ostendit: Erant
capita plurimorum Angliæ Dynastarū, qui Statum turbare volue-
rant, inter alia Comitissæ d' Essex caput monstrabat, dicens; ad illum
puniendū iustitiam animum & affectiones suas deuicisse & superas-
se: Nā, inquit, quicquid Princeps subditi gratia dicere aut facere po-
test, ego dixi, ego feci. Epulvere in altum sustuli atq; authoritatem
mandatorū meorum cum illo partita fui: Verum vbi plus obligati-
onis & officii, ibi maxima offensio & crimen est, seu ioremq; poenā
seruus quā sclauus meretur, cuius quam aduena: cum effectus infide-
litis, ingratitude & proditoris in eo scatere viderem, iustitiam
diuinam me non posse euitare credebā, nisi exemplū meæ iustitiæ in
hominem sceleratū statuerem. Graiæ meæ spectaculum erat, nunc
iustæ iræ meæ. Vi & viribus eo dilabebatur, vt morte sua ruinam im-
pediret, q̄ interitum regni mei minabatur. Hic proditor, qui ordinē
natalis sui soli turbaturus erat, dignus qui honore sepulturæ careat.
Animalia, quæ maximè fida putantur, de perfidia eius ultionis partē
reportarunt. Canes ne guttam quidem sanguinis super quadris illi-
batam relinquebant. Nullus odor melior est, quam corporis mor-
tui proditoris, sed nihil tam infestum atq; pestilens, quam eius vita.
Pœna paucorum requies multis secuta. Qui animā modo variis se-
ditiosis commotionibus inuolutam, & cōscientiam malignam, quæ
Vitellius in campum exspatians cadauera victorum videbat, dicebatque: *Bonus*
odor hostiæ, melior ciuis occisi.

Entelidas
& Narcis-
sus in flu-
mine cum
se formo-
sissimos
esse vide-
rent, vterq;
sui ipsius
tanto fla-
grabat a-
more, vt ex
eo mortui
fuerint.
Maximæ
authorita-
tis fœmi-
na Insulæ
Haytiæ vo-
cata Anar-
chana Cho-
reas insti-
tuebat tri-
um centū
filiarū ma-
ximè nu-
darū & nu-
biliun.
GONZA-
LVS OV-
FEDVS
lib. 5. c. 1.
historiæ
naturalis
Indorum.

Sanguis
Comitis
d' Essex
canibus
relictus.
Tales erāt
Catilinæ
Comites.

pluri-

Iustitia fir-
mentur q̄
per clemē-
tiam de-
struuntur.

Magnani-
mi puniē-
di potius
sunt quam
eis mini-
randum.

Maior cæ-
citas nō est
quam quæ
ex presump-
tione sui
ipsius & ex
maximæ
authorita-
tis insolē-
tia venit.

Clementia
Regis.

plurimorum vlcerū saniem iam contraxerat, habebant, & qui in ex-
tremam paupertatem præcipitati, atq; iustitiæ traditi sunt, ab execu-
tione improbi propositi metu supplicii destiterunt. Dicit quispiam
hæc esse inhumana & odiosa trophæa, nihilo secius vtilia sunt. Tan-
tas pditiones & perfidias in me impetū facere vidi, vt ad secure re-
gnandū seuerius mandare me oportuerit, quam natura patiebatur.
Dei gratia ab exteris hostib. liberata sum & me per eandē contra in-
colas hostes tueor. Iustitia securè, quā clementia longè regnare ma-
lo. Verū est quod Iulianus de Imperio suo dicebat, idem ego de meo
æquè vere dicere possum, q̄ sum lenta ad condemnandū, sed multo
lentior ad dimittendū condemnatos: neq; sententiam condemna-
tionis exequi iubeo, nisi temporis aliquod interuallū ad misericor-
diam meam recurrendi & poenitentia agendi habeant. Si durante iu-
stitiæ meæ indignatione humilitatē & poenitentia contritionē, ceu
pluuia dum fulgurat, ostendisset, satisfactum mihi fuisset, lacrymæ
eius ad deplorandū me commouissent, vitamq; non mentior, ei do-
nauissem, recognoscenti se mortem fuisse meritum. Et licet pericu-
losum sit animū ambitiosum tractare, alium modum inueneram, ne
clementia mea in iustitiā & securitatem Status iniuria esset. Verum
adeo superbus erat, vt ad rumpendū quam ad flectendū potius pro-
cliuior fuerit. Animi sui ambitionē atq; arrogantiam manuū Carni-
ficis crudelitatem experiri oportuit, cum mearum clementiam nol-
let. Gratia, qua apud me valebat, & authoritas in rebus meis admi-
nistrandis adeo cæcum reddebant, vt sibi persuaferit, quod illo ca-
rere nō possem, metumq; tantum incutere vellem & imprudens es-
sem bellum hosti meo inferre, quem tamē interficere nollem. Eodē
fastu eademq; superbia, q̄ illum in vita deceperat, in sententiis mor-
tis quoq; abutitur: namq; vidit, quod quemadmodū vita proborū
seruorum meorum mihi cara, ita econtra improborū odiosa sit, & li-
cet morientes deplem, non tamen magis de mortuis sollicita sum
nec eorum recordor, quam laudes celebrando aut vitia culpando.
Canis mortuus non amplius mordet. Reges Persiæ derideo, quod
vestes illorum à quibus offensi fuerant virgis cædere, & pileum
capitis loco punire soliti fuerint. Utinam Rex frater meus clemen-
tia benè ac fœliciter viuat. Sanctè iuro, si locum eius tenerem,
capita amputata æquè Lutetiæ ac Londini viderentur. Non
opus novas leges sancire, neque nouum mortis genus ad iudican-
dum & puniendum reos excogitare: exempla maiorum suffici-
loco virgis cædere iubet & solam pilei superficiem auferre, cum capillos euel-
lere antea soliti fuerint.

εἰ μὴ βραδύς
εἰς τὸ κατε-
γνῶναι, πολ-
λὸν δὲ ἐπὶ
βραδύτερος
εἰς τὸ ἀπαξ
καταγνῶναι
ἀνεῖναι.

Ego sum læ-
tus ad con-
demnandū,
sed multo
lentior ad-
dimittendū
condemna-
tos. D. IVL.
IMP. ad
Egdictum
Præfectum
Ægyptio-
rum.
Cæcutien-
tia in ma-
xima po-
estate.

Prouerbiū
Germani-
cum ait:
Todte
Hund beiß-
sen nicht.
Artaxer-
xes vestes
corporis

1601.

Rex temp
exempla
illius rei q
seq & imi-
tari vult,
habet.

Finis, atq;
idem exitus ingra-
tos manet
qui aues
venatorias
Facinorum
initia non à
Diis sed ab
hominum
petulantia
profiscun-
tur.

ÆSCH.
in Timar-
chum.

* Tarqui-
niū hominē
libidine pra-
cipitē, aua-
ritia cœcū,
inmanem
crudelita-
te, furore
vecordem
vocaue-
runt
superbū &
putauerunt
sufficere cō-
uitium.

LAT.
PAC. in
paneg.
Theod.

† Ut pugi-

ant & facilè bonos à malis diiudicabit. Quod me attinet, turbatori-
bus status mei misericors non ero, non plus quam lupis, nec primas
belli factiones vnquam dissimulabo, quæ neque auspiciū * neq;
progressum, quam per iniustas occasiones habere possunt. Si iis con-
niuere velit, non aliter concessum sit, quam vt indaginem, quā sedi-
tiosi abutuntur, & numerum, quot coniurationis socios habeant,
cognoscere possit. Denique idem faciendum, quod aui venaticæ,
quam in locum congestitiū & obscurum proiciunt, cum officium
suum amplius facere nequit, nec id, quod fuerat, etiamnum esse po-
test. Nihil præterquam ingratitude eius deploro, neminem in
regno meo plus dilexi quam illum, & beneficia seruitiis numero
maiora fuerunt. Sola exaltationis fortunæ eius fui, solus ipse infor-
tunii sui faber. Facinorum initia, non à Diis, sed ab inordinata cupi-
ditatē insolentia profiscuntur. Animus meus erga illum propen-
sus, voluntates & affectiones eius contra me erant, suspicionem sin-
ceritati & ambitionem officio immiscuit, & ego patientiam meam
in furorem mutaui. Honorem & existimationem debitam obscu-
ram reddere voluit, ceu nubes Solem obscurare putat, quam in al-
tum attraxit: per eandem manum illum humiliare cogebar, qua in
summum euaserat. Visum suum eleuauit, qui se in ambitionis chi-
mæras dissipauit, & loco continendi eos intra cancellos & fines offi-
cii sui in mala obiecta præcipites dedit, quorū lumine cæcus factus
est. Vt vitia eius vno verbo comprehendā, superbus erat. Roma Tar-
quiniū * appellare superbū voluit, vt vno nomine cuncta compre-
henderet. Supra modū superbus erat, vt ex primo cōtuitu arrogan-
tiam & superbiam eius deprehendisses, quæadmodū athletā tēx robo-
re & habitu corporis cognoscere licet. Et hic exitus illius erat, de quo
nihil præterquā ignominia vitæ & graue olentia capitis sui superest.

Sufficiebat ad ciendum vomitum maligni seditionū anhelitus,
quē, qui hoc perpendebāt, in stomacho indigestū fouebant. Quod si
Dux Bironi⁹ exemplū istud ad cōmodum suum adduxisset, id apud
se reputasset, atq; à via, q̄ ad eundem interitū ipsum ducebat, disces-
sisset. Nō de crimine condemnati, sed de modis ad euitandā conde-
mationē & pœnam necessariis cogitabat; dicens, si vices Comitis d'
Essex sustinuisē, quam bene iudicis de me cognoscendi iudicandiq;
les tamen si in Gymnasiis non adfuerimus considerato habitu corporū cognoscimus:
sic profligata libidinis homines tamen si facinoribus eorum nō interfuerimus ex impu-
dencia atq; audacia & quotidiana vitæ cōsuetudine agnoscimus. Qui. n. maximis in
reb. leges & modestiā despexit habitū quendā animo suo impressit, qui ex immodestia
morū elucet. ÆSCH. in Timarch. Fames ignobile mortis genus AMMI. MARC.
Hippoc. in cōmentario suo de ætate dicit, hominē fame mori septē dierū spatio.

* Arma ci-
uilia neq;
parari neq;
haberi per
bonas artes
possunt.
TAC. An.
lib. 1.

Sol nubes,
quas attra-
xit, diffi-
pat.

Superbi
facile a-
gnoscon-
tur.

Exemplū
Comitis
d' Essex si-
bi accom-
modare
debuissent
qui eiusdē
cum co-
naturæ
eiant.

potesta

Belierus.

potestatem impediuisse. Nobilis Delphinus respondet, si in potestate iudicis esset, animū nō posse agere quā cōtra se ipsum neq; aliud remediū quærere debere quā in seipso & p se ipsum, omni se velle abstinere cibo, vt morti occumbat, non generose licet, attamen metu magis ignominiosā ad nō amplius viuendū condemnatos eximat: hæc nō adeo grauis & violenta est, vt nos imaginari solemus, quia primis dieb. transactis & pgressu inhibito, nullus residui labor est, idque septem dierum spatium fit. Dux Bironius consiliū reiicit non animosum æstimans, ab animo licet generoso nobilis viri inter reliquos alioqui solertissimi & prudentissimi prouenerat. Violentius & impetuosius dabat & approbabat, antequā, ait, me capi paterer, iuberem vt in frustra conciderer, aut præsidij mei milites compellerem, vt aut me occiderent aut captum periculis eriperent. Animum Comitis d' Essex reprehēdebat illud admisisse, quod fortissimus quisque non admitteret, nisi tempore somni caperetur, & si arma tantum naturalia dentes & ungulæ libera superessent, priusquam in coactæ mortis dedecore & ignominia se constitutum videre, potius ad exemplum Catonis moriendum esset, qui intestina sibi dirumpere maluit, quam libertatis patriæ suæ tyrannum videre, & si hostis præsentiam non perferre posset, carnificis minus tolerasset, adeo execrabilem Romæ, vt is lata Censuræ lege in vrbe non habitare potuerit.

Consiliū
violētum
ad euitan-
dam mor-
tem.

Catonis mo-
riendum
potius quā
tyranni
vultus ad-
spiciendus
erat. SEN.
Ducis Bironii ex Anglia discessus initio mensis Octobris.

IV.
Ducissa
Barrensis.

Dux Bironius legationis suæ negotijs expeditis veniam abeundi à Regina impetrat, illum cum insignijs gemmis intertextis & quatuor gradarijs equis Angliæ dimittit, testato affirmans hæcenus neminem venisse, è cuius aduentu tantam voluptatem & delectationem sibi conquisiuerit, aut ex abitu tantum dolorem perceperit, se admodum dolere illum pro voto aut meritis non receptum fuisse, & si votis aliquod pondus inesse possit se maris, quod transportaturus esset, in flumen Lethes transmutationem & metamorphosin vouere & exoptare, quo non lautæ tractationis omnisque ex receptione in Anglia offensionis obliuiscatur. A reditu suo Regem Caleti non offendit, qui illinc discesserat, vt ad instantem Reginæ partum sat temporis habere posset, quam Fontis-bellaquei cum Ducissa Barrensi † reliquerat. Omnis Franciæ fructum huius partus, ceu prosperitatis suæ summam & cumulum expectabat, certa se nato Delphino inuenire quicquid præteritum sæculum & modo cœptum desiderare posset. Cumque Reginæ iam votorum illorum perfectionem consequi vellet, terræ motus a in plur. 18. Septembris circiter secundam post mediam noctem. Maximi & terribiliores terræ motus mense Septembri plerunque facti sunt.

Cato se in-
teremit ne
in manus
& potesta-
tem Cæsaris veniret.

Dona Regi-
næ Duci
Bironio
data.

a Terræ
motus in-
ter 17. &

1601.

IVSTIN.

lib. 4. IO.

SEPHVS

lib. 1. belli

Iudaici IO

VIVS hist.

29.

Olorius.

Cunæ

Reginæ

missæ.

Principes
consanguinei instan-
ti Reginæ
partui ad-
sunt.

Delphinus
nascitur.

Publicus
applausus
cum actio-
ne gratia-
rum.

* Ομὲν δὲ
μὲν εἰδὲν ἡ-
λιος αὐθιγὰς
πὺρ καὶ εἰς
ἀέα. Simul
sol hominē
me vidit
& regem.
D. Com-

rimis locis Europæ fit. Quemadmodum templi Dianæ b Ephesi incēdiu maximi in toto orbe hominis natalem sequebatur; ita hic terræ motus, quassationibus non furiosus, eiusmodi ruinis non horribilis, vt tempore Tigranis in Armenia, sub Imperatore Tiberio in Asia & patrum nostrorum memoria in Lusitania euenit, meliora noua, quam Francia optare potuisset adferebat, præcedendo duobus diebus natalem maximi Christianitatis Principem. Magna c Ducissa Reginæ adesse desiderabat, sed cum impossibile esset, incunabula formæ pulcherrimæ & exquisita Florentiæ facta ei mittebat, ea pro Delphino (pro fœmella animo non ita prompto dedisset) reseruari iubens, perque litteras Gubernatorem Lugduni rogans liberum transitum concedere & moram nullam interponere, quo in tempore eo venire posset, neque permittere, vt cistæ aperiantur.

Regina dolores partus vesperi-vigesimo septimo septembris habebat: Rex & Principes consanguinei iuxta d legem veterem ceremoniarum Coronæ in Camera erant, ne & illi, quibus interest, de suppositio futuro successore suspicari possint. Regina aliquandiu in summo partus discrimine erat, quod nimio plus omnis generis fructus comedisset, cuius illam in summis doloribus pœnituit. Demum instante vndecima hora super cathedram sedens viribus quam animo debiliior filium feliciter enixa est, illa etiam plusquam generosa aliter sese quam primum habebat. Rex ad Deum, vt desuper ei benedicat, preces fundit, postea ipse benedictionem suam largiendo feliciorem fortunam bene precatur, beneque ominatur & gladium in manus eius tradit, vt illo ad Dei gloriam, Coronæ & populi sui defensionem vtatur. Omnes Principes vt nouæ huius gratiæ participes fierent, accurrebant. Hunc iuuenem Principem quasi ex aperto Coronam in capite & sceptrum in manu habentem salutabant. Verius certe quam Commodus dicere poterat: * Idem dies, qui me hominem vidit, me vidit & Regem. Tantus applausus erat, & Rex à congratulantibus, qui illum stipabant,

turum. d Principes consanguinei in Cameram Reginæ ingredi non prohibetur cū partus iā instat vt suspicio suppositionis euitetur & Lex Salica obseruetur. Hoc & aliubi factum est. Coronæ Hongariæ participes aderant cum Regina Anna Candata vxor Regis Vladislai Ludouicum pareret. Ea propter moritur cum prudens illa fœmina pudori sibi ducebat illud fieri coram viris quod tantum in præsentia fœminarum deceret. DV BRAVIVS. lib. 3 2.

modi & HERODIA.

b Templū
Dianæ i-
pso die na-
tali Ale-
xandri 6.
Iunij An-
ni mundi
3610. &
ante ad-
uentum
Iesu Chri-
sti 354.
conflagra-
bat.

c Ducis-
sa Floren-
tiæ nobi-
lem Floren-
tinum 11.
Augusti ad
conducen-
dum cun-
as Delphi-
ni ab-
legat. Lit-
teras ei ad
Guberna-
torem Lug-
dunensem
commen-
datitias
dat, qua-
rum Exor-
dium tale
erat: Cunas
quas Flo-
rentia fa-
cere curauit
Regina mit-
to sperans,
Deum Del-
phinum
Francis da-

fere

Considera
tiones de
anno, men
se, die &
hora nata
lis Delphi
ni.
Philippus
pulcher
Fontis-bel
laquei na
tus.

Francia nō
amplius
ut Delos
fluctuat.
Δελφίς γάρ
ἔχει πάλιν
Delphinus
non habet
fel. ARI-
STOT.
lib. 2. hist.
animal.

fere oppressus, ut inter eundem in Ecclesiam gratias Deo agendi pileum in tanta hominum stipatione relinquere coactus fuerit. Secretarij status cursores, qui iubilum istud in omnibus Prouincijs significarent, subito ablegarunt. Cancellarius, Aula & Curia Municipalis per Varanæum primum ante quartam certiores facti. Gratiarum actiones solemniter quamprimum celebrabatur. Quinetiam ignes huius iubili solennes vbique per totum regnum apparebant, populusque postremam hanc gratiam, ceu fructus omnis gratiæ præteritæ spem & securitatem esse æstima-
bant, præ reliquis chariorem, utpote quæ per sexaginta annos priuata manserit. Omnes circumstantiæ, temporis, loci, anni, diei & horæ admirandis quibusdam factis & auspicijs abundant. Natalitium eius in Æquinoctio autumnali fuit, in quo maximi totius orbis Principes nati sunt: nempe Romulus, Octavianus, Cæsar, Carolus Magnus. Locus idem erat, ubi Philippus pulcher iam ter centum annis elapsis nascebatur. Annus, sæculi & Iubilæi primus est. Primus Mundi Monarcha non aliud natalitium habere debuisset. Dies Iouis fortunatus & sacer est Diei Veneris, quia huic bonæ duorum fauorabilium Planetarum constellationes dominantur. Dies Regi & regno fortunatus, ad quem signandum ne margarita quidem tam nitida & pretiosa est, neque penna Cygni tam alba ad festis Franciæ diebus inscribendum inuenietur. Et hora fauorabilior est propter ortum huius Principis, qui vera naus Argo erit, errantes Symplegades sistens, hoc est, duas insignes factiones, quæ nunquam firmæ & constantes permanent, sed semper inter se coeunt. Ille Phœbus noster, per cuius ortum a Francia in mari civilium seditionum fluctuans tota firma & secura erit. Delphine absque felle opus erat, quo amarulentia & acerbitas rerum præteritarum dulcis reddatur. Persuasum aliquibus erat, Regem statum & res domus eius quamprimum ordinaturum, ideoque plurimi studium & officia sua ad illum deferrebant. Rex generaliter omnibus respondet: id nondum sibi curæ esse priusquam ille quinque annorum ætatem attigisset: Nihilo tamen minus Suuræus Gubernator con-
& mortuus anno 1535. habuit. Stephanus Bernardus Præfectus Generalis præfecturæ Catalaunensis Chronodisticho annum, diem, mensem & horam comprehendit, & inclusit:

LVce IoVis prima qVa soL sVB LanCeresVLget,
Nata saLVS regno est IVstilaqVeCapVi.

a Francia
nullum
Delphi-
num à
Francisco
vsque, qui
natus est
anno 1517.

1601.

stitutus erat, quamuis inter illos disparitas & mala proportio crurum erat, nam vno languesciente alterum vires reficiebat.

Barberinus prælatus Florentinus ad Regem & Reginam à Papa missus.

Regina Hispaniæ filiam enititur.

V.

Exercitus naualis Neapolim nauigat.

Equestris exercitus Atheniensibus impedito fuit, quod de Syracusis non triumpharint.

Thucyd. lib. 6. Exercitus naualis Trepani initio mensis Augusti.

Papa Referendarium vtriusque signaturæ & Cameræ Apostolicæ Scribam ad Regem & Reginam confestim mittit, vt illis de natalitio congratuletur, & iuueni Principi linteola, fascias, tegumenta aliaque primæ huius infantia mobilia benedictione S. S. initiata adferat. Omnes Principes huius Coronæ amici, per suos applaudebant. Regina Hispaniæ eodem tempore filiam enixa est: ea propter Hispani non minus exultabant, quam Franci, dicentes: malle se Reginam filia quam filio hoc initium fecisse ad euitandum accidens, in quod liberi aut æmulatione aut ambitione præcipitantur quando sibi aliquid esse videntur, atque talos patrum premunt, vt bonis exeant, iubent; cum ætates confundantur, hæc sit in flore, illa commodum fructuum percipiat, ista vero magis idonea ad imperandum & regnandum, & ne ordo naturæ succedendi desiderio interturbetur, nec hunc poeniteat esse patrem, illum indignum declaret esse filium.

Hoc natalitij Infantis † Hispaniæ iubilum sese diluebat contra voluntatem & desiderium inutilis expeditionis insignis illius exercitus naualis, cuius propositum adeo secretum & detectum fuerat, an in Asiam, Africam aut Europam tenderet, nobis constare non poterat. Plagam Toscanam initio fere mensis Iulii trajiciens Neapoli appellebat, illicque per tempus commorabatur, vt de armorum & petardarum copia sibi prospiceret, quod quorundam animos duabus causis fidem habendi commouebat, vna, quod subditos quosdam Imperatoris Turcici ad commotionem dispositos armare velit, altera, quod exploratum quorundam locorum situm & conditionem haberet, ad tollendum ea sursum minore tamen strepitu. Et quia exercitus pedestris semper perimbecillus & inualidus est, nisi equites aliquo modo eum subleuarent, mille quingentos aut duo milia militum grauis armaturæ, ad instruendum equites, comparabat. Veneti illum iter Messinam suscipere videntes, de noua aliqua re suspicabantur, quod si in Albania aliquid suscepisset, nullos milites in sinu habuissent. Non diu ita animos suspensos tenebant; namque Trepanum velis expansis ibat, quod Siciliae angulus & promontorium est proxime Africam. Cigalus Constantinopoli cum quinquaginta nauibus maximis discesserat, quærens occasionem, si illum compellere posset, vt aut gradum referret aut terga verteret, factoque exercitus recessu, seorsum aliquid inueniret, aut susceptionem in maximam difficul-

tatem

Dona Papæ Delphino oblata.

Propterea consultius est ne Principes in ætatis iuuenilis flore vxores ducant, quo ætatum confusio vitari queat.

Exercitus naualis Neapoli commoratur & duodecim ex Hispania triremes expectat.

Metus Venetorum.

Cigalus classibus instructus.

Cum exercitus Sardiniam versus iret, quique putabat illum Algairum tendere, verum quod Sardinia non longius Maiorica distaret, quam Sardinia Algairo, etiam tunc hæsitabant. Serui in Dominos suos crudeliores. Christiani in Africæ littoribus inclusi. Auocatio ab obsidione Canisi.

Castellum nouum à Turcis Passana appellatum petardis pessumdatum

tatem præcipitaret. Cum iam Insulas Baleares transisset, non amplius dubitatum est iter Algairum esse; insuper rumor sparsim audiebatur, circiter octo aut decem, millia equitum Maurorum, & aliquos, incerto tamen numero Christianos illi auxilio venire. Sed Turcæ excipere prompti & parati, se huic fortunæ committere nolebant, vt cum hostibus & sclauis simul conflætarentur, quia quoad illos spes nulla esset, se autem certo scire victoriâ * seruorum crudeliorem in Dominos semper esse. Ea propter & ne Christiani huic exercitui suffragarentur, omnes, qui in littore maris erant, in ciuitatem compulerunt inque cryptis Algairi plus decem mille sclauos catena duplici vinctos incluserunt, inclusos præsidio forti, custodiri iusserunt. Hæc susceptio & hoc propositum laudabilia & iusta sunt, digna quæ inter prima militaria Principis facta referantur, qui insigni quodam existimationis suæ actu imperium auspicabitur. Hispani de his sibi multa inuicem pollicebantur, clamantes Regem suum in effectu monstraturum affectionem, quam in Christianitatem haberet. Præter communem fructum, quem sperabat, hoc certe conatu maximam & vtilem copiarum Turcicarum quasi suppressionem & auersionem efficiebat, in gratiam Archiducis Ferdinandi, qui Canisium obsidebat. Princeps Oriannus, vt magis magisque huic proposito faueret atque assisteret, Summum Malthæ Gubernatorem, Regis Hispaniæ nomine, rogabat, vt naues maximas & actuarias orientem versus mitteret, quæ impetum in agros hostium facerent, exercitum illorum ad se traherent, & qua ille tenderet, significarent. Hoc aliquanto felicius facto in Peloponnesum cum quinque nauibus maximis ibant. Bellouiso Equiti Gallo petardam portæ affigere mandatum erat, interim Buillonio & Tioliero Equitibus Gallis scalas aliubi ad mouentibus: Quemadmodum timidis & meticulosus nihil expeditu facile est, ita fortes & audaces vbique transeunt; maximo furore & audacia impetum faciebant, atque Turcæ circiter septem aut octo centum eos ad alteram portam effringendum impedire non poterant, quæ illorum agminum impetum, altera iam per petardam pessumdata, inhibebat. In hac incursione centum octoginta sclauis atque octodecim cannis muralibus receptis locum Vulcano dicabant, & intra quatuor horarum spatium omnem viciniam deprædabantur. Interea exercitus nautalis ad littus Africæ appellebant. Terra marique discrimen à triremibus Melitensibus in Mauritania noctu 7. Augusti hora antelucana capitur.

* *Crudelis est semper eorum qui seruiunt in dominos suos victoria. Itaque totis viribus est semper propulsanda & impedienda.* THVCYDID. Magna Regis Hispaniæ laus est post Pacem cum Christianis factam bellum communi Christianorum hosti inferre. Meticulosus nihil facile est.

1601.

Contra
Dei proui-
dentiam
non est
mussitan-
dum.

Sapiens
Oriani
Principis
ad Ducem
Parmen-
sem respō-
sum.

In summo
Imperatore
quatuor ha-
virtutes
inesse de-
bent, scien-
tia rei mili-
tari, vir-
tus, autho-
ritas & fe-
licitas.
CIC. pro
leg. Man.
Exercitus
Naualis
recurfus.
Cum popu-
lum per-
suaderi

Incolæ contra illum coniurauerant, mare ventis bellum infe-
rebat. Deus huic proposito, iusto licet atque sancto, fauere no-
lebat, cuius rationes secretas scrupulose indagare nobis non li-
cet, neque propterea contra eas mussitandum est, ut Romani
contra gubernationem Deorum subinde mussitabant, videntes
illos Pompeio impie neque secundum leges viuenti assistere, sed
pro patria, pro legibus & pro dijs ipsis pugnanti omnia mala e-
uenire. Priaceps Oriani cœlum ipsum, terram & mare pro
positum suum inhibere videns, iubet absque ullius rei susce-
ptione recursum & reuersionem fieri. Princeps Parmensis pru-
dentia fines transilire mauult, quam animi sui magnanimita-
tem incusari, ad Principem Oriani ait; non esse permitten-
dum hunc exercitum adeo validum, nihil tamen efficiendo,
reuocari, qui potentem hostem, ceu crabrones, irritarit, se
sibi persuadere hunc de susceptione non ad finem perducta vin-
dictam sumpturum, & in status atque Regnum Regis Hispa-
niæ vndique & vbique incursaturum. Senex ille respondet, scio
quid oneris mihi sit demandatum, capilli, addiscendo illud, ca-
nuerunt. Celsitudo tua rationem Regi de lancea reddat, ego
de exercitu respondebo, in quo mihi aliquoties fortuna defuit,
nollem tamen, ne reliqua oneris mei requisita, animus, existi-
matio, aut experientia ita mihi deessent, neque quisquam di-
cere posset, me in illis aberrasse & deliquisse. Responsum ele-
gans & memorabile ad commonstrandum, Principem, qui-
cunque ille sit, maximus etiam in exercitu, obediendum & se-
quendum, non autem conducendum & præeundum esse cogi-
tare debere, quia hoc Generali suo conuenit. Ita Princeps Ori-
anus dimisso exercitu Genuam abit: Mauult ille ansam con-
tra recursum mussitandi præbere, quam rem impossibilem fru-
stra suscipere. Naues Papæ actuariæ Principem Parmensem
Barcellona expectabant qui in Hispaniam ad Regem salutan-
dum nauigabat. Reliquæ, quæ Magni Ducis Florentiæ erant,
Genuam ibant & illinc Libornam. Maxima exercitus pars in re-
gionem Mediolanensem ad recuperandas vires, pristinum exci-
dium faciendum & ut incolas ad summam inopiam redigerent,
veniebat. Verum Comes Fuenti, qui nunquam populum co-
git, vbi persuasionibus locum esse videt, artificium ad incom-
moditates subleuandas excogitat: Commertium Milano
posse diffidimus, cogi fas esse non arbitremur. CIC. lib. 1. ep. fam.

Cato vi-
dens Pom-
peium for-
tunam mi-
nus pro-
spiciorem
quam an-
tea haben-
tem dice-
bat ma-
gnam in
guberna-
tione & fa-
cto Deorū
incertitu-
dinē esse.

Oriani
Principis
Genuam
reditus 19.
Septemb.
1601.

Calliditas
Comitis
Fuenti.

Pauiam

Magnæ
susceptio-
nis vesti-
gia.

Comes Fu-
enti Italos
& Terzum
Barbum
ære diruit
in pauper-
rimo statu
constitu-
tos pedi-
bus nudis.
Ægre qui-
dem talia
ferebat &
faciebat co-
actus scili-
cet necessi-
tate.

* Pecuniæ
in hunc ex-
ercitum
erogatæ
quantitas
quinquies-
centum
mille coro-
natos ex-
cedebat.

Pauiam in flumine instituit, fossasque ad coniungendos inter has duas vrbes riuos facere iubet. Populus maximas commoditates videns, præter alia emolumenta, quæ inde sperabat, res perditas compensare putabat, recordationemque priorum malorum spe maioris prædæ imbuebat. Multi diuersis in locis simile machinabantur, sed frustra & tandē ab opere desistere & vestigia relinquere cogebantur. Imperator Carolus Magnus Rhenum Danubio & Mosellam Rheno coniungere voluit, quo Galli per totam Europam negotiari possent, propterea fossas ingentes & maximæ profunditatis facere iussit, sed impedimentis non præuisis nullius commodo inseruientes atque inutiles relictæ corruunt. Propositum illud comiti Fuenti non minus difficile quam impossibile erat, ideoque ab opere cessabat: sed populus de prioribus conquerebatur, cum sibi onus plus æquo per postremi huius naufragij conuassationem impositum esse atque milites Algairo ab exercitu redeuntibus in Lombardia dissolute viuere videret. Ducem itaque Sabaudia, vt Terzum Barbum in Marchia Salustiarum hospitari sineret, rogabat, verum ille non nescius hospitium mutare quam difficile Hispanis sit, propter ruinas & communes statuum & rerum suarum miseras sapienter se excusat. Tandem miseri Itali in Alexandria exauthorabantur. Commissarij Regis Hispaniæ illorum vexilla capiebant, armis spoliabant & quasi nudos relinquebant, atque quinque libras monetæ regionis illius pro mercede soluebant. Hæc ex inopia & necessitate pecuniæ in melius mutari non poterant, Rex Hispaniæ aliunde pecuniam ad stipendium Heluetijs Germanisque persoluendum conquirebat, ærarijs pene exhaustis propter postremi huius exercitus * impensas, qui opinioni & spei quam tota fere Europa de tanto apparatu conceperat, non respondebat.

Occasio nihilominus bene & iuste agendi bona & fauorabilis erat. Ianissarij † seditiones contra Imperatorem suum agitant, populumque propter inordinatam eius vitam, negligentiam, desidiam, & stupiditatem commouebant. Res magis magisque deterior fiebat, quam quispiam sibi imaginari potuisset; de electione Principis, qui bellator & animi magis cordati esset, rumor apud eos erat. Cum Constantinopoli eligeretur, illum nihil aliud scire quam ferrum, vt Marius, tractare, arbitrabantur, verum ad fusos cum

Velim commilitones cogitetis vos fecisse principem, qui nunquam quicquam scierit tractare nisi ferrum D. MARI CÆSAR.

1601.

Maximæ
pluuiæ fos-
sas replen-
tes & Dæ-
mones o-
perarijs ter-
rorem in-
cutientes
instituti
progres-
sum inhi-
buerunt.
A. VEN.

Commis-
sarij vexil-
lis Terzū
Barbum
spoliant.
Colonel-
lus Man-
drutius ar-
gentum
poscit.

Seditio
Constanti-
nopoli.

Marius in
arte ferra-
ria exerci-
tatus.

1601.
Vide discursum
Bibieri in
parlamente
Parisiensi
consilij.
Imperatores
Turcarum
belli-
cosi.

Imperium
Ottomani
cum armis
fundamen-
ti vice niti-
tur.
Sultan
Solymanus
musicis & co-
rum in-
strumen-
tis à Rege
Francisco
I. missis se
delecta-
bat: Cum
vero po-
pulum su-
um illo-
Opportu-
no tempo-
re belli ex-
ercitijs de-
ditum esse
oportet.

Cleopatra & Omphale trahendum idoneum esse videbant. Turcæ plus aut minus foeliciter acquisuerunt, prout Imperatores plus aut minus animosi fuerunt. Reliqui Principes magna & memorabilia bello per præfectos suos perfecerunt, sed nihil fere memorabile in hoc Regno factum, quam præsentem Imperatorem. Iam dudum fama rara de Principe forti & animoso ad nos peruenit, qui Sultanum Solymanum aut Selimum patrem eius æmularetur: Hic bella, quoad vixit, gerebat, inscribique tumulo suo iubebat quod corpus licet in requie sit, anima tamen pugnas quærat: Namque Alter ille Selymus poculis se delectabat, Amurath templo Mahumetano, Mosques dicto, non plus quam Mahumet claustro egrediebatur. Nihil tamen minus professio Principum huius Imperij in bellis gerendis consistit: Romani nihil præter arma tractare sciebant, quibus omnem Asiæ potentiam, vires Africæ, prudentiam Græciæ, multitudinemque Cymbrorum deuicerunt, & quemadmodum Lacedæmonij omnes leges suas ad artem militarem conferebant, ita Mahomet imperium suum armis & scientiæ belli perfectione stabilivit. Ea propter non alios in statu suo esse cupit, existimans doctrinas speculatorias & quicquid non ad Mechanicos spectet, animum infirmum reddere atque ut ictus & pericula reformidet atque ab iisdem abhorreat, quam propius accedat, potius docere. Omnia exercitia eorum, vires & vigorem corporis respiciunt. Iisdem instrumentis tempore belli, quibus in nuptijs & conuiuijs vtuntur. Hanc ob causam Sultan Solymanus Regi Francisco I. musicos, quos ei miserat, remittit, instrumenta eorum comburere iubens ne populi animus effeminatus reddatur, & se exercitijs ab horrore & asperitate remotis dedat. Difficile est Principem, cui nihil præter viuere curæ deque rebus nullis sollicitus fuit, curâ armorum incallescere, voluptatum claustri ad incommoditates belli transitus difficilis est, difficilior voluptatum noctis ad vigilias. Virtutis huius exemplum nobis euidentissimum in Rege Aragoniæ, * qui cunctis vitæ suæ diebus in monasterio enutritus, qua manu habenas equi sui caperet, ignorabat, & in Mahometo, qui imperium in Turcas habet, natura mollis, delicatus, calculo laborans, & rum dulcedine supra modum captum videret, concrematis instrumentis vnde venerant remittebat.

* Ramirus II. Aragoniæ Rex in monasterio enutritus ad clauum imperij minime idoneus ad priorem statum redit. Altera manu clypeum, altera gladium tenens frænum dentibus capit.

Sultanus
Solymanus
Constantinopoli
sepultus
iacet cum
his Epitaphijs
Græcis, Arabi-
cis & Sclavonicis
verbis inscriptis:
*Hic iaceo
ter maximus
Selymus, mun-
dum debellans,
nulumque
bellum inter-
misi verum per-
sequor ut ha-
beam. Fortuna
tela mihi non
nocuerunt.
Ossa mea
quiescunt,
spiritus ve-
ro pugnas
quærit.*

quotidie

Similis fa-
ctio anno
1603. vi-
derur.

Prophetia
in Alcora-
no.

VII.

Zelus inter
Georgium
Bastam &
Vaiuodū
erat.

Aristides
& Themis-
tocles in
eo conue-
niebant vt
contra Per-
sas Remp.
suā defen-
derent.

PLVT.

Poly lib. 1.

* Rerū oc-
casiones
tarditatē
nostram &
ignaniam

quotidie plus in actionibus Venereis quam Martialibus occupa-
tus, strenuusque miles requiei suauitati inhiat, omnemque rerum
suarum curam in matrem & Baschas reponit, ea inter animus in igne
voluptatum & deliciarum liquefit. Ideoque Ianissarii ipsa socordia
& plusquam supina negligentia omnia in peius ruere videntes, se-
ptem intimos eius amicos ē claustro trahebant, ipsumque consenti-
re cogebant, vt eorum capita populo victima essent, sanctē promit-
tendo, quod in iustitiæ administratione & in rebus atque negotiis
Status diligentiorē quam antehac curam adhibere velit. Incolæ
ciuitatis septem aut octo diebus continuis in timore erant, ne ad v-
num omnes occiderentur. Quod si Christiani hac ipsa seditione &
rebellionē in Asia sibi & suis commodis prospexissent, nallum am-
plius de excidio & interitu regni Ottomanici dubium esset, vel tem-
pus prophetiæ Turcis peculiaris accelerasset, de qua nunquam
absque ciuatione verba faciunt, quia eos gladio Christianorū ē tota
regione expelli minatur, postquam Imperator pomum rubrum per
duodecim annos asseruauerit.

Sic Imperator Turcicus † tempestatem Hispaniæ virium ef-
fugit, Sigismundus vero Battori Princeps Transyluanie Imperato-
ris copiis opprimebatur. Exercitum octodecim millibus equitum
& viginti duobus millibus peditum coniunxerat, vt existimationi &
authoritati in Transyluania, ē qua cum ignominia expulsus erat, re-
stitueretur. In monte castra metabatur, ē quo prospectus in circum-
iacentem viciniam erat. Quamprimum Michael Vaiuodus Vala-
chiæ & Georgius Basta superioris Hungariæ Generalis certiores fa-
cti, sopitis inimiciis mutuo animos connectunt, vt Themistocles
& Aristides contra Persas fecerunt, satius esse maximæ eiusmodi oc-
casioneis executores potius quam consultores existere, quippe illam
infructuosam * mora reddi posse; summo studio, quantum pote-
rant milites conscribunt, quibus non ad vnum omnibus licet coæ-
qualibus, impetum in hostem facturi, in altero monte magis decli-
ui ē regione commorantur. Mutuis bombardarum maiorum icti-
bus alter alteri respondet, diuersis tamen effectibus. Namque æne-
um Transyluani tormentum altius iusto parti aduersæ damnum nul-
lum inferebat, at illud Imperatoris satis commodē in hostes dire-
ctum nullum ictum frustra dabat. Transyluani maiore in sclopetis,
quos pistoletas vocant, quā in tormentis æneis fiducia ē monte de-
scendentes interiectam montibus exiguam vallem occupant. Cæ-
sareani ipsos circumretitos, & quasi inter duo ferra coangustatos
non expectant. DE M. orat. 1. contra Philip.

Vulgata
inter Tur-
cas pphe-
tia est quæ
Imperato-
rem quen-
dam ven-
turū præ-
dicit: illa
ait *Kenzul
almat* au-
feret hoc
est pomū
rubrum &
exactis de-
mū duo-
decim an-
nis Chri-
stianorum
armis Tur-
cæ eiicien-
tur: Huius
prophetiæ
summo cū
luctu mē-
tionem fa-
ciunt.

Profligati
atq; occisi
Transyl-
uani.

1601.

Victoria
prope Pla-
tæas.

VIII.

Vaiuodus
principatū
Transyl-
uanie &
Moldauie
ceu Vala-
chie h-
bet, affe-
ctat.Οὐκ ἐστὶν ἀ-
δίκαιον καὶ
ἐπιτοκῆσαι
καὶ ψευδο-
μῶρον, δὲ να-
μιν βεβαίαν
κατασχεῖν.
Impossibile
est, iniustū,
periurum
& mendacē
potentiam
firmam pos-
sidere.DEM.
Olynt. I I.

extrema subire cogunt illicque vndecim mille interficiunt, reliqui cum Generali fuga sibi consulunt, ipse nullam apud superos neque apud mortales fortunam esse deierans sarcina cum quadraginta tormentis æneis & centum quinquaginta tentoriis relictis discedebat. Imperator hunc faustum diem celebrabat, vt alias de victoria prope Platæas * facta triumphatum est, per quam Persæ, è tercentum millibus, quadraginta saluos recipiebant Græcorumque exercitus incolumis euadebat.

Ecce Annibalem, Generalem mercenarii exercitus, victorem fugitium, Battorum ab Imperatore suo nouas suppetias emendicantem: Hominem impudentē propter Albam Regalem deuictam atq; mutuis cum Valachie Principe non ex sententia succedentibus malè accepit; Imperator dudum suspicabatur, animum Valachie † Principis ambitioni iam penitus deditum sibi contra officiū plurimum persuadere. Plurimæ causæ atq; rationes Imperatoris animum in hac opinione suspensam tenebant, sed auctoritas potentie absolutæ consignata, quam in Transyluania acquisiuerat, fortificatio quorundam locorum, bellum contra Moldauos, & summam superba & impetuosam eius natura minimè dubitanter credendū esse sibi persuadebat, q̄ tres Prouincias sub vnius imperii potestate & dominiū redigere voluerit. Verū est, quod ad suspicionem à se remouendā Deputatos ad Imperatorem miserit, vt ostenderet se eius iussu atq; mandato Transyluaniam regere velle; sed fidem promissam opinione de se concepta debiliorem esse videns vxorem & liberos obsides dat, & deniq; de rebus gestis ei rationes reddit, testato reclamans, quod in Transyluanos plus iusto seuerior fuisset, non illud factum esse, vt priuatos affectus vlcisceretur, verum publicas iniurias perfidiosi populi & contra Imperatorē rebellis puniret. Hoc fictum & perfidie plenum ad tempus persistebat, tandem vero potentia, quæ illinc oritur nunquā firma neq; constans est. Turca sibi persuadebat, Valachum, vt bellum inferret, Danubium non transiturū, & Imperatori bona verba, prosperos vero sibi successus & effectus daturū. Valachus tam animo quam ambitione insolens, nihil aliud, quā vt digna & memorabilis occasio sese offerret, expetebat, quo fidelitatem suam Imperatori testatā facere, econtra vero Turcæ ostendere posset, quam falso mente & animo opinioni insisteret, q̄ si non apertè, secreto & tectè tamen saltem amicus esset. Hinc contra Thraciam ad copias Turcæ auertendas aliquid suscipere & ad exemplū Scipionis impetum in Carthaginem ad Italiam ab excidio liberandam facere deliberat, nullum præter officii & affectionis te-

Imperator
Pragæ cum
esset ipso
die Laurē-
tii ex hac
victoria
centum &
decē ten-
toria reci-
piebat.
* Pugna
Græcorū
prope Pla-
tæas ciui-
tatē con-
tra Mardo-
niū locum
tenentem
Generale
Persæ Re-
gis 3. Aug.
Valachus
in pessima
conspira-
tione.
Obsides in
firmius rei
testimoni-
um dat.

Susceptio
contra
Thraciā.

stimo-

stimonium partorum suorum fructum, communi Christianorum bono, expetens, facto palam iuramento, se potius tauri sanguinem bibere velle, quam pacem & amicitiam cum illis, quibus mortem minatus fuisset, contrahere.

Imperator promissiones & verba merè vana videns se perfidiam eius non detecturum iurat: quin etiam illum generali Imperii causæ ad promouendum affectus suos priuatos potius fauere animaduertebat, vt plerumq; * nemo lucro apponit, quod utilitatem in commune parit, idemq; nobis non æquè curæ est ac priuatū! Interea de rebus eius male gestis admonitus, ex his certus esse deliberat: quod sit dum ex persona eius certus est. Georgius Basta, qui de actionibus eius diligentius aliquanto cognoscebat, ea ita repræsentabat, vt statim ab Imperatore hominem Pragæ captiuum ducere mandatū fuerit. Valachus gladio accinctus irruit in illum, qui mandatum executurus erat, sed à Bastæ adiunctis impeditus incolumis cum suis euasit. Hoc Imperator Turcicus ægrè ferebat, non nescius tamen omnes submissiones speciosè coram Imperatore factas animum ab affectionibus non auertere posse; hæc autem indignatio & tædium habito respectu Albæ Regalis receptæ, indignū vt plura de eo verba faciamus. Paludosa vicinia ciuitatē circumiacet, quæ difficilem accessum reddit. Ante annos † triginta septem per Sultanium Solymanū capta est, qui exceptis cunctis & sanctis in fœderib. cum obsessis eosq; cōseruandi pmissione factis intromittebatur. Quintetiam neq; Hungaros se sub potestatem & imperiū suum redacturum, sed à Germanorum iugo eos vindicaturum persuadebat. Post quatuor aut quinq; dies, cum Hungariæ Regum sepulchra conspexisset, omnes incolas in apertum campum egredi iubebat, vt iusiurandum fidelitatis darent. Læti dictis parebant, verum ad vnum omnes crudeliter interficiebantur. Hac Christianorū laniena Turca mirum in modum se delectabat, quemadmodū Nero Romæ incendio. Non primum exemplū est, quod Christianos docet pugnando cum Turcis aut mori aut vincere semel deliberandum esse. Condicio de seruanda & cōdonanda vita in miseras angustiores præcipit. Amurathus crudeli facto illud ostendit, dum Dimothici incolas se dedere fame coëgisset, binos in profluentem præcipites dedit. Dux Mercurius quinquaginta octo annis præteritis & eo ipso mense Septembri * Albam Regalem tertio congressu recipiebat, & tredecim ferè dierum spatio nouem centum Sclauos Christianos de muro præcipites mittebat & ex augustali suo prospiciens saltus eorum inhumanos atque crudeles ludibrio habebat.

* Alba Regalis à Duce Mercurio 22. Sept. an. 1601. recepta.

1601.

Themistocles è Græcia expulsus ad Persiæ Regem venit, vbi sanguinē taurinum potius bibit, quam vt manus ciuiū sanguine macularet.

PLVT. Valachus captiuus.

IX.

Alba Regalis à Sultano Solymano capta.

Regalis dicitur, quia Reges Hungariæ ibi coronabatur & sepelebantur. Vide Calendylum. Amurath Græcos binos copulabat atq; in flumen proximè alla-

* Nemo lucro adponit, quod utilitatem in commune pariat, quæ enim publicè profunt parum cuiq; cura sunt. HERODIANVS. Alba Regalis per Sultanium Solymanū mēse sept. an. 1543. capta.

Turca fœdis fragus.

Alba Regalis à Duce Mercurio recepta.

1601.

nos vinculis soluebat, duabus millib. fœminis aut liberis Turcicis captis. Obsessi nullam spem effugiendi Christianorū arma sibi iam iugulandis superesse videntes, munitiones exurebant, castellum & magnam ciuitatis partem diruebant. Præda erant ter decies centum millia florenorum, collatis eo omnibus tanquam in locum securum, Budæ diuitiis. Susceptio tanto magis admiranda quia executio propositum statim subsequēbatur. Dux Mercurius rem secreto tenebat, & ne quispiam de ea suspicari ausit Gomoram rectā tendebat rumore sparsim factō se Budam obsidione cincturū. Milites, quo ducebantur, ignari, nec iisdem licitum, Generalis opinionem curiosè indagare. Inter tot & tanta disciplinæ militaris monumenta maiorum nostrorum Tacitus aliquoties dicit, cohortes expeditas, quo ducebantur, ignorasse.

Expedita
cohortes
quam in
partem du-
cerentur
ignara.

T A C. an-
nal. lib. 4.

Satis iam moram in Septentrione inter Barbaros traximus, nunc in aerem dulciore pedem retrahamus, vt, quid in Francia fiat, videamus. Rex† Fontisbellaquei cū Regina & Delphino etiā nunc est. Dux Bironius, vt de itinere suo in Angliā factō Regi rationes redderet, nō ita pridem illuc venerat, cui Rex nouam benedictionē de super datam ostendebat, astrum, quod susceptas cōtra regni leges ruinas dissipabit. Litteras manu Regina Angliæ scriptas Regi exhibet, in quibus ei gratias agit, quod hominem gratiosum & fidum, qui se inuiseret, misisset, ægrè tamen ferens, intermedium saltem sex horarum traiectum impedisse, quo minus ad se venisset, æstimans, quod præsentia & aduentus eius maxima in hac vita felicitatis suæ pars fuisset. Litterarum exordium hæc verba subsequētia continebat. *Rex mi frater, quemadmodum nihil inhumanius est, quam proximo futuro bono aliquem frustrari, quod nobis à se ipso desiderium mouet, facile cognoscere poteris, quantum æstimem infortunium illius præsentia destitui, qui dudum, me visendi desiderium, vouit. Et nisi, mi frater charissime, vrgentes rationes habuisses, grauem de eo conquerendi mihi ansam præbuissets: Verum à Duce Bironio de iusta & necessaria excusatione multis verborum ambagibus certior facta, acquiesco, & quod saltem me inuisere cogitaueris, summo licet te videndi desiderio tenebar &c.* Dux Bironius dona Regina Regi ostendit, insignia valoris duorū aut trium millium scutatorū cum gradariis equis concitatis, qui triginta aut quadraginta milliaria Francica vno cursu cōficere poterant. Quicquid illa dixerat, Regi quoque referebat, excepto colloquio de morte & supplicio Comitissæ d' Essex habito, metuens ne imaginatio de certa & infallibili veritate aliquid mali suspicaretur, superbiam & arrogantiam prosperos successus nunquam habuisse, & fulmen prægrandia animalia ferire, ne insolescant, iux-

Amplissi-
ma Regi-
næ Angliæ
dona Re-
gi ostēdit.

Prægran-
dia anima-
lia Deus

Præda Al-
bæ Rega-
lis.

X.

Reditus
Bironii
ex Anglia.

Litteræ
Reginæ
Angliæ si-
ne dato
scriptæ Re-
gi à Duce
Bironio
Fontisbel-
laquei 15.
Octobr.
an 1601.
offeruntur.

ta Ar-

ferit fulmi-
ne nec finit
insolescere,
parua vero
nihil laedit,
magna sem-
per adificia,
magnasq;
arbores,
fulminantem
tela percus-
tiunt. D.
ARTABANI
HERODOT. 1.7.
† Sicut in
familia re-
centissimas
quinq; ser-
uorum &
conseruis
ludibrio
est, sic in
hoc orbis
terrarum
vetere fa-
mulatu,
neni nos &
viles in ex-
cidium. D.
GALGACITVS
lib. 12. an-
nal.
Primus
Delphini
ingressus
in cunis
Lutetiae
factus 27.
Octob. an.
1601.

ta Artabani opinionem. In Aula vique ad finem anni commoraba-
tur; Deputatos trium Statuum, Brixiae, Biegei, Veromei & Getsi
coram Rege benè & comiter acceptos sistebat. Qui haud grauatè
nouissimi Principis subditi fiunt, non adeo benè accipiuntur, ceu
veteres non plus quam apud priuatos serui nouissimè venientes la-
borum leuationem ferè nullam habent, sicut † Galgacus Britanno-
rum capitaneus exhortabatur, ne se sponte Romanorum iugo sub-
mitterent. Nihilo tamen minus Rex hos nouissimè venientes ita
accepit, quasi natione & affectione Galli fuissent, priuilegia eorum
confirmat, atque eos fructus mutationis compotes facit. Fori Segu-
fianorum Curiam instituit, cuius sententiæ Parlamento Diuionensi
obnoxiae sunt, quicquid Gratianopolitanum cōtra dicat, quod ter-
ritorium permutatum, Marchiae Salutiarum locum tenere, & Del-
phinatui adhærere debeat. Iussit eos oneribus tributorum subleua-
ri, vera via ad hominum animos feroces demulcendum, quæ etiam
ipso, qui in extrema necessitate sunt, sub eiusmodi mansueto iugo
se se beatos esse prædicant. Et quamuis voluntates vulgi diffici-
liores ad flectendum & persuadendum sint, nec idem cum iis fiat,
quod fabri monetarii de massa auri aut argenti faciunt, quum ei
formam, quam volunt, imprimunt, verum tamen populus iste ani-
mum adeo gnauiter ad obtemperandum Regi applicauerat, vt
nullum aliud, vt aiunt, mandatum, aut aliam firmam animis im-
pressionem, quam obedientiam recepturus esset. Rex hisce præ-
cipuè verbis Deputatos alloquebatur. *Æquum & rationi consenta-
neum erat, quod, cum exactè & disertè Gallicè loqui sciatis, Regi Galliae subditi
sitis. Per me licet quod Hispani Hispanicam linguam, Germani Germani-
cam habeant, verum Gallica mea esse debet.* Hoc magnanimitatis & ani-
mi sui generosioris lege verum esse poterat, ita vt absque fidelitate
Francica maximam mundi partem Francicam, ceu Probus Roma-
nam reddidisset.

Delphini Franciæ † primus ingressus Lutetiae trigesimo nati-
uitatis suæ die erat. Porta liliatis insigniis splendebat. Pompa in cu-
nabulis in pensili vehiculo positus fiebat, in quo D. Monglasia cum
nutrice vehebatur. Præfectus Mercatorum & Duumviri Parisien-
ses procul ab vrbe obuiam prodibant. Gubernatrix ad orationem
eorum respondebat. In hospitio Zametti primum excipiebatur, &
duobus post gestatorio in Castellum S. Germani, en Laye dictum,
vehebatur, atq; quo commodius conspici posset nutrix ei mammas
in aperto præbebat. Hoc hominum animos magis ac magis ad agen-
dum D. o gratias ppter diuini sui in hunc Statum fauoris augmen-

1601.

Curia præ-
ficialis Fo-
ri Brixiae
constituta.

Vt noui po-
puli facili-
us nobis
adsuescant
& nostrum
iugum pa-
tiantur,
sunt onerib.
atq; tribu-
is leuandi.

TACIT.
lib. 2. an-
nal.
Verba ad
deputatos
Brixiae fa-
cta.

XI.

Primum
Delphini
Lutetiae
hospitiū.

1601.

Colloquiū
propter
Regis so-
roris in-
structionē
institutū.XII.
Disputatio
Ratisbo-
nensis.Magna hec
disputatio
est: Eccle-
sia Catho-
lica ait: so-
lam scri-
pturā san-
ctam non
sufficere ad
dirigendū
vitam suā
ad normā
salutis: e-
contra, li-
bris, in
quib. ver-
bum Dei

tum, mouebat, atq; in instantis iubilæi deuotione attentiores red-
debat, quod Lutetiæ vix inceperat, festum alias per totum annum
duraturum. Regem Blæsas Reginam comitaturum, desiderium Du-
cissam Barrensem sororem suam ad meliora conuertendi reuoca-
bat: Lutetiam igitur cum Regina reuertens Theologiæ Doctores
accire iubet, vt veritas in Theologorum sororis suæ præsentia dilu-
cidior reddi possit. Ii, quorum potestate conscientia eius stabat ca-
debatq;, maximè instabant, ne affectibus suis nimium indulgeret
religionemque mutaret, vel à corpore & societate liberorum Dei se
distrahi & disiungi ad genu coram Idololatria flectendum patere-
tur: Sic author cuiusdā Epistolæ Geneuæ typis exscriptæ ait. Ob-
stinatæ opinionis erat, dicens, quod si Religio mea in Lotharingiæ
Ducis Statuum præiudicium esset, Bearnam redire vellem, Regem
submisce rogans vt ad conseruandam pristinam religionis meæ li-
bertatem mihi patrocinetur. Sic disputationes de hoc subiecto in-
utiles fuerūt, nec maiorem, quam Ratisbonenses, quæ in idem tem-
pus incidebant, effectum habuerunt.

Maximilianus Comes Palatinus † Rheni, Dux vtriusq; Ba-
uariæ & Philippus Ludouicus Comes Palatinus Rheni, Comes Vel-
dentiæ & Sponhemii sanguine coniuncti, opinionibus vero religio-
num disiecti, tandem in vnitatem venire, vt vnusquisque cum
subditis confessioni & fidei professioni, in qua conuenire posset, fi-
de & animo subscribat, concludebant, atque Ratisbonam vtrius-
que confessionis Theologos Germaniæ celeberrimos conuocare
conueniebant, quo suauiter vtriusque conuersatione & colloquio dif-
ficultates & controuersię, quæ maximæ huius schismatis causæ
erant, discuterentur. Disputationis thesis præcipua erat; *an sacra
scriptura ad salutem acquirendam necessaria & sufficiens sit.* Quatuor
Theologiæ Professores Vniuersitatis Ingolstadiensis Catholici dispu-
tatores erant, inter quos & Iesuita. Quo ad Protestantes, quinque
Theologi tam ex Palatinatu quam ex Electoratu Saxonie, Mar-
chia Brandenburgensi & Wittebergâ. Pars vtraque animosa erat
ad certandum in catadromo de honoris brabeo & de preciosa
Euangelii margarita, quibus vnaquæque inhiabat. In Curia dispu-
tabatur. Præsides duo Principes Greiserus Iesuita & Heilbrunne-
rus Theologus disputatores erant. In prima sessione thesibus lectis
atque propositis Protestantes primo dicebant, cum Theologi Ca-
tholici scripturam sanctam in fidei & religionis Christianæ contro-
uersis non solum iudicem esse statuunt, se velle, vt iudices, priusquā
scriptum esset, se quasi salutis fundamento niti.

Iubilæum
Lutetiæ
primo die
Octobris
per proces-
sionem ge-
neralē ini-
tium suū
habebat,
residuoq;
anni toti-
us dura-
bat.
Dux Lo-
tharingiæ
Regis so-
roris in-
structionē
quidē de-
siderabat,
eius tamē
conscien-
tiam in ta-
li liberta-
te, qualem
ipsa vole-
bat, esse
permitte-
bat.

Doctores
Catholici
& prote-
stantes.Prima col-
loquiū Ra-
tisbonen-
sis sessio, p-
pter cōtro-
uersiā reli-
gionis 28.
Nou. anno
1601.

initium

1601.

A Catho-
licis forti-
ter contē-
dunt vt iu-
dices no-
minent,
cum iudi-
cio S. scri-
pturæ
stare nol-
lent.

Præter acta
& codicem
huius dis-
putatio-
nis sessio-
num quo-
tidianum
liber cuius
hæc inscri-
ptio est, p-
stat. Ana-
lysis Diale-
ctica collo-
quij Ratis-
bonensis
anno 1601.
de norma
& iudicio
omnium
controuer-
siarum fi-
dei Christi-
anae habiti.
Infinita
S. scripturæ
loca secun-
dum litte-
ram non
possunt
intelligi.
XIII.

initium disputationis fiat, nominent. Catholici respondebant, Protestantibus onus probandi, quod scriptura ad iudicandum & cognoscendum de omnibus Ecclesiæ cōtrouersis sufficiens sit, incumbere, Catholicis vero eorum probationes validis argumentis improbare & destruere, cum saltem respondentis vices sustineant. Protestantes, Præsides submissè rogant, vt Catholici, cum rationi consentaneum sit, iudices nominent decernant, quia soli S. scripturæ iudicio stare nollent. Princeps Maximilianus seorsim cum Catholicis, & Princeps Philippus Ludouicus cum Protestantibus deliberando inter se conueniunt, quod Catholici iudicem suum declarent. Hinc Gretserus ait, quod Papa ordinarius, generalis & legitimus iudex sit, siue solus iudicet, siue Consilii iudicio stet, ipsiusque iudicium infallibile sit, quia Papa, quæ Papa & S. Petri successor errare nequeat: Quatuordecim sessiones erant, in quibus de hoc subiecto, atque prolixè & obstinatè de iudicis potestate agebatur, sed non adeò clarè & verè, quemadmodum verba huius disputationis in maximas Apologias crescentia produnt. Exiguo fructu considerato quem hæc disputationes in diuersis Europæ locis attulerunt, & quod S. Scriptura sit arena, super qua vnicuique digladiari & pugnare permissum sit, vellem vt seuerè interdictum fieret, ne illa in vniuscuiusq; ore & manu vulgariter versaretur, & satius esset illam tradi, quemadmodum Atomus Epicuri, Numeri Pythagorici, Entelechiæ Aristotelicæ, Ideæ Platonis & Ziphæ Caballistarum proponi & tradi solent, ne quispiam sensum eius interpretaretur, quam qui ad docendum idoneus esset. Vnusquisque verum sensum veramque interpretationem sibi vendicat, atque ex vno eodemque flore fidelis ceu apes mel exugit, rebellis vero & infidelis ceu aranea venenum attrahit, & plurimi in bestiarum Apocalypseos errorem inciderunt.

Sacra & diuina scriptura per confusionem istam multorum hominum, qui potestati interpretandi indignè se intermiscunt, ferè prophanata est, parum considerando, quod profundus Oceanus absque riuo & fundo sit, in quo ingenium sæpè naufragium patitur, nisi Spiritus Sanctus velum & fides antenna sit. Plurima mysteria sub cortice litteræ latent & totus ferè prophetarum textus Metaphoricus est; atq; de vna re loquendo, alterum significatur.

Verum aliter in Hungaria, Carinthia & Flandria disputatur, quam S. S. Scripturam interpretando. Dux Mercurius † Alba regali recepta Budam obsidere deliberat. Archidux Ferdinandus Canisiū etiam nunc obsidione cingit: Ipsi Archiduces Albertus & Isabella

Finis collo-
quii Ra-
tisbonen-
sis.

S. Scriptu-
ra peruul-
gata est.

Religiosissi-
mus sermo
& diuini-
tate plenus
multorum
publicè &
aperto in-
teruentu
violatur.

TRIS-
M G. ad
Asclepiū.

1601.
Turca vi-
ctoria par-
tis scit be-
nè vti.

*Tam boni
quam mali
euentus cau-
sa vulgo in
Imperato-
res referri
solent.*

DIONYS.
HALIC.
lib 8.

Archidux
Regi p̄ter
maſculum
duos Gyro-
phalcos &
tres Brabā-
tiæ falco-
nes mittit
cum litte-
ris, 3. Nou.
an. 1601.
incipienti-
bus Mon-
ſeigneur.

Tres na-
ues multi-
bonis atq;
opib. onu-
ſtæ nauig-
atione in
Indias fa-
cta redeūt.

Acatii v-
ſus.

Maiorū no-
ſtrorū na-
uigatio in
mare me-
diterrancū
tantum

à propoſito ſuo deſiſtunt. Turca quod Caniſium è conſpectu om-
nium fortiffimarum ferè Germaniæ copiarum eripuerit, lau-
di & honori ſibi ducebat, omnesque conatus atq; ſuſceptiones Ar-
chiducis ſe ſuſtinuiſſe gloriabatur, ſequè vereri, ne ſi captam relin-
queret, vitio ſibi duceretur. Obſidio cum confuſione bellici appa-
ratus iactura, ægrotantibus atque vulneratis omnique ſarcina reli-
ctis, recedit. Archidux exiſtimationis ſuæ maximam iacturam fa-
cit, tam bonorum enim quam malorum euentuum Duces cauſæ
ſunt, etiam ſi conſtet, quod Chriſtianorū diſcordia, maximæ victus
incommoditates, & graſſans peſtis hoſti proſperum rerum ſuarum
ſucceſſum dediffent. Obſeſſi Oſtendæ huiusmodi fortunæ molem
ſuſtinere nolunt, licet Archiduces cohortes ſuas illic hybernare iu-
beant & Regem per illum, qui M. eius falcones Brabantix adfere-
bat, certiore faciant, quod deditiōem facturi ſint, nec illam diu-
tius, vt aiunt, procrastinare queant. Simulatq; hæc ita ſunt, Rex v-
no die de duabus inter ſe diſſidentibus opinionib. aduertebatur,
de vna, quod deditiōem habito futuræ compoſitionis reſpectu fe-
ciſſent, de altera, quod inſtante ſœderis concluſione copiæ auxiliareſ
cum victu & munitionibus in portu vento ſecundo appuliſſent.

Reſ igitur Statuum in proſperiore ſucceſſu eſſe nobis videban-
tur, maximè quod ſeſe ab obſidione Oſtendæ defendiſſent, verum
etiam naues, quæ in Indiam Orientalem nauigauerant, rediſſent,
& ad littus † Briellæ copioſis mercibus onuſtæ appuliſſent. Oliuierus
vir ſummæ apud nautas authoritatis dux erat, in abitu per anguſtias
Magellanae, nauigabat, & per Molluccam ſummo ſtatuum applauſu
redibat, quod ſi de cætero in Indias nauigaturi ſunt, reliquos laude
anteibunt. Iam dudum homines aut curioſitate aut auaritia illecti,
an quoq; mundus trans Oceanum eſſet, ſcire deſiderant. Silenus à
Mida * captus inter venandum Regem perſuadebat, Europam, A-
fricam & Aſiam inſulas mari Oceano vndique circumdatas atq; ter-
ram continentem immenſæ & quaſi infinitæ magnitudinis plus vl-
tra in hoc globo ſitam illicq; aurum minoris pretii eſſe quam apud
nos ferrum. Maiores autem noſtri vt tantas procul à patria nauiga-
tiones ſuſciperent, intrepidi certè erant. Namque abſque remis
proximè litus nauigabant, & quia acatio deſtituebantur, altum
petere non poterant. Maximæ eorum expeditiones in mari
Mediterraneo erant, neque montem Calpen, qui altera è co-
lumnis Herculis ita dicitur, præternauigabant. Hunc &
bræam capto de miraculis alterius mundi ab ÆLIANO lib. 3. Variæ hiſtoriæ
relatis colloquitur.

erat, nectantæ audaciæ nauarchū habebant vt trans Herculis columnas iuiſſet.

Cauſæ bo-
ni & mali
euentus in
Duces rei-
ciuntur,

Mare &
ventus ob-
ſeſſis Oſte-
dæ ſecun-
dus.

XIV.

Noua Ho-
landorum
nauigatio.
Sileni Sa-
tyri ſunt
prouectio-
ris ætatis.
Nauigabāt
in Inſu-
las Canari-
as menſe
Maio an.

1599. cum
ſeptuagin-
ta duabus
nauib.

* Midas
cum Sileno
p̄p̄ Tym-

nauiga.

navigationis & mundi terminum constituebant, atque hominis sapientis esse non curiosius indagare putabant, stolidis vero quibus aliâs nihil arduum, quid plus ultra lateat, suo periculo experiantur. Nihil est, si Vlyssis & Herculis navigationes cum nostris conferre velis, illius iter, de quo tanta in historijs monumenta extant plerunque sex aut septem dierum spatio, huius vero minus mense conficitur. Neque vnius sæculi neque vnius populi respectu navigationi primas tribuimus. In diuersas regiones, diuerso tempore & in diuersas nationes facta est: Ægyptum primum adiit, illinc Tyrum transiit, postea Carthaginem. Imperio Romano paulatim declinante Sarrazeni expansis velis tãto impetu nauigabant, vt Rhodi, Siciliæ, Peloponnesique superiores exstiterint, Hispaniam vicerint, atque Venetis & Genuensibus bellum intulerint. Bruchis istis, qui totius Europæ fructus pulcherrimos disperdebant, fugatis, Dani, Normani, Romani, Veneri, Genuenses & Turcæ navigationes in diuersas mundi partes instituebant. Postremo Portugalli & Hispani vndis se credebant & maria trans maria nostra inueniebant. Vna naui totum mundum atque Oceanum circumnauigabant. Hos inter Drakus Angliæ Admiralis in Americam tanto animi feruore & prospero successu, quam quispiam maiorum suorum nauigauit. Et postremæ etiam Holandorum navigationi statibus primas iure concedimus.

Tandem in Franciam reuertamur: & res Aulicæ huic Narrationi, cuius initium ab ijsdem fuit, coronidem imponant, omnia ibi, quantum ad generalia, tranquilla sunt, priuatæ & particulares querelæ atque controuersiæ nos parum mouent. Rex, vt consuetudo anniuersaria ferebat, atque à multis Principibus, præsertim ab Augusto & Adriano Impp. hætenus obseruatum est festum natalitij sui decimotertio Decembris, ipso die Luciæ, cum Principibus, Principissis, Magnatibus, cæterisque aulicis atque exterorum Principum Legatis in domo Zametti Luculli sui celebrabat. Ducissa Barrësis cum Duce Lotharingiæ & cum Duce Barrensi marito suo eo veniebat, & post tres dies impetrata à Rege, vt in Lotharingiam rediret, venia, cum magna Theologorum Catholicorum offensione propter Religionis dissensionem, econtra vero propter constantiam in religione magno cum desiderio Ministrorum decedebat. Rex quorundam amoris sub initium statim anni feruido succensebat; ex ea causa Principem Ianuillæ aula excedere iubebat. Nuptias Principum tunc temporis celebrabant, & exequias Principissarum parabant. Eodem die, quo principissæ Contyæ fune-

Nauigatio
in diuersas
nationes.

Turcæ Eu-
ropæ bru-
chi sunt.

De hoc iti-
nere Dra-
ki, videa-
tur liber,
cuius in-
scriptio est
FRANCIS
CVS DRA
CVS RE-
DIVI-
VVS.

Quot an-
nis Romæ
ludi circen-
ses celebra-
bantur 9.
Cal. Octo-
br. in ho-
notem na-
talis Aug.
DIO an.
74. &
SVET. in
vita Aug.
cap. 57.
Heroinæ
Regis soro-
ris disces-
sus.

Sosistris
Rex Ægy-
pti primū
mare ru-
brum trās-
nauigan-
do ad læ-
dos perue-
nit. DIOD
SICVL.
lib. i.

Vide de co-
losepum
Costanū.

Aulæ tran-
quillitas.

Ducissa
Regis so-
ror Lute-
tius 17. De
cemb. dis-
cedit. Rex
ad eum lo-
cum vsq;
comes, vbi
pernocta-
tura erat,
ibat.

Obitus
Principissæ

1601.
Contiē die
iouis 27.
Decembr.
an. 1601.

alia fiunt, Comes Sueffionensis filiam eius in matrimonium ducit.
Rex vltimo anni die Lutetia ad ægrotantes postridie in Luco de Vincennes dicto tangendum discedebat.

S V M M A R I V M

Q V A R T Æ N A R R A T I O N I S.

- 1 Inutilis Officiariorum ararij numerus.
- 2 Disquisitio mala administrationis Quæstorum ararij in Camera Regia.
- 3 Interdictum de auro atque argento extra regni fines non transportando.
- 4 Edictum cōtra vsum vestiū segmentatarū auro vel argento intertextarū.
- 5 Diffamatio monetarum exterarum.
- 6 Vsuræ in Francia frequentes.
- 7 Diuersæ Legationes Regis.
- 8 Legatio Ducis Sabaudia de pace iurisiurandi causa suscepta.
- 9 Constitutio Præfecturæ Getsi.
- 10 Discursus tragicus de quodā qui se Regem Portugallia Sebastianū dicebat.

Q V A R T A N A R R A T I O.

Audito to-
nitru quid-
quam de-
cernere ne-
fas. PAPI-
AN. Alex.
de bell. ci-
uil. libr. 1
Alexander
magnus
bellator,
maximus,
sapientissi-
mus & fe-
licissimus
politicus:
ideoque
Plutarch⁹
eum è cœ-
lo missum
ait atque
ita vocat
quasi com-
munem re-
formato-
rem, guber-
natorem
& reconci-
liatorem
vniuersi.
Numerus
quæsto-
rum dimi-
nutus.

VLLA lex neq; ordinatio Romę durante tonitru fancie-
batur. Inter belli tonitrua leges quoq; silēt. Rex vero pace
in Francia facta inordinatis quibusdam regni sui rebus,
quod tempore belli fieri non poterat, mederi volebat.
Magnus † hic Alexander, magni Regis & bellatoris nomen meri-
tus, omnibus ciuilibus belli neruis dissectis atq; amicitie poculo sub-
ditis quoq; adhibēdum exhibito non acquiescebat, nisi quoq; no-
dos resoluiſſet, qui Franciam in miseria & inopia Labyrintho di-
strictam tenebant. Status absq; ærario corpus sine neruis est, & quē-
admodum corpus maximas conuulsiones per neruorum, imbecil-
litates, patitur, ita quoq; ærarium quotiescunq; suo ordine & certis
regulis nō cōstat, status languescit, nec successu nec liberis suis fun-
ctionibus gaudet. Rex quo huic vitio mederi posset, rem vtrinque
aggrediebatur, primo numerū quæstorū imminuebat, deinde ab-
usus & seuerā malę administrationis disquisitionē ordinabat. Quā-
to plures officarios Rex in ærarijs habet, tanto minorem gazæ sue
fructū consequitur, magna etenim pars ad salariū quæstori quo-
rannis soluendū impenditur. Imperator Turcicus auri atq; argenti
copia Rege Franciæ ditior existit & duos tantum Generales ærarij
habet, vnum in Asia, alterum in Europa & loco gregis milliarij Of-
ficiariorum nostrorū in Francia vnico Thesauri summo magistro,
cum quinq; commissarijs & viginti quinq; officij exactoribus, qui
summam conductu Generalibus ærarij partim in Asiam partim in Europam
mittebant, à quibus Magnus Thesauri magister eam recipiebat.

I.
Magnus
Rex & ma-
gnus bella-
tor.

Exactio pe-
cuniarum
publica-
rum Impe-
ratoris
Turcici in
Prouincijs
à collectori-
bus facta
est, qui eas
Guberna-
toribus tra-
debant: Il-
li traditā

rationes

Conniue-
re malo in
terdum
oportet
propter
sum mum
aut maius
commo-
dum.

Status Frā-
ciæ anno
1412. apud
Regem Ca-
rolum VI.
de nume-
ro quinq;
Thesaura-
riorum
Franciæ
superfluo
quereban-
tur, cum
duo tan-
tum anti-
quitus fue-
rint. BO-

DIN. li. 6.
de Republ.

Fures pri-
uatorum in
neruo atq;
in compedi-
bus atatem
agunt: fures
publici in
auro atq;
in purpura

D. CATO
NIS apud
A. GELLI
VM.

Camera
Regia.

rationes rei nummariæ examinant, negotiū committit. Hinc co-
gnitum perspectumq; habemus, ex ingenti potius numero quæsto-
rum quā ex rei familiaris subditorū angustijs diminutionem atque
extenuationē Regis ærarij prouenire. Summa vero status necessi-
tas erat, atq; ideo minori malo ad euitandum maius conuiere vo-
luit, quo nouarū electionum confusiones ad veterum saltē & no-
uorum huius status hostiū proposito resistendum, renouarentur.
Rex igitur huius necessitatis lege coactus, ex præfectura Ambiano-
rū officarios triennes in erario suo creat, hac vero necessitate tran-
sacta & sopita, potestas ipsis abrogata est, ordinādo, vt vetus & alter-
nū trienne refundat. Ab hac abrogatione excipiuntur Officiarij, tri-
ennes Gazæ, partiū Casualiū, & Officiarij ordinarij, belli, domus, ve-
nationū & falconariæ Regiæ, item Antigrahus Generalis Arma-
mentarij, Officiarij triennes constituti in superiori & inferiori Ra-
pistagnensi prouincia, in Sagodunensi, Cadurci, Montabani, & Fi-
geaci comita: u. Iam dudū de inutili quæstorū numero cōquestum
est, & sane optandum esset rem eo deductam fuisse, vt sub Carolo
VI. apparebat, cum quinq; tantum thesaurarij essent, tres sufficere
clamabant. Itaque in statu Rhotomagensi conclusum Officia the-
saurariorum Franciæ Generalitatum morte supprimi debere absq;
spe reuiuiscendi.

Quod malas quæstorū ꝑ administrationes attinet, cupidita-
te atq; abusu tatarum rerum potiuntur, vt vix hodie optime, quam
cum iisdē agatur. Penes illos miseriarū Franciæ segetem succiden-
di potestas est. Priuatorū fures compedibus & suspendio mulctan-
tur, fures fisci nō duce quidē virtute, sed comite fortuna ad satieta-
tē vsq; viuunt. Quamprimū Dux Ronyus summus ærarij obserua-
tor atq; Magister constitutus erat, aliter res cecidit atq; opinaban-
tur; ijs enim indicat, non in Francia nostra viuendū esse, quemad-
modum Spartæ more receptum erat, vbi furtum crimen non est.
Spongia aquæ plena premenda est, & quod si attrahere non desi-
stat, commoditatem remouebis. Ad eius instantiam Rex exactis-
simā malæ administrationis in ærarijs Commissæ disquisitionem
fieri iubet, atq; Cameram erigit, quam Regiam vocari voluit. Iudi-
ces ex Curia summa ad hanc constituendam desumit, nempe v-
num ex præsidibus in Curia Parlamenti, duos libellorum suppli-
cum in Regia Magistros, duos Curia Parlamenti Consiliarios, Præ-
sidem Cameræ rationum, quatuor Magistros Rationum, Præsi-
dem & tres Consiliarios Curia oblationum; vnum ex Aduocatis
Generalibus in Curia Parlamenti, & vnum ex vicarijs.

1601.

Creatio
Officiario-
rum trien-
nium in ra-
tionibus
erarij Regij
per Edictū
mensis Iu-
nij anno
1597.

Suppressio
Thesaura-
riorum
Franciæ.

II.
Quæstorū
malæ & ini-
quæ admi-
nistratio-
nes.

Constitu-
tio camere
Regiæ pro
inquisitio-
ne in abu-
sus quæsto-
rum ærarij
per Edictū
15. Augu-
sti anno
1601.

Et quia

1601.
Edictum
Regis Fran-
cisci I. de
auro atq;
argento
extra Fran-
ciæ limites
non trans-
portando
15. Nouēb.
an. 1540.
& 21. Aug.
an. 1548.
& alia sub-
seqq.

Arestum
consilii sta-
tus de au-
ro atque
argento
extra fines
non trans-
portando
10. Octob.
an. 1601.

Suo uti per-
missum.
Plus auri
in rerum
natura,
quam ar-
genti, sed
aurum per
varios bra-
ctearum, fi-
lorum &
liquatio-
num usus

Et quia Regi significatum † erat nihil Regnum eius magis ad inopiam deducere, quam auri & argenti ad externos transpor- tationem atque factæ huic consuetudini officarios forensium statutorum cōnuere, veteres ordinationes & decreta de auro, ar- gento, atq; ære extra fines regni sui non transportando, fraudem- que capitalem sanctione interminatur pœnam confiscationis om- nium bonorum contrauenientibus irrogando, tertiamque par- tem auri, argenti atque æris confiscatorum delatori applicandam sancit. Gubernatoribus, vt ea stricte obseruent nec assertorium re- rum inuectarum libellum iisdem communicent, seuerè iniungit, & quod si mandatis non paruerunt, eiusdem criminis participes declarari, Secretarijs autem, qui signauerunt, pœna confiscationis omnium bonorum & perpetui exilij mulctari præmonet, & deni- que R. M. hoc speciale & has permissiones habito circumstantia- rum respectu sibi reseruare, & vt sententia, quam latura esset, stet atque cadat, edicit.

Verumtamen interdictum † de non transportando auro at- que argento parum nos iuuat, cum incolæ ab eius abusu non sibi temperent. Nihil prodest eius transportationem interdicerè, nisi quoque bene impendatur. Interdictum profecto rigidum & quod facile corrumpi potest, cum exteri Principes & summæ Res- publicæ atque peregrini cum quibus commercium & amicitia no- bis intercedit, etsi tantum de iuribus caducarijs stipendijs tam Hel- uetiorum quam aduenarum quæstio esset: verum non vsque adeo difficile videtur abusum eius, quicquid etiam interdictis superes- set, de nimio sumptu edicta stricte obseruando, sumptusq; fœdos atque luxum vestiendi dissolutum prohibendo, lege restringere, cum tantum auri inutiliter sæpe impenditur, quantum ad inte- grum ædificium extruendum necessarium erat. Hanc igitur ob- causam, licet potētes & diuites difficiliter legibus obtemperent, & vnusquisque, suo uti sibi licere, vt vult, existimet, Rex vsum auri argentique superfluum in quibuscunque vestibus segmentatis in- terdicat. Libido certe effrenis luxusque dissolutus erat, & quidam sæpius plus auri vestibus intertexti habebant, quam in arca possi- debant. Aurelianus quoque simile interdictum sancit, conce- dendo tamen vnicuique quotquot vasa pro lubitu suo ex argen- to fabrefacta habere, etiamsi nostri status regula ex auro atque argento pecuniam conflandam esse iubeat, atque inter mobilia ne minimam quidem partem reponi interdicit. Sæpissime in res vanas infumitur, nempe in picturas & ædificia, vbi tanta confusio,

III.
Interdictū
de auro &
argento
extra Fran-
ciæ limites
non trans-
portando.

IV.
Verus auri
usus.

Incolæ Cy-
renes Pla-
tonem ro-
gabant vt
leges quas-
dam roga-
ret, qui-
bus vteren-
tur: ille re-
cusabat,
difficile le-
gem beatis
ferre existi-
mans.

videtur,

perit, argen-
tum in suo
vsumanet.

D. AVRE-
LIANI.

FL. VO-
PISCVS

Lege Op-
pia fœmi-

nis interdi-

cebatur ne

aurei plus

fœmiuncie

haberent

TIT. LIV.

Decad.

*De veteri

hac consue-

tudine ho-

rologiorū

cingulore-

nus geren-

dorum vi-

deatur

ATHE-

NÆVS li.

4. & ea quę

de hoc sub

iecto C. A-

SAYBO-

NVS cap.

17. com-

mentario-

rum suo-

rum scri-

videtur, vt priuatum publico præstantius sit. Ædificia conspiciun-
tur, quę templis superba structura cedunt, & templa quę priuatis
ædificijs haut dissimilia sunt.

Hoc decretum Gynęceum Regium fere cōsternabat, quem-
admodum lex Oppia Romanos: sed aliquo modo seueritatem eius
quo ad oculos * horologiorum & similia monilia restringere aut
saltem corrigere necessarium erat, non etenim, vt illa detecte ge-
rerent, sicut in Græcia communi more quondam receptum erat,
assuescere poterant. Nefas certe illud violare, generale siquidem
erat, nemine excepto: Ea propter Rex Principem consanguine-
um suum parum de reformatione sollicitum limis oculis intue-
batur. Leges, quę huic interdunt, illi permittunt, inuidiam &
lites augent. Si qua vero exemptio sit, non nisi in infamium perso-
narum fauorem fiat, indignarum quod lex status earum mentio-
nem faciat. Sic in Hispania quadrigę omnibus, exceptis meretrici-
bus, interduntur, verum hæc libertas propter nimios sumptus
deficit. Zeleucus, qui leges suas à Minerua esse latas sibi persuade-
bat, liberę fœminę aurei annuli vsum interdicebat, nisi se vni-
cuique prostituisset. Similiter lex Syracusę nulli annulum di-
gitis induere permittebat, quam lenonibus. A nostro edicto cir-
culatores, comædi atque aulici, præ reliquis omnibus excipi de-
buisent.

Rex sollicitus vt cuncta † ad bonum statum redigeret, mo-
netam exteram subditos in regno suo, quam vbi fabricata esset, plu-
ris æstimari, & probam distrahi atque extra fines fabrorum mone-
tariarum astutia transportari videns, vsum illius post definitum
tempus populo, quo illam remouere posset, interdicebat atque
aureos nummos suo pondere pendebat. Hoc mandatum quidem
rationi consentaneum, magnum vero incommodum populo im-
portauit: Nam valore monetę deminuto exteri in cōmercio mu-
tuo cessant, atq; facili & æquo animo ea rearent, qua eos minime
carere posse putabamus: Qui Lugdunum ire solebant, Geneuam
eunt, quod hic Ducatis, apud nos deminutis, precio plurimum
accessit.

Rex † multis Edictis promulgatis Nobilium suorum miseras
non subleuasset, nisi vsuris ex æquitate aliquid derogasset, quę bo-
nis excidio fuerunt, & antiquarum familiarum angustias rei do-
mesticę adauxerunt sentinam hominum in ciuitatibus, & agre-
turę anno 1601.

Vsurę in Francia frequentes.

1601.

Vide de
hoc ædifi-
ciorum
subiecto
DEMO-
STHE-
NIS oratio
nem con-
tra ARI-
STOCRA-
TEM.

De hac le-
ge Zeleuci
legislato-
ris Locro-
rum con-
tra fœmi-
narum lu-
rum loqui-
tur DIOD.
lib. 17.

V.

Nullum
remedium
facilius in
augmento
moneta-
rum exte-
rarum,
quam dif-
famatio
& confisca-
tio;

VI.

Edictum
de redu-
ctione an-
nuę pensi-
aturę an.
1601.

1601.

stes apes in agris hospitari iusserunt. Exacta ratione subducta, prædia oppignerata annua pensitatura decem aut duodecim denariorum pro rata parte familijs nobilissimis damno, commercijs vero mercaturæ impedimento esse, & quod homines agriculturam fastidiant atque operas mechanicas detestentur, aniam præbere videbat, quinetiam plurimos sub facultate lucri, quod tandem possessorem suum decipit, subsidijs patrimonij maxime otiosis in ciuitatibus se sustentare, quam operose artibus liberalibus, ad excolendum & accommodandum patrimonium, animum applicare. Confusio, quæ tandem aliquando plebem in hoc statu Monarchico ad dissidium impulisset quemadmodum maximæ usuræ & æs alienum quondam in bene constitutis Rebus publicis causæ fuerunt. Quamobrem viam præstruebat, quo subditi lucro iusto & quo ditescere possent, redditibus moderatioribus cōtenti essent, atque nobilibus occasionem, soluendi æs alienum præberet, interdicebat pro rata annui redditus omnia prædia oppignerata non ultra denarios sedecim aut mediam centesimæ partem cum quindécim solidis.

Reductio
annuæ
pensitatu-
ræ ad me-
diam cen-
tesimæ par-
tem cum
quinde-
cim soli-
dis.

Parlimo-
nia defini-
te pecuniæ.
Vetus urbi
scænebre
malum &
seditionum
discordia-
rumque
creberrima

Curia igitur Parlamenti decretum suum huic rei fanciendæ interponebat atque altius pendebat, quod, argentum fœnori locare, in bonum publicum nimis graue præiudicium sit. Est etenim serpens, cuius morsus absconditus est, & nihilominus adeo sensibilis est, ut ex eo animus quarundam familiarum nobilissimarum ad languorem vsque deficiat. Detrimento sum etiam est opes corradere atque conficere, pecunia enim inutiliter congesta atque in vetustatem reposita, ex usu non est. Cæsar priuatis non ultra sexaginta sestertia auri atq; argenti in numerato habere permittebat, & duo ciues Tyberij tempore condemnabantur, quod partem bonorum suorum penes se in argento habuissent, hoc est, contra legem plus æquo retinuissent. Hoc quidem usuræ vias angustissimas reddit, quæ non nisi vndique contrasis diuitijs trita sunt, & scrupulum illis iniiciunt, quibus volunt, & qui indigent. Licentia perniciosissima quæ ex antiquarum legum contemptu Romæ scaturijt, vulgus ad dissidium & seditiones commouebat. Optandum esset, quod veluti usurarum excessus hoc decreto sublatus & cupiditas lucri eo reducta est, quid * terræ fructibus aut è partu animalium sperare liceat, ita quoque practica contractuum pignora-
causa eoque cohibebatur antiqui quoque minus corruptis moribus. TACITVS
annal. lib. 6.

* Pecunia quærenda ratio, natura consentanea omnibus est ἀπὸ τῶν γενητῶν καὶ τῶν ζώων, à fructibus & animalibus. ARISTOT. de Republica lib. 1. cap. 1.

Vsura fenestram maximis subsidijs aperuit Romæ cum non de auro atque argento signato verum de massis & palis quæstio esset.

Vsuræ multiplicantur & renascuntur quasi Hydræ capita. Basilus eas γενήματα ἐχιδνῶν, vipera partum vocat. Iulius Cæsar Romæ legem ferebat, quod ciuis argenti possidere in Italia & lex ista est à DIONE 41. lib. Historiæ relata.

Contractus pignoratitij.

titiorum

titiorum interdicta atque abolita esset, sub cuius velo, teste Mario Aduocato Generali Regis in Curia Parlamenti Parisiensis v-
suræ speciem omnibus crudeliorem, quæ excogitari possit; exerce-
ti nobis persuasissimum est. Cum lento gradu irrepit; nihil enim
hominibus, magis blanditur atque eos decipit quam spes! cuius
morsus, perinde ac si ab aspidē factus, debitori soporem inducit,
quando humore veneni sui eum inficit, postea dulcis somnus in
subitam facultatum mortem conuertitur; Hoc venenum ubique
in regno nostro diffusum est, ut omnes iustæ emptiones in hanc
speciem plusquam brutam & spuriam officiariorum & practican-
tium conniuentia & socordia in quibusdam locis degenerauerint.
De illius excessu vulgi querelis subinde factis annuæ pensaturæ
metamorphosin accepit. Vnde firmiter speramus, quod, quicquid
in fraudem legum de usuris latarum sit, paulatim decrescet & tan-
dem aliquando perpetuo extra fines nostros exilio mulctabi-
tur, quo annuæ pensaturæ tam Ecclesiastico quam decretorum
nostrorum iure permixtæ pure conseruentur: cum sortem in per-
petuum alienet, nisi debitori illam redimere placuerit. Hactenus
Marius.

VII.

Diuersæ
Regis Le-
gationes.Mos Le-
gatis Vene-
tius residen-
tibus visita-
tus, ut qui
primo Ve-
netias ve-
niunt, po-
stremo ve-
nientes in-
uisant.

Res nostri Regni † in statu adeo tranquillo sunt, ut Regi ni-
hil aliud incumbat, quam ut fructus suos pacis colat, generosas bel-
li flammæ ardoremque restinguat, atque se aulæ exercitijs dedat.
Non amplius eques cum exteris agit, Legati ad Principes Christia-
nos missi mutuæ amicitiae & consuetudinis testimonia sunt. Quos-
dam * Baronum numero, ut in Hispaniam irent, eximebat, atque
Betunæum Romam, Comitem Bellemonti in Angliam, & Præsides
Canayum Venetias ablegabat. Si sortito delectus Legatorum fie-
ret, sicut in Senatu Romano factum legimus, Francia adeo populo-
sa est, ut in electione errare non possent: sed vix satis idonei aut ca-
paces seruitij eligerentur, qui habiles Regi viderentur. Nihil spe-
ciale ipsis demandatum erat. Legatio ad mutuam amicitiam cum
huius Regni amicis conseruandam suscepta erat, & Legati ex-
hortabantur, ut attentius, quid fieret, animaduernerent, nec præ-
termitterent, quod Regi commodum adferre posset. Præsides Ca-
nayus de particulari quadam re admonitus, ut legationem suam
expediret, quæ cum non levis momenti sit & alijs prodesse, hic
ut interfereretur, placuit. Venetijs inter Papæ Nuncios &
Principum Legatos, qui illic resident, hactenus semper observa-
tum fuit, quod primi postremo venientes inuiserint. Accidit
Cicerone lib. 1. ep. 17. III. in Tacito lib. 3. Hist. 1. Lipsius ait plura non haberi.

1601.

Usura in-
star aspidis
morsus.

Quæ fors
alienatur,
nulla vfu-
ra est. Agri-
cola (Basi-
lius ait)
spicis quas
grana fru-
menti pro-
duxerunt
contentus
est: usurari-
us vero fru-
mentum
capere vult
hac cautio-
ne ne semē
pereat, hoc
est ne fors
principalis
diminua-
tur.
* De hac
electione
quæ sorti-
to fit, tria
exempla
sunt I. in
Dione lib.
50. II. in

1601.

Actus co-
mitatis iu-
ris formā
accipit.

Villierus
Legatus
ad Venetos
missus.

Rex igno-
rat legatū
suum Nun-
cium Papæ
inuisere, ni-
si quod pri-
mum Nun-
cius qui
quasi pri-
mum veni-
ens illic
iam reside-
at, eum vi-
sitet.

Ἰδιὰ δὲ ἑ-
αυτοῦ ὁ πρῶ-
τος πρὸς τοὺς
ἄλλους. *Prima-*
tim nemo
supra vul-
gus emine-
at. DEMO-
STHE ad-
uersus Ari-
stocratem.

quod Huraltus Mæsse Legatus Regis ad Venetos in vna eadem-
que causa ter quaterue missus, quam nemo præter illum expedire
poterat, demum cum vltimo rediret Papæ Nuncius Legatum in-
uisere recusat, illumque non esse nouum Legatum ait, nec sibi,
sed Legato primum venienti visendi onus incumbere. Legatus au-
tem sæpius ibat & redibat, hinc inter reditum aut discessum atq;
legationis initium nullum discrimen esse videbatur. Huc accedit,
quod negotia delegata subsidio Papæ indigebant, hostes liqui-
dem vndique nutrimenta ad maiores ignis flammās suscitandas,
ijsque res Regni atque Regis Vulcano dicandas ministrabant.
Ex his Nuncij Papæ obligationis consequentiam sibi vindica-
runt, atque consuetudinem paulatim in ius transmutatam, quod
primum inuiserentur, vsurparunt, adeo vt cum Legatus Hispani-
æ Regis nec de pristino consuetudinis iure decedere nec Nun-
cium primus inuisere vellet, vterque tantas moras produxit, vt
aliquot anni Legationum abierint, nec se inuiserint. Præses Vil-
lierus non tantam contentionis molem sustinebat, ipse enim a-
liquandiu ante Nuncij aduentum Venetijs fuerat, aduenientem-
que Villierus primum haud grauate excipiebat. Rex itaque vt Ca-
nayum de his præmonitum dimitteret, consuetudinem ipsi expli-
cuit, ne intercipi posset expressos de ea articulos memoriæ man-
dare iubet.

Generaliora huic particulari instructioni inserantur, quæ ex
relationibus eorum quibus hæc prouincia tradita fuerat, desumi
poterunt. Nam actus Legatorum diuersi sunt atque iuxta Princi-
pum & nationum qualitatem ad quas missi sunt, dirigi debent. Ve-
netorum sunt particulares. Legatus cuiuscunque generis nobiles
non inuisat: his etenim eiusmodi honor indigne exhibetur, illis ve-
ro non acceptus est. Apud Venetos vsitatum est, sicut olim apud
Athenienses sub Miltiade & Themistocle factum legimus, priua-
ti supra Magnates Reipublicæ non emineant. Laudes, quæ priuatis
tribuantur, odiosæ sunt, & Legatus de generalibus tantum verba
faciat, vtpote de facultate legum, de maiestate Senatus, de funda-
mentis pietatis, de diuitijs annuoque prouentu ciuitatis, atque de
classibus. Etiam aliæ res gestæ relatu dignæ atque ex Historijs de-
sumptæ maiorem voluptatem pariunt, quam varia blanditiarum
& deliciarum genera.

A discursu † de Legatis nostro ad alia non transgrediamur,
antequam duarum nobilissimarū effectum viderimus: Hæc Thu-
rini, Regem attinebat, illa Lutetiæ, Ducem Sabaudia. Vtraq; de re-

Mæssius
Legatus
ad Vene-
tos mis-
sus.

Altera Mæf-
si ad Vene-
tos legatio
facta annis
1593. &
1594.

Discursus
ex relatio-
nibus lega-
torum de-
sumptus.

VIII.

bus

Cheurie-
reus in Pe-
demontiu
abit.

Historia
de rebus
leuibus nō
fit sollicita.

Est honor
fitus in iis
potius qui
honorem
deferunt,
quam in
eo qui ho-
nore affici-
tur. A-
RIST.
Ethic li. 5.
cap. 3.
Aula Du-
cis quo ad
ordinem,
magnifi-
centiam &
sumptuo-
sas impen-
sas Regia
aula est.

bus æqualibus & reciprocis agebat, utpote de iuramento pacis. Iacobus Mictes Miolanus, Dn. S. Chomontii, Eques Ordinum Regis, ut à Duce iuramentum acciperet, mittebatur. Ibat eo multis nobilibus comitatus, atque comiter in Sabaudia & Pedemontio præcæteris, qui ante eum ad legationes expediendas illac iter fecerant, accipiebatur. Albignius Sabaudia Gubernator conuiuio illum excipiebat, in quod sumptus Principe dignos infumebat. Cursores ad varia deliciarum genera conquirenda mittebat: Dux quoque, ut illum ubique comiter atque magnificè acciperent & exciperent, mandabat, quod in locis S. Ioannis Morienni, Suzæ, & S. Ambrosii honorificè factum est. Curiositatem meam quidam acriter reprehendunt, atque aiunt, res adeo levis momenti posteris non esse relinquendas: Scio equidem Historias, quæ se rebus vanis non delectant, parum curare, cuius sexus Clodii mulus, aut cuius Catilinæ equus, aut ex quo coccino Pompei vestis confuta fuerit.

Illa honoris gratia posteris tradere placuit. Honor potius honorantis est, quàm honorati. Honores Principibus, quos Legatis suis exhibuerunt, complacēt. Dux Sabaudia præcæteris, quo ad ritus in honore Legatis exhibendo magnificos, primas tenet: Nulla ferè aula est, in qua tanto ordine tantaque magnificentia cuncta peragi videntur. Legatum cum non amplius vno milliari Thurino abesset, Dux rogat, ut in alterum diem ingressum differat, seque excusatum habeat, cum à Duce Nemursi ad conuiuium cum magnatibus aulicis accersitus sit, se tamen nullam eum inuisendi occasionem prætermittere velle. Postridie Dux equos insigniter adornatos mittebat, ut Thurinum cum comitibus iret. Non longius duobus ab vrbe milliariibus agemata peditum atque equitum levis armaturæ obuiam procedebant. Quum capitanei in conspectum eius venissent, agmina in duas partes dispartita quasi sepes esse videbantur, ipse intermedio cursu pergebat. Iamque cunctanter eundo Marchionem Lani in supremo Magnatum loco offendit, qui eum in urbem comitaturus expectabat. Apud portam urbis viginti quinque prætextati, quos Estafieros aut Stafieros nominare solent, erant, atque vnoquoque duas faces è cera alba cōfectas portante prælucebant, etiamsi è fenestris facibus satis inclaruerat. Comes Cremiaei primus Camerae Ducis Nobilis hospitio Dn. Forni exceptum inuisit, & quantam Dux ex aduentu eius voluptatem cepisset, ostendit, se autem curam adhibiturum ait, ut certior fiat, qua hora postridie Dux eum inuisurus esset, discedensque prosperam minusque incommuni adibat, ut in Castellū Camerini, ubi Dux cōmorabatur, illum duceret.

1601.

Cheurie-
reus à Re-
ge in Pede-
montium
missus ut
præsto ibi
esset Duce
iusiuran-
dum pacis
dante.

Honor Le-
gato exhi-
bitus Prin-
cipem spe-
ctat.

Cheurie-
reus Thu-
riaū venit.

Omnes
eiusmodi
act⁹ noctu
facibus fi-
unt in
Italia &
interdiu
in Gallia.
Marchio
Lani Cheu

1601.
Legatus
Regis Du-
cē accedit.

Dux cur-
sorem Hi-
spaniæ ex-
spectat.

Nō ita mo-
lestum est
bona non
habuisse,
quam eum
qui bona
habuerit,
iis priuari
est acerbū.

XENOPH
C Y R O-
PÆD. l. 8.
* Primus
decumbe-
bat, nulla-
que respo-
sione Cheu-
rieræū di-
mittebat.
Dux ad le-
gati com-
mentariū
respondet.

Sanctum
sudarium.

Discessus
legati Re-
gis.

modam noctem precatur. Postero die in area ante ædes deliciarum
plenas innumeri currus conspiciuntur; Ducemq; adesse nuntiant.
Post colloquium magnificum atq; declarationem lætitiæ, quam ex
aduentu habuisset, prosperos legationis successus atq; effectus pol-
licetur. Legatum, cum de Regis mandato, præsertim de rebus quæ
ad pacem spectant, verba faceret, Dux rogabat, ut in octiduum ea
differret, se tamen nullam occasionem prætermitturum, quo omnia
ad optatum finem perducerentur. Legatus videns Ducem diem
quidem eximere, sed hic extrahere, quem illic prætermiserat, expe-
ctando cursorem ex Hispania propter iusiurandum. Ex vultu con-
iicere licebat animum eius quasi transfixum fuisse propter ma-
gnam Status partem amissam, nec ex possessione tantam delectatio-
nem percepisse, quantum ex priuatione fastidium. Cheurieræus
* Principes & Infantes prout à Rege demandatum fuerat, visitabat.
Legatus Hispaniæ peregrinationem ad D. Mariam montis Vici, ne
conuentui interesset, instituebat. Ritibus iisdem & eo ordine fa-
ctis, ut Camerini in fœdere Veruinenfi factum. Legatus cum Du-
ce prandet & inter prandendum poculis mutuis certant, atque tan-
tum in prosperam Regis, Reginæ atque Delphini valetudinem in-
uicem propinant, ut merito quis tribus capitibus, instar simulachri
Dianæ, ad respondendum omnibus poculis, necesse habuisset. Ve-
speri cœna Ducis impensis in ædibus Legati fit. Tantus nobilium
fœminarum inuitatarum numerus erat ut inter cœnandum vna-
quæq; nobilem à latere quasi coniunctim tenerit.

Interea Dux, cum omnia læitia feruerent, deliciis non usque
adeo se delectabat, quo Legato & comitatui eius animum explere
posset. Ea propter propositionibus de iure & prærogatiuis succes-
sionis Heroinæ Luceyæ habitis satisfacit respondendo ad ea quæ
de petitione Geneuensium propter fœderis executionem factam
moueabant. Ad primum respondet, se Regi satisfacturum: ad se-
cundum, quod nec Regis arbitratu aut iudicio ratione atque æqui-
tati cōsentaneum esse posset, ut se conditionibus obstringeret, quas
Geneuenses in suo non admitterent.

Et ne quicquam prætermitteret, quod ad Legatum dignè exci-
piendum conferre posset, amplas & gloriosas mortis & sepulturæ
* filii Dei reliquias ei ostendit, è quibus tantum honorem & existi-
mationem tota principalis Sabaudie domus sibi, acquirit, quantum
è triumphis & brabeis Imperatorū è quib. oriunda est. Cherubinus
Capucinus monachus de hoc subiecto concinam orationē habuit.

Hoc facto Legatus discedit, cui publicos honores æque ac in

aduen-

Legatus
Hispaniæ
ritui non
intererat.

Diana tri-
ceps.

Rex studio
incende-
batur ut
Heroina
Luceya ius
suum reci-
peret quæ
nondum
connubio
Ducis Suel-
sionensis
permixta
erat: sed
paulo post
sub finem
anni nu-
ptiæ cele-
brabantur.
* Lintea-
men sepul-
turæ Do-

aduentu eius deferunt. Dona amplissima offeruntur. Quidam saltem coniecturis argumentabantur, Ducem, q̄ maximos in itinere Parisiensi sumtus fecisset, æraria exhausisset, & subditos ferè pessum dedisset, Cheurieræi comites non ita honorificè dimissurū, quemadmodū illos, qui, cum Duce in fœdus Veruinēle iurante, cum Boëthone fuissent; nisi rana instar bouis intumescere vellet. Dux vero in eo contrarius, postremam virtutē perpetuo duraturam, esse liberalitatē, ostendebat, seq; non ignorare erga quē liberalis esse debeat, & quib. dandū sit, & quo tempore, parsimoniamq; in eiusmodi reb. vitium manifestissimū & periculosissimū esse. Legato iḡ tur insignia valoris quatuor mille coronatorū & cunctis nobilib. equos dabat.

Marchio Lullini in Francia erat, & iusiurandum à Rege, veluti Cheurieræus à Sabaudia Duce accipiebat. Ritus apud Celestinos Lutetię fiunt actusq; per duos Secretarios Status hoc modo ordinabantur. Ipsa dominica decimo Decembris anno millesimo sexcentesimo in p̄sentia nostra, nos Nicolaus de Nouauilla Dominus de Villeroy & Petrus Forget, Dominus de Fresne, Equites, Consilarii in Cōsilio Status inuictissimi & potentissimi Principis Regis nostri, Secretarii Status, M. eius in templo cœnobii Monachorū Celestinorū huius ciuitatis Parisiensis, præsente & assistente illustri D. Gasparo Geneuensi Marchione de Lullins Equite Ordinis illustrissimi principis Caroli Emanuelis Sabaudia Ducis, Consiliario in Status consilio, Cambellano eius, Colonello præsidiariorum Heluetiorum, Gubernatore & Præfecto Generali in Ducatu d' Aouste & ciuitatis Yuræ, Legato, Commissario & Deputato per dictum Ducē, iusiurandum dedit, quod dare tenebatur, quemadmodū inter Regē & Ducem Lugduni decimosextimo Ianuarii anni proximè præteriti in actionib. de pace habitis conuentum erat, cuius iuramenti tenor sequitur: Nos Henricus Dei gratia Rex Franciæ & Nauarra christianissimus, per fidem nostram, honorē & verba Regia promittimus, & per sancta Euangelia atq; Missæ Canones, quæ propterea à nobis tanguntur, iuramus, quod nos obseruabimus & complebimus plenè, realiter & bona fide omnes & singulos articulos fœderis conclusi & decreti Lugduni decimosextimo Ianuarii anni proximè præteriti in illius fœderis cōsequentiā, de quo Veruini conuentū est secundo Maii an. millesimo quingentesimo nonagesimo octauo inter nostros & Principis Caroli Emanuelis Ducis Sabaudia charissimi fratris nostri Deputatos, & quoad nos cuncta inuiolabiliter seruabimus & obseruabimus neq; cōtraueniemus aut iisdē quocūq; modo, via aut ratione fraudē fieri patiemur, in illius testimoniū & fidē hoc

decre.

*Liberalis
scit & qui
bus dandū
est & quo
tempore.*
ARIST.
Ethic. li. 4.
cap. 2.

*Actus iu-
rifiurandi
pacis à Vil-
leroy &
Frenio si-
gnatus.*
Gasparus
Geneuen-
sis Mar-
chio Lul-
lini.

*Fœdus
Lugdunē-
se in con-
sequentiā
Veruinen-
sis.*

1601.
mini no-
stri Iesu
Christi, q̄
S. Sudariū
vocatur
pretiosissi-
ma thesau-
rorū Prin-
cipū gem-
ma.

Ducis li-
beralitas.

Marchio
Lullini Le-
gatus Du-
cis.

Forma iu-
rifiurandi
dati, pro-
nunciati,
& signati à
Rege, Ar-
chiepisco-
po Aquēsi
librum Eu-
angeliorū
tenente.

1601.

Principes
consan-
guinei &
alii præ-
sentes Re-
ge iureiu-
randum
dante.

Actus iu-
risiurandi
Marchio-
ni Lullini
datus.

IX.

Libertas
conscien-
tiæ in diœ-
cesi Getsi.

X.

Historia
ne & itali-
ud ex alio.

decretum propria manu signauimus nostrumque sigillum appendi iussimus in templo Celestinorum Lutetiæ secundo die Decembris anno Domini millesimo sexcentesimo primo, cui iuramento sole- mni interfuerunt præsentēs Magnates, Princeps de Conde Guber- nator & Præfectus Generalis R. M. in Aquitania, & Comes Sueffio- nensis Par & sumus Franciæ Magister, Gubernator & Præfectus Ge- neralis R. M. in Delphinatu, Principes consanguinei, Cardinalis de Condi, Duces, Guisus, Par Franciæ, Gubernator & Præfectus Ge- neralis R. M. in Prouincia & Admiralis Oceani Orientalis, Dux de Neuers, Gubernator & Præfectus Generalis R. M. in Campania, Dux Esquillionius summus Franciæ Cambellanus, Domini de Be- lieure Cancellarius Franciæ, de Bellegarde summus Franciæ Scuti- fer & primus Camerae R. M. nobilis. Archiepiscopus Aquensis te- nens librum S. Euangeliorum & Missæ Canonum, super quos ma- nus Regis positæ erant, & alii quamplures Duces, Marchiones, Co- mites, Consiliarii & Nobiles. In huius rei testimonium dictus Mar- chio de Lullins Legatus & Deputatus Ducis nos ad hunc præsen- tem actum specialiter requisiti annuimus, ideoque manu propria signauimus die & anno supradictis: signatum à Noueuillano & Forgeto.

Magistratus † Geneuensis Regem submisit rogabat, vt præ- fecturam Getsi tanquam partem securitati Status sui necessariam sibi tradat. Rex respondet in fœdere cum Duce Sabaudia non ita pridem facto, cautum esse, ne territorium traditum & mutatum in Marchia Salussiarum Coronæ incorporatum alienaretur, sed dominium & patrimonium esset, se igitur eum rogare, vt in hac con- ditione acquiescat, nec se ab ea recedere posse putet.

Quocirca cum hæc præfectura eiusdem cum reliquis Regni prouinciis conditionis sit, Rex diuersitatem legum abrogat. Libe- rum religionis exercitium illic restitui iubet, cuius vestigia in quo- rundam senum animis vix radices egerant. Ex ea causa Baro de Lux ablegatus Episcopum Geneuensem in possessionem Ecclesiarum illius diœceseos restituit atque Missam in Ecclesia Getsi dicere iu- bet. Geneuenses publicas preces faciebant, vt idola, prout ipsi dice- bant, à muris suis remouerent.

Huic discursui † imposturam, omnium quas seculum vidit, famosissimam addere placuit, & impugnare nolo, quod huic similis etiam in nostrum tempus aliquando incurrere posset. Extra Fran- ciam facta est. Verum quemadmodum Titus Liuius Historias Ro- manas scribendo res exteras inserit, ita quoque metantum res in

Petitio Ge-
neuensium
ad Regem
facta anno
1601.
Regio Bri-
xiæ, Biegei
Verromei
& Getsi ad
Coronæ
dominium
pertinere
debet, ne
aliqua illi-
us pars se-
parata ali-
enetur.
Conscien-
tiæ libertas
in diœcesi
Getsi sicut
in cæteris
regni pro-
uinciis.

Fran-

IOSEPH.
li. 17. c. 14.
antiq. Iu-
dai.

Corpus
Regis Se-
bastiani
reperit
pugna du-
dum facta
Septam
portant.

Summa
impuden-
tia impu-
denter au-
dax.

Francia gestas describere velle non dixi. Peruulgatus in Europa ru-
mor erat Sebastianum Portugalliae Regem in viuis esse, & vt ple-
runque fieri solet, quod maior fides & applausus fabulas quam veri-
tatem comitetur, Portugalli hunc rumorem in dubium non voca-
bant. Apud eos atheismus erat illud non credere, Principes & Res-
publ. Europae de vitio inhumanitatis arguebant, quod ipsi non suc-
currerent, imo iniustitiae illum non Regi tractare. Maximae profe-
cto * imposturarum & peregrinarum suppositionum causae fue-
runt, quod alter alteri moribus, facie, habitu atque statura non ab-
similis fuerit, adeoque etiam certi homines ante fraudem detectam
hæsitaerint. Magna Iudaeorum turba Romae fictitium Alexandrū,
perinde ac Herodis Antipae filius esset, sequebatur, qui detectis im-
posturis ad triremes condemnatus fuit: Per septem menses Smer-
dis, fictitius Cyri filius, regium sceptrū habuit, & postea ex auribus
amputatis, quarum vestigia prae longa coma non cuius facilia visu
erant, impostor agnitus à Persiae Magnatibus occiditur. Fictitius
Nero apud maiores nostros erat, qui homines persuadebat, de obi-
tu Neronis rem merè fictam esse, atq; eius loco alium interfectum
fuisse. Hic in tota Asia incolas ad seditionem commouebat, ideoq;
Imperator Otho cum illo pugnam naualem committit, fictitium
Imperatorem deuincit, deuictique caput Romam mittit. Fictitius
Alexius Constantinopoli visus Alexium verum Imperatoris Ema-
nuelis Comneni filium facie & capillis retulit, verum etiam hæsiti-
tantiam linguae exhibuit, qui vniuersum imperium ad dissidium
concitasset, nisi Sacerdos quidam eum in lecto occidisset. De ficti-
tiis Henricis, Fridericis, Alphonsis, & Baudouinis passim legimus.
Imposturae & fallendi rationes eiusdem cum mundo ætatis sunt.
Verum enimvero de nostro captiuo simile quiddā neq; nostra, neq;
patrum nostrorum memoria auditū est. Vigintiquinq; anni sunt, q̃
consanguinei Sebastianum Regem Portugalliae mortuum defle-
runt, Mauri ex eo letitiam ceperunt, Regnum Portugalliae ei paren-
tauit, atque Rex Hispaniae centum mille Coronatos dedit, vt cor-
pus defuncti redimeret, ex illo tempore quatuor Reges imperium
tenuerunt, ab Antonio Electionem numerando, & nihilo tamen
minus hominis perfrictæ frontis fictitia ostentatio aures cuncto-
rum verbis & vocibus persuasuiis circumsonat Sebastianum Portu-
galliae regem etiam nunc in viuis esse. Se coram Senatu Veneto sistit
rogans, vt benignas præbeat aures. Historiam vitæ, imperium ma-
iorum in Portugallia, sui & suorum in Africa profligationem atque
secessum suum in Calabriam ordine recenset, aitque, quod secum

1601.
Apud ira-
tos, temu-
lentos &
consiliorū
semper ex-
pertes com-
menta plu-
rimū va-
lent. VOP.
in TA-
CITO.
* Multi
personas
defuncto-
rum Prin-
cipum fin-
xerunt &
pro talibus
aliquan-
diu fictitiē
se gesserūt,
cum illos
facie, habi-
tu, statura
atq; mori-
bus refer-
rent, vt fi-
ctitius
Smerdes.
HEROD.
Fictitius
Nero SVE-
TON. fi-
ctitius A-
lexius NI-
CETAS.
Imposto-
res qui si-
bi Regum
a q; Prin-
cipum no-
mina at-
tribuerunt
atq; vsur-
parunt.
E Calabria
Romam
venit & se
illic spectā-

1601.

Prudentia
Senatus
Veneti.Rex Seba-
stianus tur-
gidum lab-
rum & al-
terā manu
um longi-
orē habe-
bat. Ioan-
nes Portu-
galliae Rex
filiam Im-
peratoris
Ioannā in
matrimo-
niū ducit
an. 1554.
Hic Prin-
ceps ipso
nuptiarū
an. & æta-
tis suæ de-
cimo septi-
mo mori-
tur, octo-
decim die-

decreuisset propter infortunium culpamq; imprudentiæ suæ nun-
quam sub adspectum venire, se tamen ex diuini numinis instinctu,
sententiam retractasse, atq; illius clementia se hæctenus vixisse, nunc
igitur, inquit, ex eo qualis sim, me recognoscetis: Hoc ipsis persua-
dere voluit, quod nec inter tot & tantos mundi principatus quam
Venetos adire voluerit, dignos qui de facti conditionisq; suæ verita-
te cognoscerent. Et quo fictitiis verbis maior fides haberetur, de
Legationibus Senatus quondam ad eum missis, earumq; responsis
& mandatis peractis atq; difficultatibus controuersis multa oratio-
ne exprimit. Senatus, in omnibus rebus, præsertim quæ statum atti-
nent, lance atq; trutina ponderat, in relationes eius inquirat, atq; di-
ctis eas conformes de Legationibus ad Regem Sebastianum missis
esse videt. Prudenter de eo quærunt, quis status quarundam rerum
fuerit. Ad interrogata tanta sui fiducia respondet, vt quidam eum
verum Regem Sebastianum, reliqui Magum esse dixerint. Legatus
Regis Hispaniæ nomine Regis sui hominem de crimine imposturæ
accusat, atq; captiuum detineri rogat. Inquirunt in corporis simili-
tudinem, eumq; denudant, vt videant, an indicia corporis Regem
Sebastianū etiam referrent. Septendecim apparebant, quædam ar-
te, vt opinabantur, facta, quædā vero natura, præsertim altera manuū
longior, turgidum labrum, ceu Principes Austriaci habere solent, à
quibus Rex Sebastianus oriundus est, genus ab auo suo Ioanne III.
Rege Portugalliæ ducens, qui D. Catharinā Imperatoris Caroli V.
sororem in matrimoniū duxerat, item à matre Ioanna, quæ eiusdem
Imperatoris filia erat. Deniq; Senatus* ferè hæsitabundus, quomo-
do impostorem in vinculis detentū ablegare posset, tandem decer-
nit, vt intra triduū finib. excedat, nisi excesserit & decreto paruerit
ad triremes reum cōdemnari iubet. Arrestū lene cōtra impostorem,
crudele in Principē, factū forsan, vt capiti & fortunis suis cōsuleret,
aut aliubi iustitiā quæreret. E custodia iam dimissum, quidā Portu-
galli, q. Venetiis erant, rogant, vt loquatur, quo cōmuni famæ ex ser-
mone eius tantum fidei habere possent, quantū ex facie cōiicerent,
& q. si precib. locus, vt petitionē sine offensione accipiat, efflagitant,
cum de exteriorib. interiora nō cognoscere queant, quorū cognitio
† ad eū pertineat, q. animis nostris interest & cogitationib. mediis in-
teruenit. More Portugallorū magnifico & regio in hæc verba prum-
pit: Nō cura ancipiti iactamini, q. non sim miser ille Rex Portugalliæ
Sebastianus nomine possessionis Regni indignus, dignus vero lumi-
bus post illa Sebastianum peperit. * Magistratus Venetus è custodia putatiuum
Portugalliæ Regem mittit 16. Decemb. an. 1600. in qua per biennium fuit.

† Nihil Deo clausum est. Interest animis nostris & cogitationibus mediis interue-
nit. SENECA. Ep. 84.

dum præ-
buit, sed
fauorē Ve-
netiis ma-
iorem fore
sperabat.

Putatiuus
Rex in car-
cerem cō-
iicitur.

Indicia
manifesta.

Arrestū Ve-
netorum
contra fi-
ctitiū Re-
gem.

Deus co-
gitationi-
bus inter-
est.
Sebastia-
nus Rex
Portugal-

ne quod

ne quod totum orbem illuminat, atq; longiore vita, quã è periculis eripui, quibus ppter populi mei salutem me exposui: Cum ordine cuncta enarrarẽ, q; contra consiliũ Cardinalis patru mei, Regis itẽ Philippi, Regina Catharinæ matris meæ, & totius mei consilii arbitrium infidelis Muley-Hameti è regno Fezi & Maroci pulsi contra Muley-malucum defensionem suscepissem & nulla spolia, q; Christiane religioni gloriã dare, meum autem animũ explere potuissent, præterquã honoris & vanæ existimationis fumũ, retulissem: Quod exactiones iniustas ad contrahendũ has copias subditis meis molestas imposuisssem, & Nobilib. pœnã priuationis omniũ bonorũ tam priuilegiorũ quam feudorũ, nisi sequeretur, denuntiauissem: Quod illo iam in potestatẽ redactõ partẽ militum Cadisiũ dimisissim, præsumptuosa quadã confidentia ductus, maiorẽ fidem mendaciis Muley-Hameti tribuens, q; ex insidiis clanculũ, quam rem gerant in Africa aucuparetur, & maximæ copiæ nos expectarent, quã iustis seruatorũ meorum rationib. de copiis maximè dissimilib. & auxilio satis infirmo certis: Quod Africa nimia mea p̄cipitantia auspiciisq; incõsideratis aliquot cohortũ tumult' facta esset, q; toti Christianitati inservire potuissent, nihil amplius restabat, exoptas, q; morte inopinata à tædiis vitæ solutus fuissẽ, defessus de cætero in fortunæ miseriis volutari. Verũ cum ex meipso & meo quidẽ infortunio didicerim, q; nec cõsilio prudenti nec remedio sagaci diuinę pudentiẽ fatalis dispositio subuerti vel reformari posset, quo me fata diuina trahebāt, seq; cogebar, q; me talem esse voluerunt, qualẽ me videtis: His dictis ad fletum deducebatur, simulq; auditorib. lacrymas pfuse excutiebat, qui magnũ Deo seruitiũ præstituri & patrię saluti consulturi, vt Regẽ suum incolumẽ seruarent, in quo loco securẽ viuere viderent, Monachi Dominici cucullo illũ vestiũt & Florentiã conducunt, vt Romã securius ire possit. Magnus Florẽtiæ Dux certior ab Archiepiscopo Pisano factus homini manus iniicit & captiuum * Proregi Neapolitano tradit. Iamq; in potestate Castilianorũ cõstitutus animaduertit Magnũ Florẽtiæ Ducẽ cum illis colludere; quicq; dicitur Cotius Rescuporio patruo suo dixerat, dicit! q; interceptus bona fide captiuus detineatur, exprobrans ei fidem, magnanimitatẽ, Deos, ipsumq; ius hospitalitatis. Princeps supplicantẽ accusatori tradens, laude indignus est. Cum hoc pposito† historia de Cyro cõuenit, qui bellũ Cumæis minitabatur, nisi Pactiam, vt de eo suppliciũ sumeret, uum conductu Neapolin deducit die Lunæ Paschatos 23. Apr. circiter mediam noctem an. 1601. † Cyrus Mazarem ad Cumæos mittebat, vt Pactyam Lydũ repõcerent, q; defecerat. Aristodicus Heraclidis filius iniusto Oraculi responso fidem nõ adhibet. Oraculũ Aristodico respondet Pactiã Persis restituendũ esse.

1601.
liæ exerci-
tum mil-
le trecentis
velis con-
ficit qui 26
Iunii anno
1578. ora
soluta in
Africa iter
suscipit.

Rex Seba-
stianus a-
gmina re-
mittit.

Prudentia
cæcorum
hominũ.

Officiarii
Magni Flo-
rentiæ Du-
cis fictitio
Regi man-
inciunt
mens. la-
nuario an.
1601.
* Magnus
Florentiæ
Dux capti-

Rex Abdel-
melec ma-
turẽ dixe-
rat Barba-
riam Regis
Portugal-
liæ tumu-
lum fore.
Nec consilio
prudenti
nec remedio
sagaci diui-
na prou-
dentia fa-
talis dispo-
sicio sub-
uerti vel
reformari
potest.
APVL.
MET. 1.9.
CORN.
TACIT.
lib. 2. ann.
Supplicantem
prode-
re nõ con-
uenit.

1601.

De rebus
evidenter
iustis & ra-
tioni con-
sentaneis
oraculum
non est
consulen-
dum.

Magnus
Florentiæ
Dux capti-
uū Hispa-
niæ tradit.

redderent. Hi à dextera Principis potentissimi minis perterriti, à si-
nistra vero æquitate commoti, quæ iuris violationem dissuadebat,
ne suæ protectioni conceditum traderent, inter terrorem minarū
& æquitatem recusationis quasi intermediū hæsitabant. Oraculum
adeunt, quod Pactiam Persis tradendū esse respondebat. Multi hoc
responsum exequendū esse statuūt. Aristodicus vero vir sumæ apud
eos authoritatis deputatos falso retulisse affirmabat, fide dignū nō
esse nec se credere posse, q̃ Dii talis iniustitiæ authores & suasores
essent. Incerti alios eo cū Aristodico ablegāt, ne de veritate responsi
maior dubitandi occasio dari posset: Oraculum in priora verba p-
rumpit; Aristodicus indignabundus in templo deambulat, & au-
iculas lapidibus petit, q̃ in templo nidificauerant. Ipse vocem excla-
mantem audit, Dic perfide, quis te impulit, vt auiculas meas è nidis
expelleres? Aristodicus respondet, idem, q̃ vos facitis, facio; Namq;
eos qui se nostro patrocínio crediderunt ac à nobis quasi in templū
recepti sub tutela nostra sunt, expellere iubetis. Oraculum vocem
ingeminans cum indignatione hoc responsum reddit: Discedite
scelesti, illud feci, vt vos confunderē: Oraculo etenim non molesti
esse debuissetis, si supplicantē reddere cogimini. Aristodico Cumas
cum comitib. reuerso Pactiam Mytilænem ire iubent, in rempubl.
nimis graue præiudiciū fore existimantes, si Cyro traderetur, qui
ipsum neci dedisset, nec hominem in vrberetinare volebant, ne il-
lam obsidendi occasionē habere posset. Verumenimvero Magnus
Florentiæ Dux ob Regis Hispaniæ maximas copias consternatus, q̃
toti Italiæ terrorē incutiebat & Statibus suis excidiū minabantur,
satius esse iniuriam Principis potentissimi non augere, atq; conatus
auertere, tempestatesq; effugere quā belli faces accendere, q̃ pericu-
losus finis comitaretur. Imperator quidā * ab omnib. ferè laudatur,
quod à Principibus pacem amplissimis & occultis muneribus impe-
trauisset, cum otio plus adquireret, quā reliqui continuis bellis. Ca-
ptiuus noster Proregem Neapolitanū non minus perfriicta fronte
quā Senatum Venetum & Magnum Florentiæ Ducem alloquitur.
Iamque in palatium ibat, atque eminus, cum Proregem, siue huius
actionis solemnis reuerentia ductus, siue propter nimium calorem,
denudatū caput habere videret, alta voce dicebat: Comes de Lemos
sit tecti capitis. Hęc magnificē & p̃sumptuosè dicta p̃sentes attonitos
reddebāt. Qui eiusmodi personā agunt audaciæ atq; impudēticiæ do-
nū habent. Testis est sclauus iste qui Tiberio† interrogāti, quomodo
habat palam plus se otio adeptū quā armis ceteros. SEXT. AVREL. VICTOR.
† Clemens Postumi Agrippa seruus percontanti Tiberio, Quomodo Agrippa factus
esset & respondisse fertur, Quomodo tu Caesar. TACIT. ann. lib. 2.

Responsio
oraculi ad
Aristodi-
cum.

Sapiens
nunquā po-
tentiū iras
prouocat,
imò decli-
nat nō ali-
ter quā in
nauigando
procellam.
SENEC.
* Ælius A-
drianus, à
Regib. mul-
tis pace oc-
cultis mu-
nerib impe-
trata, ia-

Agrip-

*Habet quē
dam acu-
leum contu-
melia, quē
pati pru-
dentes ac
viri boni
difficilime
possūt. Cic.
orat. 8. in
Verrem.*

*Psaphon
docuit a-
ues in nu-
meras ca-
uea inclu-
sas hęc
verba cane-
re: Psaphon
Deus est:
edoctas po-
stea dimi-
sit.*

Agrippa factus esset respōdit, quomodo tu Cæsar. Prorex ait vnde tibi potestas est q̄ mihi imperes. Nobis idē natalis fuit, alter respōdet, quasi me non agnosceres. Scio quis sis, anne recordaris quod à Philippo Rege Castiliæ patruo meo bis ad me missus fueris. De hac actione adeo clare & distincte discurrebat, vt animum Proregis cōturbatum reddiderit, reliqui vero se ab ascensu sustinere non potuerint. Prorex eū impostorem vocat. Hac iniuria & contemptu, qui viris bonis & prudentibus saculeus esse solet, adeo offensus erat vt responsum satis agreste atq; inaffabile reddiderit. Neq; propterea carceris Castelli d' Ouo pœnam effugere potuit, in quo absque intermissione clamabat, vt in Portugalliam duceretur atque à populo videretur, spe firma fretus, quod non solum homines verum etiam bestię & lapides verum suum Regem accepturi sint. Plures eum Calabrum Tauerna oriundum & Monachum apostatam, reliqui Marcum Tullium Catizonem è regione Pouillæ esse dicebant. Portugalli per vitam & caput eius iurabant. Captiui in eodem castello detenti prima quaque luce Missam eum celebrare videbant, atque habitum moresque Principis in eo notabant, ex quibus aut Regem Sebastianum aut Diabolum esse suspicabantur. Psaphon in comitijs auium pro Deo habebatur, at ab hominibus pro impostore. Prudentiores impostorem, rerum ignari Magum, imperiti vero Regem esse dixerunt. Ad triremes ceu falsarius condemnabatur. Causa quæ me attonitum reddidisset pœnam mortis irrogatam fuisse, nisi sciuissem mortem, quæ horror horro- rum & terribilium terribilissima dicitur, quasi temporis momē- tum sit, neque mors crudelior esse possit, quam cum mortis quidem pœnam sentimus, non tamen morimur, & Naustodica homines æque crudeliter quam canes excipere iubeant. Pœna adeo molesta & odiosa, vt homines liberos reddat seruos & ab omnibus ciuilibus actionibus remoueat. Pœna adeo miserabilis, vt si triremis licet naufragio pessum eat & forte fortuna aliquis remigum euadat, non tamen liber esse possit nisi manumissionis litteras à Principe habeat manifestissimas.

*In carcerē
castelli d'
Ouo con-
iicitur.*

*Ad trire-
mes deni-
que conde-
mnatus.*

1602.

P E T R I M A T T H Æ I
HISTORIARVM FRANCIAE
LIBER QVINTVS.
SVMMARIVM

PRIMÆ NARRATIONIS.

- 1 Renouatio socialis fœderis cum Heluetiis per DD. Silleriũ & Viciũ facta.
- 2 Hispanorum in diuersis locis susceptiones.
- 3 Classis in Africa.
- 4 Choreæ Reginae Luteriæ solennes.
- 5 Obitus Ducis Mercuri.
- 6 Controuersia statuum Delphinatus de vectigalibus & collationibus.
- 7 Aeris fodina inuenta atque eius præcepta in leges redacta.

PRIMA NARRATIO.

Aulæ sta-
tus sub ini-
tium anni
1602.

Longam
tranquilli-
tatem tem-
pestas se-
quitur.

Comitia
Badæ &
Soloduri.

Sillerius &
Vicius.

STATVS Aulæ sub initium huius anni magis pacatus atq; ab omni turbine tranquillior vix vnquã fuit. Non nisi sermo de choreis atq; conuiujs; & magnum venationis exercitium, at maius amoris erat. Sic nihil est, quod huius trāquillitatis perennitati scrupulum iniicere possit, licet sapientiores augurio conijciebant, quod hæ aque tranquillæ periculosa essent, & tempestas malaciam sequeretur, nec se tranquillo mari credendum esse, cum momento temporis agitetur & naues sæpe eodem in loco naufragium faciant, vbi prius luserunt. Regi negotium extra regnum perficiendum incumbebat, vt promissa confirmaret, quæ Heluetijs ad sociale eorum fœdus renouandum à Regis Legato facta erant. Ea propter Badæ & Soloduri comitia fuerunt, sed absque effectu incerta: Eiusmodi enim comitia Euripo inconstantiora sunt. Resolutiones modo vagæ & variabiles aliud desiderare; nec priorũ necessitatem imminuere videbantur. Hæ diuersæ agitationes turbine Mediolanensium & Allobrogum concitatae fuerant, qui Lilliorum florem in rupibus Alpium perferre nō poterant, præ mœrore indignabundi se tantas impensas fecisse, nec tamen semen bonarum affectionum huius Regni suffocare potuisse. Vicius cuncta Regis desiderio dirigit. Brulartum vt confirmationem & perfectionem transportaret, ablegabat. Ipse postremas R. M. resolutiones tanta quantas perturbationes & quantos æstus habet ratio Comitiorum. C I C. orat. pro Muræna.

Mare mo-
mento euer-
titur, eo-
dem die v-
bi luserunt
nauigia sor-
bentur. SE-
NEC. ep. 4
Nullum
fretum, nul-
lus Euri-
pus, tot mo-
tus, tantas,
tam va-
rias habet
agitationes
fluctuum,

prudentia

Cum Scipio Nasica adilitatem curulem adulescens peteret, manūque cuiusdam rustici opere detratam more candidatorum teracius apprehendisset, ioci gratia interrogavit eum, nūc manibus solitus esset inambulare. VALE.

MAX.

Oratio Sillerij in comitijs generalibus Helvetiorum Soloduri habitis.

Litteræ Helvetiorum ad Regem. Bellum Sabaudicum rerum Helveticarum cunctationis ansam præbuit.

prudentia atq; dexteritate ostendit, ut à maiore fœderatorum parte receptæ atq; approbatæ fuerint. Totos dies requisitis tam generalibus quam specialibus audiendis ducebant, absq; nulla alia auocatione, quam sæpe abeuntium & redeuntium dextras apprehendendo non solum Magnatum & Capitaneorum, verum etiam cæterorum rustico opere induratas, ut Scipio Nasica dubitare potuisset an manibus inambularent.

Cū Hispani & Allobroges, qui in socia factione erant, omnia impedimenta quæcunq; etiā obijciebant, rebus Regis multū prodesset atq; scrupulos eximere videbāt, ipsosq; obstinatos reddi modestos, sese ad nutū & arbitrium eorū accomodabāt, non enim impedire poterant, quo minus claritas & lumen Virtutis Fortunæq; Regis chaos fluctuum & turbinum ab ipsis concitatorum euitasset. Quamobrem Sillerius voluntatibus dispositis ad dextre intelligendum & accipiendum M. eius propositum, socialis fœderis renouationem in comitijs Soloduri in curia municipali habitis mensē Septembri, eo, qui sequitur modo proponit.

Viri Magnifici, Regis Christianissimi vestrū amici atq; fœderati iussu huc veni, ut vos salute eius impertirem simulq; litteras offerrem quem scribentem, quid de itineris mei causa sentiat, facile assequimini, mihi vero demandavit, ut vobis significarem, quod beneuolētia & affectione sua cōfidatis, ut M. eius vestris cōterraneis confidit fidelitate & magnanimitate eorum præ cæteris omnibus Principibus perspecta, præsertim in ipso belli discrimine, & quod veterē amicitia & sociale fœdus cōtinuare desideret, quod diutissime & fœlicissime inter Franciæ Reges, maiores suos, memorię beatissimæ, utriusque partis commodo constans & perpetuum fuit.

Cum Rex responsum vestrum datum decimoquinto Maij anno supra millesimū sexcētesimo de ijs quæ Mortefainus Legatus eius de renouatione socialis fœderis mouebat, audiuisset subito deputatos iussit, ut vobiscum agerent, quod absq; dubio fuisset factū, nisi Sabaudicæ bellum inopinatū contra voluntatem eius motum iter differre coegisset, cuius dilatio ob eā causam de die in diem, deducta est, ut maximam argenti copiam compararet vobisque eam mitteret, quod fieri non potuit, propter summas populi angustias, qui vix à cōtinuis belli calamitatibus respirauerat. Causa quæ non soluti pretij moram maximo Regis omniumq; Gallorū tædio atq; incommodo obiecerat, qui sane perdoluerunt vos maximis incommoditatibus premi nec se ijs remedium adferre posse.

Hæc excusatio, Viri Magnifici, nō solū vera est, sed etiā com-

miseratio-

1602.

Ritus manus apprehendendi.

Impedimēta & artificia absque effectu.

Comitia Generalia Soloduri habita die Lunæ 11. Sept. anno 1601. Cōgregatis quadraginta quinq; omnium Pagorum Deputatis exceptis Caninis. Prima socialis fœderis renouandi propositio Bada per Mortefon tænum facta est.

Necessitates & angustia Regni tantæ erāt ut Rex exteris mederi non potuerit.

1602.

miseratione digna, nisi vobis difficile sit, ut beneuolas præbeatis aures, veram atq; summam huius moræ causam & maximas calamitates atque iniurias quas multa Francia, sexcenti præterea subditi perpeffi sunt, commemorabo.

Quamquam per pacem foelicissimam, nobis desuper datam, cuncta prospera, malique declinationem & commoditatum augmentum sperare liceat ut quotidie diuinâ gratiâ videmus, quo amicis satisfieri posset, hoc tamen derepente esse nequit, tempore enim opus est ad percipiendum illibatos fructus: verum enimvero bonum certum est, quod, ut eo fruamur proximum est, moramque rependet. Superfluum esset, viri Magnifici, ut opinor, velle demonstrare, quam utile fuerit hoc sociale foedus utriq; parti, quia notorium atque effectibus manifestum est, nec testimonio opus esse arbitror.

Et subsidij Heluetiorum in rebus Regis.

Libere & sponte fatemur subsidium vestrorum subditorum & conterraneorum, qui nobis bello tam intra quam extra regni limites adfuerunt, quoad Reges ipsamque Franciæ Coronam profuisse. Nec dubito quin recognoscatis quantum sociale foedus atque amicitia Franciæ vobis fauorabilis & propitia fuerit: hæc nimirum causa est, quod non solum in maxima existimatione apud externos atque vicinos Principes sitis, verum etiam remotiores in societatem vestram venire voluerint, nec aliqui vobis damnum fecerint atque adauctis vestris opibus potentia atque auctoritate status vestri priorum florentissimi fuerint.

Fructus, quos Heluetij inde perceperunt.

Sic maiores vestri optime iudicarunt nullum sociale foedus ob multas rationes commodius fuisse quas commemorare operæ pretium non esset. Alter ab altero nihil contendere potest certis pactationibus ab vtraque parte latis & conuentis, atque ita consentimus & bene inter nos præ cæteris conuenimus. Milites vestros, ut exercitus noster inuictus reddatur, desideramus. Iure quoque dici potest, quod vobis magna fiducia in peditatu & equitatu Francico fuerit.

Conatus quorundam pacem dissuadentium.

Viri Amplissimi commodi aut socialis vestri foederis amici * esse non desiderant, qui ius in quamcunque status vestri partem prætendunt & fingunt, & si in trutina consilia factaque quorundam examinare vobis placuerit, qui sub fucata specie cuiusdam Gransoniæ cū argentea Ducis Burgundiæ vasa pro stanneis & eius maximum adamantem floreno venderent. * Foedera sunt durabilia & commoda inter eas nationes qui qualitercunque ad amicitiam & beneuolentiam inuicem antea dispositi erant. Quapropter Bæotii foedus Argiuorū detrectarunt & † Argiui præ Lacedæmonis cum Atheniensibus foedus contraxerunt. THVCYD. lib. 5.

Pace incommoda dilabuntur & commoda crescunt.

Utilitas foederis socialis. Ex quo Heluetij foedus cū Franciæ Regibus pacti sunt, in maiore authoritate atq; estimatione apud Principes & Magnates fuerunt, animos foedere & amicitia iungendo, hostes non toties, quoties antea eos infestauerunt & callidiores atq; ingeniosiores facti sunt quam tempore pugnae

præsentis

* Nemo ii-
amicus eff-
potest à qui-
bus malum
aliquod ex-
pectat. DE
MOST.

† Nulla
machina
ad statum
Reipubl.
discinden-
dum vali-
dior quam
diuisio TA-
CITVS
hoc strata-
gemati-
bus Drusi
adnume-
rat. Haud
leue Decus
Drusus
quasiuit
iniciens
Germanos
ad discor-
dias. TA-
CITVS
annal. lib.
2.

** Partia-
litas ex-
ordium in
pace nun-
quam fuit.
quin finis
eius fuerit
pernicio-
sus & diffi-
cilis intel-
lectu. Phil-
COMMI-
NÆVS.
Francis in-
ter est fœ-
deratos pa-
cificos effi-

præsents utilitatis ad vestram amicitiam se conferre volunt, ani-
maduertetis summum eorum scopum esse vt alter † ab altero se-
paretur atque disiungatur, modusque & ratio ad exequendum
priores conatus, quos eminus deducunt, sed caute agendum est,
quo præueniri queant, ne eorum fallacijs decipiamini.

Vobis persuasissimum sit, Viri Magnifici, nullos hostes peri-
culosiores esse, quam qui medijs vestris consilijs dissidium atque
discordiam interficere cupiunt: Hæc etenim via directe vestræ ma-
gnanimitati atque otio contraria est.

Reges Franciæ, Viri Amplissimi, nihil à vobis requirunt,
quam vt ** vos sibi amicos acquirant, vestramq; concordiam &
prosperos in omnibus rebus successus videre possint propter be-
neuolentiam, qua vos prosequuntur; ne autem quis de eo dubitare
ausit, dico quod id maxime expetere debeant, cum ipsis multum
inter sit, vos semper esse concordēs, & viribus pollere ad subsidi-
um, si opus sit, ferendum.

Reges Franciæ & ij quorum ministerio vsi fuerunt, omnem
operam studiumq; nauarunt, vt vobis pacem concordiamq; sua-
derent atq; conseruarent; & reuera dici potest, fœdus sociale cum
Francis initum vestræ coniunctionis & amicitiae firmum vincu-
lum esse ad retinendum vos pariter potentes atque felices, quod
facta mutua discordia difficulter fieri potuisset. Rex Ludonicus XI.
in id incumbēbat, vt maiores vestros cum Austriacis discordes re-
conciliaret atque auctoritate sua tantum effecit, vt fœdus hæredi-
tariæ societatis cum Archiduce Sigismundo anno millesimo qua-
dringentesimo septuagesimo quarto factum & conclusum fuerit,
quod postea per successores Austriacos confirmatum adhuc du-
rat.

Anno millesimo quingentesimo trigesimo primo quinque
Pagi Heluetiorum cum Tigurinīs dissentientes, cum Ferdinando
tunc Rege Romanorum & postea Imperatore, qui Imperatoris
Caroli V. frater erat, contrahere coacti fuerunt.

Reditus huius nouæ amicitiae erat, bellum ciuile inter dictos
pagos motum. Hoc cura Regis Francisci sopitum erat, qui vtram-
que partem voti compotem reddebat, quod ad conseruationem
reipublicæ necessarium esse poterat. Fœdere concluso conuentum
inter eos fuerat, quod litteræ & sigilla huius noui socialis fœderis
restituerentur, perinde ac si id fœdus principalis noui huius dissi-
dij causa fuisset.

eosque in pace viuere.

1602.

Sigismun-
dus Archi-
dux Austrie
cum Hel-
uetijs in
fœdere Cō-
stantiensī
in gratiam
rediit. Hoc
bellum pu-
gna finie-
batur mēf.
octobr. an.
1551. in
qua Zuin-
glius pri-
mus Tigu-
rinorum
Minister
occubuit.
In arma-
mentario
Lucernē-
si galeam
quā indu-
tus fuit
vidi.
Bellum ci-
uile in Hel-
uetia.

1602.

Dux Sabaudia post obitum patris sui subito exercitum conscribit, ideoque Geneuenses & Bernenses quasi viciniore ad arma conclamant.

Πολλοὶ δ' εἶναι φίλον καὶ τὸν τελεῖται οὐκ ἐνδεχέσθαι.

Perfecta cum multis amicitia nemini intercedere potest. ARI

STOT. Ethic. lib. 8. cap. 7.

Typus magni Regis & magni capitanei.

Rex ut Regnum suum floreat sollicitus est.

Pro communi bono Rex ad pacem facili.

Anno millesimo quingentesimo octuagesimo secundo Rex Henricus defunctus sollicitus erat, ut bellum modo coeptum inter Ducem Sabaudia & Magnates Bernenses exstingueret, adiutus à quibusdam Pagis: multi adhuc viuunt, qui testato dicere possunt, quantam operam per Mandelotium & Horefortium impenderit, ut has seditiones & tumultus usque à prima eorum origine sedaret, quemadmodum in omnibus alijs occasionibus Reges Francie atque ministri affectionem suam testati fuerunt, ut rebus foederatorum bene consulerent.

Mandelotius & Horefortius in Heluetiam missi.

Viri Magnifici, quantum foedus sociale cum Francis factum attinet, rebus vestris iam secure fidere poteritis, nec aliunde metus vos obruit, liberos à multis infortunijs, quæ absque dubio à superfluo foederatorum numero originem trahunt.

Foederum numerus superfluous inutilis est.

Sociale igitur foedus Francie, si perpetuo in pretio haberi dignum atque antehac desideratum fuit, opinor, quod iam potius id fieri debeat, cum magis vicini simus atque alter alteri succurrere possit, nulli Principi transitum concedendo, & Francia iam pacata atque in integrum restituta sit, limitibus eius, viribus, clementia, sapientia & auspicijs Regis distentis atque dilatatis, qui iure titulum magnanimitatis, laude virtutis rerumque præclare gestarum meretur! in ipso enim viuis Regis & Magni ducis typus est, laus certe summa adeoque perfecta, ut iuxta veterum sapientum opinionem vix maior homini tribui possit. Rex omnibus belli tempore magnanimitatem & vires suas, at rebus iam pacatis bonitatem & prudentiam notam facit atque ostendit: Maximis regni diffidijs sedatis, cuncta sub auctoritate eius tranquille vigent, tam potentia Regia quam subditorum amore & beneuolentia, qui cum tanquam Regem honorant & tanquam patrem reuerentur.

Per foedus inter Regem Francie & Ducem Sabaudia limites Francie Bernensibus contigui facti sunt.

Et certe Rex vere sollicitus erat, quo subditi sui felices ab omnibus deprædicarentur, nec aliquid obstarat quo minus cultura terræ & commercia mutua impedirentur, ordo & politia in omnibus statuum partibus restitueretur; unde speramus, quod Regnum Francie omni felicitate æque amicis & bonis vicinis ac subditis commoda abundabit.

ὁ παῖς πρὸς τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας βασιλείας ἔχει ὅλην. Patria potestas regia est exemplar. ARI

Magnus ille Rex, Magnifici Viri, se ad vestram amicitiam & sociale foedus confert, sicuti cum prioribus Francie Regibus familiaritate coniuncti fuistis. Non ut cuiusquam obsit, verum pro sit.

lib. 8. cap. 12.

Ἀρχὴν ἀγαθὴν οὐδὲν διαφέρει πατὴρ ἀγαθὸν. Bonus Princeps nihil differt à bono patre XENOPHON lib. 8. Cyropæd.

Non

Non ut pax publica turbetur, verum potius conseruetur, cum sinceram & æquam mentem atque propositum boni publici & rei Christianæ studiosissimus abunde testatus fuerit, præsertim in actionibus de pace Veruini habitis cum Rege Hispaniæ & postea Lugduni atque Lutetiæ cum Duce Sabaudia, cuius ego oculatus testis esse possum, quia in dictarum actionum negotium solus fere incubui. Talem beneuolentiam quoque & affectionem vobis offert, qualem à bono atque laudato Principe speratis, qui amicis, hostibus aut proprijs suis subditis fide nunquam defuit. Omnem affectionem iustam rationique consentaneam, quoad fieri possibile est, promittit, tam debiti solutionis causa, quam propter omnes alias conditiones, quæ requiruntur aut requiri possunt: Legato & mihi demandauit potestatemque dedit, ut meliori modo vobiscum de ijs ageremus, quæcunque ad renouationem socialis fœderis conferre, atque illud indissolubile reddere possent.

Vestra quoque prudentia & æquitate confidimus, vos nihil petituros, quod Regi non possibile sit, aut contra æquitatem esse videatur, atque de vestro adponetis, quod effectum boni & iusti socialis fœderis firmum & stabilem reddit, qui præueniri in futurum possit, ne in eiusmodi casus aduersos & præteritos recidamus, qui magno ære alieno Regem obstrictum reddidere, nimis graue præiudicium in status nostros, quod forsitan factum non fuisset, si in terminis socialis fœderis mansissetis, quod tamen bona venia absque vllius offensione dictum volo: coactus vero necessitate officij facti veritatem verbis declarare obstringor duas ob causas, vna est, ut prospiciamus, altera, ut considerata debiti qualitate cognoscere possitis, quod illud mereatur nos in soluendo parum subleuari.

In hanc spem diuinæ gratiæ adducimur, ut ceu innumeris miraculis res Regis atque Regni & huius Reipubl. in protectione sua esse manifestauit, prudentiam animis vestris inspirare velit, quo bonam & sanctam resolutionem detis, quæ maxime gloriam eius vtriusque status omniumque bonorum salutem spectet & vestri honoris incrementum sit, gloriam & prosperitatem status vestri conseruet: ex ea causa Franciæ fœdus non minus vtilissimum quam honorificum vobis erit.

Hæc oratio auditorum animos cera magis tractabiles reddidit, ut sociale cum Francia fœdus, cum qua hæc Respublica nullum prælium diremit, nec amicitia eius malo interturbata fuit, quod iniuria belli hominum memoriæ insidere iubet,

Nunquā
verbis de-
fuit aut a-
micis aut
inimicis.

Fœderatus
à confœde-
rato iniu-
sta non ef-
flagitet.

Magnum
æ alienū.

Odiū cer-
taminibus
ortum ul-
tra metum
durat & ne

1602.

Sillerius
fœderis
Veruinen-
sis & Lug-
dunensis
principale
instrumen-
tum.

Nihil con-
tra æquita-
tem est con-
tendendū.
Fundamen-
tum enim
perpetua
commenda-
tionis & fa-
ma est iusti-
tia sine qua
nihil potest
esse laudabi-
le. CIC. de
offic. lib. 2

Deus cu-
ram Regū
Regnorū
& Rerum-
publica-
rum singu-
larem ge-
rit.

1602.
in victis
quidem de
ponitur, ne
que ante in
uisum esse
desinit quā
esse desit.
VEL. PA-
TERCV.
LVS Hist.
lib. 11.
Non ab ijs
subsidiū
sperandū,
qui in pari
discrimine
sunt.

Minores
pagi a Le-
gatis con-
siliū pe-
tunt.

*Facile a-
micitia ob
utilitatem
comparata
dirimuntur:
nam utile
non idem
manet, sed
aliud alias
efficitur.
ARIST.
lib. 8. E-
thic cap. 3

magis utile & necessarium quam cum cæteris Principibus esse decreuerit, quibus contra hunc statum internecinum & hæreditarium odium est, & contractum rescindere volunt ut denuo in partes eriscant. Hi aliquoties ex diuersitate religionis, quæ inter fœderatos est, emolumentum facere, & per membrorum disunionem corpus infirmum reddere atque propositum assequi existimabant, e contra Francia eos ad pacem exhortabatur, ne fundamentum status corrueret, nempe concordia & equalitas. Sic Principes exoptent & in votis habeant, ut fœderati in pace semper uiuant, quo in auxilium maioribus viribus venire possint. Difficile enim tibi est incendium alterius domus compescere, cum tua ardeat, aut cum in ictu capiti tuo imminente auertendo occupatus sis, alterius malū præcaueas. Fœderati quidam Pagi quibus propter sterilitatem loci maior ouium quā agrorum cura & copia est, non, ut Romani, Hannibalem à portis auertere & legiones ad succurrendum reliquis fœderatis suis mittere possunt.

Sic Regis propositio de sociali fœdere renouando singulis accepta fuit: Minores vero Catholici Pagi cum vicinis Legatos rogant, ut rationes aut modum ostendant, quibus Regi satisfacere, & postremis promissis nihil derogare queant. Legati respondent, ut inter se consilia conferant: non enim æquum esse inquit, ut à nobis in rectam viam reducamini, quia de illa decessistis, absque nostro quidem consilio, & contra nos: Affirmant illi, se in amicitia fœdus cum Gallis initum conceptis verbis iurasse, easque conditionibus niti quibus deficientibus & ipsum amicitia officium deficere debere.

Amicitia, quæ* sola utilitate nititur, parum per consistit; Hec Heluetiorum ad hunc finem tendit. Maiore amore Daricos quam ipsum Dariū prosequuntur, & gloriæ sibi ducunt Principum & illustrium Magnatum amicitiam nundinari. Multi opinabantur Regem minoribus Pagis amicitia renunciatum quia fœdus violassent. Ille vero ceu Augustus Cæsar, nouas amicitias non inconsiderate recipiebat, nec temere veteribus renunciabat, existimās regia dignitate aut existimatione aliquid decessisse nisi amicitia à maioribus contracta cōseruasset. Quamobrē Legati, licet parū ea curare videretur, nullam tamē occasionē, quo in viam priorem reduceretur, prætermittēbāt, qui magis opinione cōmodi quā viribus affectionis auij amicos amore prosequēdos æquū esse arbitrabatur, nō

Octavius Augustus rarus ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus
SEXT. AVR. VICTOR in epitome.

Diuersitas
religionis
inter fœde-
ratos.

E' difficile a
chi appena
diffende se
stesso da gli
imminenti
pericoli pro-
ueder in
un mede-
simo tempo
a i pericoli
da gli altri
GVIC. lib.
1.

Cæteri pa-
gi mino-
res Catho-
lici qui cū
Rege Hispa-
niæ quoad
statum Me-
diolanen-
sem & cū
Duce Sab-
audia fœ-
dus pacti
fuerunt he-
sitabundi
quomodo
animum
Regis ex-
plere debe-
ant, nec ta-
men se cæ-
terorum
gratia ab-
dicarent.
Augustus
religiosus
in amici-
tia.

quoad

1602.

Comitia
quinque
minorum
Pagorum
Lucernæ
25. Sept.
an. 1601.
Generalia
Badæ fue-
runt 7. O-
ctobr. po-
stea Solo-
duri 25.
Novembr.
Tabulæ
Zeuxis.

quoad respectum perennis amicitiae atque constantiae, verum propter huius coronae honorem. Verba Regis nulla alia re obligare volebant, quam ut pro æris alieni aut pensionis solutione decies centum millia florenorum tribuerentur, quo à reatu soluendi liberari possent. Alia comitia indici oportuit, in quibus ea referrentur, quæ singuli Pagi ad propositiones Regis responderunt.

Minores Pagi diem comitiale Lucernæ dicunt, ad eximendum scrupulos, qui inter Hispaniæ & Galliæ fœdus sunt, ita ut alterum ab altero disiungatur, nec, nisi alterutrum renunciatur, alterum non conservari posse putant. Tandem concludunt renouationem fœderis accipiendam, & veteres amicos pluris quam novos faciendos esse. Publicationem differunt, quo gratiam eius augeant: Hinc comitia illa Badæ & Soloduri habita fuerunt, ut ad punctum immutabile reduceretur. Sic procrastinabant, ut merito dixisses de hac negotiatione quod de tabulis Zeuxis olim dictum fuit, operam longo tempore illic insumi, hoc vero longi temporis causa fieri. Ea inter Vicius ad Caninos abijt comitiaque trium fœderatorum Caninorum & sociorum in metropoli & Episcopali ciuitate regionis indicit.

Difficultates aliæ atque aliæ mouebantur, adeoque asperæ, ut tellus ista rudis & satis aspera fert, ita Hispani animos obtinatos erga Francos reddiderant. Tædium propter huius fœderis confirmationem dissimulare non poterant. Comes Fuenti Mediolanensibus interdicebat, ne cibaria exteris venderent, quo Canini ex victus caritate cognoscere queant, amicitiam Hispanorum utiliore esse quam illam, quam cum Gallis contraxissent, nec numerum pluris esse faciendum, quam utilitatem amicorum, quia hostium apiastrorum aculeis læduntur, qui nouas colonias aut alucaria amicorum quærunt.

Vicius sexaginta septem Legatis deputatis à tribus Caninorum factionibus, & præter hos etiam infinito numero hominum è plebe lectorum Regis propositiones exponebat. Maxima opinionum libertate in comitiis suis abutuntur, quisque id, cui fidem tribuit, dicit nec animi sui cogitata dissimulat, ut in consiliis Principum videtur, ubi multi præ metu inuidiæ bonum dici quidem permittunt, malo vero se non opponunt! Ignobiles animosius & aliquando cum iudicio, quam qui maioris existimationis erant, loquebantur, & quasi ad vnum omnes, differenter tamen, sonabant atque tonabant, propositionem de renouando fœdere acceptam esse, nihilo tamen minus conditiones adeo incommodas intermiscebant, ut duæ ad fœ-

Decies cē-
tum millia
florenorū
Heluetiis
pacta.

Dies Lu-
cernæ co-
mitialis.

Prouerbiū
Heluetio-
rum vul-
gatum est:
Alte fœnd
die besten.
Veteres a-
micorum
præstantis-
simi.

Comæ in-
colæ omnē
viam Le-
gato Regis
ne victum
acciperet,
præclude-
bant qui
Regis im-
pensis mul-
tos alebat.

Conditio-
nes incō-
modæ.

Comes
Fuenti.

Conuētus
fœderato-
rum Ca-
ninorum
Coiræ.
Sunt qui
quod sen-
tiunt, eti-
am opti-
mum est,
inuidia
metu non
audent di-
cere. CIC.
I. officio-
rum.

1602.

De Deliberatis deliberatur.

Subtiles horologiis comparantur.

Comitia Soliduri duodecim dierum.

Difficultates Helvetiorum de distribuenda pecunia & solutione futura reuiscunt.

Spes quanto est certior, tanto molestior mora est.

dus Regi inutile reddendum solum suffecerint. Vicius ad eos ait, ne sibi persuadeant Regem qualemcunq; additionē aut diminutionē priorum foederum non admittere: præterea responsum de dictis articulis scriptum eis dat, quo vulgus, quod de rebus consultare debebat, cognoscat nullas rationes se pluris æstimare, quam quæ propositæ fuissent, atq; commoditatem & securitatem maiorem in foedere Regis esse quam cæterorum omnium. Interim cum Vicius apud Caninos esset, Sillerius tredecim pagis animum exponit: verum res non adeo accommodè fieri potuerunt quin plura deliberanda, quam deliberata restiterint: quamuis Heluetii non ita promptum & viuum ingenium, vt reliquæ nationes habent, non tamen in rebus suis inconsideratè agunt. Animi acutiores non meliora consulant, & susceptum quod magis acumine ingenii quam rationibus nititur, à seipso inuertitur, ceu horologia illa quæ rotis & aliis necessariis organis subtilibus prædita sunt, faciliè confunduntur & cursus eorum interrumpitur. Inde fit, quod veteres consilia Lacedæmoniorum pluris quam Atheniensium fecerint, & hodiè quoque Veneti in maiore existimatione quam Florentini sunt. Et licet Heluetii non eiusmodi feruore aut acumine ingenii præditi sint, per quod multi sæpius in ima rerum secreta descendunt, eorum tamen sententiæ non minus perfectæ atque integræ sunt quam reliquorum; ad negotia præponderatè & deliberatè perueniunt, nec securum aut felicem aditum esse permittunt: Ita vt Legati Regis in postremis comitiis Soliduri habitis non plures vna sessione haberi putarint, quia omnes difficultates exactè perpendebantur; sed patientia duodecim dierum opus erat, etsi animo inuito faciendum fuit, in quibus tanta impedimenta atque scrupuli iniiciebantur, quanta vix in aliis similibus negotiis dirimenda fuerunt: nam amici & hostes Regis coniurati in conclusione foederis consentire volebant, nisi singulis annis summam argenti (pactum non minus difficile quam impossibile) præter decies centum millia florenorum, de quibus inuicem conuenerant, soluerat. Sic dilata Regis argenti vectura fastidium illis, qui maioris partis capaces erant, pepererat. Spe deciderunt, cum maiore fiducia niterentur, & quanto spes est certior, tanto mora est molestior, & vomitus qui tum à digestionē, cibis modo semicoctis, venit, magnam nauseam parit, hinc quoque frustratio ipsis molestior opinionibus contrariis res Regis turbulenta reddebat, ita vt Legati aliquandiu putarint, in rem esse, quo ad alterutram partem aut dissoluere aut differre potius, quam Regem seueris & iniquis conditionibus obligari: Tandem vero post infinitos ani-

Hebetiores
 quam acutiores vt
 plurimum
 melius Rē-
 publ. ad-
 ministrant.
 T H V-
 C Y D. l. 3.

Sillerius
 sæpè dixit
 se malle
 cum subtilissimis
 Italiæ ingeniiis
 agere ceu Florentini
 sunt quam cum
 Heluetiis.

Dilatio argenti
 vecturæ.
 Spes dilata

tos ani-

Negotia-
tio quasi
rupta.

Aduentus
Ducis Bi-
ronii in
Heluetiā.

Bironii o-
ratio ad
Heluetios.

Mareschal-
lus Bironi-
us pater
Ducis Bi-
ronii Hel-
uetios a-
more ple-
quebatur,
maximas-
que rationes
adferebat,
quam uti-
le & neces-
sariū Fran-
ciæ sit eo-
rum fœ-
dus.

XENO-
PHON. in
Cypœdia

tos animi & corporis labores fœdus magno superiorū vtriusq; par-
tis desiderio conclusum. De die in diem Bironii præsentiā exspe-
ctabant, ut acta & gesta confirmaret. Sub finem tandem Ianuarii
huius anni magno comitatu venientem Magnates huius Reipubl.
magnificè, & Colonelli atque Capitanei Mauortie excipiebant, qui
in Francia esse videbantur, cum illum, qui Regis exercitus impera-
tor quondam erat, viderent. In generali conuentu Soloduri in hæc
verba prorumpebat.

Viri Magnifici, Rex eadem quæ innata virtute à maioribus suis
accepit, facit, desiderans perpetuo sinceræ amicitiae & socialis fœde-
ris nexu iungi, qui per multos annos inter Regem & vestras factio-
nes fœderatas fuit, me in hunc locum venire iussit, ut fœlici huic re-
nouationis operi coronidem imponerem, cui hætenus Sillerius &
Vicius cum laude præfuerunt. Mihi quoq; præcepit, ut vos certa spe
confidere iuberem, se vestram fidem magni æstimare & inuiolabili-
ter pactis promissis stare velle: nihilo tamen minus vestra libertate
& facilitate confidit. Quum Regnum Franciæ iam florentissimum
sit & plures inuidos quam amicos esse vereamur, ipse veteres amici-
tias renouare discupit, quæ inter Reges Franciæ & Remp. vestram
iam pridem fuerunt, sperans ex usu vestrum & meliorem atq; certi-
orem viam fore, ut feliciter & magnificè viuatis. Silentio præterire
nequeo quanti faciam honorem, quod Rex mihi atq; illis onus de-
mandauit, ut operi sancto atque laudabili inseruirem, quæ apud me
atq; patrem meum p.m. & pacis & belli tempore in magna existima-
tione fuit. In affectionis meæ testimonium ad vos omne studium
atque operam meam defero promittens cum qualicunq; fauore &
gratia seruitia mea quæ Eques generosus præstare potest ac debet.

Fœdere cum Rege concluso & gratiis Deo actis solemne con-
uiuium fit, in quo Heluetii strenuè potando virtutem illam acqui-
rebant, quæ Persis olim attributa fuerat. Sexcentis vini lagenis &
maioribus poculis poscunt. Singuli tria capita ad respondendum
omnibus poculis, ceu Dianæ simulacrum, optare debuissent. Dux
Bironius præ cæteris magis strenuè bibebat, & licet ebrietas obliuio-
nem omnium rerum, quæ agi debent, inducat, æquè tamen pruden-
ter ac si planè sobrius fuisset, officio sibi demandato præerat. Car-
tis ludebat & in conclauis suo conclusus litteras non solum ad
Regem scribebat, ut eum de rebus gestis certiorum face-
ret, verum etiam aliis secreta manu sua scripta mittebat, quo præter illa, noua etiam rescirent. Ita laboriosa & parum

liuionem rerum omnium quas agere oportet. XENOPH. OECONOMICVS.

Prima mu-
nia quæ
Dux in
Francia
obibat, e-
rant Colo-
nelli Hel-
uetiorum.
Verba Du-
cis Bironii
ad Helue-
tios missi
in conuen-
tu trede-
cim Pago-
rum Solo-
duri.

Τὸ μεθύειν
λήθην ἐμ-
ποιεῖ πάν-
των τῶν
πρὸς τὴν
δεομένων.
Ebrietas
inducit ob-

1602.

Posterius
hoc fœdus
prioribus
illustrius.

Fœdera
quandiu
iurave-
rint.

Qui aliena
inuadunt,
eos à quib.
nulla iniu-
ria sunt
prouocati
infestantes,
hic certe ve-
sani & im-
pii sunt, ne
que quid
ius ac fas
sit norunt,
neq; iis cu-
ra est an
Deus ma-
lesficiis offen-
datur. A-
GATH.
lib. 2.
Marchia
Finalis seu
dum impe-
riale est.

nota ista negotiatio fœderis socialis Heluetiorum & omnibus prio-
ribus illustrior perficitur. Hic tantum de Franciæ Regibus, qui
cum Heluetiis fœdera pacti fuerunt, loquor: illi parum huic popu-
lo debebant, optime tamen satisfaciebant, nihilominus illa non
vltra sex aut decem annos post Regum discessum durabant, nec o-
ptatum postremi anni exitum assequebantur. Vltimum ante ali-
quot annos dudum expirauerat. Quinque pagi Catholici per no-
uum fœdus contrarium cum Mediolanensibus, Hispanis & Allo-
brogibus, obligati erant, Francia decies plus reliquabatur quam in
vltimo fœdere, nec cum die persoluebat, absque spe melioris solu-
tionis futuræ. Fœdus non nisi ad tempus vitæ Regis alias factum,
ad tempus quoq; Delphini fit, & ad tot annos, quot defuncto Re-
gi pacti fuissent. Rex tenebatur magno desiderio videndi hoc fœ-
dus ad honorem Coronæ suæ inuitis omnibus, qui scrupulos inie-
cerant, absolutum.

Comes Fuenti † præter opinionem res aliter, ac sperarat, ceci-
disse, ægrè ferebat, ideoque de intercipienda Marchia Finalis cogi-
tabat, quem nulla offensa, nulla occasio, sed leuis quædam existi-
matio, quam Domino suo attribuebat, eo impulerat, non cogitan-
tem eiusmodi susceptiones inutiles esse, iisdemque Deum grauiter
offendi. Vt specimen saltem exhiberet, eiusdem farinae duas diuer-
sas rationes proferebat. Vna erat Marchionem Finalis de permu-
tanda Marchia cum minore principatu in Regno Neapolitano sito
pacisci! Altera eundem Marchionem testato Regi Hispaniæ illam
legasse. Sub prætextibus illis Diegum Pimentellum nepotem suum
& Sanchum Lunam cum copiis mittit ad intercipiendū locum cum
militibus præsidariis, & ne resistentia fieret debitam stipendii solu-
tionem propter sedecim lustrationes militares promittebat. Du-
centi Hispani iussu eius in dictum locum sub commissione Petri To-
ledani concedunt, tum subito portus munitur & præsidium eo col-
locatur: Nunquam enim maris portus hoc necessario destituatur.
Principalis rerum conquirendarum scopus erat, vt Genuenses fræ-
num pati doceret, & commercium Hispaniæ incommodum redde-
ret nec vltra præscriptum à Gubernatore Finalis modum in lucro
ponerent. Dominus proprietarius loci se neque de mutatione aut
de Legato cogitasse ait, atque Papæ Imperatorisque aures precibus
obtundit, sed frustra! perinde ac si aërem lamentationibus repleuis-
set: Verum cum naturalis poena querelæ siue iustæ siue iniustæ, sit
Comes Fuenti Regi Hispaniæ alium locum acquirit contiguum Marchiæ Mil-
lesimo vocatum. *Las queexas iustas ò iniustas noteniam otra pena de su natural si
non que darse sin satisfacio.* ANT. PEREZ.

II.

Comes de
intercipi-
enda Mar-
chia Finali
cogitat.

Figmentū
ne susce-
ptio ma-
nifestetur.

Portus ma-
ris absque
præsidio
non est re-
linquendus.
exemplū
sit Piræum
portus A-
thenarum
amplissi-
mus.
THVCYD.
lib. 2.

absque

absque satisfactione conqueri, tandem cessare & fortioris sententiam approbare coactus erat.

III.

Exercitus
naualis sex-
aginta
tremium.

Propterea
Annibal
ad primū
Punicum
bellum nō
fuit admif-
sus. P O-
L Y B. l. i.
Lex Athe-
nis erat cō-
tra nautas
q̄ traiciēdo
Salaminā
naufragi-
um facie-
bant, eis v-
sum nau-
gandi in-
terdicebat.
Æ S C H.
Orat. in
Ctesip.

Dux Sab-
audia i-
ter filiorū
suorum
præparat.

Regis in-
quietudo
propter
Bironii
acta.

Hispani hanc acquisitionem non tanti faciebant, quantum spei de magno exercitu in regno Neapolitano, Siciliae, in Ducatu Mediolanensi, Mantuano, Modenae, Urbini & Parmae conscripto concipiebant, ex quo aciem naualem posteriore maiorem & fortio-rem strui opinabantur. Plures sibi persuadebant illum Algairum versus ire, ut damnum repararet aut Cigalo se opponeret, quem Constantinopoli cum centum millibus discessisse dicebant. Nec finem, quo tenderet, nec Ducem rescire poterant. Andreas Doria Regem, ut veniam abeundi concedat, rogat, praeuidens, quod ad munia ducis obeunda difficulter admitteretur, quia negotium Duci in rebus suis bis infortunato non defertur: qui Salaminam traiciendo semel naufragium fecerat, e portu eiiciebatur, & nemo hominum ductu eius confidebat: Dux Sabaudiae simulabat se quoque provinciam illam exornaturum, si sibi demandaretur. Nobis videbatur quod potius in Europam quam in Africam aut Asiam exercitum ducturi essent, licet multis persuasum erat Regem Fezi promissis & quidem speciosis Regem Hispaniae ad capeffendum Algairi imperium induxisse, quod si fieret, occasionem esse, unde facile intelligere liceat, an Mauri & Aphrici Castilianos melius exciperent quam Portugallos. Status vero rerum Belgicarum & factiones Gallicae Hispanos ab incepto desistere coegissent, ne hoc anno contra Turcas aut Mauros congressi fuissent, quia aerariis & fiscis dudum exhaustis priuatos sumptus extorquebant; etiam si Spinolae Genuenses ducentos mille coronatos iam olim contribuerant, agmina quae mense Aprili & Maio transiissent, apud Mediolanenses finem anni expectassent. Haec sunt, quae vulgus de Regis Hispaniae exercitu eiusque proposito perhibebat, & praeter ea subiungebant Albignium Mediolanum abiisse, ut Comitem Fuenti alloqueretur, Marchionem Aquensem in Hispania esse, Ducem Sabaudiae voluntatibus consilii Hispanici se iam plane oppigneraturum duos filios suos offerendo, iisdemque torquem Ordinis sui, tanquam rem Itineris necessariam dedisse, & Defurnium Legatum extraordinarium Romam misisse, ut Papae benedictionem filiis suis elargiendam exoraret. Verum Rex non ignorabat sub hoc praetextu aliud latitare & Status Regis obturbationem eum quaerere, callide licet ille dissimularet. Verum est, qui intra priuatos parietes & horis maxime liberis atque subcisiuis eum videbant, facile intelligere poterant, animum eius rebus inquietis turbari & lassitudinem ingenii maiorem esse quam corpo-

Ioannes
Cordoua-
nus Gene-
ralis fit.

Penuria
pecuniae
pro exerci-
tu Hispan-
iae.

Dux Sab-
audiae tor-
quem An-
nonciadae
dictum fi-
liis suis
duob. ma-
ioribus ni-
tu 2. Feb.
an. 1602.
dat.
Ingenij las-
situdinem non

1602.

*Ceteris de-
lictis cum
perpetrata
sunt irasci
solent ho-
mines, si
qua verò
incidat pro-
ditionis su-
spicio, pru-
dentius est
eā vel va-
no metu
præcauere
quā ea con-
tempta per
solicitudinem
opprimi.*

DIONYS.
HALIC.
lib. 2.

i. e.

*O nostra
decus ata-
tis Rex ma-
xime, cum
et Obsequi-
um præsent
legibus vs-
que tuis.*

Responsio
Nuncii ad
Regem.

*Choreæ
illæ sole-
mnes in
tribus sta-
tionib. fi-
unt: prima*

ris. Quodam die cum à venatione rediisset, propius ad ignem cogi-
tabundus accedit, atq; ei assidenti pileus in ignem decidens perit:
indignabundus ille stricto gladio verba quædam ruminat, obuersa-
que facie Vidanium Carnutensem interrogat, quando Finius redi-
ret, maximo enim se eum videndi desiderio teneri: Ex illo tempo-
re maximæ reparationes in castello Parisiensi fiunt, & interiora re-
ficiuntur multo magis ad præcauendum à captiuorum conatibus,
quam ad resistendum foris, quod nobis facile animum ad creden-
dum inducebat, non multum temporis elapsurum, quin aliquis eo
exciperetur. Crimina sunt, quæ antequam committuntur, dissimu-
lare conuenit, in crimine vero proditiōis properandum & sa-
tius est ictum auertere quā expectare, cum nihil molestius sit quam
in metu coniurationis viuere, quæ dissimulata crescit.

Non ideo in aula deliciis interdictis vituitur: Bacchanalia pom-
pa festiua celebrabantur. Regina choreas solemnes Lutetiæ insti-
tuebat, quæ Lycurgi * choreis in Piræo factis non cecidissent. Ideoq;
quindecim numero Principissarum & illustriorum fœminarum o-
mnium formosissimarum eximebat. Berthaudus de hoc subiecto
versus elegantes condidit, easdemq; sedecim virtutes exhibere, &
Reginam superiorem locum tenere ait. Apollo manu lyram tenens
cum nouem musis ingrediebatur, quæ canebant, choreas ducebant,
& instrumentis musicalibus ludebant, semper hanc rythmorum
clausulam terminando: *Il faut que tout vous face homage, Grand Roy*
miracle de nostre aage. Octo è gynæceo Regio nobiles virgines alte-
ram choreæ partem saltabant. Tertio † Regina pompa magnifica
multis illustribus & nobilibus fœminis in quatuor agmina diuisis
comitata incedebat, quarum singulæ in capite gemmarum tam pre-
tiosarum & prælucidarum copia ornatae fuerunt, vt si faces extin-
ctæ fuissent, satis inclaruisset. Rex cum eminus illas videret, ad Nun-
cium Papæ, qui cum reliquis legatis non longè illinc aberat, se con-
uertit, inquit, quid tibi de cetera ista videtur, an non pulchra est?
Pulcherrima, responderet, & periculosissima: Formā tam venustam
ad conquirendum aliud Amoris regnum satis validam esse; & tan-
tas virtutes efficaces ad destruendum & reddendum omnes amoris
conatus desperabundos.

Has eximias formas, inquit, per lineam obliquam cum admi-
ratione, ceu radios solis, adspicere oportet, alius enim ac dixi adspe-
ctus periculosior est. Regina hanc noctem in variis animi deliciis
transigebat: omnes quibus in adspectum veniebat, vno ore & corde
eam laudabant. Dux Vindocinensis personam Cupidinis induebat,

*minor est
quam cor-
poris, sed
occultior.*
SENEC.
I. controu.

Proditio-
nibus præ-
ueniendū
est.

* Lycur-
gus chore-
as sole-
mnes in
Piræo in-
stituebat,
centū co-
ronatorū
præmium
illi decer-
nens qui
superior in
saltando
existeret,
alteri octo
ginta, &
tertio sexa-
ginta.

IV.
Chorea
Reginæ
solemnis.

Regi-

erat Lupa-
ra, secun-
da, palatiū
Guilianū,
tertia, pa-
latium Ar-
chiepisco-
pi magnū.
Dux Mer-
curius an.
1602. in
febrim pe-
stilentem
incidens
esperatam
metam, q̄
nium re-
gum festū
erat, viuē-
do non at-
tingebat.

Partitio
vitæ ac
mortis.

Exercitus
Christia-
norū eius
desiderio
tenebatur.

Præsentia
Ducis mi-
lites ani-
mosos
reddit.

Reginamq; præcedebat. Ita personatus in paroxysmū febrilem su-
bito incidebat, postea summo cum mœtore ob Ducis Mercuri obi-
tum tristis vestes modo mutatas rursus mutabat, qui initio anni
pensum absoluebat, quem in festum trium regum distulerat.

Morbus & mors Nürenbergæ † cum inuadit, quā, vt in Fran-
ciam remearet, transiturus erat, atque contra Turcas expeditionem
maiores faceret. Tercio die graui paroxysmo correptus morbum
in peius mutari & finem vitæ propè accedere videt, vt ex hoc mun-
do in alterum, ex hac vita mortali in immortalem & ex bello conti-
nuo in perpetuam pacem transportetur. In ea religione, in qua ha-
ctenus vixerat, mori, & per Catholicum sacerdotem sibi sacram cœ-
nam dari expetit. Propterea Senatum rogat, vt Eleemosynario suo
missam celebrandi & hostiam consecrandi potestatem concedant.
Id ei æquē ac Regina Elisabethæ denegatum fuit. Verum totum
Romanum Imperiū suo beneficio tantum obstrictum habebat, vt
Senatus huius ciuitatis Imperialis permiserit, quod ardenti voto su-
spiriisq; ineffabilib. desideraret, ex proxima Ecclesia Catholica con-
sequeretur. Qua recepta ex eo, quo febris laborare cœperat, die de-
cimo tertio moritur, sed mori potius desinit, quia viuentes * quoti-
die moriuntur & eodem die viuere atq; mori incipimus: Sic vnus-
cuiusq; diei cum morte partitio fit, vltimaq; arenæ pars in horolo-
gio, non horæ metam indicat, sed quæ prius lapsa fuerat: Rex ma-
ximè contristabatur. Parentalia passim in Lotharingia & Lutetiæ in
templo D. Mariæ fiunt, quibus tota Parlamenti curia interfuit, &
Franciscū Salæum tunc temporis coadiutorem & Episcopum Ge-
neuensem electum de eodem subiecto perorantem audiuit.

Nemo non videt quantam iacturam Hungaria ex morte illi-
us fecerit, quia nihil, vt aiunt, memorabile, nihilque feliciter succe-
debat, nisi Mercurio præsentē. Non solum Franci, verum etiam aliæ
nationes animo & spe ei confidebant, se extra omnem fortunæ ale-
am esse positos, si sub imperio eius viuere potuerunt. Vno saltem
verbo meticulosos sæpius audaces reddidit, sic præsentia capitanei
maximè vires & robur militum auget. Quamobrem Germanicus
& Cyrus à maioribus nostris laudantur, qui, vt se ad recognoscen-
dum sisterent, & ad fortiter atque strenuè pugnandum cohori-
tarentur, in extremo pugnæ discrimine capite detecto accla-
mabant. Seuera in milites suos disciplina animaduertebat.
Episcopum Geneuensem 27. Apr. 1602. in summo D. Mariæ templo.

Germanicus cassidem suam in altum tollebat vt à militibus agnosceretur. T A-
C I T. ann. lib. 2. Cyrus idem faciebat, X E N O P H. ea propter ait Persiæ Reges
aperto capite in pugnam iuisse.

Dux Vin-
docinen-
sis agit p-
sonam Cu-
pidinis.

V.

Aduersa
valetudo
& obitus
Ducis Mer-
curi.

Mors vtri-
usq; vitæ
angustia
est.

Obitus
Philippi E-
manuelis
Ducis Lo-
tharingiæ
& Mercuri.

* Quotidiè
moriuntur,
quotidiè
det i ur

aliqua pars
vitæ: Et tūc
quoq; cum
crescimus,
vita decre-
scit. S E N.

Ep.

Oratio fu-
nebris fa-
cta & ha-
bita p Frā-
ciscum Sa-
læum ele-
ctum E.

1602.

Iurgia, blasphemias, furta & alia delicta quæ sibi improbi honori atque laudi ducunt, & apud alios mera consuetudo est, ipse grauitèr vindicabat. Magna Capucinatorum & aliorum Monachorum turba in fronte aciei erat, quæ ad fortiter pugnandum Christianos cohortabatur. Ad actiones militares publicis precibus factis, coram facie Dei victoriarum prostratus, se conferebat. Coram Deo enim se humiliare eiusq; auxilium implorare magnanimis ignominia non est.

Seuera in milites suos disciplina animaduertit.

Querela
Tertiani
Status Delphinatus.

Delphinatus immunis à collationibus.

Centum viginti Castellana Delphinatus propter commune æ alienū reliquata, nempe propter decies centū mille, centies quadragies mille quadringentos viginti nouem coronatos.

Quum publicæ Aulæ † festiuitates etiamnum durarent, consilium Regis controuersiam inter Tertianum Statum & duos priores ordines Delphinatus dirimit. Conqueriebatur de omnibus oneribus publicis sibi impositis, nec se à reliquis huius prouinciæ ordinibus subleuari, cum tamen communia sint: rationi itaq; consentaneum esse aiunt, vt fors æqualis sit: Prouincia item libera primum ab eiusmodi oneribus edicta, nec vlla vectigalia in Delphinatu fuerint, ad vnum omnibus incolis æqualiter liberis, omnesq; aliæ collationes propter bonum publicum & conseruationem territorii impositæ fuerint: Hac de causa contributio cōmunis & ad omnes ordines spectabit, quia quod pro negotiis & conseruatione omnium est, onus commune esse debet, & quod omnibus bonis commodo est, eorum incommodum omnibus quoq; imponendum est. Præterea cum posteriora turbulenta Tertiani Status dissidia essent, rustica sua bona Nobilibus vendere coactus, non solum omnium eorum possessione exturbatus, quorum nomine collationes soluebat, verum etiam iisdem oneribus plus iusto grauatus fuerit, nec ex alienatione bonorum rusticorum qualemcunq; alleuationem senserit. In circuitu centum viginti Castellanoꝝ aut communitatū, qui tamen vigesima prouinciæ pars non est, Nobiles & priuilegiati septuagies mille septingentorum octodecim sestertiorum valoris territorium acquisierint, viginti quinque villas horreis inservientes, valoris decem mille coronatorum pro annua pensatura & agriculturam viginti quatuor iugorum boum. Summatim hæc centum viginti castellana in tota communitate ferè quindecies centum mille coronatos debuerint, & in conspectu horum centum viginti castellanoꝝ fuerint mille sexcentæ sexaginta sex domus Nobiles exemptæ & priuilegiatæ, quæ onera fundorum plebeiorum cum eorum acquisitione populo imposuerat. Tertianus Status econtra de hoc subiecto maximas replicationes proponit, sicut plerunque miseriæ & calamitates materiam loquendi suppeditant, & miseros reddunt loquaces.

VI.

In Tertiani Status postulatione euocati erant Ecclesiastici Nobiles, officarii Curia, Ratiocinarii, ærarii ordinariæ atque extraordinariæ classis belli, Doctores Academia, monetales triumuiꝝ atque ministri monetarii.

Acquisitio bonorum rusticorum per Nobiles facta.

Miseri miseriis Oratores fiunt.

Αἱ συμφορὰὶ ποιεῖσι μακρολόγους. Miseria loquaces faciunt. APPIA. de bell. Pun.

Nobi-

Nobiles, quos vulgus magis ac magis odio prosequeretur, ostendebant, quod nervos, venas & ossa non solum secuissent, onerassent, protriussent, verum etiam deglubissent, oppressissent, rupissent, & contriussent, ita quoque falsum & eumentum esse demonstrabant, se auctores culpæ & pessimæ tractationis non fuisse, neque has turbas dedisse, ut comminutis remis naufragioque facto sibi diuitias acquirerent, sed certo certius esse gladios capitaneorum, calamos practantium, iniustas acquisitiones, vsuras extremas & exorbitantes ciuium atque mercatorum quam cruentas & inhumanas belli calamitates & crudelitates huius naufragij maximam causam fuisse: Causam item tam ab æquitate quam à Regis iustitia remotissimam esse aiunt, ruinas & excidium populi in præiudicium priuilegiorum Nobilium reparare, Nobiles Delphinates deterioris conditionis reddere, quam reliquos huius Regni, & quod primum collationes soluissent, eis attribuere.

Clericatus priuilegij sui æque fauorabilis & veteris ac Nobilium, defensionem vrget, Nobilium licet status præ cæteris primas teneat, quia sola sub Fræciæ dominatione esse, Ecclesiastici & plebs Papæ se dedere cupit: Professores Vniuersitatis, viginti Aduocati Consistoriales partes suas acriter agunt. Officiarij ærariorum immunitates suas opponunt. Curia Parlamenti ostendebat, necessitatem Iustitiæ, curationem Magistratus & à Principe claritatem eos habere, ceu astra à sole: Iustitiæ finem Legis, Legem opus Principis, Principem Dei imaginem esse: Eorum quoque dignitatem in priuilegijs suis obtinuisse, postquam suprema principis iustitia nomen Consilij Delphinatus accepisset, sicut ex eo postea Parlamentum factum est: Et quia opinio vulgi maxima erat, ne priuilegium Nobilium per officia initium suum consequutum non in liberos officiariorum transferretur, etiamsi tale officium non habuissent, ostendunt rem nimis rigidam esse liberis nobilitatis dignitatem patri essentialiter coherentem denegare, quia per legem scriptam &que superiores domini bonorum titulorum & honorum familie Nobilium essent.

Litis contestatio erat inter duos priores ordines & omnes priuilegiatos Delphinatus atque Tertianum statum. Initium eius tempore Regis ingressus Lugduni, Origo vero paulo remotior. Nam quinquaginta fere anni sunt, cum populus sub Principibus Delphinatus de inæqualitate onerum conquereretur, verum querelæ illæ statim per transactionem sopitæ fuerunt, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, quæ confirmata fuit per

1602.
Contra-
dictiones
& remon-
strationes
Nobilium.

Episcopus
quidam
Gratiano-
politanus
à suo & po-
puli ordi-
ne descen-
dens ut in-
tentiones
Nobilium
qui Franci-
ci esse vole-
bant priui-
legium Pro-
uinciæ sta-
tibus præ-
sidendi ac-
quirebat.
Curia Par-
lamenti.
Liberi Se-
natorum.
Libellus
supplex
tertiani sta-
tus Delphi-
natus anni
1595. ex-
hibitus.
Transactio
anni 1554.

Clerico-
rum.

Academi-
corum &
Aduocato-
rum Con-
sistorialiū.

Immuni-
tas à colla-
tionibus
extenditur
quoque ad
officiario-
rum libe-
ros. Vide-
antur ea
quæ Cheu-
rierus in
interlocu-
torijs hu-
ius contro-
uersiæ scri-
psit.

1602.

Arestum anno millesimo quingentesimo quinquagesimo octauo ex relatione Michaelis Hospitalij transactum in forma causæ iudicatæ & autoritate publica confirmatæ.

De collationibus transigere non licet.

Responsum ad literas Delphinatus.

Principalis quaestio controuersia erat an collationes essent personales an vero reales, & maior ratio, ut personales fierent, erat fundata in numero Ignium, qui crescere & decrescere per reuisiones possunt, quæ de ijs factæ sunt, velut in re

Tertianus status maiorem fauorem & alleuationem captare existimabat, quam ex hac transactione sperare licebat, nec rei acquiescere volebat, de qua transigere permissum non est, & per illos, qui sufficiente potestate non nituntur, paginas suas veteribus querelis plenas Reginae matri anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono offerebat, quæ consideratis circumstantis diuinitus datam animaduvertebat, ut lites populi dirimeret, voluntates ad equalitatem redigeret, ignem dissidij perpetuum restingeret, nec damnum irreparabile aut sexcentas lites iamdudum per hanc transactionem sopitas, resuscitandas esse existimabat, nec conditionem eorum, qui collationes non soluerent, se mutare velle affirmabat. Hoc responsum autoritate Parlamenti per quædā Edictum generale postea confirmabatur. Vere sollicita ut populo internecinis & mutuis odijs ebrio concordiam mutuam persuaderet, qui à proposito suo non desistens ad arma concurrebat, fœdusq; simile tribus Heluetiæ viris inibat, qui contra Austriacos rebellionem fecerant & se à nobilibus auulserant. Moransum perueniebant primum quasi rebellionis asylum, fortiores & audaciores exercebant concursationes ubi dispersi profligabantur, ut suo loco dictum est. Post huius seditionis biennium conuentiones Romanensium de ordinationibus collationum transigebantur, per quas omnia Nobiliū bona ubiq; à rusticis distincta separabantur. Et hæ conuentiones ratæ vice certarum & infallibilium regularum de irrogatis collationibus obseruabantur. Curia Parlamenti aresta hisce dictis ceu regulæ æque & certę conformia edicebat, quæ tamen ad cuiusuis nutum, ut regula Lesbia, nō flexilis sit. Vulgus se opponebat rogans, ut collationes declararētur reales nec personam sed facultates respicerēt. Verum est modum & formam collationes irrogandi & remittendi à reliquis prouincijs diuersa esse, sed in causa & ratione conuenire. Qui enim per priuilegium natalis aut dignitatem in residua Franciæ parte exempti sunt, in Delphinatu stipendiarij esse non possunt. Collatio hic irrogatur & remittitur per Ignem à præcipuis familiæ compositos, usque ad certum numerum per inscripta vel symbola exhibitum, quæ bellues communiter vocantur ceu scintillæ, quæ partes Ignis faciunt: atque constituunt. Hic ex nouem uisione ignium Gratianopolitanorum anno 1447. & 1450. clausula hæc expressa est, *Pour uenir que le nombre des feux, ne fut accru*, quæ monstrat irrogationem quoad personas non quoad fundum esse, quæ definitæ non augentur.

Contra hanc transactionē in actis Tertiani status hæc verba leguntur. *Elle fut faite en l'an 1554 par treize duntiers Estat auet quarante trois des plus grands plus riches & redoutez seigneurs qui fassent entre les deux autres ordres. Cela, Sire, crie à l'arme, à la force: ceux-cy estoient de plus intelligents & aduisez, ceux la des plus ignorans & grossiers, cela, Sire, crie au Renard, au Renard. Regula Lesbia cærea flecti.*

scin-

Vide de
his dictis
statuta
Delphina
tus fol. 80.
col. 9.
Rex ad de-
cidendam
hanc con-
trouersia
deligit qua
tuordecim
iudices: du-
os Ratio-
cinarij Ma-
gistros, Cā-
cellarium,
Brissacū,
Boisdelphi-
num, Ro-
nium Ar-
chiepisco-
pum Bituri-
censem, Ca-
stellono-
uum, Ram-
bouilletū,
Mæffesū,
Guelliū,
Sancium,
Commart-
inum, Le-
uium &
Choxiū.
Immuni-
tas Nobiliū
ex l. 391. ff.
de muner-
ibus & hono-
ribus & l.
non tantū,
§. l. erensibus
ff. de excus-
desumpta
est.
Per hoc a-
restū Ec-
clesiastici
non nobi-
les contri-
buebant

scintillulis compositus est, nec in quacunque mensura aut dinu-
meratione prædij sed in numero & qualitate personarum consistit.
Quibusdam visum est hos ignes nō tam ad exigendum argentum
quam ad conscribendum exercitum esse institutos, & Principem
iubere vt liberi Satellites eligantur, e quib. vnus sex Ignibus præset.

Lis illa controuersa per sexennium durat, in qua à partibus
magnæ productiones fiunt, quæ Andree Huralto Domino Messesi,
Consiliario in Consilio Regis traditæ fuerunt: Hic antequam acta
ad Regem & Curiam Consiliarem renuntiavit, omnes species &
membra controuersia Præsidi Commartino Merlæo & Villegæ-
gnio, libellorum supplicum in Regia magistris, ostendit, atque par-
tium Deputatos de obiectis in hac lite difficultatibus loquentes
audiuit. Rex iubet vt causa curiæ suæ consiliari videnda exhibea-
tur, & Arrestum solemniter fiat in præsentia sui, in adsessione, & ex
sententia primariorum Coronæ Officiariorum, virorū consilij sui
illustrum, quos elegit & specialiter ad id deputauit. Dies aliquot
referendo abeunt, & vtrinque maxime demonstrationes ab vtriusque
partis deputatis in mediū proferuntur. Quib. bene cōsideratis Rex
aresto suo regulā generalē de collationibus Delphinatus instituit.

Nobiles tā togati quā cæteri, vt nobilem decet viuentes Ec-
clesiastici siue alij exempti sint ab omnibus confectionibus & con-
tributionibus, quoad omnia bona tā mobilia quam rustica, exce-
pto casu necessitatis, in quo nobiles contribuere tenentur, & nihi-
lominus villicis & colonis dictorum bonorum propter bona mo-
bilia & pecuaria atque commercium, quod in prouincia & extra il-
lius limites exercere poterunt, irrogentur.

Præsides, consiliarios, aduocatos & Regis procuratorē, qui
iā munia in curia Parlamēti Delphinatus sustinēt, à collationib. &
indictionib. exempti sint & maneāt, dū in officio sunt, & etiā tum,
posteaquā resignauerūt, modo in dicta curia p viginti annorū spa-
tium seruierint, reliqui dictæ Curie officarij, Actuarij, Apparitores
& alij, item Cancellariæ officarij dicti Parlamenti, consistoriales &
reliqui aduocati, sicut etiam omnes Castellani, inferiores iudices,
Aduocati & procuratores Regis suppræfecturarū iudicatus dicti
Parlamenti hisce contributionibus subditi sint ceu reliqui Tertia-
ni status, hoc nominatim cauto atque excepto, quod Vibaillius Ge-
aisuodani exemptione sua consueta dum in officio est, gaudeat. Et
quantum dictorum Præsidentum, Consiliariorum Aduocatorum &
Procuratoris Regis liberos attinet, qui in dicta officia & munia re-
cepti sunt, & per viginti annos in dicta curia seruierunt aut serui-

bunt,

1602.
solū quoad
bona pro-
pria & allo-
dialia.
Commart-
inus sum-
mus in cu-
ria consilia-
ri præses.

I.
Clerici No-
biles.

II.
Parlamen-
tum.

Vibailli-
us vel vice
nomarcha
Geaisuoda-
nensis.

Per ius ci-
uile Docto-
res immu-
nes sunt l.

providendū
ubi gloss.

C. de postu.

l. aduocati

C. de aduo-

catis. Im-

munitate

in Delphi-

natu ante

arestū anni

1556. gau-

debant.

1602.
Liberi offi-
ciariorum.
De hac ex-
emptione
Lector vi-
deat ea que

docte &
elegantè
Espilius
Regius in
ratiocina-
rio Delphi-
natus Pro-
curator
scripsit.
Edictum
de exem-
ptione à
collationi-
bus anni

1598. Rex
confirma-
ri, publica-
ri & custo-
diri in Par-
lamento
Delphina-
tus iubet.

V.

Disquisitio
contra
Nobiles ne-
otericos.

Reuocatio
nobilita-
tionis.

VI.

Spurij No-
bilitium.

bunt, siue in exercitio suo moriuntur, pro Nobilibus habeantur, modo vt Nobiles decet, viuant: Et quoad liberos, qui in dicta officia in posterum recipiuntur, Nobiles non sint, neque pro iisdem habeantur, nisi parentes & aui in parili officio aut alijs munij con- stituti fuerint, quæ lege & more Regni nostri Nobilitatis aliquod initium dare possunt.

Præsides, Magistri, Præfecti † rationum Regiarum Rationa- les & Procurator Regis, qui iam sunt & erunt recepti in dictam Cameram, tã quoad se quam liberos suos iisdem priuilegijs & ex- emptionibus æque ac Curiales Parlamenti gaudeant, omnes vero reliqui officarij dictæ Cameræ sicut alij contribuant, item omnes ærarij & vectigalium Officiarij, excepto perantiquo Franciæ The- saurario, qui dum in dicto officio est, à dictis collationibus exem- ptus sit, & etiam tum vbi resignauit, modo per viginti annorum spatium seruierit.

Commissarij † belli, Magistri aquarum & sylvarum, atque Præfecti rerum capitalium, nisi Nobiles sint, ceu reliqui, contribu- ant. Et quoad domesticos Regis & Reginæ Delphini atque cæ- terorum Principum, quorum officarij exempti sunt, item Satelli- tes Regis, Laterones dicti præfecti, Angarij & armamentarij, mo- netarum atque aliarum similium qualitatum Officiarij, secundum normam præscriptam viuant, vt in Edicto anni millesimi quin- gesimi nonagesimi octauo de exemptione & immunitate à col- lationibus continetur.

Disquisitio † à quadraginta vsq; annis de illis fiet, qui se or- dini Nobilium immiscuerunt, cuiuscunque qualitatibus sint, vt eis collationes irrogentur: quinetiam Rex per officarios suos dictam disquisitionem de Tertiano statu subito fieri iubet, cum Nobili- um priuilegia vsurparint, ad soluendum collationes condemnen- tur ab Edicto vsque anni millesimi quingentesimi nonagesimi o- ctaui, quo pecunia inde proueniens ad liberandum communita- tes reatu debendi, in quibus supradicti resident. Præterea Rex o- mnes nobilitationes per viginti annos ante & post Edictum factas reuocat, saluis demonstrationibus, quæ Regi exhibentur ad dan- dum literas declaratorias, si decet, dictis nobilitatis, quatenus qua- litas & merita eorum ferunt, cuius cognitionem sibi reseruata excipit.

Spurij * tam Nobilium † quam Officiariorum atque ab ijs- dem descendentes pro Nobilibus non habeantur, sed pariter ac rustici contribuent.

III.

Ratiocina-
rium Re-
gium.

Peranti-
quus
Franciæ
Thesaura-
rius.

IV.

Per idem
arrestum
Rex inter-
dicat, ne
quis nobi-
litatione
gaudeat,
nisi com-
munitati-
bus inde-
mnitatem
repromise-
rit aut ei-
dem de ea
cauerit,
quibus in-
tererat iu-
xta æstima-
tionem per
officiarios
factam.

* Consue-
tudinè Del-
phinatus
spurij no-
bilitium li-
beri sunt.

VII.
Professo-
res Acade-
miæ.

Duo Doctores † Regentes Vniuersitatis Valentia impensis Regis viuentes & actualiter legentes, item alij duo quibus consules & incolæ dictæ ciuitatis stipendia dare possunt, vt ordinarie in dicta Vniuersitate legant, à dictis collationibus eximantur, & qui in dicta ciuitate sunt cum pedellis & secretarijs, item Medici & reliqui, qui in aresto non eximuntur.

Duo pri-
mi ordi-
nes in a-
ctis se con-
tributuros
aiebant in
aliquibus
casibus, ni-
mirum
tempore
pestis in re-
paratione
pontium,
puteorum,
fontium,
viarum,
murorum
& furno-
rum publi-
corum: sed
onus rerū
communi
um regio-
nis Tertia
no statui
incumbit.
Concor-
dia status
florent.

Tertianus status sumptum † rerum communium dicti territori sustineat. Duo priores Ordines modeste & tēperanter, quantū fieri potest, procedant, ne ei, quod ad res priuatas spectet imponāt.

Incolæ † ciuitatum & vicorum in posterum concurrant quoad obligationes & annuas pensitaturas pro rato argenti, quod habent aut habituri sunt in illis locis, vbi tales obligationes & annuæ pensitaturæ in dicta prouincia iure ipsis debēt. Et vbiq; summa aliqua argenti aut annua pensitatura, illis exceptis, debetur; locis, vbi residebunt, irrogetur. Sicuti quoq; mercatores & incolæ ciuitatis propter negotiationes & cōmercia, quæ illic deinceps exercebūt.

Nobiles † Gallia Narbonensis & Prouinciæ propter bona rustica, quæ per viginti annos acquisierunt & in posterum acquirēt, contribuāt, modo domiciliū suum in dicta prouincia non habeāt.

Tertianus status in hoc aresto non acquiescebat sed demum recordari coactus, q̄ in vniuerso territorio & nationibus, quæ sub vnica vnus potestate sunt, cū reliquis ordinibus non cōparandus sit, Chamus fratribus suis seruiat. Mihi videtur in rebus politicis nihil iustius esse equalitate, matre Iustitiæ, quia concordiam gubernat, sine qua status florētissimi pessum eūt: quando vero vulgi opinio est, vt omnia onera equalia sint, confusione periculosæ fenestras aperit, ne inter eos distinguatur, quos dignitas & virtus à communi separat. Impossibile est, eos, qui per professiones prærogatiuam, aut per merita, quorum ab auis capaces fiunt, siue illa propria vitute acquisierūt, alti cubitos innumeros animis vltra Libani montes euolant, æqualitatem in planitie perferre posse.

Ordo &
distinctio
vniuersa-
lis.

Quemadmodum in vniuersum distinctio certe admirabilis est tam in rebus sublunaribus quam in substantijs à nostro sensu alienis, ita in perfectioribus imperij formis perpetuæ personarum & dignitatum distinctiones sunt. In corpore humano membra nobiliora sunt, in firmamento cœli stellæ lucidiores, in re domestica munia & onera præstantiora. Sic in rebus politicis sunt, qui imperant, nec eis imperatur, vt superiores, alij qui imperant, & illis imperatum atque mandatum est, vt magistratus, postremus & infimus ordo illorum est, quibus semper imperatur & nunquam imperant.

1602.

VIII.
Res com-
munes.

IX.
Annuæ
pensitatu-
ræ consti-
tutæ.

X.
Nobiles
Prouinciæ
& Gallia
Narbonen-
sis.

Status, qui
se ad vni-
uersalem
ordinem
confor-
mant, ex-
cellunt:
quia vul-
garis opi-
nio est Mo-
narchiā, in
qua vnus
imperator
est melius
exhiberi.

1602. Sex maio-
res circuli
& quatuor
minores in
Sphæra.
*Inaquali-
bus aqua-
lia sunt in
aqualia ni-
si modo quo-
dam termi-
nentur at-
que tempe-
rētur. Plat.
de leg. 6.
* Seditio-
nes oriūtur
dum humi-
liores pro-
truduntur
cubito à
potentiori-
bus aut ege-
ni ac viles
excellenti-
oribus inui-
dent. DIO-
NYS. HA-
LIC. lib. 2.
† Hæc lex
in lib. 12.
tit. 8. Cod.
Vt dignita-
tum ordo
seruatur, re-
fertur
Dionys.
Halic. li. 2.
Plin. lib. 8.
c. 48. Plut.
problem.
Rom. q. 76
Confusio
inaquali-
tatis.*

Ex hac membrorum differentia corpus Reipubl. compactum est: Sphæra multis circulis magnis & paruis constat: Harmonia musica ex diuersitate plurimarum vocum & tonorum cōtrariorum composita est: Ex concordia ciuili, quæ nihil magis detestatur quam æqualitatem & excessum proportionis Arithmeticæ, vbi cuncta abque virtutis, honoris & meriti differentia æqualia sunt, æqualitas, quæ maximas & periculosas inæqualitates produxit, quia inæqualitas æqualia inæqualia reddens (vt Pltæ ait) statum dissidijs & seditionibus replet, dum minores maiores* opprimunt & vltimi ordinem primorum æmulantur. Causa est, quare hoc fortunæ miraculum Seruius Tullius, optimus ille Romanorum Rex hanc memorabilem legem posteritati tradidit, ceu firmum & perpetuum existimationis & honoris in Imperio fundamentum, vt † ordo & differentia dignitatum inter homines seruaretur.

Ante eum Romulus Patricios à plebeis distinxit, illisque curā religionis, iustitiæ atq; exercitus tradidit, his vero artificia, commercia & agriculturam, & quo Nobiles, quibus fauebant atq; sibi commendatos habebant, à plebe distinguerentur, indicia & signa manifesta eis gerenda edicebant, nempe monile aureum, togam purpura intextam, calceos cum paruis lunis, specialeque equitandi priuilegium. Sic in hoc Regno & consequenter in prouincia Delphinatus, quæ illius principale membrum est, differentia trium statuum, ex quibus compositus est, euidentissime sunt, nempe Clericatus, Nobiles & Tertianus status, vbi maxime adhuc distinctiones occurrūt, qualitatibus officiariorum Regis à residuo separatis, ita vt intentio Tertiani status voluerit collationes fieri reales, & prædia Nobilium atque priuilegiatorum sub Prouinciæ Ignibus comprehendere. Hoc certe in hanc odiosam confusionem incidisset, quæ nunquam fuit, nec in statu bene composito sub specioso æqualitatis prætextu esse potest, nec confusam æqualitatem producere & in eadem aduersa valetudine æque delicate & molliter seruos, ac dominos & liberos excipere. Ideoque Rex in hoc Arresto quicquid alleuationem adferre poterat, & qua salua iustitia Tertianus status fruisce poterat, donabat, conseruando Ecclesiastica, Nobiles, Iustitiam atque Vniuersitates in priuilegijs, de quibus conditione & meritis suis confidunt: nec populum decet illud reprobare, ceu vas de figulo non conqueratur, à quo effectum est, si vsibus domus dignioribus non destinatur. Et reuera populus nihil potentius emplastro patientiæ habuit quo vulnus curare potuit, & dolores sæuissimos lenire.

Proportio
Arithme-
tica.

*Omnes bo-
ni semper
nobilitati
fauemus:
quia utile
est reipubl.
nobiles esse
homines di-
gnos maio-
ribus suis,
et quia va-
lere debet
apud nos
clarorum
hominum
nomen de
Repub. me-
ritorum.
Quamuis
in aduersa
valetudine
nihil serui à
liberis dif-
ferant, mol-
lius tamen
medici cle-
mentiusq;
tractant
liberos.
PLIN. lib.
8. ep. 7.
Οὐδὲν δὲ οὐ-
τωλας πλὴν
γὰρ οὐ τὸ
φίλειν αὐα-
γέμεν. Ni-
hil ita pla-
gas coercet
vt patien-
tia. IOS. de
bell. Iud.
lib. 2. cap.
16.*

Omnia

Strabo ait
 èmina
 quadam,
 quæ am-
 plius vno
 milliari
 Carthagi-
 ne noua in
 Andalusia
 non erat,
 quotidie
 argentum
 purum pu-
 tum valo-
 ris duo-
 rum mille
 quingento-
 rum coro-
 natorum
 effodi. Et
 Plinius mi-
 nas Astu-
 riæ, Galli-
 ciæ & Portu-
 galliæ quo-
 tannis vi-
 cies cētum
 mille flore
 nos dare
 ait.
 Præcepta
 quæ viam
 fodinas in-
 ueniendi
 demon-
 strant.
 Montes
 Pyrenæi in-
 cendio ar-
 dentes.

Omnia elementa † ad prosperitatem & benedictionem Pacis conferebant. terra Regi nouū quendā diuitiarū modū ostendebat. Multis in locis Regni nostri, auri, argēti, cupri & plumbi-fodinę reperiūtur, præ illa etiā alijs rebus metallicis ditissima sunt. In montibus Pyrenæis initium eius fit, vbi vestigia & indicia antiquitatū & laboris Romanorum memorabilia cōspiciuntur, qui montes tanti faciebant, quanti nos nunc Indos, cum nullum aurum aut argē- tum quam illinc ex Asturiæ & Andalusie Hispanorum fodinis ha- berent. Infinitæ & immensæ profunditatis putei illic videntur! lo- cus certe commodus è quo sclauī & metallici aurum effoderunt. In montium cacuminibus altissimis situ vetustatis ruinosæ turres ro- tundæ & lapideæ sunt quę vsui erant tã ad com meatū & transitum intercludendū & custodiendū portus & valles, quā vt operarij se ab iniuria hyemis defenderent, & aurum atq; argentum purum ab o- mnibus immūditijs & scorijs redderent; quod demum tēpore veris accedente Romā transportatum thesauris suis adponebant. De fo- dinis latentibus ex ordine atq; ratione naturæ conijcimus, & inter- dū illæ artificio inueniuntur. Accidens maxime quoq; eo cōfert, cū nempe ex subito & maximo incendio riuuli argenti fluunt, vt mō- tibus Pyrenæis inardescētib; factum, vel montes flumine dehi- scunt, arbores eradicatæ videntur, rupes rimas agunt, & ima terræ viscera hiant, in quibus fodinæ apparent. Quando item continuis pluuijs factis terram colimus & torrentum è montibus ruentium scaturiginem inuestigamus, ex palis quibusdam inuentis fodinas illic esse suspicamur. Et cum fontes aditum quasi minarum patefa- ciunt, intentius animaduertere oportet, cuiusmodi arena aut gla- rea in fundo sit, an aqua nitri, aluminis aut sulphuris saporem ha- beat. Si ex his accidentibus præsumptio satis manifesta non datur, ad signa naturalia tam exteriora quam interiora recurrendum est. Exteriora sunt in herbis, arboribus & fructibus in locis, vbi fo- dinæ sunt, crescentibus. Omnes herbæ nebulis albescunt exce- ptis ijs, quæ prope venas metallicas nascuntur, quia exhalatio ca- lida & sicca in locis subterraneis aquæ congelationem impedit. Minimæ nec colore viuo præditæ sunt, prout natura vaporum fert: Sic arborum folia vere nouo maxime ad colorem venetum aut cyaneum accedunt, & apices ramorum infuscati appa- rent. Signa interiora ex qualitate terræ aut rupis deprehenduntur, pro- ut qualitas & situs terræ est, nempe glutinosa, alba, viridi aut glauco colore prædita, siue in rupe diuersicolore marchasita videtur. Et vbiubi in terra aut rupe silaceum inuenitur,

1602.

VII.

Fodinæ in
montibus
Pyrenæis
reperitæ.Pyrenæis
montibus
incuria pa-
storumconflagra-
tibus ar-gentum
purum ef-
fluebat,quod Phœ-
nicibus pa-
stores ven-
debant,quali rem
cuius valo-
ris nescij e-
rāt DIOD.

cap. 5. li. 9.

In regno
DamutijÆthiopie,
versus mō-

tem Balæ-

um incolæ
post conti-nuas plu-
uias agros

assidue co-

unt vsque
lum au-cum quod
noctu ruti-lit inueni-
unt. IVL.

A S.

SCAL. ex-
erc. 102.Exteriora
venarum
signa.

Interiora.

1602.

Hæc virgula ex coryleto conficitur quod vnius tantum anni est, & bifida esse debet, cuius mucro ad cœlum ambabus manibus capta & prehensa, tendat.

Aurifodina in provincia Lugdunensi.

Omni auro inest argentum vario pondere.

PLIN. lib.

33. cap. 4.

Anno Domini 1502.

pala auri

puri puti

reperita,

quod Græci

ἀπὸ πυρὸς

id est igne

non co-

ctum vo-

cant, tri-

ginta duas

libras no-

stri ponde-

ris pende-

bat, quæ

fere quin-

que mille

auri-fodinam illic latere certum est. Hisce coniecturis deficientibus ad diuinæ virgulæ artificium recurrendum est, quæ ex occulta quadam proprietate & sympathia naturæ ad terram versus sese flectit, quam primum is qui illam gerit super locum vbicunque vena aut metallica substantia est pedem posuerit. Hanc viam aliquoties in hoc Regno institerunt, sed nullibi felicius & abundantius quam in territorio Lugdunensi, in quo perfectissimæ metallorum fodinæ & postrema solis operatio, nempe auri, inuentæ fuerunt. Non in loco sterili sit, quod tamen contra Cardani opinionem est, qui ex sterilitate de fodinis conijcit, nec in vacua aut otiosa terra, sed in vinea fertili, in territorio commodo prope vicum S. Martin la plaine dictum, qui ad Comitatum S. Ioannis Ecclesiæ Lugduni pertinet. Rusticus hanc vineam colendo silicem subaureum inuenit, vnde persuasissimum nobis erat, hoc membrum corpus præsupponere. De illo primum certior factus sum. Vicius Iustitiæ Lugduni superintendens mandatum, vt illic fodere iuberet habebat. Prima productio admirabilis fuit, & ex compluribus frustis, quæ illinc effoderant, Regi in basilica les Tuilleries dicta exhibui massam pulcherrimam, e qua aurum gemmas quasi agebat, æque purum ac Cananense, & reuera dici posset, plus quinque mille annos esse quod Sol nihil perfectius illo in visceribus terræ produxisset. Non enim tantum auri semina aut in palis aut in puluere vt in terræ nouæ torrentibus neque cum arena mixtum vt in Bohemia sed lapidibus & silicibus inest, atque purum putum aurum & argentum est: nam vtrumque absque alterius metalli commixtione provenit. Rex has palas Duci Mayenno, qui cum eo deambulabat & reliquis Principibus atque Magnatibus ostendebat, non minore certe in pretio habens quam Portugallus ille, qui ante annos centum massam auri puram putam inuenerat triginta duas libras pendentem. Magno cum desiderio me loquentem audiebat, quod inter plurimas regni sui benedictiones noua Peruuia in Francia inuenta fuisset, & ordinem atque præcepta in fodinis obseruatum consueta scire volebat, & quantum illinc commodi ad eos rediret, qui expensas facerent. Prima hæc indicia incerta erant, vt sufficienter & certe ad interrogata respondissem. Nec minus ei gratum erat audire, quod si venæ profundæ atque perennes essent, commodū opinione maius sperandum sit, cū fodinæ prope à terræ superficie nō puræ neq; abundantes sint, quāto enim profundius aurum in terra est, tanto purius & maiore pondere atq; valore coronati sunt. VIGINERVS in commentarijs suis in Midam Philostrati.

Silaceum auri delitescens infallibile signum.

Nullum metallum auro perfectius: reliqua imperfecta sunt.

Qualitates auri in fodinis differentes.

Venæ magis profundæ locupletiores sūt.

constat.

Dæmones
operarios
fodinarū
infestant;
sed ad ex-
orcismorū
remedium
recurren-
dum est.
Aurum li-
mus lute-
us est.

Rex Caro-
lus VI. Ca-
rolus VII.
Ludouicus
XII. Fran-
ciscus I. at-
que eorum
maiores
multa edi-
cta & præ-
cepta de

constat. Magnus labor in quærendo, maior in effodiendo, maxi-
mus in conseruando hoc metallum ad perniciem humanæ vitæ re-
pertum, vtinam pro communi bono è mundo in imum terræ bara-
thrum præceps mittatur. Quibus maior illius copia est, ignorant,
quanto dispendio eruatur atque effodiatur, nec animaduertunt,
quantis periculis metallici, etiam vitæ discrimini, obiecti sint, quod
exhalationes graueolentes in fodinis eos suffocent, ab aquis impe-
tu inopinato & maxima copia ruentibus obruantur, fulcra conca-
merata & subuexa operarios opprimant, dæmones in hisce locis ca-
uernosis & solitariis sæpè eos ad mortem vsque mulctent, saxa & ru-
pes super inopinantes voluant & tam indignè excipiantur, vt quo-
tidiè ferè ex illorum numero aliquis è medio tollatur.

Sic limus iste luteus & albus, cuius gratia homines cælum at-
que terram abnegant, & improbi illius adeo famelici sunt, ceu ignis
quantitate aridi ligni, quod in illum cōiicitur, non extinguitur, ex
abyssinis terræ effossus homines nimium insatiabili diuitiarum cu-
piditati deditos à recto tramite auios ducit, & auro ad inaurandum
vitium, non virtutem, vtentes, in præceps mittit. Rex vestigiis ma-
iorum suorum insistens, quibus fodinæ, infinitis commoditatibus
locupletissimæ, semper curæ fuerunt, edictum generale de regulis &
præceptis operariorum atque operum sanciebat. Magnum magi-
strum & Ephorum generalem omnium Franciæ fodinarum consti-
tuebat, datis priuilegiis exteros operarios conducendi, quibus diffi-
culter parere possent. Bellegardus primus fodinarum Magnus Ma-
gister erat. Rufio Belleloco Status Secretario onus delegabat, Bel-
lingano primario Regis Cubiculario generali officii exactore con-
stituto.

ordine, politia, Iustitia metallicorum, metallorum, fodinarum & yniuersæ ter-
restris substantiæ publicarunt.

SUMMARIVM

SECUNDÆ NARRATIONIS.

- 1 Princeps non in vno loco semper commoretur.
- 2 Varii de bello rumores.
- 3 Conspiratio Ducis Bironii detecta.
- 4 Gradus honorum & dignitatum eius.
- 5 Cum Duce Sabaudie & Comite Fuenti conspirat.
- 6 Veniam delicti à Rege petit.

1602.

Vtinam pos-
set à vita
in totū ab-
dicari au-
rum, sacra
fames pro-
scissum con-
uictis ab o-
ptimis qui
busq; & ad
perniciē vi-
ta repertū,
quantū fe-
liciori auro
cum res i-
psæ permu-
tabantur
inter sese.
PLIN. lib.
33. cap. 1.

Edictum
de regulis
fodinarū.

1602.

- 7 Litteræ, schedula & epistolia manuscripta per Finium Regi exhibita.
- 8 Iter Regis Blasas & illinc in agrum Pictaviensem.
- 9 Seditioes & turba præsentia Regis pacata.
- 10 Turba & tumultus in Palatio ob interdictas Audientias.
- 11 Arrestum contra Aduocatos.
- 12 Demonstrationes Aduocatorum.
- 13 Edicta Regia pro Arresti declaratione.
- 14 Quanto in pretio Iurisprudentia sit habenda.
- 15 Edictum contra duellum.

SECUNDA NARRATIO.

I.

RIN CIPES † Solem imitentur, q̄ in vno Zodiaci puncto non semper consistit, vniuersam terram spatio vnius diei circumit, atq; anni cursum duodecim mensibus absoluit: Et quo omnia mundi climata p̄pius caloris sui vim sentiant, facit, vt vicissitudine solita vnumquodque illius particeps fiat. Interibi cum hic hyems est, illic æstas prædominetur, & qui iam vere nouo gaudent, aliis alibi fructus Autumni non inuideant. Res incommoda Reipubl. Regem in vno loco semper commorari, & proxima tantum curare, longinqua vero Principibus & Gubernatoribus committere. Loca regni sui distantia aliquoties inuisat, quin quantam curam erga ouile suum gerat & se verum populi pastorem esse ostendat. Quam ob causam cum Rex noster Fonsibellaquei tempus quadragesimale actionibus pietatis maxima ex parte deditus celebrasset, atque ægrotos ex Hispania ad eum accedentes tangendo sanasset, animum ad iter Blasas, illinc Turonum atq; Pictauium & in alia distantia loca, si vtile foret, suscipiendum præparabat. Quibusdam persuasum erat, quod alioversum concedere vellet; sed hæc persuasio illis, qui bella spirabant, accepta erat, peruulgato rumore Hispaniæ Regem primum pugnae locum decreturum, nisi Franciæ Rex præueniret.

Principibus
adeunda sa-
pius longin-
qua Impe-
rij. T A-
CIT. ann.
lib. 3.

Malū quo-
ad populū
Regē quasi
fixum in
vno loco
hærere.

Capitane-
us qui in
Hispanorū
conductu
erat testi-
moniales
Prælatorū
Hispaniæ
litteras ad-
ferebat, q̄
multos
Regis ta-
ctu sanatos
fuisse te-
stabantur.

II.

Magnæ † illæ copiæ, quæ in Italia contrahebantur, natura Comitum Fuenti bellicosa, Ducis Sabaudia subita factiones, qui in pace viuere non poterat, conditiones fœderis Veruinensis Hispanis iniquæ & alia quam plurima hominum quorundam de bellis augurio respondebant. Rex quoque certior factus erat exercitum naualem in Regno Neapolitano contractum de prouincia intercipienda cogitare, Hispanis vsque licet reclamantibus illud ad inceptum contra Algairum persequendum fieri. Dux naues bellicis instru-

Exercitus
naualis
Regis Hi-
spaniæ.

mentis,

men is, quæ fossoribus necessaria erant, onusta de susceptione noua potius suspicionem nobis mouebant. Prudentiores enim non ignari erant, status rerum Hispanicarum absque prodicione Francica parum vigere, atque eadem destitutos nihil suscipere, quod in regni nostri perniciem vergere posset.

III.

Ita hoc tempore quædam † manifesta fit, licet pensum suum nondum absoluisset, quem ante quatuor annos ducere coeperat. Sed, ut res dilucidior fiat, eius origo nobis inquirenda & paulo altius perpendenda est: hoc igitur principium veritatis locum suppleat, de quo teste experientia in hominum moribus cognoscendis minimè dubitare ausim, *hominem scilicet à seipso ad deteriores vitam non redire, nisi malè dispositus habitum in vitiis sibi comparauerit, nec illum, qui semel viam meliorem instituit, vno actu totum corrumpi posse.* Tempus ad primum animi habitum mutandum requiritur. Affectiones per obiecta exteriora suscitatae fortiores interioribus sunt. Principium deprauatum à natura non prouenit. Tempore nascuntur & fiunt, & mala dispositione enutriuntur: mare septentrionale non congelat, hoc potius paludibus & fluuiis, qui sese in illud exonerant, adscripserim. Rex quidem animaduvertebat Ducem Bironium officio suo decessisse, nec tamen momento illud euenisse, neque vno statim actu in hanc improbi animi sententiam incidisse, nisi participationem & commercium consilij cum exteris habuisset. Vix sibi persuadere poterat, Ducem strenuum nobilem atque magnanimum in hunc errorem trahi posse, imo commentitium esse, hominem summi honoris sui paterni hæredem, cui nec Regia clementia quotidie defecisset, ab officij sui religione declinasse, & ab existimatione atque magnanimitate prorsus alienum institutum suscepisse. Spes atque bona hæc opinio Regis, quam de Duce conceperat, obstitit, quo minus verbis fidem habuit, se vero rei penitus ignarum esse simulauit, nisi, quod Gubernationem Aquitaniae ei tradere & in signum remunerationis bis centum mille coronatos cum Castellis Trompetæ & Blayæ donare voluit, quo à loco omni conspiracy conuenienti submotum videret, & procul à commercio eorum qui secum constituerant eum aut à Francia auellere aut pessumdare, nec tamen aliud præter capitis discrimen ei metuendū esse, si fidelitatem eius tentando persuasionibus eorum fidem adhibuisset, aut dominio suspectū reddere, nisi cōsortes & locios tentationis expressè demonstrauiisset. Post captū Laudunū disquirunt Lutetia indignabundū ob rem à Rege ei denegatam, in cet cum Marechallo Ornano de mutatione conuentum fuerat.

Erras si existimas nobiscum vitia nasci, superueniunt, ingesta sunt.

S E N.

Καὶ οὕτως ἐκ αὐτῶν ὁδὸς.

Nemo sponte malus.

PLAT. in Timæo.

Rex ei Aquitaniae gubernationē cupit tradere.

Nemo vno actu corrumpitur.

Conspiratio Ducis Bironii detecta. Communicatio cum exteris hostibus reconciliatis suspecta est.

Dux Bironius Aquitaniae Gubernationem recusabat ne de iure suo quod in Burgundiam habebat, decederet, li-

1602.

*Oportunif-
sima ad ira-
cundiā fer-
uidi animi
natura est.*
SEN. de
ira cap. 19.

*Ferè solet
insolentia
crescere re-
bus quietis.*
IOSEPH.
lib. 2. de
bell. Iudai.
cap. 11.

Pausanias
à Xerxe cō-
tendit sibi
filiam eius
in matri-
monium
dari, pmit-
titq; se fa-
cturum ut
Spartæ, ei
offensæ,
rerum po-
tatur.
Eandē ob
causā The-
mistocles
Xerxē adit
eiq; totius
Græciæ ac-
quisitionē
atq; victo-
riā despon-
det.

Homo a-
nimo affe-
ctus vult,

gratiam Ducissæ Bellefortiæ susceptam. Post ea bis centum mille coronatos offerunt, ut exercitui Regis Hispaniæ in Francia stipendia præbeat, auctoritatemque generalem in illum habeat. Sic in pugnando quidem Achilles ipsis videbatur, Vlysses vero in loquendo, auribus suis ad eorum fascinationes occlusis, affirmans quod irā ab officio suo decedere nunquam cogatur, etiamsi natura se offensum sentiat, animum tamen non perferre, ut flamma fidem & affectionem Principi suo debitam consumat. Munera recusabat & memoriam magnanimitatis suæ recolebat, & ab eo tempore factionibus delectabatur, quæ animos reddunt insolentes, rerumq; omniū pariunt contemptum, præcipuè cum firmo pede nituntur, vnde cumque fortuna se vertat sub lege & servitute necessitatis semper inmorari non consultum esse. Aliquoties dictum ancipiti ferro supernè ei moriendum esse. Aut nihil, aut Cæsar. Aut vita misera, aut mors gloriosa. Neutrum habuit. Elatis verbis, quidquid proponebat, eloquebatur, idque sapientiores summæ arrogantia signum esse dicebant, quæ non solum hospites * verum etiam servos suos pessum dedisset.

Multum Reipubl. interest Duces & Capitaneos præstantes habere: nullum propugnaculum, quod eorum fortitudinem atque existimationem animi exæquet, nihil vero difficilius continere & sustinere. Cum .n. patriam sibi devinctam esse putant, cuncta licet obligatione debita minora sint, faciliè stomachantur, & ut Pausanias atq; Themistocles foedus & amicitiam cum exteris inire volunt, nisi laboris remunerationem & par pretium ex animi sententia aut ambitionis voto habuerint. Officia Ducis Bironii Regi Regnoque præstita magna erant, sed Rex tantis beneficiis eum remunerauerat, ut coæquales etiam ei inuiderint. Quamvis quadragesimum annum nondum excesserat, primis tamen Regni nostri honoribus usus fuerat. Anno ætatis decimo quarto Colonellus Heluetiorum in Flandria fit! Paulo post Mareschallus militum, tum deinde Mareschallus Generalis. In Parlamento Turonii Admiralis Franciæ & in Lutetiano Mareschallus Franciæ constituebatur. In conuentu Ambianorū neminem præter Regem recognoscebat, & solus Præfectus Generalis erat, licet in consanguineis Principibus non minor idoneitas ad hoc officium erat. Pro honoris cumulo Parium Franciæ numero adponi & Baroniam Bironii Ducatum esse iubebat. Nec in illo acquiescens ad altiora, antequam moreretur, vehi existimabat. Ad recipiendum vrbes Picardiæ se ire negabat, nisi effigies sua ex ære Cyprio facta ante Luparam conspiceretur, inquit

Generosè
postulata
Hispanorū
præcidit.

Superne
sibi moriē-
dū esse ait.
* H¹ βί & ε-
λίσσε & η
γεννατ &
δύο & η
aut vita li-
bera aut
mors glorio-
sa. DIO-
NYS. HA-
LIC. lib. 2.
Arrogan-
tia non solū
suos posses-
sores, sed &
illos quos ei
inservire &
morem ge-
rere contin-
git, perdit.
AGAT. 1. 3
Prima &
summa Re-
gni munia
obiit.

se mal-

vt singuli
in senten-
tiam eius
pedib. ma-
nibusque
descendāt,
& ad illius
placita nō
minimē
commo-
ueantur.
Talis erat
Herodes,
vt IOSE-
PHVS I. 1.
belli Iu-
daici ait.

Rebus suis
secundis
confidens
perit.

Astrologis
delectatur
& credit.
Aiunt hos
diuinato-
res osten-
disse, esse
aliquē qui
ei ictum
gladii à ter-
go minite-
tur & qui-
dem Bur-
gundum.
Pæderetus
cū ad prin-
cipatū ex
cōsilio tre-
centorum
non sume-

se malle in theatro mori magna suscipiendo quam domi viuere ni-
hil agendo. Hæc inter quandoque facinus certè liberum & pericu-
losum ostendebat, malè animatus erga illos, qui facta sua non ad-
probabant.

Post obsidionem Ambianorum, bellis cessantibus, Britannia
reducta atque ensibus in vaginam reconditis existimabat authori-
tatem à statu suo declinare, nisi bellum continuaretur, nec sibi per-
missum esse pro lubitu suo intrepidè quælibet iuri aut iustitiæ con-
traria agere. Ignis forinsecus restinctus interiora viscera rodit. Pri-
mas ubiq; affectabat, fumum atque flammæ facinoris alicuius me-
morabilis suscitabat. Regem ob inæqualem meritorum & præstiti
officii remunerationem incusabat, atq; animi sui tædio minas spar-
gebat, deq; Rege minus honorificè loquebatur, ita vt hominis im-
pudentis & linguæ non refrenatę verba superba & periculosa, etiam
confidentissimi iudicarent.

Naturæ quidem viciū erat, à fortuna vero immutatum. Cum
omnia ex sententia ei cederent, nos docuit eos maximè perire, qui-
bus optimè est, ceu lacrymæ nimio humore suffocantur & lampa-
des nimio oleo extinguuntur. Postmodum illis, qui auribus seruire
possunt, fauebat, & blandimentis opinionibusque præsumtuosis lo-
cum dabat: quin seruis quandoq; dicentibus, quod maximi Fran-
ciæ Capitanei authoritate valeret, respondebat, aut ignominiosè
moriar, aut ad altiora & maiora viribus Nobilis contendam, atque
dextra mea adquiram, quod iure natali ii denegatur. Sic imposto-
res Astrologi, quibus Curiosi fidem adhibent, dum vim & efficaci-
am, imo necessitatem rerum astris a tribuunt, verbis ambiguis &
obscuris dixerant, nihil præter solum icti gladium obstare quo mi-
nus superior euaderet, & quod præstantiorum Europæ Capitaneo-
rum palmas contunderet.

Opinione sui tantum confidebat, vt ceu vmbra corporis effi-
giem solito maiorem exhibet, nemini cesserit, existimans animum
cum cæteris parilis conditionis non esse, ne viuentium quendam
ei exequandum neq; mortuos ad tantum meritorum gradum per-
uenisse. Non ita affectus, vt Pæderetus erat, qui Diis gratias agebat,
quod ab hominib. industriis meritis victus succumberet. Et quam-
uis in religionis Zelo hætenus parum feruidus fuisset, postmodum
cum ambitiosis subinde factionibus mutaretur, animum quoque
in religione mutabat, tesseras precatorias, quas Baro Luxius in pilæ
reter, ex conuentu lætus ibat dicens sibi non minus rem gratam esse quam eti-
am delectatione affici, Spartæ trecentos se præstantiores esse. PLV T.

1602.

Belli con-
tinuationi
inhiet.
Impunè
qualibet
facere id est
regem esse.
SLAVST.

Arbor plu-
ribus quam
conueniat
fructibus
grauida ni-
mia luxu-
riat uber-
tate. PLA-
TONIS
TIMÆVS

Cunctis se
maiores
æstimat.

1602.

Rex ait se
velle per
preſentum
rerum ca-
pitalium
Finio ma-
nus iniice-
re.

Pacis cau-
ſa in Flan-
driam abiit

Eques Bre-
tonius in
Franciam
Marchiæ
Saluſſiarū
cauſa ve-
niens Ma-
reſchallo
Bironio
matrimo-
niū ſororis

ludo ei dederat, gerebat, atque hostis Hugenotorum, vt vocant, irreconciliabilis dici volebat, ad dandum turbas, è quibus commodum sperare poſſet.

Noclæus Finæ Dominus propter Prouinciæ factiones & Leſdeguieræi diſſidiū in ædes ſuas ſecedebat, cui Lex vim denunciabat: Magnatibus ille quibuſdam inuidebat magno ære alieno obſtrictus. Qui indignè aliquid ferunt aut occuſu aut inceptis mutuis ſemper ſeſe offendunt. Dux Bironius non neſcius quod Alansonii negotiis ſe immiſcuſſet, cum Regis Hiſpaniæ & Ducis Sabaudia miniſtris in obſidione Ambianorum conſilii commercium habuiſſet, atque animo etiam nunc turbulento eſſet, præceptore opus fore putabat. Mutuo igitur colloquendo affectus alter alteri communicat, ſatius eſſe exiſtimantes extra Regni fines quærere, quod intro non concederetur, & quo ſecurius res cum Duce Sabaudia procederet, certioſorem de incepto Leſdeguieræi Barralti propugnaculum intercipiendi reddere deliberant, quod poſtea feliciter executus eſt. Sic poſt tanta ineuitabilis periculi exempla Dux Bironius nauigationem viarum ac montium anguſtiis & faucibus interſectam ſub ductu hominis vix à naufragio reſpirantis ſuſcipit.

In Flandriā ibat, vt foedus Veruinenſe exequeretur: Picotus Aurelianenſis eum rogabat, vt fortunæ & conſilii participes faceret, qui merita eius agnoſcerent & admirarentur. Bironius loquentem quidem audit, diſſimulat tamen intelligere, nihilominus perſuadet, malle ſe de hoc ſubiecto expreſſius aliquid in Francia audire. Interim Hiſpani credebant Ducem nunc à partibus Regis Hiſpaniæ ſtare, quia beneuolas aures præbuerat, ſibi perſuadentes, niſi deſciſceret, eum perſuadere. Vir ſtrenuus propter turbas datas in Flandriam ſeceſſerat; Hic in Aula Archiducis acceptus rem omnem detegit, & de ea Regem certioſorem reddit. Rex ei reſpondet, Mareſchallum Bironium animum ab eiſmodi facinore proriſus alienum habere. E Flandria redeuntem Rex vxorem ducere iubet, verum affectiones ſuas alioverſum tendere, oſtendebat. Et quamuis conſenſum matrimonii cum filia Heroinæ Lucæiæ ſimulabat, nihilominus animum ad ſororem Ducis Sabaudia datam applicabat, de qua cum Bretonio mutuo colloquebantur. Ita luſci oculos ad dextram coniiciunt, & viſum ad ſiniſtram. Dux Finium, omnia, quæ poſſet, ad ſatiſfaciendum rebus, de quibus benè ſperaret, agere iubebat. Picotus vero in Hiſpaniam ibat, quo quid de Bironii conſpiratione diceretur ſcire poſſet. Fargeſius Monachus ordinis Ducis proponit, in dotem ducenties mille coronatis promiſſis.

Rem omnem Finio detegit.

Propugnaculum Barralti per Leſdeguieræum captū mēſe Mar. anno 1598.

Quodā in
Hispaniā
& Sabau-
diam ab-
legat.

Cum Du-
ce Sabau-
diæ de re-
bus agit.

No ay a-
mor en la
tierra de
cosa algu-
na, que asy
altere, ny
suspenda,
ny encyen-
da, ny arre-
bate el ani-
mo huma-
no como el
mandar y
acrescentar
el mando.

ANT. PE-
REZ.
Indigna-
bundus ob
Citadellæ
Fori Segu-
sianorū re-
cusationē.

Cisterciensis in Sabaudiam & Mediolanum proficiscebatur ut hanc Franciæ plantā euellendi & eradicandi modū atq; ordinē intelligeret. Res remissius ibant, Hispani verbis Francorū non leuiter fidem adhibent, nisi insignib. rebellionis & factionis effectib. speciosi fuerint. Cū vero Dux Sabaudia Lutetiæ esset, flores Lili ex corde suo euellebat Regisq; reb. tantos scrupulos iniiciebat, ut Marchiā Salustia- rū inausam atq; intentatā reliquerit. Hisce cōfidens parū sollicitus erat de exequendo fœdere Parisiensi. Ad arma cōclamatur bellūq; denunciatur. Dux Bironius præcipua loca in Brixia capit. Quem Pierre-Castelli commorantem initio Septembris Finius offendit, qui S. Claudium, vbi Roncasius erat, bis iter confecerat. Rex de his rebus quidem certior factus, sed ut animus generosior non facilē in diffidentiam labitur, & hic Princeps in omnibus suis actionib. non minus specimen iustitiæ suis ostendit, quam fortitudinis hostibus, satius esse dissimulare quam confidentissimū seruum in ipso infide- litatis actu intercipere. In Sabaudiā eum ire iubebat addita exhor- tatione, ut se à Finio auelleret, nec eius verbis malē persuasuius fidē adhiberet. Summis quasi digitis ut Medicus oculum mentis tangit, quo pristinam visus sanitatem recipiat, deuia vestigia ostendendo in meliorem viam reducit. Verum ut plerunq; in violentas cupidi- tatum affectiones regnandi effusi dicto non audientes sunt, ita quo- que verba Regis ab affectione prorsus aliena esse arbitrabatur, à mutuis cum Finio consiliorum commerciis non desistit, rotamque instituti continuē versat, Regemque non nisi multo comitatu, nec propius tamen, adit. Cum Annessi esset Regi persuadebat se ad tran- situm explorandum ducibus viarum opus habere: Hoc vero fit, ut Renazium ad Sabaudia Ducem commodiore occasione mittere posset atque per eundem de copiis Regis certiores faceret, iube- retque exercitum Albignio ducente retro cedere, ne funditus de- lerentur aut profligarentur. Hæc eodem tempore fiunt, quo Dux Bironius Regem rogat, Citadellam Fori Segusianorum ei, cui ob- tulisset, concedere. Natura magnatum est, quorum ministerio Prin- cipes vtuntur, præsumere se omnia mereri, atque hostibus crude- liores sunt, si quod petatum eis denegatur. Rex ait se Boissessio lo- cum concessurum. Idem Ducem in tantas animi perturbationes præcipitem dedit, ut summo quodam diluculo, cum Camontii es- set, in lecto secum de Rege occidendo deliberarit, de quo tamen postea destitit, ut in Finii & Renazii testimoniis dictum fuit. Ipsum quoque tremor Regi mortem cogitando occupabat. Hinc quam miserabilis illa Principum conditio sit, nemo non videt, quibus

Occulta
proditiones
ad excidiū
bonorū ex-
cogitata
scelera au-
dentiū pro-
ditionē au-
gēt. POMP.
LÆTVS
in Gordia-
no.
Sententiā
Regis con-
temptui
habet.

Renazium
ad Ducem
mittit.

Amiciq; se
mereri o-
mnia præsu-
munt, si q-
quā non ex-
torserint,
atrociore
sunt ipsis
quoq; hosti-
bus. SEX.
AVREL.
VICTOR.

1602.

tantum periculum ab amicis, quantum ab hostibus imminet, & certè qui Imperatorum Romanorum exitus reputat, plures à suis quàm ab hostibus interemptos reperiet. Finius quoque ab exercitu, ad concludendum cum Duce Sabaudia & Comite Fuenti, discedit. Primum cum Duce & Legato Hispania Yurea consultat, & postea Thurini cum Roncasio. Comitem Fuenti Mediolani adit, quo Picotus etiam ex Hispania veniebat, ex ordine commemorans quæcunq; Hispania consilium ad Bironii propositiones responderat, & quidquid de iis cum Finio conferre debebat, idemque maximopere velle, ut in Hispaniam iter suscipiat, Regemq; magno desiderio videndi Ducem Bironiū teneri. Dux Sabaudia & Comes Fuenti certum diem Somæ Legato Hispani Finio & Picoto assignabant. Illic inuicem colloquebantur & quod difficile videbatur, expediebant. Quicquid humana prudentia assequi possumus, in hoc cōuentu deliberatū. De præsentib. & futuris cōsultabant. Hæc sunt centuriæ totius decursus temporis huius Status. Vbiq; hæc cōditio si hoc vel illud accadat adiuncta est. Sic prudentes concludunt contra diuersas fortunæ vices quo nunquā consilia sapientū nituntur. Et effectus ad cōfusiōē statuum huius Monarchiæ omnes veteris politiæ neruos incidendo, pluresq; vno Reges in Regno constituendo, tributarios maiori, qui nominatim cauet atq; excipit, ut autoritatē & potestatem in cæteros habeat, atq; inuicem in partitione Status cōueniunt, sicut quondam quatuor fratres cum duobus leuiris in Oriente habebant imperium.

*Imprudens
tium fidu-
cia est for-
tunam sibi
spondere.
SENECA
De benef.
lib. 4.*

*Conditio-
nem ma-
trimonii
filia Ducis
ei offerunt*

Finis consilii illius secreti penetralium haud ignarus ad Regem ait matrimonium tertiæ Ducis Sabaudia filia esse ferrumen & gluten totius fœderis, quinquies centum mille coronatis insuper promissis & dato omni transcriptitio iure summi in Burgundia domini. Animus in constantia firmior Duce Bironio tam speciosis promissis & conditionibus elanguisset. A nemine præterquam ab ambitionis Dæmone seductus in ista cæcitate pedem grauitè offendit. Animus iste in præceptis mitti non poterat, nisi prius vires defecissent, quæ domino in omnibus exæquari volebant. Dux Sabaudia maiorem spem quam confidentiam de hoc matrimonio pollicebatur, nec nobis persuasissimum erat, nobilem, non generosè oriundum, generum capere, cum Francia generosiores habeat. Magnates de numero filiarum superfluo non conquerantur. Est quod quoditiè negotientur. Dux Burgundia filiam suam q. primus Augustus. Comnenus Sebastus q. Augustus. Michael Tannita, panhypersebastos q. Augustus præ cæteris omnib. Melis nomen Cæsaris retinebat.

*Regum ex-
itus si re-
putaueri-
mus, plures
à suis quàm
ab hostibus
interem-
ptos repe-
riemus.
Q. CVRT.
lib. 9.*

*Cum Du-
ce & Co-
mite Fu-
enti agit.*

*Imperium
Orientale
in multa
capita di-
uisū. Ale-
xis Cōne-
nus quasi
familiæ ca-
put nomē
Imperato-
ris retinet.
Isaac Com-
nenus Se-
bastocra-
tor. q. Au-
gustus Im-
perator A-
driā. Com-
nenus p-
tosebastus*

omni-

Dux Bur-
gundiae
triennio fi-
liam suam
Nicolao
Calabro,
Philiberto
Sabauda,
Maximi-
liano Au-
striaco &
Duci Aque-
taniae de-
spondet,
nec tamen
pactis pro-
missis stat.
PHILIP.
COMI-
NÆVS.

* Qui ve-
neno opus
habent, be-
stias viru-
lentis reper-
tis lætan-
tur.

Occidi pas-
sus sum cu-
ius quasi
beneficio

Thyanam
recept. Ego
vero prodi-
torem ama-

re non po-
tuit: & liben-
ter tuli,

quod mili-
tes eum oc-
ciderunt;

neque enim
mihi fidem

servare po-
tuisset, qui

patria non
pepercit.

VOP. in
Aurelia-
no.

omnibus despondebat, qui Ludouico XI. bellum inferre volebant, nec promissis tamen stabat. Carolus V. Duci Borboniae defectio- nem persuadebat despondendo Eleonoram sororem suam. Prin- cipes enim de suo non ita facile largiuntur nisi dono donum relatū fu- erit, cuncta quidem pollicentur, ea tantum seruant, quæ existima- tioni non præiudicant. Proditores alunt, usque dum commodum ex eorum prodicione ceperunt, ceu fel & venenum * ex bestiis vi- rulentis. Quade causa multi occiderunt proditores quibus sua so- ribus magnum facinus suscepturi erant, alij vinctos proditis remi- serunt. Sabini in propugnaculum Romæ prodicione filiae Tarpei, ibi imperantis, introeuntes, data scilicet libera introeundi potesta- te, cum aquam ad sacrificium adportaret, proditricem armis obru- tam occiderunt: factum, ut Titus Livius ait, ut ostenderent lo- cum potius vi quam prodicione captum, aut exemplo cauerent, proditoribus non esse fidendum. Aurelianus Heraclammonem Thyana recepta & tradita occidere iussit, ne infideli in patriam su- am fideret. Sultan Solymanus homini proditori cuius ope de sum- ma Equitum necessitate certior factus, filiam suam desponderat: postea vero viuum deglubere iussit, inquit, se Christiano filiam suam in matrimonium non collocare, nisi prius pellis baptismate initiata detracta fuisset, & quod, si se noua induisset, promissis sta- ret. Hispani præ cæteris nationibus proditores carius emunt, non maioris æstimant, atque ex insidijs verba & facta eorum aucupan- tur, nec plenariam & absolutam potestatem verbis tantum comi- ter accipiendo eis concedunt. Dux Medinæ Sidoniæ Imperatoris iussu Duci Borboniæ palatio Vailladoliti excipiendo respondet: Domus mea in Imperatoris potestate est, verum illam Vulcano di- cabo, simul ut aduena iste egressus fuerit.

Interea Finio Ducis Bironij in Italia partes, quo ad pactio- nes agente, fœdus Lugduni perficitur. Rex ab ignorantibus, quod non ulterius perrexisset, incusatur, magnum scilicet illud Alpium vallum muniendum & custodiendum esse, ut limes Galliæ sit. Ver- ba certe eorum sunt, qui parum considerant, quantum intersit li- mites distendere atque dilatare, à tergo vero coniurationem satis validam videre; intimis quoque secretis se immiscent, ceu illi qui de Arestorum secretis multa verba faciunt, cum tamen domo- rum suorum in palatii Curiam muli-duces tantum sint. Pace infe- cta Regem montes transire oportuisset, cardo profecto in hac coniuratione favorabilior. Certior quidem factus erat de Ducis Bironij officijs non more debito præstitis, susceptiones de Cita-

1602.
Maria filia
Burgun-
diæ Ducis.

Proditio
vindicata.

Verba Du-
cis Medinæ
Sidoniæ.

Chi vuol
fare capita-
re mote

uno nemi-
colo disco-
sti da casa

MAC-

CH. lib. 2.

Sop. TIT.

LIV.

Regis de

tribus ma-
ximis lo-
cis suscipi-
endis pro-
positum.

1602.

Quingen-
ti Numi-
dæ simu-
lantes se
exercitui
Romano
suppetias
laturos in-
curfabant
eum atque
profliga-
bant TIT.
LIV. lib. 2.
Dec. 3.

Dux Bironius veni-
am delicti
petit.

Fera qua
difficile tra-
stantur,
pauida
sunt & stre-
pitum ipso

della Thurini & præcipuis Pedemontij locis intercipiendis dete-
ctos esse per eosdem quibus Sceptum & Coronam suam fiderat.
Princeps proditoribus in exercitu stipatus feliciter nunquam pu-
gnat. Ea ex causa Philistini Dauidem de exercitu cedere iubent,
& Romanos, quod in Comitij Cannensibus Numidarum mi-
nisterio vsi fuissent, grauiter offensos audiuius: Carolum Ma-
gnam, quod se Ganeleoni credidisset, aliquoties pœnituit, nec
minori tædio Carolus Burgundiæ Dux afficiebatur, cum cu-
stodiam sui & rerum suarum Campobaccio commisisset.

Dux Bironius † pacem semper dissuaserat. Homines belli-
cosi ita affecti sunt, vt opus vnius cuiusque impensis affectent, nec
requiescant quam factionibus, quæ originem suam ab iisdem tra-
hunt, aut sub cineribus delitescentes flammæ eructant. Cum se
pace integræ existimationi pristinæ restitutum videret Regem-
que de conspiratione cum Finio habita certiozem redditum,
maximæ pœnitentiæ specimen simulans Regem in monaste-
rium Franciscanorum Lugduni eundem adit, veniamque delicti
exorat, vultuque satis contrito & humili supplicat, quicquid sit,
quod furore & offensione Citadellæ Fori Segusianorum præ-
sumisset, vt obliuiscatur, demisse rogat. Rex veniam & impu-
nitatem dat, inquit, se animo æquo accipere, quod Clemen-
tia & affectione confidisset, atque illam satis testium esse debe-
re, ne qualemqualem occasionem de ea dubitandi sumat, aut
spem de fidelitate eius conceptam labefactet. Dimissus Ducem
Espernonium offendit, & cum optimo amico optimam fortu-
næ suæ partem participandam esse ait, nimirum crimen à se ex-
cussum, conscientiam suam magna sollicitudine, cura & metu, qui-
bus subinde districtus fuisset, liberatam, Regem gratiam reatus
ob præterita fecisse, & in futurum omnem clementiam, om-
nemque fauorem promississe. Dux Espernonius respondet se ei
hanc rem gratulari, satius vero esse, vt litteras quæ expresse cri-
men abolerent, haberet: eiusmodi enim crimen non quoquo-
modo ne sic quidem abire. Quid? Bironius ait, cui maiorem fi-
dem quam Regis verbis attribuiam? si necessum est Ducem Bi-
ronium litteras abolitionis habere, quid reliquis faciundum
erit? In hisce terminis hærebant atque arbitrabantur, homi-
nem Leonis instar magnanimum atque generosum talia non
commereri, confidentiam innocentiae & magnanimitatem in-
genij testimonium grauissimum esse, illi sapientiores & cautio-
terrentur: generosa vero ob fiduciā magis se credunt, nec blanditias fugiunt. PLVT.

VI.
li qui ad
fortitudi-
nem magis
quam oportet decli-
nant belli-
cosamque
vitam ve-
hementius
quam par-
sit affectat,
hi sapenu-
mero patri-
am suam
ad bellum
impellunt.
PLAT. in
politico.

Criminis
laesa M. ie
statis ve-
nia cum
abolitione
non d. tur.

Continuatio
offensæ remis-
sæ.

El curso del
agua, co-
mo el de las
demas co-
sas, natura-
les si le cier-
ra un ca-
mino torna
à otro. Ant.
PEREZ.
Alius cla-
rius illud
expressit.
Como golpe
de agua de-
spagnada
que se vier-
de desde su
fuente no
ay de tener
la si por
una parte
la atajan y
cierran el
pase rabi-
entam por
otra con
mai impe-
da.

res recordabantur, Leonem, cicuratum licet, Leonem esse, tan-
dem eum, à quo offensus fuerat, adeo grauitè lādere, vt perpe-
tuas offensionis pœnas sentiat. Dux Espernonius optime qui-
dem criminis abolitionem consulebat; & iure ille Regis verbis
confidebat. Præterita in memoriam Rex non reuocasset, si ab in-
cœpto modo destitisset. Factum profecto memorabile, in quo
quæcunque odij internecini indicia conspiciuntur, animusque in
actionibus est, ceu lignum, quod in vnam partem curuum, in alte-
ram recuruandum & flectendum est. Dux Bironius à Rege ad or-
dinem mandatorum & testimonium clementiæ Regiæ recipien-
dum accersitus Foro Segusianorum discedit, & Vimipernoctat.
Illinc hominem ad Finium cursorie Mediolanum ablegat, ad si-
gnificandum ei quicquid gestum fuisset. Ipse Lugdunum pergit à
Rege ceu filius perditus à patre receptus: Per dies aliquot ibi
commoratur atque à comitatu Reginæ Vimium redit, vbi per
Fargesium alias litteras Finio mittit. Quamprimum Forum Se-
gusianorum venit, Boscum Roncasij consanguineum ad nego-
tium maturandum ablegat. Quum semel cursus in itinere de-
uio à scaturigine & riuo suo est, vix consistit nec retineri potest,
sed statis auctibus crescentem alibi erumpere vides. Negotium
Somæ inter Ducem Sabaudia, Comitem Fuenti, & Finium per-
agebatur. Comes Fuenti cum Finio Mediolanum abit, rogans
eum, quosdam scrupulos esse, quos vt eximat, magni sibi interesse;
ad interrogata quidem respondet, sed satis perplexe, satius igi-
tur esse Comes existimat, aditum ad secreta iora intercludere, oc-
casionemque quærere, vt ab ipso se auellere possit, aliquoties ete-
nim perspexisse, eum fucum tantum in hoc negotio quasi desul-
torium facere: Qua de causa illum remittit & ad Ducem redire ro-
gat. Ipse iter per Caninorum regionem facit, quo commodiore via
Basilæam, Purantinum & Vesontium ire possit, Renazium enim
secretarium suum in Sabaudia captium detineri audiebat: opus
non nisi instructione interruptum Alphonsus Casalus & Ronca-
sius cum Barone Luxio deducunt, Duce Bironio interim diligen-
ter excubias agente: Hic in Hispaniam certum hominem mittit,
etsi à Regis latere discedere non auderet, ne eo destitueretur, ad in-
uisendum limites secum ducit atque illinc in Angliam ablegat, vbi
caput Comitissæ d'Essex conspiciebat, exemplum Iustitiæ adhuc cra-
dum contra eos, qui à superioribus timeri volunt, eorundemque
beneuolentia atque gratia abutuntur. Quum ex Anglia redisset
Nemo exosus firmus in amicitia. DIONYS. HALIC.

Omne vi-
tium virtu-
te & non
vitio con-
trario fugi-
endū est,
quemad-
modum
illi, qui ab
ignauia re-
cedere vo-
lunt, auda-
ciæ & ele-
gantia stu-
dent, mo-
resq; suos
velut li-
gnum cur-
uatum in
vnam par-
tem desti-
tuti modo
dirigendi
in alteram
partem re-
curuan-
dum diri-
gunt.
PLVT.
Renazius
Ducis ius-
su capti-
uus fit.

1602.
Nobiles
trecenti
eum inui-
sunt.

Palma No-
uum Vene-
torum pro
pugnacu-
lum.

* *Nauis
quæ in flu-
mine ma-
gna est, in
mari par-
uula.* SE-
NEC. ep.

43.
Dux Biro-
nius de par-
uo comita-
tu verba
facit, & Fi-
nio consu-
lit ut ita in
aulam eat
in hæc ver-
ba prorump-
ens, quæ
ei maxime
fraudi in
iudicio fue-
runt. *Pour
moy & iray
à la cour à
tel train
qu'il me
plaira. J'ay
trois cens
mille escus
à mon com-
mande-
ment.*

in Gasconiam iter conficit, ubi aduenientem Nobiles magnifice excipiunt & honores Principe dignos exhibent: Ibat postea Diuionem, quæ Burgundiæ metropolis est, illinc in Heluetiam, ut renouationi fœderis cum Rege socialis coronidem imponeret. Commercium consilij cum Comite Fuenti ibi habuit, ad quem Secretarium eius sub prætextu conductus asseclarum in præsidium Palmæ Venetorum mittebat: Ex Heluetia rediens oneris sibi delegati rationem non reddit, causam in status Prouinciæ conferens. Nec Aulæ aer ei acceptus erat. Nisi ubique primas teneret, ægre ferebat, sciens nauem * in flumine magnam, rem exigui momenti in mari esse. Rex rebus ex Combella de hisce factionib. perceptis atque cognitis cum Finio colloquendi desiderio tenebatur, ut veritatem extorquere posset. Finius indignabundus Baronem Luxium omnem huius negotiationis fructum reportare, Renaziumque in Sabaudia captiuium detineri, Cerezatum Duci Baronio significare iubet, se nolle nec posse in ministerio illius esse, nisi Renazium è custodia missum videret, Regemque sibi adeundum esse, velle tamen scire, quid ad interrogata respondere debeat. Parum ille de hisce propositionibus sollicitus non aliter de Renazio verba facit ac si viuentibus non magis adnumerandus esset: Ad alterum respondebat, consultius esse ut paruo comitatu in aulam eat, ipso statim accessu primo animum Regis iracundum patienter ferat, verbis tamen supplicibus atque demissis eundem mitigandum esse, persuadeat iter in Italiam non propter aliam causam quam ut peregrinationem ad D. Mariam Lauretanam institueret, susceptum, Mediolanum atque Thurinum transeunti demandatum esse de matrimonio tertię filię Ducis Sabaudię cum illo tractare, cui rei se consentire noluisse cum Maiestas eius dudum ei prospexisset. Cerezatum rogabat & iureiurando adigebat ut Finio diceret, ne de viæ comitibus verba etiã interrogatus & præsertim de sacerdote faceret, litteras in locum obscurum atque secretum recondideret, ne eas comburere mallet & sancte consideraret vitam, fortunam, honoremque suum in manibus eius esse.

Finis † in aulam venit sub finem quadragesimæ: Regem in basilicis les pressoirs & la miuoye dictis Fontisbellaquei adit: primum cum eo & Villeregio solis colloquitur: Noctu Cancellarium in ædibus Fontisbellaquei, in sylua Roniū, in basilica les pressoirs dicta Syllerium nuper ex Heluetia redeuntem conuenit. Videntibus literas & tales conatus audientibus vox faucibus hærebat & horrore arrectæ comæ stabant.

Palma Venetorum propugnaculum cū hac memoranda inscriptione. PASCALE DVCE VENETIARVM AN. M. D. XCHI FORI IVLII ITALIÆ ET CHRISTIANÆ FIDEI PROPVGNA CVLVM PALMANOVA CIVITAS.

Cerezatus Ducem Bironium accedit. Cerezato, quid Finio dicendum sit, exponit.

VII. Finius in aulam venit.

Calumnia
in homi-
num men-
tes irrepit.

In suo quē-
que pericu-
lo magnum
animum
habere oportet. Cum de
salute Re-
gis timetur,
creduli esse
debemus,
vana quo-
que deserentes admit-
tere. Q.
CVRT.
lib. 6.
* Vocem
funestam
amputari
potius oportet quam
audiri. AR.
CAD. &
HONOR.
lib. 9. Cod.
tit. l. 20.
Memora-
bile Ducis
Bironij
verbum.

Nec tamen leuiter credendum est, calumnia enim innocen-
tibus actionibus quandoq; se insinuat. Verum vbi de status salute
agitur, maxime dubia visa non reiiciantur neq; contemnantur. O-
piniones in fidem, fabulæ in veritatem, res apparentes in certas cō-
uertantur. Incredulitas in rebus indifferentibus incredulo officit,
in terminis vero status excidium adfert, & suspicionem quod con-
iurationi faueatur, mouet. Nihil credere non incredulitas, sed infi-
delitas est, quisq; in rebus suis certa fide nitatur, nec animum vanis
opinionibus distorqueri & distrahi patiatur. Cum vero de salute
status aut Principis agitur, quibuscunque verbis etiam vanis fides
adhibenda est, cum falsa tempore manifesta fiant. Crimen serui cō-
tra Dominum, amici contra amicum, subditi contra Principem
præ cæteris odiosum est, in quo oculis plus quam auribus creden-
dum est, & funestam vocem potius amputari * quam audiri oportet.
In crimine vero læsæ Maiestatis filius patrem accusare potest, &
iura patrem cogunt filium deferre. Rex, vt eiusmodi rebus fidem
adhiberet, vix animum suum inducere poterat, difficultas persua-
sionis nimia clementia vix elanguit. Quis credidisset Ducem ma-
gnanimum antea hostes Hispanos limitibus eiecisse, nunc iisdem
ad irrumpendum per Burgundiam in viscera Franciæ, & ad occu-
pandum eius meditullium omnem occasionem ac velut ansam mi-
nistrasse? cum toties deuictis & bello superatis posse amicitiam cō-
trahere, & cum iisdem contra officium Principis & amorem patriæ
suæ conspirare, quos internecino odio prosequutus fuerat, se atq;
vitam suam credere ijs, quibus excidium atq; perniciem struxerat?
Testificabatur se hostem Hispanorum fore perpetuum, cum Du-
cem Parmensem locum commodum Mareschalli Bironij patris sui
incuria transisse videret, vbi qualiacunq; impedimenta commodè
ei obijcere, viam præcludere atq; ad extremas angustias adigere po-
tuisset, sic exclamans ait, si per viginti quatuor horas Rex essem,
Mareschallo Bironio caput ceruicibus abscindere iuberem. Are-
stum contra patrem suum edicit, quod non longo tempore inter-
iecto eum ad mortem condemnauit.

Finis rem certis argumentis diducit, probationesq; conspi-
rationis luce meridiana clariores adfert. Rex dictis maiorem fidem
tribuere coactus, quam vnquam desiderabat. Res suas in itinere
cum Duce Sabaudix & Comite Fuenti pro Duce Bironio gestas
ex ordine commemorat, inquit, se quidem belli flammæ in visce-
ribus regni ardescens exoptasse vt ijs qui nutrimenta dedissent,
ex usu foret: Verum animaduertendo in personam alias sacram

καλεπὸν ἀ-
πιστία πρὸς
μὲν τοῖς ἀπὸ
τοῖς μὲν τοῖς
Solis incre-
dulis noxia
res; incredu-
litas. PHI-
LO de vi-
ta Mosis
lib. 3.
Increduli-
tas pericu-
losa.
Rex ad ve-
ritatem si-
bi Ducis
Bironij
susceptio-
nes persua-
dere non
poterat.

Mareschal-
lus Bironi-
us repre-
henditur
quod Du-
ci Parmen-
si liberum
& saluum
transitum
concesserit
& occasio-
nem cum
impugnan-
di præter-
miserit.

1602.

Finius
conspira-
tione de-
recta bel-
lum cum
Rege qui-
dem susci-
pi sed in eo
illum non
acquiesce-
re, Regi
mortem
minari aut
captivum
in Hispa-
niam du-
cere velle
à mutuo
consilio de-
sistit.

Rex in ex-
pectando
est an facti
eum poeni-
teat.

Cancella-
rij cura de
litteris ac-
cusationis
custodien-
dis.

Coniura-
tione depre-
hensa lite-
rarum in-
primis ha-
benda cura
ne interci-
dant. TIT.
LIVIVS
li. 2. decad.

& inuiolabilem, non exceptam crudeles susceptiones fieri, se hor-
rore quasi concidisse, tandemque secum deliberasse, rem omnem
delegere; satius esse in seruum quam in dominum peccare. Rex
plenus gratiæ & clementiæ ægerrime ferebat, talem conspiratio-
nem inhumanam atque contra naturam, videre. Hæc alium ad in-
saniam adegissent. Imperator Claudius multorum immanium
criminum rei faciem toto coram senatu cultro petebat. Nihilo ta-
men minus Rex in re præsentī dicebat, quod, si coniuratores of-
ficiū suū facerent, modumque auertendi conatus hostium im-
probos ostenderent, veniam & impunitatem daret. Cum ploran-
tibus, ait, plorarem. Si munus suū recte tuerentur, & recorda-
rentur, quod non deberent, ego, quod deberem, non obliuiscerer.
Me tam clementem haberent, quam alieni ab officio & affectio-
nibus essent. Nollem, Bironius primum seueræ meæ iustitiæ exem-
plum esset nec ansam præberet, quod imperium meum aeri sereno
& tranquillo simile, subito turbatum & agitatum procellis mare
foret. Ab eo igitur tempore Bironio, si rem omnem delegeret, gra-
tiam delicti facere apud se constituit. Regis consilium de eo certius
fit, quod tantum bonum in eum propter status sui officium con-
ferre vellet, quantam ipse perniciem hero suo structurus erat. In-
terea Rex equis, qui aufugerant, habenas adducebat, atque inhi-
bebat, ne aues plagis altius euolarent. Ex omnibus litteris Regi à
Finio oblatis viginti septem tanquam nihil ad rem facientes re-
mouebant. Rex ne cæteras explicarent, prohibebat, ut pœna vi-
nius exemplum & metus multorum esset, contentus librum aper-
tum fuisse, eas tamen comburi noluit, quemadmodum in pugna
Pharsaliæ Cæsar sarcinam epistolarum in Pompei cistis inuentam.

Cancellarius tanta sollicitudine atque cura litteras custodie-
bat, ut eas in thoracem suum insuerit, & legendas atque custo-
diendas, sibi ipsi & fidei suæ concreditas ad tempus reseruaret.
Baro Luxius adueniente Finio Fontisbellaquei erat. Rex ei dicit,
Finium non minus honorifice quam sapienter Bironij mentio-
nem fecisse, idque gratissimum fuisse, quin ex eo intellexisse in-
tentiones eius ad malum exitum non peruenisse. Baro Luxius Re-
gis iram tanto periculosiorem, quanto magis dissimulatam non re-
cognoscebat; rebus bene compositis, atque in integro suo statu, ut
ipse opinabatur, constitutis, Diuionem redibat. Finius Bironio re-
scribit Regem minus offensum eius actionibus esse, modum ta-
videbantur aut aduersis aut in neutris fuisse partibus, combussit, quamuis mode-
rate soleret irasci, maluit tamen non posse. SENECA. 2. de ira cap. 23.

Certissimum sanæ cogitationis indicium in irato homine est, ira occultatio. TACIT.

Impatien-
tia & ira
Claudij
Imperato-
ris.

Non est a-
lia facies
quieti mo-
deratique
imperii,
quam sere-
ni cæli &
nitentis.
Crudele re-
gnum tur-
bidum te-
nebrisque
obscurum
est. SENE-
CA de
Clem. lib.

1.
l. 1. C. ad L.
Iul. repetun-
darum.
C. Cæsar
victoria ci-
uili clemens-
tissime v-
sus est, cum
sarcinam
deprehen-
disset episto-
larum ad
Pompeium
missarum,
ab iis, qui

men

*Tantum
ad unum-
quemque
felicitatis
peruenit,
quantum
cuique vir-
tutis &
prudētia
& actio-
num his
consentane-
arū contin-
git.* ARIST.
de Repub.
lib. 7. cap.
1.
Exercitus
Regis Hi-
spaniæ.
Confiden-
tia pericu-
losa.
Ordo ad se-
curitatem
Lugduni
tuendam
& conser-
uandam.

*In regnis
velut in
magnis cor-
poribus
semper ali-
qua pars
pondere i-
pso tume-
scit, quam*

men prauas mentis opiniones euellēdi ostendisse. Verum quidem est nullam felicitatem & prosperam fortunam quam ex prudentia esse, & tantum homines beatos predicandos esse, quantum sapien- tiæ in actionibus suis ostendissent. Rex ut cuncta ad prosperiorem exitum perducerentur & ab hostibus in meditullio Regni sui deli- tescentibus magis tutus esset, se vereri ne pernicies ab exteris stru- eretur, simulabat: Se quoque scire pacem æque necessariam esse Hispanis quam Francis, vicinosque significare se præter ami- citiam nihil in votis habere, nihilo scius maximum illum appa- ratum triremium Genuæ collectum, sub prætextu transitus Prin- cipis Pedemontani, in Prouinciam sibi suspectum esse, Ducemque Sabaudia & Comitem Fuenti conspirationis dulcedine inescan- tos cuniculis oppugnare velle atque in perniciem Regis incum- bere. Qua de causa se iustam defensionem suscipere armaque ca- pere, tantumque terrorem hostibus, ne vincantur, incussurū, quan- tum spei vnquam illi de victoria sibi pollicerentur, consultius fore diffidentiam detegere, quam nimia confidentia, existimatio- ne aut prudentia in accidens incidere. Ea propter Ducem Gui- sium & Ducem Vantadurum in officio aliquanto cautiore sint, iubet. Gubernatori Lugdunensi Lugdunum redire per litteras imperat, qui bonam æstatis partem in Caluo monte transacturus erat, se enim de improbis hostium susceptionibus certiorē red- ditum, eosdemque in his se iactare: quare ordinem rei admini- strandæ & gerendæ seruandum, atque salutis securitatisque ciuita- tis prospiciendum, duoque propugnacula Sanctæ Claræ & San- cti Ioannis centum quadraginta militibus insidenda, ruinasque muri S. Iusti reædificandas esse. Lesdiguieræo, ut in quouis loco, quandocunque Gubernator Lugdunensis ei imperaret, equo pa- ratus sit, præcipit, & quid Marchionis Spinolæ copiæ agant, obser- uet, paratæ ad transeundum per pontem Gressini in Flandriam, illos etenim in iisdem scopulis hædere, suspicionemque esse arma- tos crimen Bironij obuoluere velle.

Rex † Fontisbellaqueo discedebat, ut Blasas & illinc in a- grum Pictauiensem iret. In regno velut in magnis corporibus tu- mores & apostemata resident, quæ non violentis remedijs sed leniter curanda sunt, solaque Principis præsentia, Medici instar, in quem ægrotus spem suam posuerat, multum ad hunc morbum prodest eique medetur. Diuersæ factiones in Aqu- tania & agro Pictauiensi erant, quæ non nisi Regia cla- recidi quidem non oportet, leniter vero curari. IOSEPH. li. 1. de bell. Iudaico.

1602.

*Felicitatis
cum pru-
dentia pro-
portio.*

*Magis ter-
rorem incu-
tit ut inua-
dere volen-
ti prior oc-
curras,
quam ut te
repugnatur-
um signifi-
ces.* THV-
CYD. lib.
6.

*Conspira-
tiones qui-
dem Lug-
duni dete-
ctæ & ma-
nifestæ fi-
unt, perso-
na costan-
ten latet.*

*VIII.
Rex Blæ-
sas disce-
dit.*

1602.
Seditiones
apud Picta
uos.

Ronius
Rupellam
it.

Οὐδ' αὖτε
ἀδυνατῶν
ἀνδρῶν
κρίσας.
Nulla for-
tior neces-
sitas quam
impotentia
HEROD.
lib. 1.

ritate dispelli poterant. Pace triumphando hæc loca adeunda cen-
suit, quod in bello triumphantem ante vidissent: Blæsas, Turoni-
um & in agrum Pictaviensem ibat. Præsens has seditiones cōprime-
bat, motas non solum propter confectionem solidi pro rata, ve-
rum etiam quod populus existimaret Regem vni parti præsidium
impositurum, alteri vero Citadellas, & sic alio fluctu relinquen-
te alio excipiendum vtrumque obijcere: Verum est hanc con-
fectionem in agro Pictaviensi idem quod olim lex Agraria Ro-
mæ effecisse. Lemouices contra Commissarios se commouebant,
& iam rebelles à Rege deficere volebant. Iambeuillus Præses in
Curia consiliari eo ex mandato Regio ibat, vt iustas pœnas de
authoribus sumeret, consulesque, qui consulatu eo ipso seditio-
nis tempore fungerentur, deponeret, & subditos doceret iu-
stis Regis mandatis parere, nec leui ex causa rebellionem facere.
Qua de re Ronium, vt Rupellam iret, iubebat: Hæc ciuitas de
confectione tributi, quod pancarte vocant, maxime quereba-
tur, sicut nuperrime de salis vectigali, dicens ad Regem Hen-
ricum II. edicta de salis vectigali gladium ancipitem esse, quem-
admodum enim culter, inquiunt Rupellani, nos stringit caden-
do super nos aut nosmetipsos forte fortuna eo lædimus, ita nobis
omnibus Edictum seruantibus fame moriendum est, si ab illo abi-
mus, pœna mortis vt rebellibus & inobedientibus est decreta. Li-
berum est Regi Franciæ in subditos suos onus pro lubitu impone-
re, sed non semper perferendi facultas populo est: Regis præsentia,
magna, at impotentia vulgi maior est, re enim, quæ fieri impossi-
bile est, nihil fortius esse potest. Regem, vt aiunt, in rebus vacuis de
iure suo decedere oportet.

Memorabilia rebellionis atque seditionis exempla, quoad
subditos passim in historijs habentur. Taceo Gallos sub Carolo
V. & Anglos sub Richardo II. & Henrico II. Silentio quoque fu-
riosas factiones Antiochiæ sub Imperatore Theodosio & Con-
stantinopoli sub Iustiniano motas prætereo. Verum cum Rex di-
xisset se non ad imponendum in populum onera grauiora, verum
ad subleuandum venisse, nullius munitionis structuram velle
quam in subditorum suorum animis aut ad rebus Regni neces-
sarijs subueniendum stricto iure vti nolle, malle propensos sub-
ditorum animos atque voluntates augere, quam eorum re-
quiem & desiderium tollere vel diminuere, nec pati pecunias
ex oppressione aut lacrymis populi corradi: nemo non annis re-
gni eius large benedicendo, immortale optimi huius Principis

regnum

TITVS
LIVIVS
legem A-
grariam
venenum
tributorū
quasi infi-
nitarum se-
ditionum
scaturigi-
nē vocat.
Commis-
sio Præfidi
Iambeuil-
lo de sedi-
tione Le-
mouicen-
sium sedan
da Picta-
uij data 25
Maij anno
1602.
Necessitas
potens.

NICE-
PHORVS
li. 12. cap.
43.
Pecunia
non ex op-
pressionē ne-
que ex la-
crymis sub-
ditorum
corrada
BASIL. in
parænet.

Populo
peccandi
via præclu-
denda est.

X.

PLATO
in politica
sua inquit,
tempus
fore in quo
Deū per-
sonaliter
totius uni-
uersitatis
guberna-
tionē sibi
vindictu-
rum, quo
transacto,
aliud se-
quuturū, à
priori pla-
nè alienū
& auersis-
simum.

regnum exoptabat. Quidam opinabantur exemplum in seditiosos statuendum esse, sed consideratio officii, status temporis & natura regionis, violenta remedia non admittebant. Nec conuenit in omnibus strictè agere, præsertim contra subditos, quibus omnis via aberrandi præcludenda est, tantaque cura, ne peccare possint, quanta in puniendo seueritas adhibenda est. Turbas aliquot datas etiam tunc dissipabat. Morbis quibusdam, nisi periculosissimi fuerint, remedium non adhibemus, ne priora posterioribus deteriora fiant, & prauis humores calori naturali difficiles dissipatu proueniant. Francia pessimis repleta fluxionibus per exteriorum motum, in pristinam phrenesin fere recidisset.

Turbæ in Palatio † Parisiensi ob cessationem Audientiarum atque exauktionem Aduocatorum datæ duodecimo Maii, mensis apud Parisienses propter maximam seditionem certè famosissimi, nouum procellarum mare agitare videbantur. Arrestum Curie contra Aduocatos iussu Regis speciali latum ansam præbuit, qui, antequam Lutetia discedebat, ut festum paschatos Fontisbellaquei celebraret, & peractis rebus Blasasiret, Curie Primates in Parlamento, Ratiocinarii, Curie auxiliaris & consularis Parisiensis, ut officii demandati curam aliquanto diligentiores haberent, conuocabat. In ædibus Zameti conueniebant, ut quæ imperaret, ex eo intellexerent. Maximam ille sumptuum atque temporis iacturam in iure dicundo fieri seuerè prohibet, obliterando opinionis memoriam, quæ multorum animis hætenus insedit, corruptione seculi, in quo Dæmones (ut Plato ait) mandatum cum imperio obtinere videri, verissimum esse; Iustitiæ fores pauperibus occlusas esse, cum in excessu sportularum iudiciarum & in nimis Aduocatorum salariis peccetur. Iudices iustitiam pondere rationis non pro rata aut portione argenti reddere debent. Aduocati cupiditates suas agnoscant, quibus professio eorum pessumibit, velut auaritia Spartani. Non semel Rex de Iustitiæ suæ officiariis tantum conquestus est, aut Aduocati admoniti sunt, ut officio suo ritè præessent. In actis atque demonstrationibus Iacobi Faui Espæssei legitur in votis hodie non haberi, ut oculus Status à prauis suis fluxionibus, quæ eum turbant, purus reddatur; morbi vero originem ex capite esse, quo non probè affecto & vitiosis humoribus repleto, oculos subindè laborare. Sic quoque, Demosthenes ille Gallicus ait, viatores Insulam Cyrenaicam transeundo atque eminus littus ca-

PLATO ait in Charmide oculum nunquam rectè valere capite vitiosis humoribus repleto.

Morbi nisi
periculosissi-
mi sint,
pharmacis
non sunt
curandi.

PLAT. in
Timæo.

Quemad-
modū debi-
le & vale-
tudinariū
corpus, vel
minimo

momento

extrinsecus

illato in

morbos in-
cidit, ita &

ciuitas ma-
lis iisdem

affecta par-
ua occasio-
ne agrotat.

PLATO
de Republ.

lib. 8.

Officiarii
Regii ad
officium

præstandū
exhortati.

Excessus
in salariis

in foro
versantiū.

Sparta pe-
riit auari-
tia.

Ossa in ri-
pis insulæ

Cyrenaicæ.

1602.

daueribus opertum & ossibus mortuorum quasi albescentis conspiciendo, locum abominari atque auersari: Ad eundem modum & hic euenit, cum enim locus, ut portus certus afflictorum esset, à Deo constitutus sit, naufragorum gemitus ad sidera eum tollere videmus, sic etenim miseros homines iure vocamus, qui maximis expensis in longam causarum actionem factis residuum patrimonii atque bonorum perdunt, & Palatium Curiae circumstant, velut phantasmata carne exuta in monumentis sepulchrorum depicta. Econtra primo nudos opibus eo venisse certum est, postea eos exiguo temporis spatio ex spoliis litigantium rem suam familiarem auxisse. Aliud autem imaginari non possumus, quam in portus huius ambitu secretas voragines & sinus non tutos, eosque nauigantium remoras esse, atque obstare quo minus in vero Iustitiae portu ad littus appellere queant. Et alius idem, quod apud maiores quidam exposuerat, refert, auditoria nunc argentea esse, cum olim lignea saltem fuissent.

Hæc ars rabularia à Constantino * non absque ratione pestis publica dicta agros non minus quam furia belli infestat. Hæc radix miseriarum ubique euagata in immensum serpsit, & metuendum ne in quibusdam Prouinciis veteres coloni patria emigrent & omnia artificibus forensibus relinquunt, velut Chalcidenses propter infestam murium copiam & Abderites propter ranas omnia pro derelictis habebant. Quisquis ille qui causas & lites sequi coactus, mare actorum & sinum subtilitatis experitur, cuius portus paupertas aut mors est. Curia Parlamenti Parisiensis postremis Regis mandatis & sententiis morigera, excessum, de quo contra Aduocatos querela erat, ad certos terminos & æquale temperamentum reducere desiderabat, & ad ordinem reigerendæ componendum conueniebat. Præsidentem Seguerum ad opus illud perficiendum & ad corrigendum abusus delegit, cuius affectionibus Classes Inquisitoriae præ cæteris subseruebant. Quidam enim ex Classe Secundanorum arbitrabantur, maius dissidium inde metuendum quam ordinem aut lucrum sperandum esse, & rem non minus incommodam quam difficilem suscipi, correctionem istam proponere atque exequi, nec exempla deesse, quæ ostendant, illos, qui præterita aut mutare aut amouere voluissent, maximis periculis succubuisse. Omnibus classibus congregatis quæstio deliberanda proponitur. Ad opiniones deueniunt. Nihil certe de hoc subiecto dignius neque doctius dici potuit, quam quod professio Aduocatorum ab omni lucri cupiditate aliena esse debeat, avaritiam atque petens sordidis ministeriis fœdatur, nec fides integra manet ubi magnitudo quaestuum spectatur. TACIT. annal. lib. 11.

Hoc intervallo forensis dignitas creuit, atque ex tabernis ligneis argentaria facta.

VARRO li. 2. de vit. pop. Rom.

* Constantinus infestus litteris quas per inscitiam immodicam ac pestem publicam nominabat præcipue forensensem industriam.

SEXT. AVR. VICTOR. Præterita non declinanda.

Pulcherri- ma est bonarum artium prin-

Concessum in foro latrocinium. COLV-MEL.

In ambitu Palatii voragines secretæ. Cuill. Ranchinus in ses remonstrances.

Heraclides in politicis Sabell. li. 7. Ennead. 4.

Τὸ δὲ πᾶν ἐν τῇ πόλει τῶν μέγαν ὄγκον ἔδειξεν.

Eius quod semel transierit modum nullus est terminus.

EPIC T. enchirid. Præses Seguerus, Dominus Villieri.

cuniae

cuniae à litigantibus contra leges exactiorem & extorsionem detestando, cum pulcherrimam scientiarum atque Principem bonarum artium & disciplinarum contaminent sordidisque ministeriis foedent. Nec ea quæ de iusto salario Aduocatis præstando in simili casu à Suetonio, Tacito, & Plinio dicta sunt ex memoria deponebant. Consiliarius quidam ex Classe Inquisitoria inter dicendum ex ordine sententiam suam dignitatem illorum detrahebat, priuandorum honore, ne cum apparitore bini irent.

Sententiis † dictis atq; collectis contra Aduocatos, reformationem Iudicibus non minorem quam Aduocatis necessariam esse, Arrestum pronunciatum, quo nominatim cautum erat, ut in fine actorum propria manu præstitum salarium scriberent, quo modum excedente, dum in causam inquiritur ac deliberatur, moderatio fieret. Præterea sumptus in se pro actionibus causarum factos ostenderent ad dispungendum eorum rationes, irroganda contrauenientibus repetundarum poena. Hæc lex non lata est contra bonos, verum ut aliorum effusissimæ auaritiæ atque cupiditatis habenæ adducerentur, qui occasionem accipiendi omni obiurgationi atq; reprehensioni præferrent. Ad vnum omnes huius legis publicationi atque executioni resistebant, malle sese officio abdicare, quam rigori Arresti succumbere, atque iniuriæ notam & maculam dignitatis atque libertati professionis inurere. Curia in alio ex actis edito atque consignato cauet, ne alibi quam ad actuarii mensam, qui causas agere nollent, declaratione facta statum atque munus Aduocati deponant, nisi decreto pareatur, poena falsi mulctentur. Alterum hoc Arrestum toto præsentis conuentu in ædibus Procuratoris Generalis Regii recitabatur: Postero die bini numero trecenti & septem à Classibus Aduocationum exeunt, via transversa per Palatium currunt, atq; apud acta eiurant, se secundo † arresto parere velle. Postmodum Curia Audientiis destituebatur, Aduocatis omni facultate sese defendendi adempta, licet sententiam contrariam, quod de eorum corio ludatur, non difficulter obtinuissent, cum alias lites sexcentas ad clausulam perduxissent. Controversia certè perplexa atque sinuosa visa Iustitiæ cuiusdam Edicti à Statibus Blæsis facti repugnare, eoque magis, quod priuati ipsa lege sapientiores & doctiores videri velint, sub nomine iuuenis cuiusdam Aduocati demonstrationes defensionales in apertum Lutetiæ proferebant, verū prætexata calami Curie nobilioris narratio videbatur, ut more hæcenus consueto honoraria pro vniuscuiusq; actoris prudentia & entiore esse. P L A T. in politico.

XI.
Primum
contra Aduocatos
arrestum.

Vsq; adeo
existima-
tionis sua
nullam ra-
tionem ha-
bent, ut
præ accipi-
endi studio
omnia con-
temnant.
DEM. De
corona
præf. na-
ual.

Secundum
contra Aduocatos
arrestum.

XII.

Οὐδὲν αὖτε
τῶν νόμων
ἐν αὐτῇ σφά-
τῳ. Ne-
minem o-
portet le-
gibus sapi-

1602.

in Parla-
mento Pa-
risiensi lis
nulla de
salaris ad-
uocatorū
mora est,
licet dispo-
sitione iu-
ris ciuilib
& Canoni-
ci id pmif-
um sit,
quasi in re-
liquis pro-
fessionibus
necessariū.

Demosthe-
nes in per-
orando fit
magis mu-
tus quam
piscis, nec
tamen ad
priora, li-
cet respi-
randi lo-
cus ei non
defuerit,
redire po-
terat. Ide-
oque Æ-
schines in
oratione
de falsa le-
gatione
ei illud ex-
probrabat.

lubitu libera relinquenda esse ostenderent. Fidelitatis, probitatis, doctrinæ & eloquentiæ Aduocatorum Curia Parlamenti Parisien-
sis rationem habendam esse, iisdemque præuaricationem & pactio-
nes sordidas, Romæ aliàs vsitatissima, obiici non posse, nec se vn-
quam de salariis suis litigasse, sexcentasq; causas dici posse, pro qui-
bus remunerationem propter paupertatem atque ingratitude[m] aut nullam aut exiguam fuisse, imo altero vel quarto anno post fini-
tam litem mercedem sæpius persolui. Argumentis diducunt, de
excessu compensationis actorum non posse cognosci, eos enim ne-
scire, quantum temporis in intestinis & iteraneis sacculorum colli-
gendis atque quæstionibus studendo impendissent, se quandoque
sola nuda vocabula nocturna manu versare, inq; iis plus operæ im-
pendere, quam in causa sinuosa. Ea ex causa Præsidentem de Thou in
celebri quadam causa post Arrestum pronunciatum dixisse (ipse e-
nim in curia munia obibat) quicquid Principes & Magnates Ad-
uocatis pro mercede soluerent, ne minimam quidem compensatio-
nis partem exæquare, quam cura, diligentia & doctrina sua mere-
rentur. Hanc professionem summum & improbum laborem esse,
eique summarum dignitatum portas apertas fuisse, cum, quid esset,
ex eiusmodi muniis versuram facere, lateret. Rem non leuis mo-
menti esse, Oratorem existimationis suæ tantam iacturam facere,
quantum ille triginta annorum spatio sibi acquisiuisset, auditores
sexcentos antea habuisse, nunc vacua subsellia superesse, atque ver-
bum inconsideratum & memoriæ hallucinationem, vt omnis stu-
diorum fructus marceat, quandoq; efficere, idq; olim cuidam è ve-
teribus oratoribus euenisse. Hanc professionem artificium esse,
quæ maxima efficeret, ideoque gratiosissimam partesque eius te-
nendas, ne animus quorundam è medio cursu reuocetur, imo cur-
rentes ad eiusmodi munia obeunda incitentur & calcar iisdem ad-
datur. Nihil generosius post artem militarem, quam primatum vi-
resistere, qualescunque eorum minas parum curando, quo veritas,
æquitas atq; iustitia intermediis nubibus præluceant, vnde per va-
rios contractus ea offuscare voluerint; horror improbis incutiat,ur,
probisque animus addatur: Nihil laudabilius, quam asylum inno-
centium oppressorum esse, & viua elegantis orationis virtute ad-
mouendū lapides efficacia, animi duritiem iniustitia concussi fran-
gere, atque, prout occasiones ferunt, gloriam principis & patriæ
sue ad cælum efferre. Impossibile esse illis, vt, qui difficillimas toti-
us mundi scientias sibi acquisiuisset, honorem suum litis insti-
tuere posset. EPIC T. A R R I A N. lib. 3. cap. 23.

Duæ scientiæ difficillimæ, Iurisprudentia & Eloquentia.

Aduocatis
interdictū.

Verba Præ-
sidis de
Thou.

Demosthe-
nes, dum
præsentem
Philippo
perorat,
obmutescit.

Elegantio-
ratione ca-
piuntur au-
ditores: or-
nata enim
oratio, vel
lapidem

torum

Illicitum
est vere-
cundum.

torum calumniis submitterent, cum Aduocatis minus concessuri essent, quam superiores præcepissent, & quo prædam suam melius abscondere possent, persuaderent, se huius tantum summæ solutæ apocham habere, cum de toto satisfactū sit; Eo ipso die quo hæc ordinatio locum habitura esset, libertatem septo Curio in exilium exituram, postmodum numerum diminui, qui aliter, ac sub aliis legibus viuere deliberent, quam quæ à magnæ authoritatis viris latæ sint, qui nomen immortale doctrina & eloquentia sua sibi acquisiuerint: nec se æque minus in præiudicium honoris facturos, vitando inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda & vituperanda. Rem posteritati inuisam & odiosam fore, imo detestandam, Regem instinctu & consilio quorundam primum negati fauoris exemplum in Aduocatos statuissè, quibus summus inter summa Franciæ ingenia locus semper fuisset, & qui iam olim atq; etiam nunc aureo calamo immortalique voce res Heroum præclare gestas & gloriosa Regum atque Ducum facta æternitati consecrassent.

Oportet
qua sunt
inhonesta
non quasi
illicita sed
quasi pu-
denda vi-
tare.
PLIN.
lib. 5. ep.
14.

Hæc speciosè dicta Arestum neque reuocabant, neque mutabant, ideoque eos ad Regem tanquam ad sacram anchoram confugere oportuit. Vnius diei dissidium ex quo maiores flammæ aliquando erupturæ videbantur, vt componeret, Parlamento litteras suas iustitiæ & consilii sui prudentiæ conformes mittebat, in hunc modum: Henricus Dei gratia Rex Franciæ & Nauarræ nostris fidelibus Consiliariis Curia Parlamenti Parisiensis gratiam & salutem. Bellistam ciuilibus quam exteris, quibus Regnum nostrum molestabatur, singulari Dei gratia vbique compositis, nobis præsertim curæ fuit, vt rebus inordinatis & quibusuis abusibus reformatis in publicum consuleremus, quos lerna factiosa, iustitiæ illiusq; politiæ immiscuit. Hac de re nostram sententiam animumque aliquoties vobis declarauimus, nobis, de vestra fidelitate, insigni experientia atque zelo in nostrum seruitium atque huius Status commodum pollicemur, vos omne, quod functionem vestram concernit, optimamque voluntatem sequuturos, quam in iustitiā habemus, vt illa nostris subditis æqualiter & sincerè distribuatur ad moderandū sumptuum rationē in foro litigantibus, quantum fieri potest. Quod hætenus in dicta nostra Curia parum deliberatum fuit, cuius classibus vniuersis ac singulis congregatis duo Aresta intercesserunt, in primo, decimotertio huius mensis dato, conformi centesimo sexagesimo primo articulo constitutionum Blæsis per defunctum Regem dominum & fratrem nostrum ho-

Recupera-
toriæ di-
sceptatio-
nes.

XIII.

Litteræ
Regis Pi-
tauii 25.
Maii 1602
datæ, à
Parlamē-
to 3. Junii.
seq. con-
firmantur.

Constitu-
tio Blæ-
sensis.

Verba ar-
ticuli sunt:
Aduocati
Procurato-

1602.

Regis de
clausula
aresti de-
claratio.Principalis
ratio resti-
tutionis
Aduoca-
torum &
aditus ad
causas a-
gendas in-
terclusus
recluditur.

noratissimum factarum de postulationibus & remonstrationibus Blasensibus per conuentum trium huius Regni Statuum iussu eius congregatorum factis decreuistis, ut Aduocati propria manu, quod accepissent, subscriberent, & Causarum cognitores in acta Curiae diurna referrent, quod à litigantibus acciperent. Hoc per subsequens decimi octauus huius mensis Arestum confirmatum, multis dictae nostrae Curiae Aduocatis eiurandi atque officio suo se abdicandi occasionem praeiuit; pro lubitu, ut ipsi arbitrantur, munus deposituri, iuxta ultimam dicti Arestus clausulam, nempe quod eiuraturi apud acta eiurent, atque ita eos officio deposuistis, ordinando nominis eorum in matriculis expungi, interdixistisque ne de rebus forensibus responsitarent consulentibus, scriberent, aut causas agerent indictam falsi poenam. Quod mature expendimus, ex plena vi atque Regia Auctoritate dictos Aduocatos à rigore dictae clausulae immunes eximimus, volumus, & nobis ita visum est, ut contra illius tenorem & declarationem de abdicando apud acta faciendam, possint & licitum eis sit in dicta functione permanere, ut fecerunt & ante dictum Arestum faciebant. Qua de re edicimus & expressè ut pareant iubemus, eosque admittatis & per rationes atque modos cogatis, quos necessarios & conuenientes arbitramini, fore iniquum litium partes, quarum defensione suscepta illi salarium acceperunt, indefensas relinqui. Nihilominus decernimus atque expressè mandamus, ut dicti Aduocati dictis nostrae Curiae Arestis pareant, praesertim quod Ordinationem ab illa de obseruatione dictae constitutionis Blasensis factam attinet, quam volumus & intelligimus à reliquis Regni nostri Curis seruari, etsi forsitan dicti aduocati remonstrationes de functione sua in posterum obtrudant, de sublati consilium nostrum cognoscet, atque easdem expendet. Edicimus atque decernimus, quod quemadmodum nostra sententia est, ut breui fiant, ita nos quoque iis in publicum, ceu decet, prospiciemus. Iubemus &c. Hoc decretum in literas publicas relatum fuit, cum hac conditione, ut officio suo Aduocati ritè praessent atque huic Aresto parerent. Sic qui antea simplices Curiae Aduocati erant, Regii huius Edicti vigore Regii fiunt. Lutetiae sub interdicto, & non Spartae sub permissione viuere coguntur. Litigantes diu huius declarationis mora atque Audientiae libera permissione suspensi, languescebant. Quemadmodum de corruptionis atque deprauationis malo conquerebantur, ita eos quoque remedium mali perferre oportebat.

resque deli-
berationes
inuentaria
aliaque in-
strumenta
pro litigan-
tibus facta
subscriberant
subscripto
& appposito
Chirogra-
pho quic-
quid mer-
cedis pro
salario re-
cipiunt,
manu pro-
pria obfi-
gnent: nisi
pareatur,
poena repe-
tendarum
in delin-
quentes a-
nimadu-
er-
tatur.

Confir-
matio ar-
ticuli cen-
tesimi se-
xagesimi
primi con-
stitutionis
Blasensis.

In gra-

XIV.

*Iurisconsultorum ualent respon-
sa, etiam si ratio non redditur.*
SENEC.
14. Epist.
65.
*Papinianus de seipso lo-
quens ait: praefectis
pratorio persuasi, l. 3.
§. cum Pol-
lidius ff. de
usuris.*
Demosthe-
nes coram
toto sena-
tu erube-
scebat cum
illi obiice-
retur vas
aureum &
viginti ta-
lenta pro
salario re-
cepta ad-
ditis his
verbis io-
cosis nihi-
lo tamen
min⁹ mor-
dacib. ἀρ-
μογῶν
ἀνδ' ὅτι
ἀργῆ-
τινα νόαν-
gina, argen-
tum Har-
pali, νόαν-
ginam im-
pedimēto
fuisse quò
minus ex
more di-
ceret.

In gratiam † Eloquentiae professorum insigni Mercurii actu, ceu veteres in conuiujs soliti fuerunt, coronidem huius Narrationis cohonestabo. Si dignitatem officii considerarent, nouae flammæ, ut pristinam existimationem fartam tectam conseruarent, in animis eorum renascerentur. Legis interpretes sunt, prima de ea oracula edunt. Iudices secundum responsa eorum iudicabant, etiam si ratio non redderetur, conferebant consilia & deliberabant cum eis de sententijs suis, in consilium Imperatorum vocati Cancellario praesto erant. Quod si iam hæc professio contemptui habeatur, Iurisprudencia fit mercenaria & lucri cupiditas tantas in omnium animis radices agit, ut pauci erubescant, dum argenti emulctores vocantur, quod harmoniae loco Dorica musica utantur, ingeniumque Atheniensis illius habeant, qui moriendo manum ad capiendum extendebat. Vbi auaritia animum occupat, ibi summam tyrannidem exercet, rupta fronte, vincula conscientiae dissoluit. Cum proximus ille à Cicerone libertatem eloquentiae suae feruituti lucri oppignerasset atque auri argentiue auaritia, quæ perorantem aut elinguem aut facundum reddebat, ei exprobrassent, non solum Areopagitarum atque vulgi, verumetiam professionis suae fabula fit damnatus multa quinquaginta talentorum hoc est tricies millia coronatorum, captiuusque, usque dum soluisset, detentus. Non propterea omnes eiusdem ingenii atque naturæ sunt, nec defunt, qui pauperes & opibus & consilio adiuuent. Vicia à virtute, & vespæ ab apibus distinguenda sunt. In hac professione libera cum numerus haud exiguus sit, Aduocatum laborem suum pretio translatitio non vendentem, qui vult remittat atque alium quærat. Quis certa norma atque censura laborem Aduocatorum dirigat; Iurisprudencia pretio exæquari nequit. Proh Deum immortalem, quot operas mutuas dare coguntur, qui remunerationis immunitate gaudere volunt. Bona certè diei pars labitur & effluit, quarum rationem non tamen subducunt, nisi cliens clepsydræ ad dimetiendum tempus in promptu habuerit, ut sit in professione commissariorum & in causarum commentationibus. Nemo præter illum, qui possit, ut æquum postulat, de laboribus suis cognoscere, quem non solum causas agendo & scribendo, verum etiam litis ordinem cursumque inoffensum seruando sustinet: ea propter manum in oculis semper habere rem esse minus conuenientem. Illorum remuneratio reliquis professionibus non exæquanda est, & præsertim Lu etiae, ubi post annos decem aut duodecim vix se occasio offert, atque ita nihil lu-

1602.

SENEC.
lib. 8. de be-
nef. BAR.
BRISO-
NIV Sin
fine 3. lib.
de formul.
Iuris.

Demosthe-
nes auar⁹.

Laborem
Aduoca-
torum pre-
tio exæ-
quare in-
conueniēs
& impossi-
bile
Res sanctis-
sima civilis
sapientia,
sed qua pre-
tio numma-
rio non est
æstimanda
nec dehone-
standa.
VLP. l. 1.
ff. de extra-
ord. cogni-
tio.

1602.

Plures Ele-
phanti vi-
uunt duce-
tis annis,
& quidam
trecentis.
Horum iu-
uentus se-
xagesimo
anno inci-
pit. PLIN.
lib. 8. c. 10.

Homini
industrio
& gnauo
digna re-
tribui ne-
queunt.
P. L. A. in
politica
sua.

XV.
Edictum
contra du-
ella.
Multi pa-
tres fam.
atq; præter
hos alii
quoq; me-
tuentes ne
nimia te-
meritate
& ardore

crantes in palatio auribus atq; animis affixi hærent, ideoq; optan-
dum esset, vt, si non ætatem, saltem tamen iuuentutem Elephantis
haberent, quæ sexagesimo anno incipit: ille etenim tum victum si-
bi compararet, cum dentibus deficeret, & meliore vitæ suæ parte
in improbo labore consumpta etiam nunc rebus gerendis destitu-
eretur, nisi litibus copiosis instructi eos fortunæ participes redde-
rent. Impp. Claudius Nero, & Traianus causa finita Aduocato de-
cem sestertios hoc est centum coronatos dari constituebant. Vlpia-
nus ait, Imperatorem voluisse, vt in illa re præsertim subditorum
status, consuetudo regionis, dignitas loci atq; Aduocati eloquen-
tia consideraretur, nec quantitas iustum remunerationis pretium
excederet definitis scilicet centum coronatis pro quauis causa. Di-
ligentiæ & temporis ratio habenda, æquum enim est, quod qui
quatuordecim diebus opus perficit, cum alter quinque horas in id
tantum insumisset, maiorem mercedem capiat, ratioque debita
subducatur, per illos, qui ex tempore & prudenter nihil fieri posse
autumant nec parcius in causarum processu tempus & sumptus in-
sumi volunt. Quid? quod non desint, qui dicunt Aduocato par
pretium tanti laboris non posse persolui, si vir industrius & gnauus
& fidelis sit, atq; illi litigans fortunam & opes suas, honorem cum
vita quandoque confidere possit: Summum enim malum est præ-
uaricatori fidere, teste illo, qui in domo Aduocati sui ferro incubu-
it, certior factus, quod fidem suam pretio labefactasset. Plato à ra-
tione alienum esse arbitratur soluere pretium nauæ infideli, qui
nauem incuria sua pessumdedit, & Medico inexperto atque indo-
cto, qui ægrotum capitali sua inscitia occidit. At maius quiddam
Aduocatis literis vix inauguratis & rudibus, cum non nisi perni-
ciem & excidium familiis struant, salarium dare.

Curia † multis de duello Arestis antehac latis Edicto Regio
Blæsis facto sanciendo & constituendo decretum suum interpo-
nebat. Rex ante suum Fontisbellaqueo discessum, Connestabu-
lum, Cancellarium, Franciæ Mareschallos & summos Curia Con-
siliarios de modis licentiam duelli Statui suo perniciosam suppri-
mendi cogitare iubet. Consilii eorum opinione atque sententia
Edictum fit, per quod prouocantes & prouocati, & qui pro-
uocantibus atque prouocatis præsto sunt, criminis læsæ Maiesta-
tis rei declarantur, digni, qui rigore constitutionum coërcean-
tur, nec à confiscatione & pœna mortis immunitas conce-
iuenili liberi in summum vitæ atque animæ discrimen præcipitarentur, Re-
gem, vt duella interdiceret, submisit rogabant.

Ætas Ele-
phantum.

V L P.
l. i. de ex-
traordi.
cognitio-
nib.

Samus in-
signis eques
Romanus
quadringē-
tis nummo-
rum millib.
Suillio da-
tis, & co-
gnita præ-
uaricatione
ferro in do-
mo eius in-
cubuit.

TACIT.
annal. 11.

datur.

Nemo præter Principem potestatem & licentiam armis decertandi concedere, multo minus in propria causa iudex esse potest. Friuolæ & leues duellorum causæ.

datur. Præterea Connestabulo, Franciæ Mareschallis & Præfectis Prouinciæ Generalibus Regia auctoritate mandat, vt conflictus prohibeant interdiciantque, & nisi decreto pareatur, pœna mortis delinquentibus denunciatur, ex plena potestate & arbitratu suo de facto ad expiandum offensam cognoscant, condemnatos coerceant & carcere pœnas dependant. Verum est consuetudinem duelli constitutionem vincere, astringique legibus animi abiectiorem esse, & in conflictu occidere non iniuriam, non offensam, sed opinionem atque umbraculum offensæ esse, imo ludum: nihilo secius metuendum est, ne conflictus illi æque in Francia crebrescant ac in Regno Narlingæ, vbi Regis permisso non solum conflictus fiunt, verum ipse eis quoque præsto est, victoribus præmia decernens, ea conditione, vt, si quisquam alius iisdem victoria partis potiri velit, eandem pugnæ aleam paribus armis inter se dimensis experiatur. Verum actum agunt, qui magnanimis leges ferunt atque præscribunt, cum iugum obedientiæ ceruicibus decutiant, vel conflictus Francis interdiciunt, ingenio & natura certe contentiosis præditi, vt aliter viuere nequeant, & quandoque cum vitæ dispendio tyrocinij gladiatorij rudimenta deponere cogantur.

Si tres Franci in desertis Libyæ mutua sodalitate & societate firmiter deuincti habitarent non ultra mensem ita communi aura vescerentur quin aliqua, leuiuscula etiam, discordia inter eos mutua exoriretur.

FINIS.

1602.

In regno Narlingæ non solum milites verum etiam mechanici armis controuersias dirimunt. Rex victori auream catenam dat, facta cuique libera potestate eam à victore decertando redimere.

1602.

Plures Ele-
phanti vi-
uunt ducē-
tis annis,
& quidam
trecentis.
Horum iu-
uentus se-
xagesimo
anno inci-
pit. PLIN.
lib. 8. c. 10.

Homini
industrio
& gnauo
digna re-
tribui ne-
queunt.
P. L. A. in
politica
sua.

XV.

Edictum
contra du-
ella.
Multi pa-
tres fam.
atq; præter
hos alii
quoq; me-
tuentes ne
nimia te-
meritate
& ardore

crantes in palatio auribus atq; animis affixi hærent, ideoq; optan-
dum esset, ut, si non ætatem, saltem tamen iuventutem Elephantis
haberent, quæ sexagesimo anno incipit: ille etenim tum victum si-
bi compararet, cum dentibus deficeret, & meliore vitæ suæ parte
in improbo labore consumpta etiam nunc rebus gerendis destitu-
eretur, nisi litibus copiosis instructi eos fortunæ participes redde-
rent. Impp. Claudius Nero, & Traianus causa finita Aduocato de-
cem sestertios hoc est centum coronatos dari constituebant. Vlpia-
nus ait, Imperatorem voluisse, ut in illa re præsertim subditorum
status, consuetudo regionis, dignitas loci atq; Aduocati eloquen-
tia consideraretur, nec quantitas instum remunerationis pretium
excederet definitis scilicet centum coronatis pro quauis causa. Di-
ligentiæ & temporis ratio habenda, æquum enim est, quod qui
quatuordecim diebus opus perficit, cum alter quinque horas in id
tantum insumisset, maiorem mercedem capiat, ratioque debita
subducatur, per illos, qui ex tempore & prudenter nihil fieri posse
autumant nec parcius in causarum processu tempus & sumptus in-
sumi volunt. Quid? quod non desint, qui dicunt Aduocato par
pretium tanti laboris non posse persolui, si vir industrius & gnauus
& fidelis sit, atq; illi litigans fortunam & opes suas, honorem cum
vita quandoque confidere possit: Summum enim malum est præ-
uaricatori fidere, teste illo, qui in domo Aduocati sui ferro incubu-
it, certior factus, quod fidem suam pretio labefactasset. Plato à ra-
tione alienum esse arbitratur soluere pretium nautæ infideli, qui
nauem incuria sua pessumdedit, & Medico inexperto atque indo-
cto, qui ægrotum capitali sua inscitia occidit. At maius quiddam
Aduocatis literis vix inauguratis & rudibus, cum non nisi perni-
ciem & excidium familiis struant, salarium dare.

Curia † multis de duello Arestis antehac latis Edicto Regio
Blæsis facto sanciendo & constituendo decretum suum interpo-
nebat. Rex ante suum Fontisbellaqueo discessum, Connestabu-
lum, Cancellarium, Franciæ Mareschallos & summos Curiae Con-
siliarios de modis licentiam duelli Statui suo perniciosam suppri-
mendi cogitare iubet. Consilii eorum opinione atque sententia
Edictum fit, per quod prouocantes & prouocati, & qui pro-
uocantibus atque prouocatis præsto sunt, criminis læsæ Maiesta-
tis rei declarantur, digni, qui rigore constitutionum coercēan-
tur, nec à confiscatione & pœna mortis immunitas conce-
iuenili liberi in summum vitæ atque animæ discrimen præcipitarentur, Re-
gem, ut duella interdiceret, submisit rogabant.

Ætas Ele-
phantum.V L P.
l. i. de ex-
traordi.
cognitio-
nib.

Samus in-
signis eques
Romanus
quadringē-
tis nummo-
rum millib.
Suillio da-
tis, & co-
gnita præ-
uaricatione
ferro in do-
mo eius in-
cubuit.
TACIT.
annal. i. i.

datur.

Matthieu, Pierre, 1563-1621 / Boutrays, Raoul, / Matthieu, Pierre,

Historiopolitographia Sive Opvs Historico-Policvm Dvorvm
Praeclarissimorvm Hvivs Aetatis Historicorum, Rodolphi Botorei, Jc. in
magno Franciae Consilio Aduocati, nec non Petri Matthaei Ic. Consilarii &
Historiographi Regii In Qvo Res Toto Pene Orbe Hisce Proximis Annis gestae,
luculentissimis Commentariis Historicis & Obseruationibus simul ac
Bd.: [2,1]

Francofurti 1610

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/4Hist.pol.949(1/2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11064591-7